

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

Zita Malcienė

**MENO DALYKŲ STUDIJOS RENGIAN
BŪSIMUS SPECIALISTUS KOLEGIJOJE:
EDUKACINIŲ PARADIGMŲ VIRSMO
KONTEKSTAS**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)

Šiauliai, 2010

Disertacija rengta 2006–2010 metais Šiaulių universitete.

Mokslinis vadovas

prof. dr. **Jonas Kievišas** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

© Šiaulių universitetas, 2010
© Zita Malcienė, 2010

TURINYS

ĮVADAS	4
Sąvokų žodynėlis	20
1. MENO DALYKŲ STUDIJŲ IR PROFESINIO RENGIMO TEORINĖS PRIELAIDOS	22
1.1. Meno dalykų studijų prielaidos aukštojoje mokykloje	25
1.2. Meno dalykų studijų ypatumai	37
1.2.1. Meno dalykų studijos būsimų specialistų kultūros ugdymo aspektu	38
1.2.2. Meno dalykų studijos būsimų specialistų profesinės kompetencijos tobulinimo aspektu	42
1.3. Meninio ugdymo ir profesinio rengimo ryšys	47
1.3.1. Meninis ugdymas profesinio rengimo kontekste	47
1.3.2. Specialistų rengimo modernizavimo prielaidos	54
1.3.3. Muzikos studijų rekonstrukcija – profesinio rengimo modernizavimo prielaida	60
2. MENO DALYKŲ STUDIJŲ MODERNIZAVIMAS (TYRIMŲ METODOLOGIJA)	79
2.1. Tyrimo dizainas	79
2.2. Neuniversitetinių meno studijų programų ir dalykų turinio tyrimo aspektai	86
2.3. Meno dalykų studijų modernizavimo samprata: dėstytojų ir studentų požiūriai	87
2.4. Meno dalykų studijų modernizavimą koreguojantys veiksniai	88
2.5. Meno dalykų studijų modernizavimo strategijos	88
2.5.1. Edukacinio projekto paskirtis, specifika ir organizavimas kolegijoje	89
2.5.2. Būsimų specialistų muzikinės veiklos diagnostika studijų procese	90
2.5.3. Būsimų specialistų požiūrio į meno dalykų studijas diagnostika	92
3. MENO DALYKŲ STUDIJŲ MODERNIZAVIMO GALIMYBĖS KOLEGIJOJE (TYRIMO REZULTATAI)	93
3.1. Kolegijos programų ir meno dalykų turinio bruožai	93
3.2. Dalykų studijos praktikoje	101
3.2.1. Dėstytojų požiūris į dalykų studijas	101
3.2.2. Studentų požiūris į dalykų studijas	110
3.2.3. Požiūrį į dalykų studijas koreguojantys veiksniai (studijų konteksto korekcijos prielaidos)	116
3.3. Studijų modernizavimo strategijų įgyvendinimas rengiant būsimus specialistus	121
3.3.1. Projektų edukacinės galimybės tobulinant būsimą specialisto profesinę veiklą	121
3.3.2. Būsimų specialistų lūkesčiai modernizuojant profesinį rengimą	127
3.3.3. Meno dalyko studijų ir profesinės veiklos ryšys	137
IŠVADOS	148
PASIŪLYMAI IR PRAKTINĖS REKOMENDACIJOS	151
LITERATŪRA	152
PRIEDAI (elektroninė versija)	

IVADAS

Temos aktualumas. Sparti pasaulinė globalizacija skatina šiuolaikiškai siekti nacionalinių tikslų, tobulinti valstybės ir visuomenės funkcionavimo mechanizmus. Atitinkamai aktualu pertvarkyti ir švietimo sistemą – „švietimas turi padėti asmeniui ir visuomenei atsakyti į šiuos iššūkius ir pasinaudoti naujomis galimybėmis. Tam būtini esminiai Lietuvos švietimo sistemos pokyčiai, kurie padėtų didinti švietimo sistemos efektyvumą, <...> užtikrintų europinius standartus ir šiuolaikinės Lietuvos visuomenės poreikius atitinkančią švietimo kokybę“ (Lietuvos švietimo gairės, 2002, p. 3). Todėl švietimo koncepcija (1992) ir kiti pertvarkos dokumentai akcentuoja edukacinių paradigmu virsmą, kurio išraiška – modernizuoti vadovėliai, programos, mokymo(si) įranga (Želvys, 2003). Tai pasakytina ir apie specialistų rengimą aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose, kurios skirtos rengti specialistams atsižvelgiant „į valstybės ir darbo rinkos poreikius“, „ugdyti švietimui ir kultūrai imlią visuomenę, gebančią dirbti sparčios technologijų kaitos sąlygomis“, siekti, kad būtų „rengiami specialistai praktikai, gebantys savarankiškai dirbti švietimo, kultūros, ūkio ir kitose srityse“ (Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas, 2000).

Šis kontekstas lemia profesinio rengimo ypatybes ir šiuolaikišką pertvarką. Deja, klasikine mokymo paradigma grindžiamas ir į žinių perteikimą orientuotas procesas, kuris vis dar pasireiškia rengiant būsimus specialistus, riboja asmenybės sklaidą šiuolaikinėje visuomenėje, trikdo būsimo specialisto kūrybingumo raidą, sukelia prieštaravimus tarp ugdytinio įgyjamos ir sociokultūrinei integracijai aktualios patirties. Kitaip tariant, globalizacija ir demokratinė visuomenės kultūra suponuoja savitą specialistų rengimo pertvarkos situaciją, skatina ieškoti glaudesnio ryšio tarp įgyjamos profesinės kompetencijos ir visuomenės poreikių. Tai reiškia, kad laikotarpio iššūkiai reikalauja esminių profesinio rengimo pokyčių, kurie teorijoje atsispindi edukacinių paradigmu virsmu.

Paradigma – tam tikros bendruomenės nariams būdingų įsitikinimų, vertybių, metodų ir t. t. visuma, konkrečių galvosūkių sprendimai, kurie imami kaip modeliai ar pavyzdžiai (Kuhn, 2003); realybės teorinis ir metodologinis vaizdinys (Bitinas, 2000); metodinių priemonių visuma, kuria vadovaujama(si) sprendžiant pedagogines problemas (Šiaučiukenienė ir kt., 2006); kultūros nulemta teorinė nuostata, sudaranti pagrindą modeliuoti ar vertinti praktikoje egzistuojančius ugdymo variantus – veiklos meninę

kokybę, ugdymo pobūdį ir kitas asmens kultūros brandai reikšmingas aplinkybes (Kievišas, 2008).

Šiuolaikinės paradigmos pagrindu siekiama kurti atvirą žmogų, per jį – atvirą kultūrą. Atsinaujinimo principas taikomas visam asmens formavimui(si) ir visos švietimo sistemos grandims (Lukšienė, 2000). Praktikoje edukacinių paradigmu virsmas įgyvendinamas modernizuojant studijų (ugdymo) procesą.

Modernizuoti (angl. – *modernize*; pranc. – *moderniser*; rus. – *модернизировать*) sąvoka suprantama kaip šiuolaikiškai sudabartinti, keisti naujoviškai, pagal šių dienų reikalavimus (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000; Tarptautinių žodžių žodynas, 2008). Tai reiškia, kad sąvokos „modernus“ ir „šiuolaikinis“ yra sinonimai. Edukologijoje, pasak M. Lukšienės (2000), jis vartojamas naujoviškumo prasme. Todėl studijų modernizavimas yra *kiekvienam laikotarpiui* būdingas reiškinys ir svarbi tyrimų sritis.

Vadinasi, visuomenės kultūra lemia profesinio rengimo savitumą, o kintantys poreikiai skatina jo nesibaigiančią pertvarką. Šiuolaikiška pertvarka pasižymi edukacinių paradigmu virsmu, kai modernizuojant profesinį rengimą akcentas keliamas nuo žinių kaupimo link ugdytinio raiškos, kūrybingumo skatinimo, jam aktyviai veikiant modernizuojamos profesinio rengimo sistemos ir proceso kontekste. Vertinti ir koreguoti šios realybės raidą yra edukologijos priedermė.

Analizuodami aukštojo mokslo pertvarkos problemas, mokslininkai ieško galimybių, kaip tenkinti kintančius visuomenės poreikius. Galimybės išryškėja, kai šiuolaikinės studijos orientuojamos į rinkos jėgas (Carnell, Lodge, 2002; Foley, 2007; Falchikov, 2007; Jarvis, 2001; Longworth, 2007). Tuo tikslu siūloma taikyti įvairias mokymo(si) ir dėstymo strategijas (Elton, 2001; Ylijoki, 2000; Lindsay, Breen, Jenkins, 2002), akcentuojama dalykų integracija (Griffiths, 2004), mokymo(si) prasmės paieškos (Askew, Lodge, Reed, 2008; Canas, Ford, Hill, Brennan, Carff, Suri, Coffey, 1995; Hativa, Goodyear, 2002; Kirschner, Sweller, Clark, 2006; Mayers, 2000). Būtent prasingas mokymas(is) skatina studentus ieškoti naujų idėjų, remtis plataus spektro veikla, o dėstytojus – ieškoti naujų rengimo strategijų.

Šiuolaikiškos studijos pasižymi dalykų integracija ir partneriška dėstytojų bei studentų sąveika (Griffiths, 2004; Hunt, 2007; Shulman, 2005). Be to, gilinantįsi į profesinio rengimo problemas svarbu vertinti ir savarankiško darbo reikšmingumą bei atotrūkį tarp profesinių žinių ir praktinės veiklos (Conway, 2001; Goddard, Tschannen-

Moran, Hoy, 2001; Utley, Delquadri, Obiakor, Mims, 2000). Visa tai žymi profesinio rengimo teorijos raidą ir praktikos pertvarkymo tendencijas, prie kurių svarbu derintis profesinio rengimo sistemai integruojantis į Europos aukštojo mokslo erdvę (Berlyno komunikatas, 2003; Bolonijos deklaracija, 1999; ir kt.).

Lietuvos mokslininkai taip pat nagrinėja šiuolaikiškas studijas, išskiria asmenybės brandos, tarpasmeninių santykių, profesinės kompetencijos ir kitas profesiniam rengimui aktualias problemas (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas, Maknienė, Palujanskienė, 2003; Adomaitienė, Zubrickienė, Teresevičienė, 2008; Aramavičiūtė, 1998, 2005; Barkauskaitė, 2001; Gudaitytė, 2001; Jucevičienė, 1998, 2003; Lepaitė, 2003; Laužackas, Dienys, 2004; Laužackas, Danilevičius, Gurskienė, 2004; Mažeikis, 2006; Martišauskienė, 2004, 2007; Šernas, 2005, 2007; Šveikauskas, 2000). Daug dėmesio skiriama specialisto profesinės brandos tyrimams (Kondratienė, 2007; Navaitienė, 2000; Šernas, 1998), profesinio rengimo modeliavimui (Juodaitytė, Šedžiuvienė, 2005). Tai svarbu rengiant būsimus specialistus ir universitetuose, ir neuniversitetinėse aukštosiose mokyklose.

Kolegijose profesinis rengimas pasižymi praktiniu kryptingumu (LR aukštojo mokslo įstatymas, 2000). Vadinasi, ypač svarbu vertinti dalykų studijas. Jos grindžiamos konkrečių dalykų turiniu ir jiems būdinga veikla. Tačiau rengiant būsimą specialistą tai yra būtina, bet nepakankama sąlyga. Svarbu ir tai, kaip studijuojant dalyką yra tobulinama profesinė veikla, ir kaip įtvirtinama dalyko studijų asmeninė, o ne tik socialinė prasmė. Todėl rengiant specialistą svarbu akcentuoti visavertį individualios kultūros ugdymą ir profesinės kvalifikacijos tobulinimą kaip vieningą visumą (Kondratienė, Kievišas, 2007). Šis požiūris grindžiamas dalyko kaip sistemos ir studijų proceso vienovės samprata (Кевишас, 1998). Būtent remiantis proceso ypatybėmis ir kryptingumu susiejama dalykui būdinga veikla su profesine veikla – studijų praktikos kryptingumas koreguoja pasireiškiantį meno dalyko ir pedagoginio proceso vienovės poveikį, nukreiptą skatinti asmenybės tapimą profesinio rengimo kaip studento kultūros ugdymo procese. Taip sukuriamas būsimų specialistų kvalifikacijai ir kompetencijai tobulinti pritaikytas profesinio rengimo procesas, kuris skiriasi nuo asmens kultūrai ugdyti pritaikyto bendrojo lavinimo proceso. Kur slypi šių procesų esminiai skirtumai? Jie aiškiai atsiskleidžia vertinant ir meno dalykų, taip pat ir muzikos studijas.

Muzikos studijų poveikis asmens kultūrai analizuojamas įvairiais aspektais. Antai A. Piličiauskas (1984, 1998), nagrinėdamas bendrąjį muzikinį ugdymą, dėmesį skiria

audialiam muzikos pažinimui ir individualios prasmės paieškoms. Z. Rinkevičius (2002, 2005, 2006, 2009) analizuoja muzikinio ugdymo kryptingumą ir paskirtį, A. Girdzijauskas (2008) atskleidžia dvasingumo ugdymo muzikine veikla strategijas, J. Kievišas (1997, 1998) formuluoja muzikinės raiškos teorinius pagrindus ir asmens meninės kultūros tapimo koncepciją.

Muzikos kaip meno studijas, kurios yra būdingos bendrajam lavinimui ir skatina asmenybės brandą, nagrinėja ir užsienio autoriai (Абдуллин, Николаева, 2006; Цыпин, 2001; Школяр, 2002; Яконюк, 2007). Tam skirtos ir K. Orfo (Orff, 1975), Z. Kodajaus (Kodály, 1971), S. Suzukio (Suzuki, 1981), D. Kabalevskio (Кабалевский, 1975) bei kitos pasaulyje žinomos koncepcijos. Jomis remiantis nagrinėjamos ir profesinio rengimo ypatybės.

Pavyzdžiui, R. Kirliauskienė (2001) analizuoja studento, kaip atlikėjo, savireguliacijos pedagoginį skatinimą, D. Strakšienė (2002) atskleidžia būsimų muzikos pedagogų nuostatų formavimo prielaidas, R. Vitkauskas (2003) vertina muzikos mokytojų profesinės savirealizacijos galimybes, E. Gribačiauskas (2003) išryškina muzikos pedagogų autoritarizmo ir pedocentrizmo nuostatų specifiką ugdymo kontekste, J. Lasauskienė (2007) analizuoja būsimų muzikos mokytojų dalykines kompetencijas, V. Tavoras (2009) išskiria būsimų muzikos mokytojų meninės individualybės ugdymo strategijas. Taigi, profesinio rengimo procese nagrinėjamos meno ir meninio ugdymo ypatybės. Tai studijų aukštojoje mokykloje sritis. Kitas klausimas: kur slypi galimybės modeliuoti būsimų specialistų šiuolaikišką profesinį rengimą studijuojant meno dalykus?

Meno dalykų studijos profesinio rengimo procese įgauna naujų funkcijų, lyginant su bendruoju lavinimu. Esmė ta, kad rengiant būsimą specialistą (ugdytoją) siekiama studijuoti meninio ugdymo ir jo įgyvendinimo, o ne tik meno ypatybes. Pavyzdžiui, J. Kievišas (2007, p. 6) skiria „meno, meninio ugdymo ir meninio ugdymo studijų ypatybes“. Pastarųjų studijomis ir pasižymi profesinio rengimo procesas. Tačiau norint studijuoti meninio ugdymo ir jo įgyvendinimo ypatybes praktikoje reikia remtis konkrečia veikla bei procesu. Tai modeliuojama studijuojant meno dalykus. Kita vertus, studijuojant sumodeliuoto proceso ypatybes yra įtvirtinama atitinkama profesinė veikla, o keičiant studijuojamo proceso ypatybes atsiranda galimybių šią veiklą ir profesinę kompetenciją tobulinti. Tai konkretina meno dalykų studijų ir meninio ugdymo funkcijas rengiant

būsimus specialistus ir atskleidžia galimybes modeliuoti šiuolaikišką profesinio rengimo procesą.

Meno dalykų studijų funkcijos ir galimybės edukacinių paradigmu virsmo kontekste išryškėja lyginant, pavyzdžiui, meno pažinimui skirtą procesą (Karatajienė, 2001; Matijkienė, 2002) ir ugdymui bei raiškai skirtą procesą (Gaučaitė, 2004; Kisielytė-Sadauskienė, 2003) teorinius pagrindus. Tai konkretina meninio ugdymo kaip specialistų rengimo sistemos komponento sampratą bei paskirtį (Pabrėža, Kievišas, 2004).

Kita vertus, atsižvelgiant į aukštosios mokyklos paskirtį, svarbu vertinti ne tik meno dalykų studijų ir meninio ugdymo, bet ir profesinio rengimo ypatybes. Kolegijoje meno dalykų studijų ypatybes svarbu nagrinėti atsižvelgiant į praktinį tokių studijų kryptingumą. Tą patvirtina R. Kondratienės (2007) pagrįsta būsimų specialistų meninio ugdymo ir profesinio rengimo vienovės teorija, kurią papildė individualizacijos ir individualizavimo tarpusavio priklausomybės samprata (Kanapickaitė, 2009). Šis požiūris grindžiamas edukacinių paradigmu virsmo ir jų nulemtu profesinio rengimo konteksto vertinimu bei įtaka būsimą specialisto profesinei brandai. Tai reiškia, kad dalyko studijų teoriją svarbu nagrinėti konkrečios praktikos kontekste, taip atskleidžiant šiuolaikiško profesinio rengimo savitumą kolegijoje.

Kontekstas (lot. *contextus* – surištas) yra labai plati sąvoka, kuri reiškia kokio nors fakto, įvykio, reiškinio aplinkybes, sąlygas, aplinką (Tarptautinių žodžių žodynas, 2008). Nagrinėjant būsimų specialistų rengimą, jo kontekstą svarbu konkretinti edukaciniu požiūriu. Pavyzdžiui, mokinio kultūra atspindi mokyklinį ir platesnį sociokultūrinį kontekstą (Кевишас, 2007, p. 95). Tačiau ugdymo procese konteksto poveikis asmens kultūrai pasireiškia mokinio veiklai sukuriamu pedagoginiu kontekstu, kuris ugdytinio yra transformuojamas į individualų ir saviraiškai tinkamą veiklos kontekstą (ten pat, p. 111). Ši samprata yra universali, nes profesinis rengimas vertintinas kaip savitas asmens kultūros ugdymo etapas ir būdas (ten pat, p. 212). Konteksto ugdomasis vaidmuo ypač išryškėja edukacinių paradigmu virsmo atveju, kai ugdytinis skleidžiasi pasitelkdamas savo patirtį ir kūrybinį potencialą.

Todėl formalių dalyko studijų ir platesnio konteksto ryšys rengiant būsimą specialistą yra jo šiuolaikiškos profesinės brandos požymis, aplinkybė bei veiksnys. Tai konkretina dalykų studijų paskirtį ir tyrimus profesinio rengimo procese.

Vadinasi, per dalyko, ugdytojų kompetencijos ir studijų proceso (ugdymo konteksto) ypatybes atsiskleidžia profesinio rengimo praktika ir būsimo specialisto profesinė branda kaip vieninga visuma. Todėl studijų praktikos ypatybės yra ypač reikšmingos formuojant studento profesinės brandos pagrindus (Kievišas, Kondratienė, 2009). Tai rodo dalykų studijų ir jų modernizavimo tyrimų aktualumą pertvarkant būsimų specialistų profesinį rengimą.

Taigi, visuomenės bei rinkos poreikių ir edukacinių paradigų virsmo nulemta būsimų specialistų profesinio rengimo samprata skatina pertvarkyti meno dalykų studijas, o savitos šių dalykų ir meninio ugdymo funkcijos profesinio rengimo procese, taip pat proceso praktinis kryptingumas kolegijoje koreguoja meno dalykų studijas bei įtaką rengiant specialistus aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje. Kita vertus, atsižvelgiant į ilgą laiką mūsų šalyje vyravusią „specializuotų menininkų“ rengimo tradiciją daug dėmesio yra skiriama teorinių žinių perteikimui, atlikėjui būdingos veiklos įgūdžių formavimui. Tai būdinga rengiant visų meno sričių specialistus. Tačiau visuomenei reikalingi ir tokie meno srities specialistai, kurie gebėtų organizuoti meninį ugdymą, o ne tik patys galėtų muzikuoti ar reikštis remdamiesi kitokia menine veikla. Vadinasi, jiems svarbu studijuoti ne tik meno ir jo dalykų ypatybes, bet ir įgyvendinimą praktikoje. Be to, spartėjant paradigų kaitos procesams Europoje, svarbu, kad šiuolaikinė ugdymo paradigma akcentuotų perėjimą nuo mokymo prie mokymosi ir atspindėtų europines dimensijas. Edukologijos požiūriu tai erdvė aukštojoje mokykloje tobulinti meno dalykų studijų teoriją ir pertvarkyti praktiką atsižvelgiant į edukacinių paradigų virsmą bei jo nulemtą kontekstą. Visa tai rodo, kad meno dalykų studijos rengiant būsimum specialistus kolegijoje (edukacinių paradigų virsmo kontekstas) yra aktuali pedagoginė **problema**.

Tokią problemą galima nagrinėti įvairiais aspektais. Atsižvelgiant į meno dalykų studijų funkcijas profesinio rengimo procese, į šiuolaikiškų studijų poreikį ir praktinį kryptingumą kolegijoje ypač svarbu atskleisti, kokios yra galimybės meno dalykų studijas įkomponuoti į šiuolaikišką profesinio rengimo procesą, kokie veiksniai skatina būsimą specialistą studijuoti meno dalykus, koku būdu studijuojant meno dalykus įtvirtinami būsimo specialisto šiuolaikiškos profesinės brandos pagrindai, koks yra edukacinių paradigų virsmo nulemtas dalykų studijų kontekstas ir jo vaidmuo pertvarkant profesinį rengimą kolegijoje.

Tyrimo objektas – meno dalykų studijos rengiant būsimus specialistus kolegijoje (edukacinių paradigų virsmo kontekstas).

Tyrimo tikslas – ištirti meno dalykų studijas edukacinių paradigų virsmo kontekste vertinant kolegijai būdingą būsimų specialistų profesinį rengimą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti meno ir meno dalykų studijas, jų ypatybes asmens kultūros ugdymo ir profesinio rengimo požiūriu atsižvelgiant į edukacinių paradigų virsmą ir jo nulemtą kontekstą.

2. Pagrįsti meno dalykų studijas kaip profesinio rengimo komponentą ir būdą įtvirtinti būsimo specialisto šiuolaikiškos profesinės brandos pagrindus kolegijoje.

3. Įvertinti asmens meninę patirtį kaip būsimo specialisto profesinės brandos veiksnį šiuolaikiškų studijų procese.

4. Pagrįsti aukštajai mokyklai tinkamą ir būsimų specialistų profesiniam rengimui aktualų meninio ugdymo ir meno dalykų šiuolaikiškų studijų teorinį modelį.

5. Pateikti rekomendacijas, kaip kolegijoje tobulinti profesinį rengimą atsižvelgiant į edukacinių paradigų virsmo ir būsimo specialisto šiuolaikiškos profesinės brandos lemtą dalykų studijų kontekstą.

Disertacijoje taikyti šie **tyrimo metodai**:

Mokslinės literatūros šaltinių analizė atlikta grindžiant vieną iš paradigų kaitos strategijų – modernizavimo aktualumą ir jo įgyvendinimą Lietuvoje, išryškinant ir pagrindžiant šiuolaikišką meno dalykų studijų modelį edukacinės paradigmos kontekste.

Švietimo dokumentų analizė. Studijuojant Lietuvos aukštųjų neuniversitetinių mokyklų, Panevėžio kolegijos studijų programas ir meno dalykus/modulius įvertintos meno specialistų profesinio rengimo ypatybės. Užsienio ir Lietuvos muzikos koncepcijų bei programų analize atskleistos galimybės modeliuoti meno dalykų studijas profesinio rengimo procese.

Anketinė apklausa. Lietuvos universitetų, kolegijų studentų ir dėstytojų anketinė apklausa taikyta siekiant sudaryti išsamų vaizdą apie meno dalykų studijas aukštojoje mokykloje. Panevėžio kolegijos muzikos pedagogikos studijų programos studentų anketine apklausa siekta nustatyti interesą pasirenkant profesiją ir specialybę.

Diagnostinės užduotys, parengtos disertacinio darbo autorės, siekiant atskleisti asmens meninę ir profesinę patirtis studijų procese. Vertinti respondentų pasiekimai meno dalykų studijų ir profesinės brandos požiūriu.

Kokybinės turinio (content) analizės metodas taikytas tiriant kolegijos informantų požiūrį į meno dalykų studijas, perėjimo nuo mokymo prie mokymo(si) ir į projektų taikymą profesinio rengimo procese.

Edukaciniai projektai ir pedagoginis eksperimentas pasitelkti siekiant išryškinti ir patikrinti jų ir dalykų studijų kaitos reikšmę studijų procese.

Statistinė tyrimo duomenų analizė, atlikta naudojant SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) 16.0 for Windows statistinių duomenų apdorojimo programą. Taikyta ir realizuota aprašomoji statistika: absoliučių ir procentinių dažnių, vidurkių skaičiavimai, panaudoti diagnostinių pjūvių, Stjudento t-testo, chi kvadrato kriterijaus skaičiavimai ir jų analizė. Pateiktiems paveikslams, diagramoms, lentelėms sudaryti naudotos Microsoft Excel 2003 ir SPSS/16.0 for Windows programos.

Disertacinio **darbo teorinį pagrindą** sudaro:

- *Paradigmų kaitos teorija* ugdymo srityje: studijų kokybė, dalykų integracija, studijų turinio atnaujinimas, bendradarbiavimas, mokymas(is) per pedagoginę sąveiką, mokymo turinio kaita, dėstymo strategijos, edukacinių procesų sąveika su kasdienine žmogaus veikla (Bitinas, 2000; Baryshnikova, 2006; Falchikov, 2005, 2007; Kuhn, 2003; Lukšienė, 2000; Poberejnikov, 2001; Šiaučiukėnienė ir kt., 2006; Горлинский, 1999; Максимова, 2004, 2007).

- *Asmenybės savimonės ir saviraiškos teorija*, skatinanti saviraišką, kūrybingumą, bendravimą bei bendradarbiavimą. Asmenybės tapšmas yra dinamiškas procesas, nes jį sąlygoja sąlytis su kitais žmonėmis, su visuomene. Ugdymo procese siekiama asmenybės tobulėjimo, asmens poreikių tenkinimo, asmenybės profesinės saviraiškos galimybių (Mayers, 2000; Maslow, 1970).

- *Humanistinė ugdymo koncepcija*, grindžiama interaktyvia sąveika su žinių ir žinojimo procesais, prasmingu asmenybės ugdymu (Bitinas, 2000; Butkienė, Kepalaitė, 1996; Gage, Berliner, 1994; Greimas, 1991; Hargreaves, 1999; Jucevičienė, 1998, 2003; Juodaitytė, 2002, 2004; Kierkegaard, 1949; Pukelis, 1998; Pukelis, Sajienė, 2000; Zuzevičiūtė, Teresevičienė, 2007). Ši koncepcija yra svarbi meniniam ugdymui, nes

padeda ugdymo dalyviams suvokti savo vaidmenis, bendradarbiavimą, skatina ugdytinio aktyvumą.

- *Muzikos pažinimo teorija* (Balčytis, 1980, 1982, 1986; Daugaravičius, 1986, 1989; Kodály, 1971; Marcinkevičius, 1989, 1990; Orff, 1975; Surgautaitė, Balčytis, 1983; Suzuki, 1969; Кабалевский, 1973, 2005), kurioje svarbi perteikiamų žinių sistema. Šio mokymo teorija orientuoja į praktinę muzikavimo patirtį ir muzikos pažinimą.

- *Asmens meninės (muzikinės) raiškos ir kultūros tapimo teorija* (Kievišas, 1997; Кевишас, 1998), kuriai ypač reikšmingos asmeninės prasmės paieškos studijuojant muzikos dalykus (Piličiauskas, 1984, 1998), muzikos dalyko studijos ir meninis ugdymas kaip dvasinio ugdymo vyksmas (Rinkevičius, 2002, 2005, 2010), konteksto vaidmuo asmenybės brandos procese (Кевишас, 2007; Сериков, 2005; Яконюк, 2007). Remiantis šia teorija muzikinis (meninis) ugdymas siejamas su profesiniu rengimu.

Tyrimo metodologija grindžiama:

- *Liberaliojo ugdymo nuostatomis*, akcentuojančiomis demokratinės visuomenės ir aukštojo mokslo vertybių ryšius (Gudaitytė, 2001, 2004; Kraujutaitytė, Pečkaitis, 2003; McCune, Hounsell, 2007; McKeachie, 2002; McLaughin, 1997; Smith, Naylor, 2001).

- *Konstruktivizmo teorija*, akcentuojančia mokymą(si) kaip žinojimo teoriją (De Corte, 2001; Novak, Canas, 2006), kuria remdamiesi mūsų jutiminiai suvokimai ir pažinimas atkuria aplinką (Barkauskaitė, Gudžinskienė, 2007). Edukacinės paradigmos kaitoje mokymas(is) tampa paties individo konstrukcine veikla, kurioje mąstymo būdą turi atrasti kiekvienas asmeniškai (Ahlberg, Dillon, 1999; Gray, 1997; Jucevičienė, 1998; Petty, 2006; Reich, 1996; Šiaučiukėnienė, 1997; Teresevičienė, Gedvilienė, 2003; Werning, 1998). Remiantis konstruktivizmo teorijai būdingu požiūriu, kad proceso centre aktualu įtvirtinti ugdytinį ir skatinti jo kūrybą, sukuriama palanki terpė meno dalykų studijoms ir dinamiškai asmenybės kaitai.

- *Visuminio (holistinio) ugdymo idėjomis*, kurios pagrindžia konceptualias nuostatas: žmogus yra integrali esybė ir ugdymo(si) procese skleidžiasi holistiškai – kaip visuma, kaip savarankiškas subjektas, turintis brandžios asmenybės savimonę. Holistinis požiūris į tiriamą objektą skatina suprasti ugdymo paradigmų kaitos esmę, socialinius ir istorinius veiksnius (Jackūnas, 2000, 2004; Morin, 1997).

- *Kokybinio ir kiekybinio tyrimo metodologine koncepcija* (Biggs, 2003; Bitinas, 2006; Bitinas ir kt., 2008; Downe-Wambolt, 1992; Kardelis, 2002; Šaparnis, 2000).

Taikant šiuos tyrimo metodus atskleidžiamos skirtingos reiškinių pusės: kiekybinė (sisteminis skaitmeninės informacijos rinkimas bei jos analizė) ir kokybinė (sisteminis žodžio ar kitos informacijos rinkimas bei jos analizė); priežastiniai ryšiai tarp priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų bei jų vertinimas subjektyvios patirties kontekste. Toks tyrimų strategijos derinys pasirinktas analizuoti meno dalykų studijas atsižvelgiant į edukacinių paradigmu kaitą. Kokybinio tyrimo duomenų analizei naudota pamatinė teorija (*Grounded theory*). Ji sumažina teorijos ir praktikos atotrūkį, atskleidžia tyrėjo sąveiką su duomenimis, kurie leidžia „teorinių teiginių verifikavimą, pasiremiant teksto fragmentais“ (Bitinas, 2006, p. 278).

Tyrimo organizavimo etapai:

Pirmajame tyrimo etape (2006 m. sausio – 2006 m. gruodžio mėn.) nagrinėtos meno dalykų studijos rengiant būsimus specialistus kolegijoje, atskleisti šiuolaikinių meno dalykų studijų komponentai, muzikinio ugdymo ypatumai, sudaryti ir pagrįsti teoriniai modeliai. Atliktas tyrimas, kuris leido susipažinti su Lietuvos kolegijose realizuojamomis studijų programomis, Panevėžio kolegijos Rokiškio filiale esančiomis meno studijų programų ir meno dalykų turiniu, išskirti jų kokybinius požymius, atskleisti modernizavimo apraiškas.

Antrajame etape (2007 m. sausio – 2007 m. gruodžio mėn.) apibrėžta mokslinė problema, tyrimo objektas, tyrimo uždaviniai, kurta tyrimo metodika ir sudarytos anketos. Diagnostiniu tyrimu siekta atskleisti švietimo dalyvių (dėstytojų ir studentų) požiūrį į meno dalykų studijas aukštojoje mokykloje. Tirti studijų vertinimo veiksniai, turintys įtakos studentų – būsimų meno specialistų profesijos bei specialybės pasirinkimui.

Trečiajame etape (2008 m. sausio – 2008 m. gruodžio mėn.) taikytos studijų modernizavimo strategijos, įgyvendinti edukaciniai projektai, pedagoginiu eksperimentu patikrintas šių strategijų funkcionavimas muzikos dalyko (fortepijono) studijose. Gautų tyrimo duomenų pagrindu tikrinti asmens kultūros pokyčiai. Rašiniu-esė išsiaiškinta, kuo meno dalyko studijos aktualios profesiniam rengimui.

Ketvirtajame etape (2009 m. sausio – 2009 m. gruodžio mėn.) parengtas disertacijos tekstas, suformuluotos išvados ir rekomendacijos.

Ginamieji teiginiai:

1. Profesinio rengimo modernizavimas yra edukacinių paradigmu virsmo įgyvendinimo strategija. Tai teorinė visuma, kuri atsiskleidžia vertinimais, kad kolegijai

būdingas praktinis profesinio rengimo kryptingumas yra studijų modernizavimo strategija ir profesiniu požiūriu kryptingas meninis ugdymas yra meno dalykų studijų modernizavimo strategija.

2. Edukacinių paradigų virsmo kontekste meninio ugdymo ir profesinio rengimo vienovė yra meno dalykų studijų teorijos ir praktikos veiksnys bei rodiklis.

3. Edukacinių paradigų virsmas yra šiuolaikiško profesinio rengimo konteksto ir jo pertvarkymo prielaida, o profesiniu požiūriu kryptingas meninis ugdymas yra meno dalyko šiuolaikiškų studijų ir jų konteksto kūrimo prielaida.

4. Ugdymo subjektų kompetencijos ir nuostatos profesinio rengimo atžvilgiu, taip pat dalyko turinys ir studijų kryptingumas yra vieninga visuma – studijų kontekstas, kuris pasireiškia kaip būsimo specialisto profesinio rengimo ir brandos komponentas.

5. Kultūros raidos ir edukacinių paradigų virsmo nulemtas profesinio rengimo, dalykų studijų ir ugdytinio veiklos kontekstas bei jo kaita yra profesinio rengimo ir būsimo specialisto profesinės brandos modernizavimo prielaida, veiksnys ir išraiška.

Darbo naujumas. Atlikta meno dalykų studijų ir jų paskirties profesinio rengimo procese teorinė analizė bei atskleistos praktinės įgyvendinimo galimybės atveria specialistų šiuolaikiško rengimo strategijas, leidžia žvelgti į dalykų studijas kaip profesinio rengimo reiškinį, vertinti meno dalykų studijų būklę ir diagnozuoti kaitą edukacinių paradigų virsmo kontekste.

Teorinis tyrimo reikšmingumas. Išnagrinėta laikotarpiui būdinga meno dalykų mokymo ir meninio ugdymo samprata edukacinių paradigų virsmo kontekste bei pagrįstos studijų strategijos – profesiniu požiūriu orientuotas meninis ugdymas ir studijų praktinis kryptingumas. Atliktu tyrimu įrodyta, kad aukštojoje mokykloje meno dalykų studijos vertintinos kaip profesiniu požiūriu orientuotas meninis ugdymas. Todėl modernizuojant studijas atsisakoma į siaurus dalyko pažinimo tikslus orientuoto tradicinio mokymo, kuris keičiamas profesiniu požiūriu orientuotu meniniu ugdymu.

Pristatyti būsimo specialisto profesinio rengimo, tradicinio muzikos mokymo ir šiuolaikiško muzikinio (meninio) ugdymo teoriniai modeliai. Studijuojant meno dalyką atskleistos galimybės ugdytiniams kurti veiklos kontekstą ir ugdytojams taikyti šiuolaikiškų ugdymo metodų sistemą, taip dalyko studijas įkomponuojant į profesiniu požiūriu orientuotą meninio ugdymo procesą.

Muzikinio (meninio) ugdymo teorinis modelis grindžiamas šiuolaikine ugdymo paradigma, nes apima ir studijų kontekstą, o ne tik dalyko turinį. Tai papildo modernizuotą meno dalyko studijų ir profesinio rengimo vertinimo teoriją.

Studijų modernizavimas atskleistas kaip edukacinių paradigų virsmo įgyvendinimo strategija. Tai pasireiškia kolegijai būdingu praktiniu profesinio rengimo kryptingumu kaip studijų modernizavimo strategija ir profesiniu požiūriu kryptingu meniniu ugdymu kaip meno dalykų studijų modernizavimo strategija. Todėl studijų modernizavimu įgyvendinamas edukacinių paradigų virsmas yra šiuolaikiško profesinio rengimo konteksto ir jo pertvarkymo prielaida, o profesiniu požiūriu kryptingas meninis ugdymas yra meno dalyko šiuolaikiškų studijų ir jų konteksto kūrimo prielaida.

Nustatyta, kad ugdymo subjektų kompetencijos ir nuostatos profesinio rengimo atžvilgiu, taip pat dalyko turinys ir studijų kryptingumas vertintinas kaip vieningas studijų kontekstas ir būsimo specialisto profesinio rengimo bei brandos komponentas. Tokia konteksto samprata ir paskirtis yra reikšminga plėtojant kultūros raidos ir edukacinių paradigų virsmo nulemtą profesinio rengimo ir meno dalykų studijų teoriją aukštojoje mokykloje.

Praktinis disertacinio darbo reikšmingumas. Parengtas šiuolaikiško muzikinio (meninio) ugdymo teorinis modelis taikytinas pedagogams identifikuojant meno dalykų studijų profesinį kryptingumą ir įtvirtinant būsimo specialisto šiuolaikiškos profesinės brandos pagrindus kolegijoje. Tai patvirtina modelio universalumą ir galimybes jį taikyti modernizuojant kitų dalykų studijas.

Aprobuoti edukaciniai projektai taikytini tobulinant studentų profesinę veiklą, mokymą(si) per patirtį, skatinant dėstytojų ir studentų bendradarbiavimą.

Pasiūlytas profesiniu požiūriu kryptingo ir pedagoginiu eksperimentu patikrinto meninio ugdymo modelis (taikytas pertvarkant muzikos studijas fortepijono užsiėmimuose) atveria galimybes integruoti meno dalykų studijas į būsimų specialistų profesinio rengimo procesą.

Edukacinių paradigų virsmo kontekste išnagrinėta profesinio rengimo praktika leidžia:

1. Įtvirtinti meno dalykų studijas kaip būsimų specialistų profesinio rengimo komponentą.
2. Atveria galimybę pertvarkyti būsimų meno specialistų rengimą kolegijoje.

3. Taikyti praktiškai patikrintas profesinio rengimo modernizavimo strategijas kolegijoje.

4. Koreguoti būsimų specialistų profesinę brandą bei suteikti naujų įžvalgų tobulinant meno dalykų studijas kultūros raidos ir visuomenės reikalavimų požiūriu.

Atskleista meno dalykų studijų samprata, paskirtis ir modernizavimo galimybės profesinio rengimo procese padės aukštosioms mokykloms modernizuoti būsimų specialistų profesinį rengimą ir įgyvendinti edukacinių paradigimų virsmą remiantis demokratijos idėjomis.

Tyrimo perspektyva. Atlikti tyrimai parodė, kad tobulinant šiuolaikišką profesinį rengimą aktualu išsamiau nagrinėti profesinės ir dalyko studijoms skirtos veiklos ryšius, subjektų bendradarbiavimą profesinio rengimo procese, kompetencijų spektro plėtros galimybes, mokymo(si) aplinkybes, profesinio rengimo modernizavimo sampratos ir praktikos dermę, dėstytojų lankstumą naudojant įvairius mokymo(si) metodus, edukacinių paradigimų virsmo nulemtą studijų kontekstą, ugdytinio vaidmenį rekonstruojant aplinką kaip kontekstą savo veiklai ir kitus aspektus. Tai galimybė įtvirtinti studijų modernizavimą kaip edukologinį reiškinių pertvarkant studijų programas ir procesą laikotarpio kultūros ir jos kaitos atžvilgiu.

MOKSLINIO DARBO REZULTATŲ DISERTACIJOS TEMA SKELBIMAS:

1. **Malcienė Z.** (2007). Meno dalykų studijavimo prielaidos kolegijoje // Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 4. (15), p. 64–69 (žurnalas referuojamas Vidurinio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje CEEOL ir Index Copernicus Journals Master List, <http://www.ceeol.com>; <http://www.cisi.org/>; <http://www.su.lt.>). ISSN 1648-8776.

2. Kievišas J., Gaučaitė R., Kondratienė R., **Malcienė Z.** (2007). Asmens meninės patirties plėtra dvasingumo sklaidos kontekste // Pedagogika. T. 85, p. 122–128 (žurnalas referuojamas Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje CEEOL, Modern Language Association International Bibliography, EBSCO, OCLC ir Index Copernicus Journals Master List, <http://www.ceeol.com>; <http://www.mla.org/>; <http://www.cisi.org/>; <http://www.epnet.com>; <http://www.epnet.com>; www.vpu.lt.). ISSN 1392-0340.

3. Vainiūnienė D., **Malcienė Z.** (2009). Visuomenės požiūris į kultūros produktų rėmimą ir mecenavimą // Sveikatos ir socialinių mokslų taikomieji tyrimai: Sandūra ir

sąveika. Nr. 6. (1), p. 112–116 (vyr. red. prof. dr. V. Žydžiūnaitė). Klaipėdos kolegija. ISSN 1822-33388.

4. **Malcienė Z.** (2010). Būsimų meno specialistų požiūris į profesinės praktikos rekonstravimo prielaidas kolegijoje // Taikomieji tyrimai studijose ir praktikoje. Nr. 3, p. 111-118 (sud. B. Dalmantienė, Z. Malcienė ir kt.). Panevėžio kolegija. ISSN 2029-1280.

5. **Malcienė Z.** (2010). Meno studijų modernizavimo prielaidos kolegijoje // Taikomieji tyrimai studijose ir praktikoje. Nr. 3, p. 71–77 (sud. B. Dalmantienė, Z. Malcienė ir kt.). Panevėžio kolegija. ISSN 2029-1280.

Kitos publikacijos:

1. **Malcienė Z.** (2004). Studentų savarankiškos muzikinės veiklos tobulinimas rengiant pedagogus // Efektyvaus meninio ugdymo problemos. P. 104–109 (sud. VPU Kultūros ir meno edukologijos institutas). Vilnius: VPU leidykla. Kompaktinis diskas. ISBN 9955-516-77-1.

2. **Malcienė Z.** (2006). Studentų mokymosi motyvacija kolegijose // XXI amžiaus pedagogų rengimo kaitos tendencijos P. 155–164 (sud. dr. N. Večkienė ir kt.). Kauno kolegijos Kėdainių Jonušo Radvilos studijų centras: Kauno kolegijos leidybos centras. ISBN 9955-586-87-7.

3. **Malcienė Z.** (2006). Teorinė ir praktinė muzikinės veiklos reikšmė fortepijono užsiėmimuose aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose // Pedagogo vaidmuo modernėjančioje mokykloje. P. 79–85 (sud. S. Juškienė, Z. Malcienė ir kt.). Panevėžio kolegija: Biznio mašinų kompanija (straipsnis mokslinėje elektroninėje bibliotekoje Elibrary. lt., <http://www.e-biblioteka.lt>; <http://www.e-library.lt>). ISBN 9955-701-05-6.

4. Pletaitė-Junokienė R., **Malcienė Z.** (2006). Būsimųjų muzikos pedagogų profesinis ugdymas aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose // Pedagogo vaidmuo modernėjančioje mokykloje. P. 48–53 (sud. S. Juškienė, Z. Malcienė ir kt.). Panevėžio kolegija: Biznio mašinų kompanija (straipsnis mokslinėje elektroninėje bibliotekoje Elibrary.lt., <http://www.e-biblioteka.lt>; <http://www.e-library.lt>). ISBN 9955-701-05-6.

5. **Malcienė Z.** (2007). Profesinis specialistų rengimas studijuojant meno disciplinas kolegijoje // Muzikos pedagogų rengimo pokyčiai, aktualijos ir perspektyvos. P. 33–42 (sud. A. Morkūnienė). Marijampolės kolegija: Marijampolės kolegijos leidybos centras. ISBN 9955-9505-6-0.

6. **Malcienė Z.** (2007). Dvasingumo sklaida muzikos pedagogų ugdymo procese // Meninio ugdymo aktualijos. 4, p. 32-40 (sud. prof. habil. dr. A. Katinienė ir kt.). Šiaulių universitetas: Šiaulių universiteto leidykla. ISBN 978-9986-38-749-7.

7. Mikalajūnienė J., Smalskienė A., **Malcienė Z.** (2007). Profesinių gebėjimų ir įgūdžių svarba rengiant mokytojus // Teorinių žinių, savarankiško darbo ir praktikos sąsaja ugdant studentų profesines ir dalykines kompetencijas. P. 41-47 (sud. S. Juškienė, Z. Malcienė ir kt.). Panevėžio kolegija: Biznio mašinų kompanija (straipsnis mokslinėje elektroninėje bibliotekoje Elibrary.lt., <http://www.e-biblioteka.lt>; <http://www.e-library.lt>). ISBN 978-9955-701-39-2.

8. **Malcienė Z.**, Paliukienė A. (2009). Jaunųjų pedagogų parengties tobulinimas: edukacinės adaptacijos sprendimas // Švietimo ir kultūros sklaida: dešimtmečių patirtis ir dabarties iššūkiai. P. 369–376 (sud. dr. K. Žemaitis ir kt.). Marijampolės kolegija: Marijampolės kolegijos leidybos centras. ISBN 978-9955-645-64-4.

Pagrindiniai tyrimo teiginiai ir išvados, paskelbti konferencijose:

1. **Malcienė Z.** (2006). Muzikinio ugdymo raidos aspektai rengiant būsimus meno specialistus Panevėžio kolegijoje // Tarptautinio V vargonų festivalio konferencija, skirta čekų muzikai, pedagogui, vargonininkui R. Lymanui. Panevėžio kolegijos Rokiškio filialas.

2. **Malcienė Z.** (2007). Meno dalykų studijų kryptingumas rengiant specialistus aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje // Respublikinė mokslinė konferencija „Muzikinis ugdymas mokykloje: tradicijos ir inovacijos“. Klaipėdos universitetas.

3. **Malcienė Z.** (2007). Meno dalykų modeliavimo ypatybės bei aplinkybės rengiant specialistą kolegijoje // Tarptautinė mokslinė konferencija „Efektyvaus meninio ugdymo problemos“. Vilniaus pedagoginis universitetas.

4. **Malcienė Z.** (2008). Meno dalykų studijavimo prielaidos kolegijoje // Respublikinė mokslinė konferencija „Aukštųjų mokyklų dėstytojų bei ūkio subjektų specialistų mokslinės kompetencijos didinimas“. Šiaulių universitetas.

5. **Malcienė Z.** (2009). Kolegijos meno studijų programų vertinimas: šiuolaikiškumo aspektas // Tęstinė VIII tarptautinė mokslinė konferencija „Mokytojų rengimas XXI amžiuje: pokyčiai ir perspektyvos“. Šiaulių universitetas.

6. **Malcienė Z.** (2009). Meno studijų edukacinis tobulinimas kolegijoje: kokybinis tyrimas // Lietuvos universitetų edukologinės krypties doktorantų ir jų vadovų konferencija „Tarpdisciplininių tyrimų link“. Šiaulių universitetas.

7. **Malcienė Z.** (2010). Dvasingumo sklaidos prielaidos modernizuojant studijas kolegijoje // Tęstinė IV mokslinė konferencija „Dvasingumo sklaida ugdymo realybėje“. Panevėžio kolegija, Šiaulių universitetas, Vilniaus pedagoginis universitetas, Vilniaus kolegija.

Metodinis leidinys profesinio bakalauro meno studijų programų studentams „Koncertmeisterio darbo problemos ir aktualijos“ (2006). Vilnius: Biznio mašinų kompanija. 44 p. ISBN 9955-701-15-3.

Ekspertinė veikla. Lietuvos profesinio mokymo metodikos centre parengtas ir patvirtintas (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. spalio 8 d. įsakymu Nr. ISAK-1970/A1) standartas „Populiariosios muzikos atlikėjas“ (V lygio standartas).

Tyrimo rezultatai pristatyti paskaitose (16 akad. val.) pagal dėstytojų mainų programą:

1. „Meno dalyko studijų proceso ir jo modeliavimo ypatumai bei aplinkybės rengiant specialistus kolegijoje“. Kazimiero Didžiojo universitetas (Bydgoščius, Lenkija, 2007 m. rugsėjo 23-29 d.).

2. „Meninis ugdymas paradigmos kaitos kontekste: tradicinis mokymas ar modernizacija“. Vidžemės aukštoji mokykla (Latvija, 2007 m. vasario 19-25 d.).

Disertacinio darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro *įvadas, sąvokų žodynelis, trys dalys, išvados, pasiūlymai ir praktinės rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas ir priedai.*

Disertacijoje pateiktos 57 vaizdinės priemonės: 42 lentelės ir 15 paveikslų. Literatūros sąrašą sudaro 333 pozicijos lietuvių, anglų, vokiečių, rusų kalbomis. Pagrindinio teksto apimtis – 151 puslapis (be literatūros sąrašo ir priedų). Prieduose pateikiami empiriniame tyrime naudotų anketų pavyzdžiai, tyrimo duomenų statistinių skaičiavimų lentelės, atskirų studijų programų ir dalykų turinio kokybiniai požymiai.

2006–2008 m. darbą rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Sąvokų žodynelis

Integracija (lot. *integratio* – atnaujinimas) – procesas, kuriame atskiros dalys jungiasi į visumą ir plėtoja tarpusavio sąryšius, tapdamos junginio sudedamąja dalimi (*Tarptautinių žodžių žodynas, 2008*).

Interpretacija (lot. *interpretatio* – aiškinimas) – teksto, faktų, teorijos prasmių aiškinimas; savitas muzikos, teatro, literatūros kūrinio, vaidmens ir kt. atlikimas; reiškinių visuma (*Tarptautinių žodžių žodynas, 2008*).

Kritinė refleksija – aprėpia ir atgaminimą, ir prasmės siekį. Ji reikalauja aiškinti savo atliktus veiksmus, siekiant geresnio tolesnių veiksmų dizaino, todėl refleksija tinka ir veikloje, ir po veiklos. Refleksiją veikloje tinka naudoti kaip mokymo(si) metodą, o refleksija po veiklos – puikus vertinimas (*Lipinskienė, 2002*).

Meninis ugdymas – švietimo dalis, padedanti išugdyti visapusišką asmenybę (*Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000*).

Modernizavimas – reiškia palaipsnių naujų uždavinių kėlimą, siekiant transformuoti visuomenės elito ugdymo tikslą į intelektualios visuomenės ugdymo tikslą (*Balžakienė, 2002*). Modernizavimas – kompleksinis aukštosios mokyklos atsinaujinimo procesas, veikiamas pokyčių socialinėje ekonominėje, politinėje visuomeninio gyvenimo ir technologijų plėtros srityse. Šis procesas apima mokymo turinio, mokymo ir mokymo(si) metodų, mokymo(si) aplinkos studijų procese atnaujinimą ir kaitą atitinkančius šiuolaikinius socialinius ir darbo rinkos poreikius (*Vaičiūnienė, Gedvilienė, 2009*). Modernizavimas – tai laikotarpio padiktuotas reiškiny, kuris svarbus kuriant demokratiškumo ir kaitos principais grįstą švietimo sistemą (*Malcienė, 2010*).

Mokymo(si) refleksija – metakognityvinės strategijos planavimo (atžvalga į ateitį), metagoknityvinės strategijos stebėsenos/korekcijos (atžvalga į dabartį) ir metakognityvinės strategijos vertinimo (atžvalga į praeitį) visuma, turint intenciją tobulinti mokymą(si) (*Tarptautinių žodžių žodynas, 2008*).

Neuniversitetinės studijos – į praktinę veiklą orientuotos profesinės studijos aukštojoje mokykloje, sudarančios sąlygas įgyti taikomaisiais moksliniais tyrimais ir (ar) taikomąja mokslinė veikla grindžiamą profesinio bakalauro kvalifikacinį laipsnį ir (arba) profesinę kvalifikaciją (*Aukštojo mokslo įstatymas, 2000; Mokslo ir studijų įstatymas, 2009*).

Profesinė branda – individo pasiruošimas spręsti profesinės raidos uždavinius, išskylančius prieš individą dėl jo biologinės ir socialinės raidos bei individualių, jau pasiekusių kurią nors profesinės raidos stadiją, lūkesčių (*Super, 1990*).

Profesinis rengimas – išsilavinimas, rengimas profesijai (*Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000*). Profesinis rengimas – tai žmogaus profesinių gebėjimų (kompetencijų) įgijimo mokymo(si) būdu procesas, kurio metu pasiekama ir tobulinama profesinė kvalifikacija (*Laužackas, 2005*).

Profesinė kompetencija – atskleidžia kompetencijos ir kvalifikacijos santykį, kuriame žinios ir gebėjimai sąlygoja kvalifikacijos suteikimą, o įvertinus gabumus, kurie veikia gebėjimų formavimo(si) svarbą bei asmens vertybes, formuoja holistinę (visuminę) kompetenciją (*Lepaitė, 2003*). Profesinė kompetencija – žmogaus funkcinis gebėjimas atlikti tam tikrą dalį profesinės veiklos (*Lasauskienė, 2007*).

Raiška – asmenybės saviraiška, savirealizavimas, individualios sąmonės tapimas visuomenine (*Bitinas, 1996*). Raiška – tai perkėlimas į aplinką savo sampratos, pojūčio, vertinimo, išorinio materializavimo, savęs įkūnijimo tikrovėje. Ji savita, besiskirianti nuo kito reiškėjo rezultato, nors šių patirtis, veiklos galimybės, žinios bei įgūdžiai ir būtų panašūs (*Kievišas, 1997*). Raiška – asmenybės prigimties ir patirties realizavimas veikloje ir elgesyje (*Jovaiša, 2007*).

Studijų turinys (angl. *curriculum*) – tai ciklinis procesas, orientuotas į tikslus ir nuolatinį tobulinimą (*Tyler, 1949*). Studijų turinio realizavimas – tai kokybiškų studijų pamatas (*Laužackas, 2000*). Studijų turinys – nuolat kintanti ir atsinaujinanti sistema (*Laužackas, 2005*).

1. MENO DALYKŲ STUDIJŲ IR PROFESINIO RENGIMO TEORINĖS PRIELAIIDOS

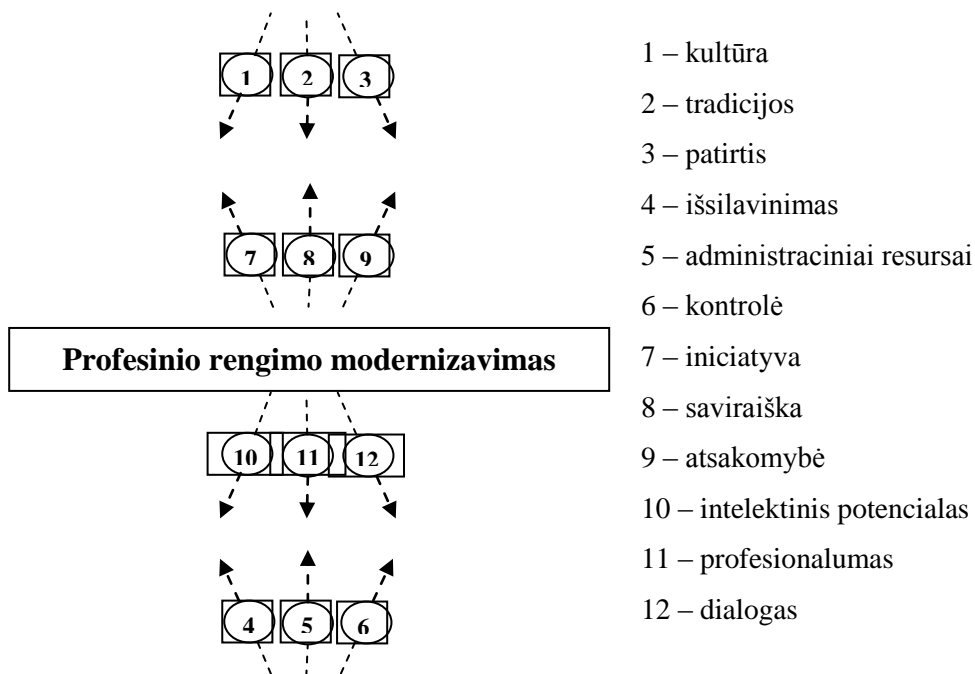
Sparti pasaulinė globalizacija koreguoja valstybės raidos strategiją ir ekonominę politiką (Valstybės ilgalaikės raidos strategijos, 2002). Europos Sąjungos mokslo institucijose (Europos bendrijų komunikatas, 2006) aukštojo mokslo įstaigos turėtų atitikti aukščiausius mokslo standartus, būti universalios ir užtikrinti pagrindinių kompetencijų, profesinių įgūdžių ir asmens kultūros formavimą(si) bei raidą.

Vadinasi, globalizacija, darbo rinka ir demokratinė visuomenės kultūra suponuoja savitą specialistų rengimo pertvarkos situaciją, skatina ieškoti glaudesnio ryšio tarp įgyjamos profesinės kompetencijos ir visuomenės poreikių. Atitinkamai ir profesinis rengimas turi atitikti laikotarpio reikalavimus, derėti su bendromis Europos kultūros raidos tendencijomis, o parengti specialistai gebėti konkuruoti darbo rinkoje. Todėl svarbu sekti laikotarpiui aktualios profesinės veiklos ypatybes (Горлинский, 1999) ir objektyviai vertinti laikotarpio kultūros kontekstą (Guerra 1994; Watkins ir kt., 2000, 2007; Zuckerman, 1997). Tai koreliuoja su A. Giddens (1990), J. Haberman ir D. Whitney (2009) pozicija – investavimu į žmones, gerinant jų studijavimą ir išsilavinimą. Profesinio rengimo praktikoje šis požiūris įtvirtinamas modernizuojant ugdymą.

Žodis modernizuoti yra kilęs iš prancūzų kalbos ir reiškia siekį kokybiškai keisti studijas: diegti inovacijas, naujus metodus, taikytis prie naujų iššūkių, plėsti dalyko turinį ir pertvarkyti dalykų studijavimą. Tai ilgas ir neišsemiamas procesas, kuris atveria duris į nežinomybę (Белова, 2009).

Y. Baryshnikova (2006) pateikia transformuotą modernizavimo sąvoką kaip paradigmą. Autorė, atlikusi lyginamąją analizę ir tyrimo istorinę evoliuciją, pažymi, jog buvusios Sovietų Sąjungos istoriniuose ir socialiniuose moksluose modernizavimo sąvoka buvo neigiama, kaip nesuderinama su bendrąja rinka. Pasikeitusi situacija leidžia kitaip pažvelgti į dabartinius socialinius ir ekonominius reiškinius bei jų įtakas įvertinant šalies ypatumus, nacionalinę kultūrą, tradicijas, laikotarpio reikalavimus. Aukštosios mokyklos siekia jaunimo aukščiausių intelektinių siekių, asmens kultūros kaitos ir saviraiškos. To paieška leidžia tirti profesinį rengimą kaip erdvę, kurioje turėtų integruotis menas bei pedagogika. Tokiame procese keliami bendri ugdymo tikslai, taikomi ugdymo metodai, siekiama aktyvinti studento vidinį pasaulį, saviraišką.

Ugdymo modernizavimas pasaulinėje švietimo sistemoje pasižymi bendrais dėsningumais. Tačiau G. Maksimova (Максимова, 2007) pabrėžia, kad kiekviena kultūra turi vis kitokią modernizavimo patirtį, o aukštosios mokyklos mums suprantamos, kaip mokslinės minties koncentracija, patirtis, jaunimo potencialo kaita ir saviraiška (1 pav.).

1 pav. *Profesinio rengimo modernizavimas aukštojoje mokykloje* (Максимова, 2007)

Modernizuoto profesinio rengimo tikslas – asmens išorinių savybių formavimas, potencialo atskleidimas, dvasinio ir dorovinio pajėgumo tobulinimas. Aukštosios mokyklos aplinka susijusi su kultūros normomis ir vertybėmis. Todėl studentas turi pasirinkti asmens vystymo(si) strategijas: rengtis savirealizacijai ir integracijai į socialinę erdvę, ieškoti dvasinio savęs suvokimo, pašaukimo, remtis asmenine patirtimi ir kūrybiškumu (Максимова, 2007). Specialisto rengimo tikslas yra orientuotas į žmogaus kultūrą, kurioje labai svarbus žmogiškumas, dvasingumas ir kūrybiškumas.

Mūsų šalyje, kaip ir kitose buvusio sovietinio režimo šalyse, šis procesas yra spartinamas. Vienas iš būdų paspartinti šį procesą yra asmenybės galių plėtojimas, būsimų specialistų rengimas gyvenimui sparčiai kintančiomis sociokultūrinėmis sąlygomis (Jackūnas, 1993).

Remiantis T. Prebish, S. Charles, A. Buddhism (1975) požiūriu, aiškėja ir tai, kad pasauliui nelengva įveikti tradicines normas ir struktūras, jas transformuoti bei įsisavinti

naujas idėjas, metodus, vertybes. Socialinis gyvenimas remiasi nebe tradicijomis, o nuolat kuriamu ir atnaujinamu reflektviu žinojimu, socialinių veiksmų modifikacija atsižvelgiant į gaunamą informaciją ir žinias (Gudauskaitė, 2007). Tradicinė asmens kultūra kinta į modernesnę per individo apsisprendimą ir intelektualias pastangas išrasti „naujas galvojimo kategorijas“ (Kavolis, 1996, p. 97). Tai atsispindi modernizavimo sampratoje (1 lentelė).

1 lentelė

Modernizavimo apibrėžtys

<i>Modernizavimas</i> – kaip pertvarkos priemonių ir būdų plėtra, pažanga, nuokrypis į augimą, šiuolaikiškumą, prisitaikymą prie pokyčių (<i>Poberejnikov, 2001</i>).
<i>Modernizavimas</i> – procesas, kuris linkęs įsiskverbti į visus gyvenimo aspektus, suteikdamas švietimui augantį lygį (<i>Inglehart, Welzel, 2005</i>).
<i>Modernizavimas</i> – tai procesas be pabaigos, kuris reiškia naujas idėjas, nuolatinės inovacijas, naują kūrybą. <i>Modernizavimas</i> – tai perėjimas nuo tradicinių procesų prie šiuolaikinių (<i>Martinelli ir kt., 2005</i>).
<i>Modernizavimo</i> proceso esmė – meno ir pedagogikos vieninga visuma, kuri ugdymo procesui suteikia novatoriškumo charakterį (<i>Максимова, 2007</i>).
<i>Modernizavimas</i> pasižymi kūrybine veikla. Tokiame procese rezultato siekiama kuriant, platinant naujas idėjas, technologijas, veiklos formas ir t. t. (<i>Максимова, 2007</i>).
<i>Modernizavimas</i> – tai švietimo reformos uždavinys, kuriuo siekiama sukurti patvarų plėtros mechanizmą, suformuoti modernius profesinio rengimo pagrindus, išsaugojant asmenybę, visuomenę ir valstybę (<i>Демьяновская, 2009</i>).

Modernizavimo apibrėžtys (1 lentelė) nurodo edukacinių paradigų virsmo nulemtą profesinio rengimo kontekstą. Ši samprata yra pagrindas plėtotis edukacinei teorijai, kuri analizuoja poveikio būsimo specialisto profesinei brandai būdus ir priemones. Tai pasakytina ir apie meno dalykus bei jų studijas. Taip atsiranda erdvė edukologiniams tyrimams, kurie padėtų spręsti meno dalykų studijų ir apskritai meninio ugdymo modernizavimo uždavinius aukštojoje mokykloje.

Visa tai rodo, kad meno dalykų studijos ir jų modernizavimas profesinio rengimo procese yra dabartiniam laikotarpiui aktualus reiškinys ir reikalauja išsamių tyrimų.

1.1. Meno dalykų studijų prielaidos aukštojoje mokykloje

Šiuolaikinis mokslas pasižymi greitu informacijos „sprogimu“ ir sparčia sąlygų bei galimybių kaita rengiant specialistus. Siekiant mobilumo ir adaptacijos galimybių profesinėje srityje, iš meno specialistų reikalaujama, kad jie turėtų suformuotą operatyvų mąstymą, saviraiškos ir saviugdos įgūdžių, gebėtų prisitaikyti prie dinamiškos aplinkos (Демьяновская, 2009; Максимова, 2007; Никитина, Масовер, 2006). Tai šiuolaikiškas požiūris į ugdymą, kuris edukologijoje pasireiškia paradigmu virsmu.

Edukacinių paradigmu virsmas – šiuolaikiško profesinio rengimo prielaida

XX a. pradėjo formotis naujas požiūris į ugdymą. Šiuolaikinės pedagogikos atstovai akcentuoja mokymą(si) ir vertina jį kaip interaktyvų dinamišką procesą, paremtą inovacijomis, naujomis technologijomis, aktyviais mokymo(si) metodais ir kritiniu mąstymu (Jarvis, 2001; Jucevičienė, 1998; Ramsden, 2000; Šiaučiukėnienė ir kt., 2006).

Edukologijoje ir socialiniuose moksluose paradigmine samprata išreiškiama mokymo kryptis, pažymimi būdai, kuriais organizuojamos ir struktūruojamos žinios ir elgesys (Musneckienė, 2006). Paradigma yra traktuojama kaip pagrindas, idėja, požiūris į švietimo sistemos modelio, strategijos projektavimą (Гладышева, 2004; Краевский, Бережнова, 2006). Mokslininkų darbuose akcentuojama paradigmu kaitos reikšmė, atskleidžiamas tradicinės paradigmos ribotumas laikotarpio kultūros atžvilgiu (Белова, 2009; Гладышева, 2004; Данилюк, 2000; Кузнецова, 2004; Терентьева, 2003; Цыпин, 2001; Яконюк 2007). Šiuolaikinės paradigmos į(si)tvirtinimas laiduoja ir studentų asmenines galimybes vertinti savo mokymo(si) prasmę. Edukacinių paradigmu virsmas įtvirtinamas modernizuojant studijas ir keliant naujas idėjas (Descy, Tessaring, 2001; Inglehart, Welzel, 2005).

Susiklosčiusi šalies mastu problema verčia keisti nusistovėjusį ir profesinio rengimo modelį. Tačiau kaip pažymi R. Bruzgelevičienė (2008), dar nesuvokiama, kad kilo istorinė ugdymo paradigmos kaitos būtinybė, kad įtvirtinama asmens kultūros, dvasinių vertybių sistemos šiuolaikiška rekonstrukcija ir koreguojamas specialistų profesinio rengimo modernizavimas.

Tobulinant profesinį rengimą yra nuolat atnaujinamos programos, mokymo planai, pasiekimų vertinimo standartai. Tai bandymai išsaugoti studijų šiuolaikiškumą ir atspindėti sociokultūrinį kontekstą. Tačiau studijų kokybė daug kuo priklauso nuo dalykų/modulių ir

jų įgyvendinimo studijų procese. Studijų programos, planai, vertinimo standartai dažniausiai yra ugdymo teorijos ir bendrų šalies pastangų nulemtas rezultatas, o dalykų moduliai yra dėstytojų kūrybos konkrečioje įstaigoje rezultatas. Kita vertus, dalykų/modulių rengimas ir jų įgyvendinimas daug kuo priklauso nuo dėstytojų kvalifikacijos bei kompetencijos.

Paradigminis požiūris yra reikšmingas numatant ugdymo organizavimo, veiklos ir ugdymo turinio plėtojimo kryptį, o atitinkamos krypties pasirinkimas nubrėžia gaires nustatant studijų tikslus, prioritetus, uždavinius, pasirenkant mokymo ir vertinimo metodus bei pedagogo veiklos pobūdį (2 lentelė).

2 lentelė

Paradigmų lyginimas

(R. Barr, J. Tagg, 1995. Iš anglų kalbos vertė Marijus A. Pakštas)

Mokymo (instruktavimo) paradigma	Mokymo(si) paradigma
Misija ir tikslai	Misija ir tikslai
<ul style="list-style-type: none"> • suteikti/pristatyti instruktažą; • perduoti žinias studentams iš personalo; • pasiūlyti kursus ir programas; • pagerinti mokymo kokybę; • pasiekti mokymo prieinamumą įvairiems studentams. 	<ul style="list-style-type: none"> • pasiekti (pagaminti) mokymą(si); • paskatinti studentus atradimams ir žinių konstravimui; • sukurti galingas mokymo(si) terpes; • pagerinti mokymo(si) kokybę; • pasiekti įvairių studentų sėkmę.
Sėkmės kriterijai	Sėkmės kriterijai
<ul style="list-style-type: none"> • mokymas(is) skirtingais indėliais, ištekliais; • stojančiųjų kokybė; • mokymo planų plėtra; • išteklių kokybė ir kiekybė; • studijuojančiųjų skaičius, įplaukų augimas; • mokymo personalo, instruktavimo kokybė. 	<ul style="list-style-type: none"> • mokymas(is) skirtingas, mokymo(si) ir studentų sėkmės rezultatų kokybė ir kiekybė; • baigiančiųjų studentų mokymo(si) kokybė; • mokymo(si) technologijų vystymas; • mokymo(si) pažangos visuma ir veiksmingumas.
Mokymo/mokymo(si) struktūros	Mokymo/mokymo(si) struktūros
<ul style="list-style-type: none"> • atomistinė – pirmiausia sudedamosios dalys, vėliau visuma; • laikas pastovus, mokymas(is) kinta; • akademinės valandos paskaita, 3 kreditų kursas, užsiėmimai prasideda ir baigiasi tuo pačiu metu; • vienas dėstytojas, viena auditorija; • nepriklausomos disciplinos, fakultetai; • medžiagos aprėpimas („išeitas kursas“); • vertinimas grupės viduje atliekamas dėstytojų; • asmeniškasis vertinimas; • laipsnis tolygus kredito valandų sumai. 	<ul style="list-style-type: none"> • holistinė visuma, po to sudedamosios dalys; • mokymas(is) pastovus, laikas kinta; • mokymo(si) terpė pasirėngusi, kai studentas pasirėngęs; • bet kuri veikianti mokymo(si) patirtis; • tarpdiscipliniškumas/ tarp fakultetų; • konkretūs mokymo(si) rezultatai; • išankstiniai/tarpiniai/ baigiamieji vertinimai; • išorinis mokymo(si) vertinimas; • viešasis vertinimas; • laipsnis prilygsta parodytam išmanymui ir gebėjimams.

Mokymo(si) teorija	Mokymo(si) teorija
<ul style="list-style-type: none"> pažinimas (žinios) egzistuoja „ten“; išmanymas ateina gabalais ir dalelėmis – juos suteikia dėstytojas studentams; mokymas(is) suvestinis (kumuliacinis) ir linijinis; tinka metafora – žinių aruodas; mokymas(is) sukasi aplink dėstytoją ir jo yra kontroliuojamas; reikalingas „gyvas“ dėstytojas ir „gyvas“ studentas; studentų auditorija yra konkurencinė ir individualistinė; talentas ir sugebėjimai reti. 	<ul style="list-style-type: none"> pažinimas egzistuoja kiekvieno asmens galvoje – jį formuoja asmeninė patirtis; išmanymas konstruojamas ir kuriamas; mokymas(is) – tai struktūrų grupavimas ir jų sąveika; tinka metafora – kaip išmokti važiuoti dviračiu; mokymas(is) sukasi aplink studentą ir jo kontroliuojamas; reikalingi aktyvūs besimokantieji; mokymo(si) terpės ir mokymas(is) paremti bendradarbiavimu, bendromis pastangomis ir savitarpio parama; talento ir sugebėjimų apstu.
Produktyvumas/finansavimas	Produktyvumas/finansavimas
<ul style="list-style-type: none"> produktyvumo apibrėžimas: valandos instrukcijos vienam studentui; finansavimas pagal mokymo valandas. 	<ul style="list-style-type: none"> produktyvumo apibrėžimas: mokymo(si) vieneto sąnaudos studentui; finansavimas pagal mokymo(si) rezultatus.
Vaidmenų pobūdis	Vaidmenų pobūdis
<ul style="list-style-type: none"> mokymo personalas pirmiausia yra lektoriai; mokymo personalas ir studentai veikia nepriklausomai ir atskirtyje; dėstytojai kategorizuoja ir rūšiuoja studentus; mokyklos personalas tarnauja/padedą mokymo personalui ir instruktavimo procesui, kiekvienas ekspertas gali mokyti; linijinis vadovavimas; nepriklausomi aktoriai. 	<ul style="list-style-type: none"> mokymo(si) personalas pirmiausia; mokymo(si) terpių ir metodų kūrėjai visi; mokymo(si) personalas ir studentai dirba tarpusavio komandoje ir taip pat sąveikauja su kitu personalu; dėstytojai ugdo kiekvieno studento kompetencijas ir talentus; visas personas yra švietėjai, laiduojantys studentų mokymą(si) ir rezultatus; mokymo(si) įgalinimas yra sudėtingas iššūkis; pasidalintas vadovavimas, komandinis darbas, nepriklausomi aktoriai.

Edukacinių paradigų virsmo atveju kinta aukštosios mokyklos ugdytojų ir ugdytinių vaidmenys. Tokiame procese ryškėja komandinis darbas (dėstytojas tampa instruktoriumi, siekiančiu sukurti naujus ir geresnius darbo metodus, kurie generuotų geresnį mokymą(si). Tokioje kūrybinėje grupėje vaidmenys susilieja, tampama mokymo(si) proceso bendraautoriais, nes visi prisideda prie tokios terpės kūrimo – šiuolaikiniame ugdymo procese studentai tampa mokymo(si) bendraautoriais. Mokymo(si) paradigma užbraukia privilegijuotą dėstytojo statusą nuo kokybinių instrukcijų (paskaitos, pokalbiai) iki studentų mokymo(si) būdų (Sakadolskienė, 2010). Todėl edukacinių

paradigmų virsmas vertintinas kaip šiuolaikiško profesinio rengimo prielaida. Tai aktualu modeliuojant dalykų, taip pat ir meno dalykų, studijas aukštojoje mokykloje.

N. Hunt (2007), ilgą laiką tyrinėdama meno specialistų rengimą koledžuose, pastebėjo, kad meno dalykų studijų tobulinimas reikalauja kūrybiškumo ir originalumo, nes pats meninio ugdymo procesas yra kūrybiškas. Modernizuojant meno dalykų studijas, svarbu skatinti būsimą specialistą tobulinti save kaip visavertį subjektą. Šio proceso pagalbininkas yra pedagogas. Jis privalo turėti aukštą dalyko kvalifikaciją, kuri „neuždarytų“ studento dėstomo dalyko rėmuose, o atliktų profesionalią misiją, t. y. skatintų profesinę brandą, vystytų intelektualinį ir dvasinį studento pasaulį. Mokslininkė pabrėžia, kad koledžuose pastebima akivaizdi pedagoginė realybė: dirba kūrybingi, novatoriški pedagogai, tačiau šalia yra ir tradiciškai, akademiškai dirbančių pedagogų. Todėl svarbu atskleisti požiūrių į dalykų studijas skirtumus.

Dalyko studijos

Lietuvos švietimo sistemos reformos strateginiuose dokumentuose (Švietimo strategijos nuostatos, 2003) atsižvelgiama į europinę patirtį ir tendencijas. Atitinkamai koreguojant Lietuvos profesinį rengimą, prioritetinėmis kryptimis tampa: *modernizuotas ugdymas bei studijos, švietimo kokybė* (savarankiško mąstymo, asmens įgūdžių, vertybinių nuostatų bei konkrečių gebėjimų veikti formavimas, atsižvelgiant į konkrečios darbo rinkos sąlygas); *socialinių-pedagoginių mokymo(si) ir studijų sąlygų gerinimas* (nuosekliai laiduoti mokslo prieinamumą, kuris išreiškiamas ugdymo proceso įvairove, išsilavinimo kokybe, mokyklos atvirumu); *švietimo sistemos harmonizavimas* (plėsti institucijų įvairovę, plėtoti bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo dermę, sukurti realias galimybes derinti sistemos grandis) Tokio proceso samprata apibrėžiama profesinio ugdymo dalyvių vertybinėmis orientacijomis ir grindžiama aplinkos raidos tendencijų sąlygojama sąveika. Dėl šios sąveikos sukuriama prielaida įgyti profesijos specialybę, tobulinti savo profesinę kvalifikaciją ir kompetenciją, tenkinti savisaugos ir saviraiškos poreikius. Profesinis rengimas yra susijęs su žiniomis. Pasak D. Royse, A. Thayer (1996), tai vadina „žinojimu kaip“, o ne „žinojimu kad“. Aktyviai veikdamas būsimas meno specialistas siekia profesinio meistriškumo. Čia veikia keli faktoriai: objektyvūs – pedagogo įtaka, socialinis-psichologinis klimatas bei profesionali meninė veikla; subjektyvūs – kritiškas mąstymas, aktyvieji metodai, savarankiškas darbas.

Dalykų žinių sistema, jų pateikimo ir įsisavinimo procesas koreguoja profesinę veiklą, asmens kultūros ugdymą, motyvaciją, gebėjimą organizuoti veiklą. Dalykų studijos leidžia geriau susipažinti ne tik su turiniu, bet ir su programoje numatyta kūrybine-menine veikla, kurią vykdant formuojasi profesiniai ir dalykiniai būsimo specialisto darbo įgūdžiai, kuriamas ir projektuojamas meno produktas, tenkinantis dvasinius asmens poreikius (Shulman, 2005).

L. Shulman (2005) teigia, kad studijuojant dalykus būtina įveikti conceptualius slenksčius, kurie mokymą(si) paverčia kūrybiniu procesu. Įsisavintos žinios gali pervesti studentus per sunkumus (3 lentelė) ir leisti pasireikšti profesinėje veikloje. Ugdymo procese aktyvieji metodai atskleidžia dalykų studijų savybes ir paskirtį: asmens rengimą(si) profesijai, integraciją tarp programos dalykų, žinių perdavimą ir judėjimą iš vieno dalyko į kitą per studijų programos blokus.

3 lentelė

Sunkumai studijuojant dalykus (Shulman, 2005)

<i>Slenksčiai</i>	<i>Ypatumai</i>
1 slenkstis	Studentai kiekviename kurse studijuodami naują dalyką turi jausti tam tikrą išeitų dalykų tęstinumą per visus likusius studijų metus.
2 slenkstis	Studijuodami programoje esančius dalykus, turi išmokti galvoti kaip menininkai, t. y. aiškiai suvokti ir jausti studijų programos specifiką viduje – dalykų turiniuose.
3 slenkstis	Tęstinumas profesinės praktikos metu.

R. Neumann, S. Parry, T. Becher (2002) teigia, kad kiekvienas dalykas yra studijų programos centrinis šaltinis gebėjimams ir įgūdžiams lavinti, o aktyvieji mokymo(si) metodai veikia studijavimo kokybę. N. Hunt (2007) pastebi, jog pedagogai, kurie naudoja įvairius mokymo(si) metodus, skirtingas dėstymo strategijas, dalykų turinius būtinai sieja su profesine veikla. H. Siebert (2007) akcentuoja ugdymo ir mokymo(si) rezultatų vertinimo veiksmų derinimą su gera ir palankia mokymo(si) aplinka.

Pasak P. Scott (2004), į žinių perdavimą reikia žiūrėti kaip į nesibaigiantį judėjimą, kurio metu dėstytojai pasitelkia modernius mokymo(si) metodus ir priemones (seminarus, konferencijas, projektus). Mokslininkas apgailestauja, kad visuomenė, kuri nesiekia kokybiškų studijų ir neakcentuoja žinių judėjimo svarbos, kartu neskatina ir studijų modernizavimo aukštojoje mokykloje.

A. Jenkins, R. Zetter (2003) teigia, kad nesibaigiantis žinių judėjimas dėstant dalyką reikalauja tiek iš dėstytojų, tiek iš studentų kūrybingumo, gebėjimo rasti, konstruoti ir priimti naujas žinias.

Disputai mokslo darbuose apie efektyvias studijas (Askew, Lodge, Reed, 2008; Bruner, 1985; Kuhn, 2003; Mayer ir kt., 2005), studijavimo strategijas, jų įdiegimą dėstomame dalyke (Lindsay ir kt., 2002; Steffe, Gale, 1995) derinami su asmens profesinės brandos pokyčiais. Studijavimas, savo ruožtu, yra apibrėžtas kaip ilgalaikės atminties pakeitimas. Anot J. Penner (1984), dalykų studijų modernizavimas yra būtinas dėl dviejų priežasčių: *trūksta sąveikos tarp dalykų studijų ir profesinio rengimo, egzistuoja teorinio ir praktinio rengimo atotrūkis, ribotos dalykų žinių integravimo galimybės*. Tinkamai organizuotas dalykų studijavimas gali teikti daug vertingos informacijos reflektyviam profesinio rengimo uždavinių apmąstymui (Bruner, 1985).

L. Shulman (2002), J. Novak, A. Cannas (2006) pateikė savo požiūrį į dalykų studijas ir išskyrė vyraujančias kategorijas: esminės turinio žinios (įgūdžiai, dalyko sąvokos), proceso žinios (metodai, generuojamos žinios), skiriamieji dalykų aspektai (su dalyku susiję įsitikinimai, vertybės, dalyko ryšiai su kitais dalykais), pedagoginės žinios (dalyko aspektai, susiję su mokymu(si), žinių panaudojimo būdai), žinios apie mokymo(si) valdymą (kaip dirbti su informacijos šaltiniais, kaip organizuoti palankią mokymo(si) aplinką).

Todėl daroma prielaida, kad, įvairiais būdais perteikdami žinias, ugdytojai moko studentus efektyviai studijuoti. R. Mayer, M. Hegarty, S. Mayer, J. Campbell (2005) rekomenduoja studijų procese visiškai atsisakyti reproduktyvaus darbo, žinias įgyti tik per patirtį, skatinti studentų vidinę motyvaciją (susidomėjimas, smalsumas, atsakomybė).

Vadinasi, konstruktyvizmo teorijos šalininkai grindžia prielaidą, kad ugdymo procese studentai perdirba informaciją, remdamiesi jau įgytomis žiniomis, asmenine patirtimi, prasmėmis. Paprastos paskaitos modelis neskatina studento aktyviai dalyvauti, komunikuoti, o gerai organizuotas pedagogo darbas suteikia studentui pagalbą, motyvuoja darbui, suteikia studentams greitą grįžtamąjį ryšį apie jų pažangą. Dėstytojo veikla paskaitos metu yra efektyvi, kai:

- studentai laiku gauna kurso medžiagą, apibrėžiamas vertinimas, informacijos šaltiniai (Descy, Tessaring, 2001);
- studentams kurso pradžioje paaiškinami lūkesčiai (Biggs, 2003);

- studentai dalyvauja keičiant dalyko turinį, darbo tempą (Angelo, Cross, 1993);
- studentai informuojami apie bet kokią veiklą, kuri turės įtakos jų gyvenime (Angelo, Cross, 1993);
- rodoma pagarba visiems studentams, stiprinamas studentų pasitikėjimas ir padedama pajusti, jog kursą jie įveiks (Gray, 1997; Geoff, 2006);
- ugdymo procese įgyvendinamos naujos dėstymo strategijos (Biggs, 2003; Barrett ir kt., 2005);
- naudojami pavyzdžiai, kurie susiję su realia gyvenimo patirtimi ir profesine praktika (Brown, Campione, 1994);
- pateikiamos naujos jungtys tarp faktų ir idėjų, aiškiai identifikuojama konkreti problema ir pasirenkamas tinkamas būdas juos paaiškinti (Brown, Campione, 1994).

B. Bennet (1990), R. F. Cavanagh ir kt. (1998) vieningai tvirtina, kad, šiais aspektais modernizavus studijas, ugdytiniai geriau atskleis savo individualumą, dvasines vertybes – ugdymo procesas reikalauja ne atskirties tarp dalykų, o *integracijos*. Tą pažymėjo ir A. Daniliukas (Данилюк, 2000), A. Baskakovas (Баскаков, 2001), kurie analizavo meno dalykų integraciją rengiant muzikos pedagogus. Jų nuomone, integracija – ugdymo proceso gerinimas ir meninės veiklos tobulinimas, kuris įmanomas nepriklausomai nuo to, kiek informacijos suteikia dalykas (mokslinių žinių, gebėjimų).

Remiantis aptarta profesinio rengimo šiuolaikiška samprata svarbu atitinkamai modeliuoti ir meno dalykų studijas. Tai apima dėmesį menui ir mokslui bei jų vienvės išraiškai – meniniam ugdymui (Kievišas, 2008). Taip atsiskleidžia galimybė ugdyti būsimą meno specialistą kaip savarankišką individą, aktyviai kontaktuojantį su menu (Абдулин, Николаева, 2006).

Meno dalyko studijos

Meno dalykų studijavimas atveria studentui meno pasaulį, jo asmeninę, socialinę ir kultūrinę vertę. Todėl labai svarbu žinoti, ką tokios studijos reiškia pačiam žmogui, asmenybės brandai, kaip siejasi su būsimą karjera visuomenėje, koku būdu patirtis įsitvirtina socialiniu požiūriu aktualioje ugdytinio elgsenoje ir kaip koreguoja jo kultūros raidą (Kondratienė, 2007). Specialistui būtina išsiugdyti poreikį ne tik įsisavinti informaciją, bet ir nuolat atnaujinti asmens kultūrą, veikiant kintančioms aplinkybėms ir

siekiamas. Todėl meno dalykų studijavimas turėtų būti skirtas šiuolaikiškos bendrosios ir profesinės kultūros ugdymui. Tai skatina modernizuoti dalykų studijas.

Studijų modernizavimas atsiskleidžia lyginant jas su tradiciniu mokymu. Savo ruožtu bet kuri tradicija yra neatskiriama nuo naujovės ir kartu nuo modernizacijos. V. Kavolis (1996) pastebi, kad, naujovėms pasiekus kritinę masę, tradicija yra modernizuojama ir apima tam tikrą naujovės metmenį. Tai atsiskleidžia lyginant (4 lentelėje) pateiktus skirtingo pobūdžio studijų variantus.

4 lentelė

Dalykų studijavimo tradicijos (modifikuota pagal Cannon, Newble, 2000)

<i>Tradicinės studijos</i>	<i>Mokymas(is) per patirtį</i>
Ugdytinis yra pasyvus žinių priėmėjas, tenkinasi dėstytojo pateiktu kūrinių interpretacijos planu, sprendimo būdais.	Ugdytinis yra aktyvus proceso dalyvis, žinių priėmėjas, žinių konstruktorius, savarankiškai ieško prasmingo ir išraiškingo kūrinio atlikimo.
Pedagogas mokymo situacijoje yra aktyvus veikėjas, žinių perteikėjas, sprendimų ir interpretacijos pateikėjas. Dėstytojas kaip žinių dalytojas ir aktyvumo kontrolierius – revizorius.	Pedagogas mokymo(si) situacijoje yra konsultantas, patarėjas. Dėstytojas kaip mokymo(si) gidas, mentorius ir pagalbininkas – palengvintojas.
Svarbiausias ugdymo proceso bruožas yra mokymas dėl rezultatų, todėl procesas yra nelankstus. Pabrėžiamas informacijos gavimas.	Mokymas(is) formuoja bei keičia meninę, asmeninę, profesinę patirtis. Ankstesnė meninė patirtis yra mokymo(si) pagrindas. Mokymas(is) – tai liberalus, lankstus ir atviras procesas.
Studijų programoje meno dalykų dėstymas akademizuotas, tarpusavyje neintegruotas.	Studijų programoje meninis ugdymas ir profesinis rengimas sudaro integracinę visumą.
Išorinė motyvacija.	Išorinė (dėstytojo pagyrimas, diplomai, darbas) ir vidinė motyvacija (interesas, atsakomybė).
Dėstytojas atsakingas už vertinimą.	Vertinime dalyvauja abu ugdymo proceso dalyviai.
Neskatinama ugdytinio raiška ir saviugda. Fiksuota mokymo aplinka.	Ugdymo procese skatinamas ugdytinio aktyvumas, saviraiška, kūrybiškumas.

Nagrinėjant 4 lentelėje pristatytų požiūrių skirtumus aiškėja galimybės modernizuoti meno dalykų studijas ir jas sieti su specialisto profesiniu rengimu. Esminis skirtumas – šiuolaikinių studijų proceso raidą koreguoja ugdymo subjektų bendradarbiavimas, o ne dalyko žinių sistema, kuri yra to bendradarbiavimo prielaida. Vadinas, ugdant būsimus specialistus svarbu vertinti ne tik meno dalykų svarbą studijų programoje, bet ir studijų proceso poveikį asmenybei. Tai rodo, kad asmens kultūros ugdymas yra paremtas žmogaus ėjimu į save ir savęs išraiška per santykį su aplinka ir daiktais (Aleknaitė-Bieliauskienė, 1996, 2007; Šiaučiukėnienė, 1997). Todėl aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje meno

dalykų studijos turėtų skatinti asmens meninės kultūros ir specialisto profesinės kompetencijos raidą kaip vieningą visumą (Kievišas, 2002). Taip meno dalykų studijavimas įsilieja į būsimo specialisto brandos skatinimo procesą (Kondratienė, 2007).

Meno profesijos specialistų rengimui būdinga tai, kad jų būsimo darbo objektas – žmogus ir meno kūrinys. Todėl svarbu suvokti ir interpretuoti kūrinio turinį. Studijų metu tai turi ne tik pažintinę, bet ir motyvacinę galią, prilygstančią realios gyvenimo patirties suvokimui ir interpretavimui (Girdzijauskas, 2008). Meno kūrinio studijose atsiskleidžia kūrybinis, individualizuotas požiūris į meno pasaulį, sudėtingesnes problemas. Modeliuojant studijas pagal ankstesnius pasiekimus, ugdytinio atminties patikrinimas keičiamas gebėjimu mąstyti, apibendrintos žinios į asmenines vertybes (Kuh, 2003). Meno kūrinys yra analizuojamas, ieškoma jo prasmės ir sąsajų su gyvenimo tikrove, išmokstama perteikti skirtingų epochų ir stilių meną nepakenkiant autoriaus sumanymams, neapsiribojama tik formos analize ir žiniomis apie juos. Tokios meno dalykų studijos gali pasitarnauti specialisto profesinei brandai, o ne tik padėti suprasti ir pažinti meną, suvokti bei vertinti jo kūrinius (Kievišas, Gaučaitė, Kondratienė, Malcienė, 2007).

Meno kūrinys – meno simboliais, interpretavimo elementais užšifruota informacija apie gyvenimo patirtį, kuri formuoja ugdytinio kultūrą. Kūrinio atlikimas – tai dvasinis procesas, emocinė kūrinio autoriaus ir atlikėjo pasaulio suvokimo išraiška (Osipkovas, 1999, 2001). Kūrinys studentui tampa aktualia raiškos priemone, o jo atlikimas – saviraiškos procesu ir būdu. Modernizuojant meno kūrinio studijavimą, meninės veiklos turinys turėtų būti viena svarbiausių meninio ugdymo sričių, o parinktas kūrinių repertuaras turėtų brandinti studentą kaip asmenybę. Tokiu atveju ryškėja veiklos kaip saviraiškos ir asmenybės būdo esmė bei paskirtis (Gaučaitė, 2004). Todėl skatinant visuminį meno kūrinio suvokimą turėtų būti reikšminga meninė veikla (Smith, Naylor, 2001).

Vertinant meno srities specialistų rengimo praktiką, svarbu atsižvelgti į siekiamą meno atlikėjo ar ugdytojo specialybę. Dalykų studijos kaip profesinio rengimo būdas ir sistemos komponentas išlieka abiem atvejais. Tačiau keičiasi meno dalykų funkcijos – studijų praktinis kryptingumas koreguoja pasireiškiantį meno ir pedagoginio proceso vienovės poveikį, nukreiptą skatinti asmenybės tapsmą ugdymo, taip pat ir profesinio rengimo procese (Кевишас, 1998, 2007). Ši aplinkybė verčia nagrinėti, kaip aukštojoje mokykloje būsimas meno specialistas, kontaktuodamas su meno kūriniumi, siekia meninės ir

profesinės brandos. Tokiame procese atsiskleidžia ir kinta asmens kultūra bei profesinė veikla. Taip pasireiškia mūsų išskirtos meno dalykų studijavimo funkcijos (5 lentelė), kurios žymi profesinio rengimo savitumą.

5 lentelė

Meno dalykų studijavimo funkcijos

<i>Profesinio rengimo funkcijos</i>	<i>Asmens meninės kultūros ugdymo funkcijos</i>
Informacijos pateikimas, išdėstymas ir sužadinimas.	Požiūrio keitimas į meną, jo studijavimą.
Kryptingas dalykinių ir profesinių kompetencijų įsisavinimas ir profesinės patirties tobulinimas.	Meninės patirties tobulinimas.
Saviraiškos, saviugdodos orientavimas į profesinės veiklos rezultatų siekimą.	Meninis profesinės veiklos tobulinimas.

Meno dalykų funkcijos kyla iš šiuolaikinių kultūros ypatumų ir poreikių. Jos lemia meninės veiklos reikšmę tuomet, kai dalykų funkcijos reiškia(si) asmenybiniu aspektu (per asmens kultūros ugdymą), pedagoginiu (nukreiptos į specialisto rengimą) ir socialiniu aspektu (tenkinami visuomenės ir darbo rinkos poreikiai). Tokia visuma rodo proceso modernumą. Kad egzistotų ši visuma, svarbu remtis šiuolaikine paradigma, proceso centre įtvirtinant ugdytinį ir jo raišką. Todėl galima tvirtinti, kad meno dalykų studijų modernizavimas grindžiamas ugdytinių branda ir meninio ugdymo ypatybėmis. Remiantis šia samprata galima sudaryti modernizuotų studijų bazės modelį (žr. 4 priedą). Išskirti modernios studijų bazės kriterijai rodo orientaciją į šiuolaikinius tarptautinius standartus, susijusius su vėlesniais Bolonijos proceso dokumentais – Berlyno (2003) ir Bergeno (2005) komunikatais. Šie komunikatai kaip vieną iš galimų kokybės užtikrinimo būdų tiesiogiai įvardijo modernizavimo procesą.

Taigi, meno dalykų studijų modernizavimo tikslas turėtų būti asmenybės, kuri galėtų realizuoti savo kūrybinį potencialą dinamiškoje kultūrinėje terpėje, ugdymas. Tai reiškia, kad nuolatinis naujų metodų taikymas, asmeninės motyvacijos žadinimas, kvalifikacijos kėlimas ir mokymo(si) visą gyvenimą nuostatų formavimas yra meno dalykų studijų modernizavimo uždavinys.

Aptarta meno dalykų studijų samprata yra tvirtas pagrindas plėtotis edukacinei teorijai, kuri meno studijas analizuoja kaip vieningos meninės ir profesinės patirties turtinimą, kaip poveikio asmens kultūrai būdą, kaip profesinio rengimo ir meninio ugdymo vienovę. Tokios studijos savo esme yra holistinis ugdymas.

Holistinis ugdymo pobūdis

Modernizuotą studijavimą svarbu grįsti atvirumu ir lankstumu (Linkaitytė ir kt., 2004), nes specialistas meninėje veikloje nuolat sąveikauja su kintančia aplinka, skirtingomis patirtimis, vertybėmis, žiniomis, gebėjimais. Šiuolaikinis meno specialistas, siekdamas konkurencinio pranašumo, kompetencijų, turėtų kurti, kaupti žinias bei siekti išminties (Nonaka, Takeuchi, 1995; Nonaka, Toyama, Konno, 2000).

Studijų modernizavimas yra neišvengiamas, tačiau nereikia pamiršti ir tykojančių kliūčių – individas, siekdamas kokybiškos brandos, turėtų neprarasti pasitikėjimo savo jėgomis (Šernas, 2007). Tokie poreikiai ir specialistų rengimo ypatumai reiškia, kad tradicinės mokymo ir dėstymo formos riboja specialisto galimybes mokytis, kūrybiškai perkelti turimas žinias bei įgūdžius į profesinę veiklą (Laužackas, Dienys, 2004).

K. Kriščiūnas, J. Staniškis, V. Tričys (2008, p. 22) pažymi, kad žinios „suteikiant prasminį kontekstą, pirmiausia yra naudojamos informacijai sintezuoti. Suvokęs informaciją, individas įgyja tam tikrų žinių. Dėl to jis privalo turėti atitinkamą išsilavinimą ir gebėjimų mąstyti. Pasitelkęs žinias bei visą savąją kompetenciją, intuiciją ir atsižvelgęs į tradicijas bei moralines ir etines visuomenės vertybes, individas pasiekia išmintį. Išmintis leidžia individui priimti protingus sprendimus“.

N. Hunt (2007) meno studijose išskiria dalykų tradicijas ir minties kategorijas, kurios remiasi įvairiomis teorijomis, metodais, žinių konstravimo bei problemų sprendimo technika, taip pat užtikrina studijavimo kokybę. Tad galima daryti prielaidą, kad, išsaugojus dalykų studijų tradicijas ir teorijas kultūriniame, asmeniniame bei socialiniame lygmenyse, bus išsaugotas visuminis poveikis asmens kultūrai, o kartu bus reikšmingesnė ir meno studijų pedagoginė vertė.

Toks holistinis ugdymo pobūdis rengiant jaunuosius specialistus vertinamas R. Neumann (1994, 2001, 2002, 2002^a) moksliniuose darbuose. Nagrinėjant specialistų rengimą, pabrėžiama studijų dalyko reikšmė kaip stipri struktūrinė jėga. Mokslininkas teigia, kad studijų programos dalykas lemia profesines praktikas, studijavimą, jo vertinimą bei atskleidžia programos skirtumus. R. Neumann akcentuoja, kad studijų dalykas bus svarbus tuomet, kai struktūriškai veiks naujų dėstymo strategijų atsiradimą.

O. Ylijoki (2000) tvirtina, kad kiekviena disciplina be tradicijų ir minties kategorijų dar pasižymi socialinėmis-kultūrinėmis savybėmis: normomis, verte, motorine sąveika, gyvensena, pedagoginiais ir etikos kodais. Svarbiausiu reikalavimu disciplinos turiniui tampa

žinių *integravimas*, kuris suprantamas kaip procesas, vedantis prie visų studijų blokų sujungimo. Tokiose dalyko studijose vyksta kūrimo, konstravimo ir vertinimo procesas, paremtas studentų mokymo(si) motyvacija, metakognityvinio mąstymo ugdymu (nustato mokymo(si) tikslus, strategijas). Tinkamai parinkus veikimo būdus bei formas ir realizavus mokymo(si) strategijas galima patikimai įvertinti studentų pasiekimus ir įgyjamas profesines bei dalykines kompetencijas. Be šių aplinkybių neįmanomas šiuolaikiškas ugdymo procesas. Todėl studijuojant meno dalykus ugdytiniai turėtų būti skatinami į(si)vertinti proceso ypatybes, pagrįsti ir argumentuoti meno kūrinių interpretacijos pasirinkimą, susisteminti meno pažinimą ir suvokimą, susieti tai, ko jie mokosi dabar ir ko jie mokėsi anksčiau.

Menas veikia ugdytinį tik tuomet, kai šis bendrauja su menu, kai išsiugdo suvokimo įgūdžius ir gebėjimus. Kaip pabrėžia J. Kievišas (2007), meninio ugdymo procese funkcionuoja ryšys ne tarp pedagogo→studento→dalyko, o tarp *studento→kūrinio→pedagogo*. Šis studijų kryptingumas yra meninės veiklos prielaida ir būdingas meniniam ugdymui. Savo ruožtu, tai koreguoja ugdymo subjektų santykius, nes jie veikia kaip lygiaverčiai partneriai. Tai ne tik šiuolaikiško ugdymo aplinkybė, bet ir prielaida tokiai meninei veiklai, kurioje sėkmingai gali plėtotis kiekvieno meninė patirtis, gabumai, intelektas.

Meninio ugdymo procese visuminis dalykų studijų poveikis pasireiškia ugdytiniui kuriant interpretacijos variantus, ieškant kūriniu perteiktos prasmės (Кевишас, 2007). Todėl meninis ugdymas – individualios kultūros bei dvasinės raidos skatinimo būdas. Būtent toks procesas pasižymi holistiniu pobūdžiu ir yra pagrindas vertinti dalykų studijų kontekstą, kuris konkretina proceso modernizavimo prasmę.

Apibendrinant meno dalykų studijų prielaidas aukštojoje mokykloje teigtina, kad:

➤ būsimų specialistų profesinis rengimas yra nuolat atnaujinamas atsižvelgiant į visuomenės poreikius ir kultūros kaitą. To siekiant aktualu remtis studijų modernizavimu kaip edukacinių paradigų virsmo įgyvendinimo strategija;

➤ modernizuotos meno dalykų studijos atskleidžia ugdytinio individualumą, dvasines vertybes. Tokių studijų esmė – ne dalyko žinios, o jomis skatinamas ugdytinio asmenybės raidos procesas;

➤ modernizuojant meno dalykų studijavimą, kūriniu grindžiamas meninės veiklos turinys turėtų būti viena svarbiausių kaitos sričių, o parinktas kūrinių repertuaras turėtų

skatinti studento šiuolaikiškos meninės kultūros raidą ir profesinę brandą kaip vieningą visumą;

➤ meno dalykų studijas aktualu grįsti šiuolaikiška ugdymo paradigma, kurios dėka įtvirtinamas tiek dėstytojų, tiek studentų požiūris į meno studijas ir į meninį ugdymą kaip bendradarbiavimo procesą bei profesinio rengimo sistemos komponentą.

1.2. Meno dalykų studijų ypatumai

Mokslas tobulėja laipsniškai, jo pažanga vyksta viena kryptimi, o meno raida, pasak A. Gaižučio (2008), yra nepriklausoma nuo gamtos, išskyrus atskiras jos formas, todėl ir vyksta įvairiomis kryptimis. Ši meno ypatybė yra svarbi pritaikant meno dalykų studijas būsimų specialistų profesiniam rengimui. Kitaip tariant, rengiant specialistą siekiama studijuoti meninio ugdymo, o ne tik meno ypatybes (Kievišas, 2007). Tai konkretina meno studijų paskirtį ir specialisto profesiniam rengimui skirtą modernizavimo erdvę.

Menine veikla žmogus atskleidžia savo individualybę, nes menas – tai savita kūryba. Jį studijuojant galima pažinti įvairias meno šakas, įgyti studijų programoje numatytų dalyko žinių, veiklos įgūdžių. Tačiau sprendžiant meno studijų uždavinius siekiama ir asmens dvasingumo, meninės patirties, raiškos plėtros. Taip atsiskleidžia savita meno dalykų studijų paskirtis. Vadinasi, studijų aplinkybes ir ypatumus lemia pasirenkami mokymo (pažinimo) arba ugdymo (raiškos) siekiai. Juos vertinti svarbu ir profesinio rengimo procese. Kita vertus, tokia studijų paskirtis ir vertinimas yra šiuolaikiško ugdymo ypatybė, nes grindžiama mokymu(si) iš patirties. Esmė ta, kad menui studijuoti reikalinga individo meninė patirtis (Kievišas, Gaučaitė, Kondratienė, Malcienė, 2007). Meno dalykų studijavimas *siauraja prasme* grindžiamas veikla atliekant meno kūrinius. Meno dalykų studijavimas *placiaja prasme* reiškia meninę veiklą, kai gilinamos asmens dvasinės vertybės bei meninė patirtis. Tai rodo, kad *meno dalykus bei jų studijavimą galima vertinti kaip asmens kultūros veiksnį ir kaip būsimų specialistų profesinio rengimo būdą*.

Todėl remiantis meno dalykų studijų ypatumais galima koreguoti jų poveikį asmens kultūrai. Tačiau ugdant būsimų specialistų meninę kultūrą svarbu atskleisti, kuo pasižymi meno dalykų studijavimas profesiniu požiūriu, kaip meninį ugdymą integruoti į studentų *profesinio rengimo procesą*, kas lemia meno studijų kryptingumą. Šį požiūrį akcentuoti ypač svarbu, nes meno dalykų studijos neretai yra vertinamos vienpusiškai, t. y. kaip

empiriniam dalyko pažinimui pritaikytas mokymo procesas, kuris pasižymi „žinių, veikimo įgūdžių, specifinių gebėjimų plėtra“ (Rinkevičius, 2010).

Meno specialistų, lyginant su kitų specialybių auklėtiniais, yra platesnis sąlytis su menu. To pasiekama individualiose ir grupinėse pratybose, kuriuose užduotys siejamos su menine atlikimo veikla. Tačiau meno dalykų studijos – kūrybinis procesas, kuriame kaupiamos estetiškos, dorovinės vertybės, bandoma suvokti dvasinių vertybių esmę. Todėl svarbu vertinti ir profesinio rengimo proceso ypatumus, kurie atspindi galimybes koreguoti visavertę asmens kultūros kaitą.

Meno dalykų studijų ypatumai, kurie atskleidžia būsimų specialistų profesinio rengimo siekius, nepakeičia meno paskirties ugdant asmens kultūrą. Todėl nagrinėjant profesinį rengimą šį meno studijų aspektą svarbu aptarti plačiau.

1.2.1. Meno dalykų studijos būsimų specialistų kultūros ugdymo aspektu

Filosofinėmis meninio ugdymo idėjomis domimasi jau nuo antikos laikų, nes silosofija teikia menui idėjų, o menas – iškeltas filosofijos idėjas padaro apčiuopiamas emociškai. Anot I. Kanto (1991), menas skatina sielos galių kultivavimą, nukreiptą į bendravimą tarp žmonių. Aristotelis manė, kad menas suteikia galimybių „pažinti tiesą ir teikti jiems stiprų dvasinį pasitenkinimą“ (Andrijauskas, 1995, p. 324). Netekdamas galimybių funkcionuoti, menas praranda savo įtaką asmenybei, jos dvasinių vertybių sistemai.

Remiantis filosofų požiūriais, meno dalykų studijas galima vertinti kaip asmens kultūros, jo dvasingumo veiksnį ir kaip būsimų specialistų profesinio rengimo būdą. Tai reiškia, kad remiantis meno dalykų studijomis galima optimizuoti poveikį asmenybei, o giliai suvokiant meno kūrinį, galima pažinti patį save, savo vidinį pasaulį (Nežnovas, 1975).

Menas, kaip kultūros dalis, žmogui – svarbi saviraiškos, sociokultūrinės integracijos erdvė. Atitinkamai ir meno studijas svarbu vertinti kaip žmogaus savikūros ir meno funkcionavimo procesą, o ne kaip pavienių kultūros reiškinių pažinimo procesą. Todėl asmens kultūros brandą, kuri apima ir meno funkcionavimą, gali skatinti visuomenė, religija, pedagoginis procesas, taip pat ir meninis ugdymas – asmenybė formuojasi visuomeninių santykių sistemoje (Gaučaitė, 2004; Kondratienė, 2007; Vaitkevičius, 1995; Кевишас, 2007).

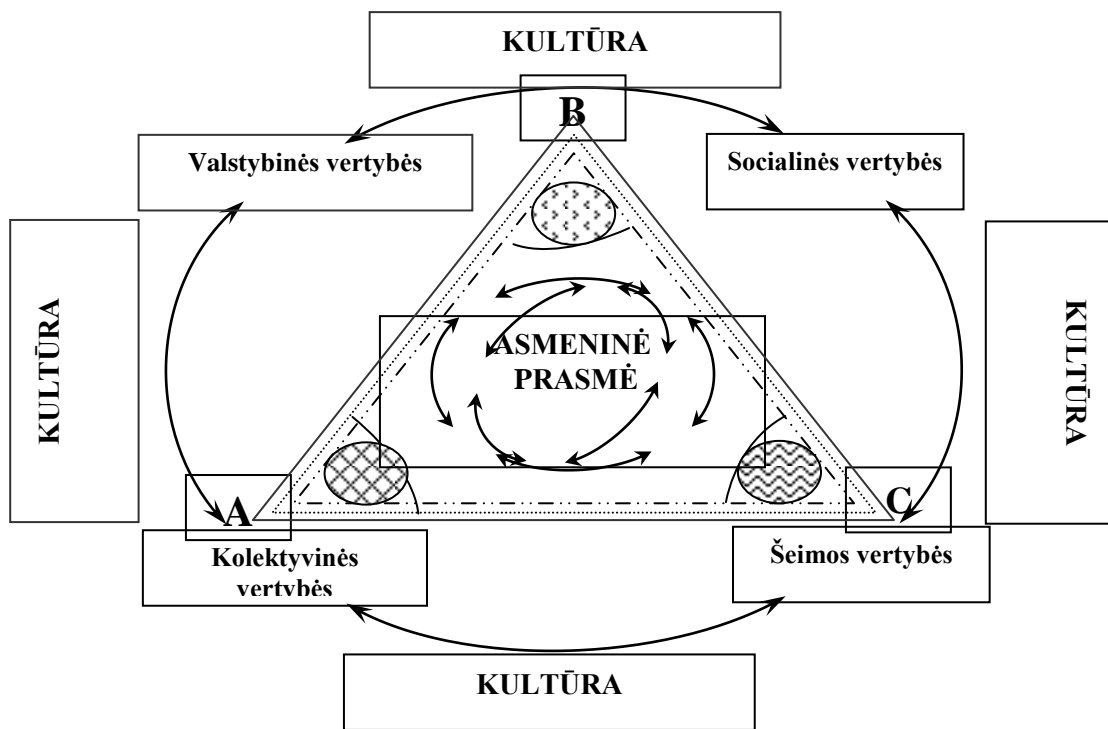
Asmens kultūros problemos detalai nagrinėjamos kognityvinės, arba pažintinės antropologijos atstovų – W. McKeachie (2002), G. Walker (2005) ir kt. darbuose. Jie

remiasi požiūriu į kultūrą, teigiančiu, kad kultūra – tai žinių, įsitikinimų ir vertybių sistema, egzistuojanti visuomenės narių sąmonėje ir formuojanti asmenybės kultūrą.

G. Nežnovas (1975) teigia, kad asmens kultūra formuojasi per atitinkamus kultūros modelius arba schemas. M. Bachtinas (Бахтин, 2000) išskiria žmogaus kultūros apraiškas trijose srityse: moksle, mene ir gyvenime. Tuo pabrėžiama, kad tokia vienybė negali atsirasti automatiškai, ji pasiekama tik asmenybės brandos procese – skleidžiasi asmeninė nuomonė, meno žinios, aktualizuojami meniniai gebėjimai ir veikla. Tokiu būdu būsimas specialistas, studijuodamas meno dalykus įgyja meninio išprusimo ir pasiekia meniškumo lygmenį.

Santykiai su menu atsispindi asmens kultūros teoriniame modelyje (2 pav.), kuriame mokymas yra pateikiamas kaip nuolatinis sąmonės ir pasąmonės formavimo(si) procesas.

Teoriniame modelyje atsispindi mokslo idėja, susieta su skirtingais laikotarpio idealais, prioritetais – švietimas yra viena iš kultūros identiteto kūrimo sistemų, todėl gyvenime žmogus tampa savo kultūros kūrėju (Максимова, 2007).

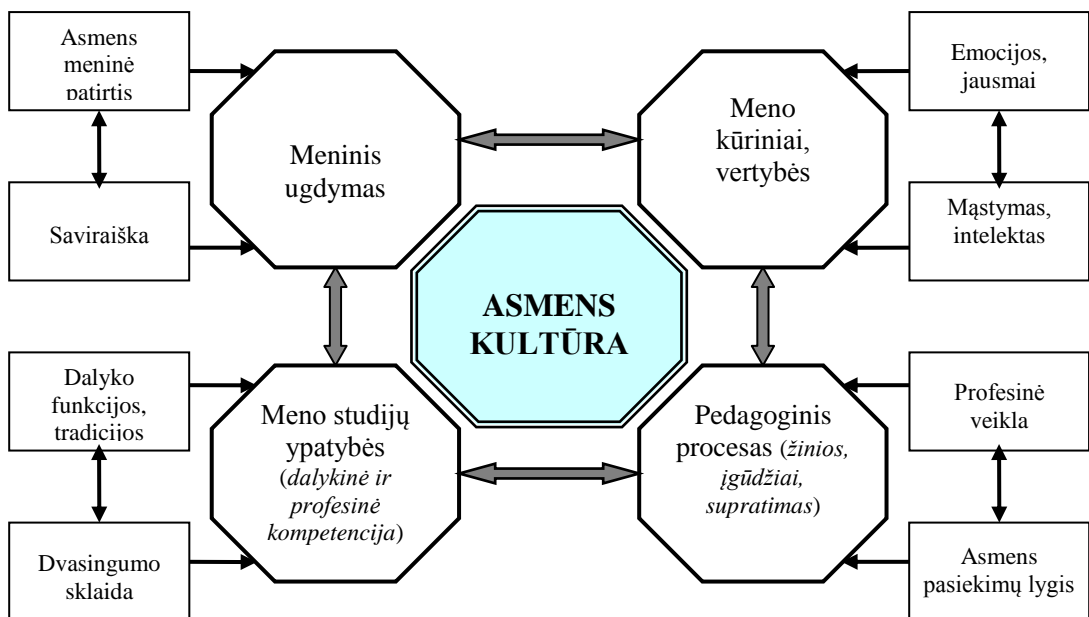
⊗ – fizinis ugdymas (A); ⊕ – dvasinis-emocinis (B); ⊗ – intelektualinis (C);
 – aukštosios mokyklos aplinka

2 pav. *Asmens kultūros teorinis modelis* (Максимова, 2007)

Taip meno studijomis sukuriamos savitos asmens kultūros ugdymo galimybės modernios kultūros veikiamoje aplinkoje, o tų studijų ypatybes koreguoja individuali kultūra (2 pav.). Šiame paveiksle atskleistas asmens kultūros ugdymas ir tobulinimas modernizuoto profesinio rengimo procese, kur asmuo tampa savo kultūros kūrėju. Asmens kultūros ugdymas suprantamas kaip socialinis reiškinys, kuris atsiskleidžia per visuomenėje vykstančius istorijos procesus. Asmens kultūra atspindi istorines, nacionalines ir visuotines vertybes. Todėl profesinį rengimą galima apibrėžti kaip sudėtingą pokyčių visumą, kurioje siekiama užtikrinti asmenybės kultūros formavimą(si), ugdymo proceso kokybę. Tai įvairiapusis procesas, kuriame dalyvauja įvairūs kolektyviniai subjektai.

Žmogaus meninė branda koreguoja meno dalykų studijų ir meninės veiklos tobulinimo bei taikymo pedagoginiame procese ypatybes. Ši aplinkybė svarbi sprendžiant ne tik meninės veiklos įgūdžių lavinimo, bet ir raiškos patirties plėtojimo bei pritaikymo uždavinius tobulinant profesinę veiklą. Tik svarbu, kad sprendžiant tokius uždavinius profesinės veiklos ir meninės raiškos tobulinimas būtų susieti į vieningą poveikio asmens kultūrai visumą.

Tai reiškia, jog meno studijos turėtų koreguoti specialistų profesinį rengimą, papildydamos jį ne tik individualios kultūros ugdymo, bet ir profesinės brandos skatinimo galimybėmis. Taip meno studijos asmens kultūros kontekste įsikomponuoja į būsimų specialistų šiuolaikišką rengimo ir profesinės brandos skatinimo procesą (3 pav.).

3 pav. *Asmens kultūros ugdymas profesinio rengimo procese*

Asmens kultūros raida grindžiamas profesinis rengimas yra labai svarbus ugdant šiuolaikišką specialistą (Kievišas, 2002; Kievišas, Kisielytė-Sadauskienė, Gaučaitė, 2003; Kievišas, Jasiukonytė, 2003). Savo ruožtu, pasak T. Tamošiūno (1998), profesiniam tapsmui įtaką daro:

- pedagoginės pagalbos galimybės formuojant profesinę sąmonę;
- dalyko (modulio) turinys – tai profesinės veiklos dalykinė projekcija;
- ieškantis, trokštantis žinių, studijų kryptį motyvuotai pasirenkantis ir brandinantis studentas;
- rengiamo specialisto profesionalumas.

Vadinasi, rengiant specialistą svarbūs yra ne tik meno kūriniai ir jų studijavimas, bet ir apskritai meninis ugdymas kaip dvasingumo veiksnys bei individualios kultūros ugdymo būdas.

Mene, pasak A. Gaižučio (2008), svarbu ne tik tai, ką kalba menininkas, bet ir kokiomis priemonėmis ir būdais jis įprasmina kūrinio turinį. Nagrinėjant jų ypatybes ir prasmę atskleidžiama meno socialinė vertė. Ją suvokiant yra skiepijamos dvasinės vertybės, tobulinama asmens kultūra ir meninė raiška. Savo ruožtu tai žymi, kad meno dalykai yra svarbus šiuolaikiško profesinio rengimo komponentas, o jų studijos yra svarbi profesinio rengimo aplinkybė, kuri sistemina ir koreguoja specialisto profesinę brandą ir jos modernizavimą.

Remiantis tuo, kas išdėstyta, galima tvirtinti, kad:

- meno studijas ir meninį ugdymą svarbu vertinti kaip specialisto individualios kultūros ugdymo bei dvasinės raidos skatinimo būdą;
- meno kūrinys ir jo turinio interpretavimas iššifruojant simboliais užkoduotą informaciją apie gyvenimo patirtį gali formuoti ugdytinio asmenybę ir sisteminti jos raidą, kurią veikia modernios ir neretai žmogui sunkiai suvokiamos kultūros ypatybės. Tai meno dalykų ir kūrinų studijų kontekstas, kurį perkuria ugdytinis šiuolaikine ugdymo paradigma grindžiamame studijų procese;
- meno dalykų studijų modeliavimas asmens kultūros kontekste įsikomponuoja į meno specialisto profesinės brandos skatinimo procesą. Todėl meno dalyko studijas svarbu modernizuoti atsižvelgiant į kintančius visuomenės poreikius ir kultūros ypatybes bei vertinti kaip profesinio rengimo prielaidą.

Aptartos meno dalykų studijos yra reikšmingos ugdant asmens kultūrą. Tačiau ugdant būsimą specialistą jas svarbu vertinti profesinio rengimo kontekste, todėl meno dalykų studijas aktualu išsamiau nagrinėti ir profesinės kompetencijos požiūriu.

1.2.2. Meno dalykų studijos būsimų specialistų profesinės kompetencijos tobulinimo aspektu

XXI a. išsivysčiusios šalys įžengė į naują, vadinamąją žinių visuomenę. Tokioje visuomenėje gyvenimo ir darbinės veiklos tempai yra veikiami kompetencijos ir kūrybiškumo. Keičiasi ugdymo sistemos akcentai: nuo žinių akcentavimo einama prie kompetencijų ugdymo. Tampa svarbu – ne tik ką žmogus žino, bet ir kaip šiomis žiniomis geba naudotis, kelti idėjas.

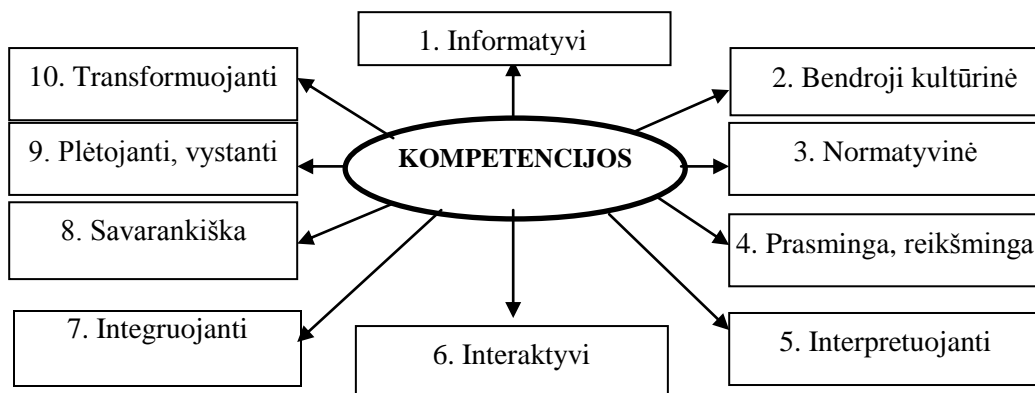
Šių dienų specialistas, atitinkantis nūdienos kultūrą, savo profesine branda turi gebėti tenkinti demokratinės visuomenės poreikius. Sprendžiant šį uždavinį, svarbu rengti specialistus, turinčius profesinių išipareigojimų, profesinių ir dalykinių kompetencijų, individualų požiūrį į kūrybą ir meną (Сериков, 2005). Meno pedagogikos klausimus nagrinėję tyrėjai (Абдуллин, Николаева, 2006; Школяр, 2002) pažymi, kad prasingomis studijomis sudaromos sąlygos asmenybei tobulėti. Tai reiškia, kad svarbu modeliuoti ne apskritai meno dalykų studijas, o modernizuotą procesą, kuriame bręstų visuomenės reikalavimus atitinkanti asmenybė. Šiuo metu aukštosios mokyklos daug dėmesio skiria specialistų profesinės kompetencijos tobulinimui. Tačiau meno dalykų studijos turėtų pasitarnauti ne tik profesinės kompetencijos tobulinimui, bet ir asmens kultūros ugdymui. Taip kyla klausimas, kaip meno studijas modeliuoti, kad skatinama asmenybės branda apimtų dalykinių ir bendrųjų bei profesinių kompetencijų tobulinimą.

Pasak V. Žydžiūnaitės (2008), studijų procesas yra esminė prielaida rengiant stiprius, plėtojančius kompetencijas visą gyvenimą specialistus, gebančius prisitaikyti prie darbo aplinkos. Tačiau studijų metu įgyta patirtis ir išugdyti gebėjimai koreguoja ne tik kvalifikacijos kaitą, bet ir asmenybės ugdymą bei profesinį rengimą. Todėl studijuojant meno dalykus aktualu ugdyti asmens kultūrą ir skatinti būsimą specialisto dalykinę bei profesinę kompetenciją kaip vieningą visumą. Kitas klausimas, kaip derinti meno dalykų studijas ir kompetencijų tobulinimą.

Tradicinės mokymo formos to padaryti nepajėgia (Laužackas, 2000). Tai reikalauja savitų gebėjimų ir atitinkamo pasirengimo, nes kompetencija yra „ne fragmentiškas, o

sudėtingas holistinis konceptas, apimantis įvairias kompetencijas, kurios leidžia <...> atlikti privalomus vaidmenis (Žydžiūnaitė, 2003, p. 162). Todėl studijas svarbu nukreipti ne tik specialisto profesinei kompetencijai tobulinti, bet ir visuomenės reikalavimus atitinkančiai profesinei brandai skatinti. Tokiu atveju atsiskleidžia meno dalykų studijų, o ne tik turinio modernizavimo reikšmė ir edukologinė paskirtis, kuri konkretinama dalykų studijų procese. Tai patvirtina, kad meno dalykų studijos profesinės kompetencijos tobulinimo požiūriu turi savo paskirtį ir vertintinos platesniame, negu dalykų pažinimo ar veiklos tobulinimo kontekste.

Neatsitiktinai P. Jucevičienė ir kt. (2007) tvirtina, jog neuniversitetinių studijų programų dalykuose išryškintos bendrosios kompetencijos, o dalykų tiksluose akcentuojamos kompetencijos, kurios priskirtinos menininko patirties sklaidos ir vaizdinės praktinės raiškos veiklų sričiai. Vertindama profesinį rengimą A. Belova (Белова, 2009) daro išvadą, kad profesinės kompetencijos sujungia du pradus – asmenybės brandą (kaip profesinio tobulėjimo subjektas) ir patirtį (kaip specialisto veikla).

4 pav. *Profesinių kompetencijų funkcijos rengiant meno specialistus (Белова, 2009)*

Taip iškyla kompetencijų tobulinimo prasmės klausimai. Neatsitiktinai A. Belova (Белова, 2009), tirdama meno specialistų rengimą, pabrėžė, kad profesinių kompetencijų tobulinimas yra labai svarbus specialisto brandai, nes atlieka daug funkcijų (4 pav.).

Mokslininkė pastebi, kad asmenybės profesinių kompetencijų formavimas ir tobulinimas įmanomas tik palankioje mokymo(si) aplinkoje (žr. 5 priedą), kurioje įgyvendinamos naujos darbo formos ir metodai, išryškintas svarbiausias elementas profesiniams įgūdžiams įsisavinti – kūrybiškumas. Visa tai rodo profesinės kompetencijos tobulinimo kontekstą ir prasmę.

Asmenybė savo branda turi atitikti visuomenės brandą, o tai reiškia, kad atitinkamai turi būti skatinama jos branda studijų procese. Drauge ir meno studijos turėtų būti šiuolaikiškos ir modernizuojamos kryptingai profesinės veiklos bei kompetencijos požiūriu. Taip meno dalykų studijos pasidaro profesinės kompetencijos tobulinimo aplinkybė, o šios kompetencijos tobulinimas – kryptingų meno dalykų studijų aplinkybė. Ši tarpusavio priklausomybė atskleidžia poreikį ir galimybes modernizuoti profesinį rengimą, taip pat ir meno dalykų studijas, pritaikant skatinti asmenybės raidą ir tobulinti profesinę veiklą bei kompetenciją. Tai rodo profesinės kompetencijos tobulinimo reikšmę rengiant būsimus specialistus.

Profesinė veikla reikalauja atitinkamos kvalifikacijos ir kompetencijos, kaip turimo sugebėjimo savarankiškai, kokybiškai ir kūrybiškai, t. y. kompetentingai, veikti tam tikroje srityje ar profesijoje (Laužackas, Teresevičienė, Stasiūnaitienė, 2005). Ši samprata ne tik teorijoje, bet ir praktikoje, deja, nėra iki galo įgyvendinta. Pavyzdžiui, J. Lasauskienė (2007), apžvelgusi dalykinę kompetenciją kaip profesinės kompetencijos komponentą, pažymi, kad Lietuvos švietime iki šiol kontroversiškai aiškinamos kompetencijos ir kvalifikacijos sąvokos, jų santykis bei tarpusavio sąveika.

Dauguma tyrėjų, kalbėdami apie profesinę kvalifikaciją, sutinka, kad kvalifikacija reiškia kompetencijų visumą, kurią įgijęs žmogus gali efektyviai ir kokybiškai (kompetentingai) reikštis per konkrečią veiklą (Argyris, Schön, 1996; Beckett, Hager, 2002). Perteikiant žinių ir įgūdžių sistemą (kvalifikacija) ir atitinkamai organizuojant ugdymą, įgyjamos nuostatos bei gebėjimai, kurie reikalingi specialisto individualiai raiškai ir sociokultūrinei integracijai. T. Jovaiša, S. Žilionis (2004) kvalifikaciją įvardija kaip asmens savybes, žinias, gebėjimus. Tačiau jos nėra vertybės pačios sau, o vertybėmis tampa tik virsdamos vidinių ir išorinių veiklos užduočių sprendimo priemonėmis.

Meno dalykų studijų vertinimas siejant asmenybės ugdymą ir kompetencijos tobulinimą reiškia, kad specialistų rengimo aplinkybės ir ypatumai, o ne tik kokybė yra kompetencijos prielaida. Kitaip tariant, siekiant profesinės kompetencijos tobulinimo tikslų, meno dalykų studijos įsikomponuoja į specialistų rengimo sistemą ir tampa būtina asmenybinės bei profesinės brandos ir studijų proceso dalimi. Tokios studijos keičia ir asmens individualią kultūrą, jo profesinę veiklą ir kompetenciją bei profesinę brandą kaip vieningą visumą, kuri ir žymi specialistų rengimo kokybę. Todėl svarbu akcentuoti specialisto kompetencijos ir kultūros raidos tarpusavio priklausomybę kaip asmens

galimybę skleisti aplinkos kultūroje (Kievišas, 2008). Ši samprata grindžia meno dalykų studijų paskirtį profesinės kompetencijos požiūriu ir atskleidžia jų modernizavimo aplinkybes bei prasmę.

Aptartas meno dalykų studijų ir profesinės kompetencijos tobulinimo ryšys yra prielaida ieškoti sąsajų tarp specialisto profesinės brandos ir visuomenės kultūros modernumo. Būtent meno studijos ypač koncentruotai atspindi visuomenės dvasines vertybes, jos kultūrą, kuri lemia profesinio rengimo paskirtį ir asmenybės brandos aplinkybes. Specialisto profesinė kompetencija taip pat neatsiejama nuo asmenybės brandos. Profesiniu požiūriu kryptingai modeliuojamos meno dalykų studijos skatina atitinkamą asmenybės brandą ir taip koreguoja specialisto profesinės kompetencijos modernumą. Todėl profesiniu požiūriu kryptingos meno dalykų studijos vertintinos kaip profesinio rengimo sistemos komponentas ir proceso modernizavimo aplinkybė.

Visa tai rodo, kad modernizuotos meno dalykų studijos skatina asmenybės ir profesinės veiklos bei kompetencijos vieningą raidą ir šia paskirtimi įsikomponuoja į specialistų rengimo procesą. Todėl jos yra aktualios rengiant įvairius, o ne tik meno srities specialistus.

Apibūdinus meno dalykų studijas profesinės kompetencijos požiūriu galima teigti, kad:

- profesiniu požiūriu kryptingai modeliuojamos meno dalykų studijos susieja asmens kultūros ugdymą ir profesinės kompetencijos tobulinimą į vieningą visumą, atitinkančią specialistui keliamus visuomenės reikalavimus;
- profesinės kompetencijos tobulinimo požiūriu meno studijos turi savo paskirtį, kuri atsiskleidžia platesniame kontekste, negu dalyko pažinimas ar profesinės veiklos tobulinimas. Todėl meno dalykų studijos vertintinos kaip būsimos specialisto profesinės brandos ir kompetencijos modernizavimo aplinkybė bei veiksnys;
- modernizuotos meno dalykų studijos yra dalis profesinio rengimo sistemos, kurios raida keičia ir individualią kultūrą, ir kompetenciją kaip vieningą visumą, lemiančią specialisto profesinės brandos kokybę. Todėl aukštojoje mokykloje meno dalykų studijos, o ne tik dalyko turinys yra būsimos specialisto profesinio rengimo prielaida – būtent per studijų procesą atsiskleidžia edukacinių paradigimų virsmo nulemtas profesinio rengimo proceso kontekstas, kuris yra būtina specialisto rengimo šiuolaikiška prielaida.

Aptarus meno dalykų studijas asmens kultūros ugdymo ir profesinės kompetencijos tobulinimo požiūriu, išryškėja ypatumai, kurie būdingi šiuolaikiškam profesiniam rengimui:

- asmens meninė raiška ir savirealizacija, o ne tik dalyko pažinimas, yra esminė šiuolaikiškų meno dalykų studijų ypatybė;
- meno dalykų studijų modernizavimas yra būsimo specialisto individualios kultūros ugdymo bei profesinės kompetencijos tobulinimo prielaida kuriant šiuolaikišką profesinio rengimo proceso kontekstą;
- meno dalykų studijos, atlikdamos profesinio rengimo modernizavimo funkciją, įsikomponuoja į specialisto profesinės brandos skatinimo procesą. Taigi profesiniu požiūriu kryptingos meno dalykų studijos yra profesinio rengimo sistemos komponentas ir proceso modernizavimo aplinkybė;
- modernizuotomis meno dalykų studijomis, kuriomis skatinama asmens kultūros ir profesinės kompetencijos vieninga raida, yra grindžiamas šiuolaikiškas profesinio rengimo procesas. Toks procesas yra aktualus įvairių, o ne tik meno srities specialistų brandai.

Kita vertus, mokslinių tyrimų analizė rodo besikeičiančią aukštojo mokslo aplinką, studentų lūkesčius, o globalizacijos procesai bei darbo rinka, kelianti aukštus reikalavimus studijų kokybės gerinimui, sprendžia dilemą: kaip modernizuoti studijas tenkinant keliamus reikalavimus (Galkutė, 2005; Foley, 2007).

Studijų kokybė nėra abstraktus dalykas. Ji priklauso nuo studijų konteksto – neuniversitetinės aukštosios mokyklos lygio, šiuolaikiškų studijų programų, dėstytojų, studentų, motyvavimo sistemos ir kt. (Žibėnienė, 2005; Siebert, 2007). Reikšmingas studijų kokybės veiksnys yra paties proceso ypatumai – ko siekia vieni ar kiti ugdymo proceso dalyviai, kaip jie tarpusavyje sąveikauja, kokio pobūdžio ir turinio veikla reiškiasi.

Meno dalykų studijavimo ypatumai yra susiję su pokyčiais ir tendencijomis, pasireiškiančiais švietimo sistemoje ir ugdymo procese. Numatyti dalykai/moduliai ir jų kreditai sudaro tik studijavimo prielaidas. Svarbu, kaip šie dalykai bus studijuojami, kaip veiks studento meninę ir profesinę patirtį.

Vadinasi, svarbu, kad kiekvienas meno dalykas/modulis įtvirtintų *meno ir profesinio rengimo studijas*. Savo ruožtu, meninio ugdymo studijų uždavinius galima spręsti atliekant kūrinis individualiose ir grupinėse pratybose, tačiau užduotis būtina sieti su menine, o ne

tik dalykų žinių įtvirtinimui ar įgūdžių lavinimui skirta veikla. Tai meninio ugdymo bruožai, kurie nagrinėjami rengiant specialistus, todėl aktualu išsamiau aptarti meninio ugdymo ir profesinio rengimo ryšį.

1.3. Meninio ugdymo ir profesinio rengimo ryšys

Menas – viena iš seniausių žmogaus dvasinės kultūros formų, kuri niekada nebuvo atitrūkusi nuo realaus gyvenimo ir nuo seno turėjo aukštą dvasinę misiją. Menas išgyveno „revoliucijas“, kurių metu iš esmės keitėsi meninis mąstymas ir veikla. Tačiau Renesanso metu padėti pagrindai neprarado reikšmingumo ir ypatingą reikšmę įgavo XXI a. meno specialistų rengimo kontekste (Надолинская, 2007). Šiandien jau neabejojama, kad meninis ugdymas ir jo efektyvinimas yra labai svarbus viso ugdymo pažangai, nes tai bendros švietimo sistemos dalis. Mokymas(is) pasitelkiant menus ugdo asmens kūrybinius bei intelektinius gebėjimus, skatina kultūrinį bendravimą, kuria multikultūrinės tradicijas. Meninio ugdymo pagrindas yra dvasinės vertybės, kurių dėka priartėjama prie meno esmės. Todėl meninis ugdymas yra svarbus profesinio rengimo komponentas.

1.3.1. Meninis ugdymas profesinio rengimo kontekste

XXI a. žinių pasaulis susiduria su naujais iššūkiais. Jų kontekste meninis ugdymas traktuojamas kaip individo rengimas(is) skverbtis į meno pasaulį protu ir jausmais. Šiais aspektais meninio ugdymo sampratą ir paskirtį nagrinėję A. Brown, J. Campione (1994), D. Elliot (1997), J. Goodlad (2000), R. Goddard, Y. Goddard, M. Tschannen-Moran, W. Hoy (2001), D. Hargreaves (2001), M. Parsons (2000), R. Smith, R. Naylor (2001) kelia idėją, kad reikia stiprinti meno pozicijas, paverčiant meną asmenybės ugdymo dalimi.

Šaliai pasukus demokratijos keliu, iškilio būtinybė rengti tokius specialistus, kurie atitiktų demokratinės visuomenės reikalavimus, leistų jiems greitai prisitaikyti prie rinkos poreikių, būti iniciatyviems, kūrybiškiems, kompetentingiems, siekiantiems saviugdos ir saviraiškos. Iš dėstytojų reikalaujama pažinti studento meninę patirtį, ją plėtoti bei sudaryti sąlygas saviraiškai, o iš studentų – ką jie studijuoja (ar dalyko žinias, ar meną), kaip studijuoja (atkartodami dėstytojo nurodymus ar kurdami). Juk aukštojoje mokykloje absolventas turi išsiugdyti meno supratimo ir vertinimo įgūdžius, tobulinti savo meninę ir profesinę patirtis. Vadinasi, profesinis rengimas turėtų skatinti specialisto meninę brandą, o studijos neapsiriboti dalyko pažinimu, įgūdžių bei gebėjimų lavinimu. Pasak J. Kievišo

(2008), profesinis rengimas turėtų koreguoti meninio ugdymo kryptingumą, asmens kultūros ypatybes bei raidą.

Meninio ugdymo problemas nagrinėję mokslininkai (Aukštikalnytė, 2000; Karatajienė, 2001; Šiaulytienė, 2001) atskleidžia juose edukacinių paradigimų virsmą. E. Musneckienė (2007) analizuoja meninio ugdymo paradigimų kaitą Lietuvoje ir akcentuoja, kad dar tebevyrauja senasis požiūris į meninį ugdymą.

Meno specialisto rengimas dvasinių vertybių pagrindu pabrėžiamas rusų mokslininkų darbuose (Белова, 2009; Гладышева, 2004; Данилюк, 2000; Кузнецова, 2004; Максимова 2007; Терентьева, 2003; Цыпин, 1984, 2001; Яконюк 2007). Šių autorių moksliniuose tyrimuose akcentuojama paradigimų kaitos reikšmė meniniame ugdyme, paneigiamas tradicinės paradigmos aktualumas. Svarbu tai, kad šiuolaikinė mokymo(si) paradigma didina meno vaidmenį formuojant žmogaus suvokimą apie pasaulį. Šiuolaikinės paradigmos į(si)tvirtinimas laiduoja ir studentų asmenines galimybes matyti savo mokymo(si) prasmę (Baranauskienė, 2003; Гладышева, 2004; Краевский, Бережнова, 2006). Todėl paradigimų virsmo nulemtas meninio ugdymo modernizavimas yra svarbus visuomenėje greičiau įgyvendinant naujas idėjas (Descy, Tessaring, 2001; Inglehart, Welzer, 2005).

Visa tai verčia keisti nusistovėjusį ir profesinio rengimo modelį. Todėl svarbu atskleisti meninio ugdymo ir šiuolaikinio profesinio rengimo modernizavimo galimybes, atsižvelgiant į jų tarpusavio priklausomybę. Norint to siekti, pirmiausia reikia suprasti meninio ugdymo esmę ir paskirtį (6 lentelė).

6 lentelė

Meninio ugdymo apibrėžtys

<i>Meninio ugdymo procesas</i> – tai asmens meninės kultūros tapsmo (individualios kultūros meninės rekonstrukcijos) modelis (<i>Kievišas ir kt., 2001</i>).
<i>Meninis ugdymas</i> laikytinas priemone, užtikrinančia tautos ir pasaulio sąsąjingumą. Ši priemonė privalo „amortizuoti“ įtakas, tarp jų ir tas, kurias daro technologinė modernizacija ir globalinė kultūra, taip pat eurointegracija (<i>Grigas, 2002</i>).
<i>Meniniame ugdyme</i> asmens dvasingumo sklaidos aplinkybės išryškėja įprasminant meninę veiklą (<i>Piličiauskas, 2003</i>).
<i>Meninis ugdymas</i> – vieninga asmens dvasinių vertybių ir jų įgyvendinimo priemonių sistema, jos judėjimas bei kaita (<i>Kievišas, Kisielytė- Sadauskienė, Gaučaitė, 2003</i>).
<i>Meninio ugdymo</i> , kaip sistemos raidos ir formų įvairovės vertinimas padeda suprasti, kuo skiriasi meninis ugdymas bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo aplinkybėmis, kokia jo paskirtis (<i>Kievišas, 2007</i>).
<i>Meninis ugdymas</i> – palanki terpė, kurioje įgyjama patirtis vertintina kaip savitas dvasingumo integravimo į žmogaus kultūrą veiksnys ir būdas (<i>Kondratienė, 2007</i>).
<i>Meninis ugdymas</i> – vientisas, daugiamatis, psichologiškai ir socialiai determinuotas procesas (<i>Aleknaitė-Bieliauskienė, 2007</i>).

Išskirti požūriai (6 lentelė) rodo, kad modernizuotas meninis ugdymas yra ne atskirų meno šakų mokymo(si), o asmenybės ugdymo vyksmas. Tokioje meninio ugdymo sistemoje vyrauja kūrybinė veikla, kuri pasiūymi asmens vidinio pasaulio raiška. Pasak A. Maceinos (1990), ugdymas nebus pilnavertis, jeigu neišvystomas žmogus kaip individas. Todėl modernizuoto meninio ugdymo paskirtis turėtų būti asmenybės brandos skatinimas, nes, keičiant ugdytinio veiklą, keičiasi jo saviraiškos kultūra. Tokia veikla įgauna sociokultūrinę išraišką, kuri yra aktuali ne tik asmenybei, bet ir sociokultūrinei aplinkai. Be to, proceso metu sudaromos sąlygos saviraiškai, kūrinio turinio interpretavimui, muzikinės patirties tobulinimui, sociokultūrinei integracijai. Modernizuotas meninis ugdymas pagrįstas kokybiškai nauju ugdymo turiniu, kur į pirmą vietą iškeliamas meno kūrinio interpretacija. Toks meninis ugdymas išėina už mokyklinio proceso ribų ir įsijungia į edukologinę sistemą, gebančią spręsti demokratinės visuomenės uždavinius, ir rodo atitiktį laikotarpio kultūrai.

Visuomenei reikalingi specialistai, kurie geba organizuoti ugdymo procesą, o ne tik patys muzikuoti ar reikštis kitokia menine veikla. Todėl rengiant meno specialistą meno kūriniai yra priemonė, o jų studijos – profesinio rengimo būdas.

Remiantis tokia meninio ugdymo samprata ir profesiniu požūriu kryptingai ugdant asmens meninę kultūrą, aiškėja asmenybiniai profesinio rengimo aspektai. Taigi sąvoka „profesinis rengimas“ reiškia asmens profesinei veiklai svarbių vertybių įgijimą (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Profesinio rengimo apibrėžtys

<i>Profesinis rengimas</i> – tai ne tik asmens gebėjimų pritaikymas konkrečiai darbo vietai, bet ir asmenybės ugdymas, realizuojant jo kūrybinius ir socialinius gebėjimus, integruojant(is) į nuolat kintančias profesinę ir visuomeninę sferas (Laužackas, 2000).
<i>Profesinis rengimas</i> vertinamas kaip <i>ugdymas</i> , jei jame akcentuojama sąveika tarp ugdytinio ir ugdytojo, jų vertybės ir vertybinės orientacijos, galimybė komunikuoti (Daukilas, 2001).
<i>Profesinis rengimas</i> – tai dalyvių sąveika, tai sudarymas sąlygų, būtinų plėtoti ir atnaujinti anksčiau įgytas žinias, įgalinančias darbuotoją prisitaikyti prie nuolat kintančių reikalavimų ir sąlygų darbo rinkoje (Laužackas, Danilevičius, Gurskienė, 2004).
<i>Profesinis rengimas</i> – jaunų žmonių profesinės savimonės bei reikalingų įgūdžių, gebėjimų, svarbių jiems kaip individams, ugdymas (Barkauskaitė, Pečiuliauskienė, 2007).

Šiuolaikiniai kultūros pokyčiai reikalauja ne tik dalykinių žinių, bet ir asmens kultūros rekonstrukcijos. Todėl specialisto parengimo kokybė priklauso nuo meninio ugdymo įsikomponavimo į profesinio rengimo procesą. Tuo tarpu meno dalykai tampa svarbia priemone asmens profesinei brandai.

Nagrinėjant aptartą profesinio rengimo modernizavimo sampratą svarbu gilintis ir į socialinį kontekstą. Antai R. Laužackas ir kt. (2004) pastebi, kad profesinis rengimas yra tiesiogiai susijęs su išoriniais ekonominiais ir technologiniais pokyčiais. R. Adamonienė ir kt. (2001) į profesinį rengimą žiūri kaip į profesionalią asmenybę ugdantį procesą (žr. 6 priedą), jo sistemas (žr. 7 priedą). Visa tai padeda apibūdinti profesinio rengimo kontekstą ir kaitos prielaidas (Laužackas, Danilevičius, Gurskienė, 2004) (žr. 8 priedą). Autoriai tai konkretina išskirdami pagrindinius profesinio rengimo ypatumus:

- *demokratinės prielaidos* skatina asmenį rasti sau patinkančią veiklos sritį ir joje reikštis;
- *veiklos pasaulis* grindžia svarbiausius profesinio rengimo principus, nes rengimas turi užtikrinti ekonominę gerovę ir stabilumą;
- *asmens parengimas darbo rinkai* suteikia savarankiško tobulėjimo įgūdžių, skatina ne tik kelti, bet ir keisti savo kvalifikaciją;
- *profesinio ir bendrojo lavinimo dualizmas* suteikia ne tik profesinių, bet ir bendrųjų žinių, ugdo savarankiškumą, kūrybinį mąstymą, sprendimo priėmimų gebėjimus.

Kadangi gyvename nuolatinių permainų amžiuje, tai modernizacijos iššūkius suvokiame tik tada, kai jie atsiskleidžia prieštaravimų pavidalu. Neabejotina tai, kad profesinio rengimo kaita – naujų sampratų ir patirties refleksijos perkėlimas į mokymo(si) procesą. Strategijų taikymas yra sukeltų naujovių transformacija į profesinio rengimo turinį (Laužackas, Dienys, 2004). R. Laužackas (2005) teigė, kad profesinio rengimo modernizavimas atsiskleidžia, kai švietimo sistema dirba visuomenės ateičiai, o turinys atitinka ne šiandieną, bet mažiausiai 5-8 metų ateities poreikius. Todėl iš profesinio rengimo reformų tikimasi, kad jos paskatins ne tik visuomenės, bet ir jos ekonominę raidą (Europos bendrijų komisija, 2006).

Apžvelgus meninio ugdymo ir profesinio rengimo bruožus bei tarpusavio priklausomybę, išryškėja proceso modernizavimo siekiai ir aplinkybės (8 lentelė).

Meninio ugdymo modeliavimo aplinkybės (Kievišas, 2008)

<i>Aplinkybės</i>	<i>Siekiai</i>	<i>Paskirtis</i>	<i>Asmens patirtis</i>	<i>Ugdymo būdai</i>	<i>Proceso pobūdis</i>
Socialinės (visuomenės kultūra ir jos pasireiškimo aplinkybės).		Modeliuoti ugdymą ar tik mokymą.	Atrasti, kurti ar tik pažinti, vartoti.	Neformalūs ar formalūs.	Demokratinis ar autoritarinis.
Akademines (ugdymo kultūra ir jos pasireiškimo aplinkybės).		Studijuoti meną ar tik dalyką.	Interpretuoti, reikštis ar tik suprasti, įsiminti.	Kūrybiniai ar reprodukciniai.	Demokratinis ar autoritarinis.

Meninio ugdymo procese aplinkybių kompleksą koreguoja daug veiksmų (8 lentelė). „Ryškiausiai tai atsispindi vertinant siekius, proceso paskirtį, kuri konkretinama orientacija į meno ar dalyko (muzikos, dailės ir pan.) studijas, į meninį ugdymą ar mokymą“ (Kievišas, 2008, p. 12). Tokiame ugdymo procese atsiranda galimybė pačiam ugdytiniui išskirti ir skleisti įgytas dvasines vertybes bei atitinkamai tobulinti tam reikalingą meninę veiklą. Kitaip tariant, aplinkybių visuma koreguoja ugdymo modeliavimą, asmenybės brandą bei kultūros raidą (Кевишас, 2007, 2008). Mokslininkas pastebi, kad net pasikeitusių socialinių aplinkybių kontekste akademines aplinkybes neretai išlieka konservatyvios, todėl reikia nemažai pastangų ugdymo procesą keisti ir padaryti tinkamą studijuoti meną. Ši samprata ir yra teorinis pagrindas modernizuoti meninį ugdymą rengiant specialistus.

Būtent šis požiūris ir pasireiškia per meninio ugdymo bei profesinio rengimo ryšį (9 lentelė).

Meninio ugdymo ir profesinio rengimo ryšys

<i>Veiksniai</i>	<i>Paskirtis</i>	<i>Asmens patirtis</i>	<i>Meninio ugdymo aplinkybės</i>	<i>Profesinio rengimo aplinkybės</i>
Asmeniniai (<i>profesinis interesas, vertybės, poreikis, patirtis</i>).	Kiekvieno asmens raiškos tobulinimas ir saviraiška.	Meninė raiška ir patirtis – integralus asmens patirties kokybės rodiklis.	Modernių technologijų, metodų taikymas, dėstymo strategijų įgyvendinimas.	Įsisavinamos estetiškos, dvasinės vertybės. Profesinę brandą lemia vidiniai ir išoriniai veiksniai.

Profesiniai (<i>rengimas profesinei veiklai</i>).	Asmens ugdymas orientuotas į kūrybinę, profesinę, savarankišką veiklą.	Mokymas(is) per meninę savarankišką veiklą. Mokymo(si) motyvacija. Identifikuoja žinių šaltinius, geba juos interpretuoti ir konstruoti.	Palanki mokymo(si) aplinka, kūrybinė veikla.	Skatinama meninės ir profesinės patirties plėtra, asmens dvasingumo sklaida.
Socialiniai (<i>Komunikavimas</i>)	Gerinama studijų kokybė, ugdytinis skatinamas rasti savo veiklos sritį ir joje reikštis, tobulėti.	Atsisakoma reprodukcinio mokymo, plėtojama kūrybinė veikla, reflektyvumas, dalykiniai ir profesiniai gebėjimai.	Vertinama studento ankstesnė patirtis, demokratiniame procese vyrauja bendravimas ir bendradarbiavimas.	Rengimo procese tobulinama asmens kultūra.
Sociokultūriniai (<i>vertybės, progresas studijose, intelektualiai veikla</i>).	Siekiami ne tik meno pažinimo, bet jo suvokimo ir vertinimo.	Kryptingos profesinės studijos rengimo požiūriu. Teisingas požiūris į studijavimą.	Meninė patirtis kaupiama įvairia veikla, o ne formaliais užduotimis.	Tobulinama individo saviugda profesinėje veikloje. Sudaromos sąlygos įvairių poreikių ir gebėjimų asmenims mokytis visą gyvenimą.

Pateikti profesinę brandą lemiantys asmeniniai, profesiniai, socialiniai ir sociokultūriniai veiksniai (9 lentelė) atskleidžia asmenybės tapsmo, o ne tik riboto profesinio lavinimo prielaidas. Tai žymi meninio ugdymo šiuolaikiškumą. Vertinant meninį ugdymą profesinio rengimo procese išryškėja asmenybės tapsmas kaip profesinio kompetentingumo raiška. Savo ruožtu, profesinė branda, paremta raiškos kokybe, ir jos tobulinimas tampa ne tik asmenine, bet ir socialine problema (Kievišas, 1997). Profesinę brandą lemiantys asmeniniai ir sociokultūriniai veiksniai atskleidžia profesinę brandą, paremtą asmenine patirtimi, o ne formalių žinių sankaupa. Šiuolaikiško profesinio rengimo ypatybes ir kaitą galima apibūdinti išskiriant sistemas, proceso ir specialisto brandos bruožus (žr. 9 priede).

Individo aktyvumas, kūrybingumas, raiška svarbi ne tik pačiam žmogui, bet ir jį supančiai aplinkai. Tai gali būti konkretinama raiškos vienove (10 lentelė).

Meninio ugdymo ir profesinio rengimo vienovė

PROFESINIO TAPSMO RAIŠKA	ASMENYBĖS TAPSMO RAIŠKA
Profesijos misijos suvokimas, stabili motyvacija.	Meninis ugdymas tenkina ugdytinio interesus, tikslai derinami su artimiausia aplinka.
Individualios veiklos pasirinkimas, orientacija į ugdymo rezultatų siekimą.	Dvasingumo sklaidos galimybės profesinio rengimo procese.
Profesinio tobulumo siekiai, profesinės raiškos tobulinimo būdų valdymas.	Asmens saviraiškos ir saviugdos skatinimas.
Profesinių problemų savarankiškas sprendimas, kritinis mąstymas.	Konkretinamos ugdymo paskirtį ir ypatybes koreguojančios strategijos.
Orientacija į ankstesnę profesinę patirtį, savęs tobulinimą.	Meninis ugdymas turėtų būti grindžiamas šiuolaikiška ugdymo paradigma.
Kūrybiškumo poveikis profesiniams gebėjimams.	Kūryba vertinama ne siauru, o asmens kultūros aspektu.
Individualizavimas tobulinant profesinę veiklą.	Asmens kultūros ugdymas ir tobulinimas.

Meninio ugdymo ir profesinio rengimo ryšys, kaip studentų profesinės brandos veiksnys, yra nuolatinės kaitos būsenos, dera su asmens individualios kultūros raida ir profesiniam rengimui keliamais reikalavimais (Kondratienė, 2007). Toks ryšys atveria galimybes modernizuoti studijas, nes pasak B. Bitino (1996, p. 123), „mūsų žinios niekada nebus pakankamai patikimos ir gilos; kuo daugiau sužinome, tuo geriau suvokiame pažinimo ribotumą“, nes „gautų žinių pilnumą bei gilumą sąlygoja aplinkybės, kuriomis realizuojamas pažinimas“.

Apžvelgtas meninio ugdymo ir profesinio rengimo modernizavimas skatinant asmenybės tapumą rodo kokybišką objekto perėjimą iš vienos būsenos į kitą su naujais kūrybiniais rezultatais. Todėl galima pagrįstai teigti, kad tokiaime procese vyksta tradicinių studijų kaita ir sukuriama šiuolaikiškam profesiniam rengimui reikalingas proceso kontekstas, kuris koreguoja būsimų specialistų šiuolaikišką profesinę brandą.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima teigti, kad:

- meninis ugdymas gali įsikomponuoti į profesinio rengimo procesą ir tapti specialisto profesinės brandos dalimi per kuriamą šios brandos kontekstą;
- sąvokų „meninis ugdymas“ ir „profesinis rengimas“ turinys atsiskleidžia jų tarpusavio ryšiais ir vienove, kuri grindžiama meno dalyko studijų modernizavimo šiuolaikiška samprata ir paskirtimi rengiant specialistą;
- meninio ugdymo profesinio rengimo kontekste esmė – ugdytinis yra ugdymo subjektas, o jo meninė kultūra yra meninį ugdymą sisteminantis bei profesinį rengimą koreguojantis veiksnys. Tai įtvirtinama modernizuojant meno dalykų studijas ir vertinant

meninę veiklą, kaip kultūros reiškinių socialiniu, pedagoginiu ir asmenybiniu aspektais. Todėl svarbu susieti meninį ugdymą ir profesinį rengimą į vieningą visumą, koreguojančią šiuolaikiško specialisto brandą.

1.3.2. Specialistų rengimo modernizavimo prielaidos

Lietuvos švietimo koncepcijos (1992) strategijos esminė nuostata yra keisti autokratinę, akademiškai nelanksčią švietimo sistemą į demokratinę sistemą, kurios centre dėmesys skiriamas ugdytinio asmenybės raidai (žr. 10 priedą). Pasikeitimus lemia vidiniai ir išoriniai veiksniai: ekonominės, socialinės ir politinės sąlygos, informacinių ir komunikacinių technologijų plėtra, kintantys visuomenės poreikiai, ugdymo paradigmu virsmas (Būdienė, 2004). Socialiniai, ekonominiai, kultūriniai pokyčiai atsispindi ir dinamiškai kintančiame meninio ugdymo procese.

B. Bitinas (2005) pažymi, kad keičiantis bendrojo lavinimo koncepcijai, būtina keisti ir mokytojų rengimą – viską sujungianti kaita yra visuomenės raidos bruožas. Belieka ieškoti būdų ir metodų, kad, pasak B. Bitino, ugdymas taptų nuolatiniu studento patirties atnaujinimu per jo paties veiklą.

11 lentelė

Ugdymo paradigmu kaita (Gudynas, 2005)

Mokymas	Mokymas(is)
Mechaniškas mokymas	Autentiškas mokymas(is)
Mokyklinis lavinimas	Mokymas(is) visą gyvenimą
Tradiciniai mokymo keliai	Mokymo(si) kelių pasirinkimas
Indėlis	Rezultatai ir pasekmės
Dalykų mokymas	Integruotas mokymas(is)
Centralizuotas ugdymo turinys	Decentralizuotas ugdymo turinys
Ugdymo turinys kaip dalykų turinys	Ugdymo turinys kaip mokymo(si) patirtys
Ugdymo turinys kaip dokumentas	Ugdymo turinys kaip procesas

11 lentelė aiškiai rodo, kad šiuolaikinė paradigma suponavo kitokius ugdymo principus: kuo mažiau akcentuoti dalykinę tematiką ar gebėjimų kaitą ir siekti ugdymo darnos.

Paradigmos (žr. 10 priedą) nulemta ugdymo turinio (11 lentelė) ir proceso vertinimo (žr. 11 priedą) kaita ypač aktuali studijuojant meno dalyką. Esmė ta, kad meno kūrinio turinys suvokiamas subjektyviai. Tai koreguoja ir meninio ugdymo turinį. Tačiau tokiam koregavimui reikalingos atitinkamos sąlygos: ugdymo procesas grindžiamas šiuolaikiška ugdymo paradigma, mokymo(si) strategijos perkeliamos iš vieno konteksto į kitą ir taikomos akademinėje, profesinėje ir socialinėje srityse.

Mokymas(is) kolegijoje yra integrali mokymo(si) elementų (tikslų, konteksto, patirties, požiūrio, mokymo(si) proceso, mokymo(si) strategijų) sąveika. V. Zuzevičiūtė ir M. Teresevičienė (2007) akcentuoja metakognityvines mokymo(si) strategijas ir parodo, jog studijų reikalavimai nėra mistiški, o sistemiškas požiūris į mokymo(si) medžiagą ir analizė išryškina esmingiausias kurso štrichus, kurie gali padėti įveikti sunkumus. Metakognityvinės mokymo(si) strategijos (planavimas, stebėsena, korekcija ir vertinimas) ugdymo procese turėtų būti nuolat taikomos, nes jų dėka tobulėja ir profesinė veikla. Kitaip tariant, mokymo(si) refleksija yra viena iš sudėtinių dalių, kurios sudaro rengimą(si) mokytis visą gyvenimą ir ugdo studentų savarankiškumą.

Šios interaktyvios strategijos – mokymo(si) visą gyvenimą prielaida. Todėl norėdami gerai parengti būsimus specialistus ir tobulinti tiek dalykines, tiek profesines kompetencijas turėtume skatinti metakognityvinį mąstymą (metamąstymą).

Mokymas ir mokymas(is) vyksta efektyviau, kai veikla valdoma kaip procesas. Todėl svarbu aiškintis, kaip modeliuoti meninio ugdymo procesą, kuris atitiktų šiuolaikiškos ugdymo paradigmos ir meno studijų ypatybes.

Daug mokslininkų (Bitinas, 2000; Barkauskaitė, 2003; Laužackas, 2005; Vaitkevičius, 1995) teigia, kad specialistų rengimas yra atitolęs nuo švietimo reformos ir visuomenei keliamų reikalavimų. Autoriai įžvelgia tam tikrų programos trūkumų, akcentuoja rengimo paradigmos kaitos būtinumą. Be to, pokyčių sukuryje keičiasi didaktinių koncepcijų idėjos. Pasak L. Šiaučiukėnienės, O. Visockienės, P. Talijūnienės (2006), kintant didaktikos elementams, vyksta virsmas iš tradicinės didaktikos į šiuolaikinę. Koncepcijos atskleidžia ir požiūrį į dalykų žinias, gebėjimą jas analizuoti, sintezuoti ir vertinti. Taip dėmesys didaktikai ir atitinkamam požiūriui į dalykų studijas koreguoja profesinio rengimo praktiką ir būsimų specialistų profesinę brandą. Didaktinių nuostatų (žr. 12 priedą) lyginimas aiškiai rodo, kad tradicinė didaktika buvo orientuota į ugdymojo darbo tobulinimą, o šiuolaikiškos didaktikos tikslas – mokantis dalyko, tobulinti individualią ugdytinio psichinę ir socialinę raidą. Būtent mokymas(is) reikalauja, kad studentas įgytas žinias sistemintų, kad jų pagrindu formuotų(si) tarpdalykiniai išplėstiniai mokėjimai ir įgūdžiai (Šiaučiukėnienė, 1997). Todėl mokymo(si) principų – didaktikos kategorijų dėka nusakome, kaip realizuoti mokymo(si) dėsningumus.

Mokymas(is) per veiklą – santykiai su studentais, pasirengimas paskaitoms, kvalifikacijos tobulinimas, darbų vertinimas, savo veiklos tobulinimas. P. Ramsden (2000) pa-

stebi, kad studijų sėkmė glaudžiai susijusi su studentų įsitraukimu į mokymo(si) užduočių sprendimą ir priklauso nuo dviejų dalykų: pirma, kam studentas teikia pirmenybę – produktyvumui ar reproduktyvumui, antra, užduotys sujungiamos į visumą ar skaidomos į dalis.

Remdamiesi šiuolaikinio ugdymo paradigma, mokymo(si) patirtį aukštojoje mokykloje nagrinėjo J. Novak (2002), C. Utley ir kt. (2000), C. Watkins ir kt. (2007) pateikdami studento požiūrį į kontekstą, mokymą(si) ir jo rezultatus. Pavyzdžiui, G. Petty (2006) pabrėžia, kad kiekvienas asmuo yra atsakingas už savo galių realizavimą. Ilgalaikių tyrimų dėka mokslininkas pastebėjo, kad mokymui(si) svarbiausia yra motyvacija. Moksliniai tyrimai, kuriuos atliko ir aprašė R. Arends (1998), B. Bennett (1990), H. Siebert (2007), parodė sėkmingo mokymo(si) galimybes, atkreipė dėmesį į klasikinio mokymo ir švietimo naujovių vertinimą, atskleidė naują požiūrį į mokymą(si).

Visa tai paskatino domėtis interaktyvaus studento mokymo(si) technologija, jos teorinėmis ir praktinėmis dimensijomis (Juodaitytė, 2003). Interaktyvaus mokymo(si) modeliavimas priklauso nuo didaktinių ugdytojo įsitikinimų, jog kuo aktyviau studentas dalyvaus procese, tuo geriau supras savo veiklą ir jos tikslus. Kuo geriau jis tai supras, tuo didesnė bus jo motyvacija tolesnei veiklai. Siekiant efektyvios studentų ir dėstytojų veiklos, reikalingas interaktyvumas ir kūrybiškumas. L. Šiaučiukėnienės (1997) nuomone, interaktyviu mokymu(si) galima pavadinti tokį mokymą(si), kuris remiasi bendradarbiavimu su studentais: iš anksto aptariamas jų savarankiškas darbas, siūloma ir leidžiama pasirinkti savarankiško darbo temas, sudėtingumo laipsnį, atsiskaitymo laiką, formas ir pan. Ugdymo procese dėstytojai turi numatyti dvi strategijas: savarankiškumo – per aktyvų, individualizuotą mokymą(si) ir dalinio savarankiškumo – per interaktyvų, dialoginį mokymą(si) mažose grupėse (Juodaitytė, 2003). Modelio (žr. 13 priedą) esmė – ryšiai tarp dėstytojo didaktinių įsitikinimų ir veiklos stiliaus, interaktyvaus mokymo(si), orientuoto į tris studento veiklos sritis – kognityvinę, emocinę ir psichomotorinę. Šie ryšiai koreguoja konkrečių metodų taikymą ugdymo procese. Didaktinė technologija parodo, kaip mokymo(si) tikslai koreliuoja su konkrečiais mokymo(si) metodais.

Apibendrinusi interaktyvų mokymą(si), A. Juodaitytė (2003) teigia, kad dėstytojas, kuris remiasi dialoginiu mokymu(si), daugiau dėmesio skiria savarankiškos analizės ir sintezės procesams, pastiprindamas atitinkamais metodais. Tai gali būti taikoma sudarant dalyko arba atskiros temos didaktinį modelį interaktyvaus mokymo(si) procese.

Europinės švietimo dimensijos iš esmės sutampa su pasaulinėmis švietimo dimensijomis (Subotkevičienė, 2008). Esmė – šiandien svarbiausia ne dalykų žinios, bet ugdytinio asmenybės raidos procesas. Šiuolaikinės dimensijos akcentuoja švietimo paslaugų kokybę, demokratišką pedagogo veiklos erdvę. Visa tai rodo, kad individas, kurio interesai apsiriboja tik profesija, dar nėra subrendusi asmenybė.

Taigi, nagrinėjant ugdymo savitumą, kurį lėmė paradigmu kaita, galima skirti būsimo specialisto rengimą ir profesinę brandą koreguojančius veiksmus, juos grupuoti pagal poveikio sritis. Akivaizdu, kad meninio ugdymo modernizavimas iš esmės keičia studijas – programas, dalyko paskirtį, žinių sistemos konstravimą, mokymo(si) ir vertinimo strategijas, didaktikos principus, dėstytojo vaidmenį studijų procese.

Ne mažiau svarbi ir kintanti aplinka – pedagoginės sąlygos, individuali patirtis, refleksija, sociokultūrinis kontekstas. Tai pasireiškia komunikavimo ypatumais, idėjų paieškomis, subjektų sąveika ir kitais veiksmy bei vaidmenų spektrą žyminčiais reiškiniais.

Galima daryti prielaidą, kad studijų, aplinkos ir dalyvių vaidmenų įvairovės savitumo nulemta ugdymo situacija koreguoja atitinkamą profesinės veiklos ir brandos raidą – atitiktį visuomenės reikalavimams, informacijos ir individualios patirties tęstinumui, kūrybingumui, bendrųjų kompetencijų ugdymui. Apibendrinant tai, kas pasakyta, matyti, kad švietimo ugdymo tendencijos yra pagrindas modernizuojant meno specialistų rengimą, apimant studijas, aplinką, vaidmenų spektrą ir profesinę veiklą kaip nuoseklią būsimo specialisto profesinės brandos skatinimo sistemą aukštojoje mokykloje.

Į visa tai atsižvelgus, buvo sudarytas *būsimų specialistų modernizuoto rengimo teorinis modelis* (5 pav.). Modelį sudaro šie komponentai:

- *dalyko studijos*, kreipiančios specialistų rengimo pastangas į taikomų metodų, veiklos ir joje pasireiškiančios raiškos suderinamumą, mokymo(si) inovacijas, refleksiją, interaktyvų mokymą(si). Siekiant modernizavimo rezultatų, reikia atsižvelgti į studento turimas žinias ir gebėjimus, interesą, įvertinti, kokie yra mokymo(si) metodai, kaip bus į(si)vertinami. Šie veiksniai sąveikauja tarpusavyje ir sąlygoja tai, kaip formosis asmens profesinė branda. Dėstytojas, pateikdamas užduotis, jas vertindamas pagal vertinimo sistemą, taikydamas aktyviuosius mokymo metodus, keisdamas dėstyto ir vertinimo strategijas, siekdamas studijų kokybės, procesą turi orientuoti ne į dalykų žinių įgijimą, o į meno studijas. Meno studijų filosofiją sudaro šie komponentai: savęs įgalinimas prasmingomis ir motyvuotomis studijomis, atsakomybės prisiėmimas už mokymą(si), savo

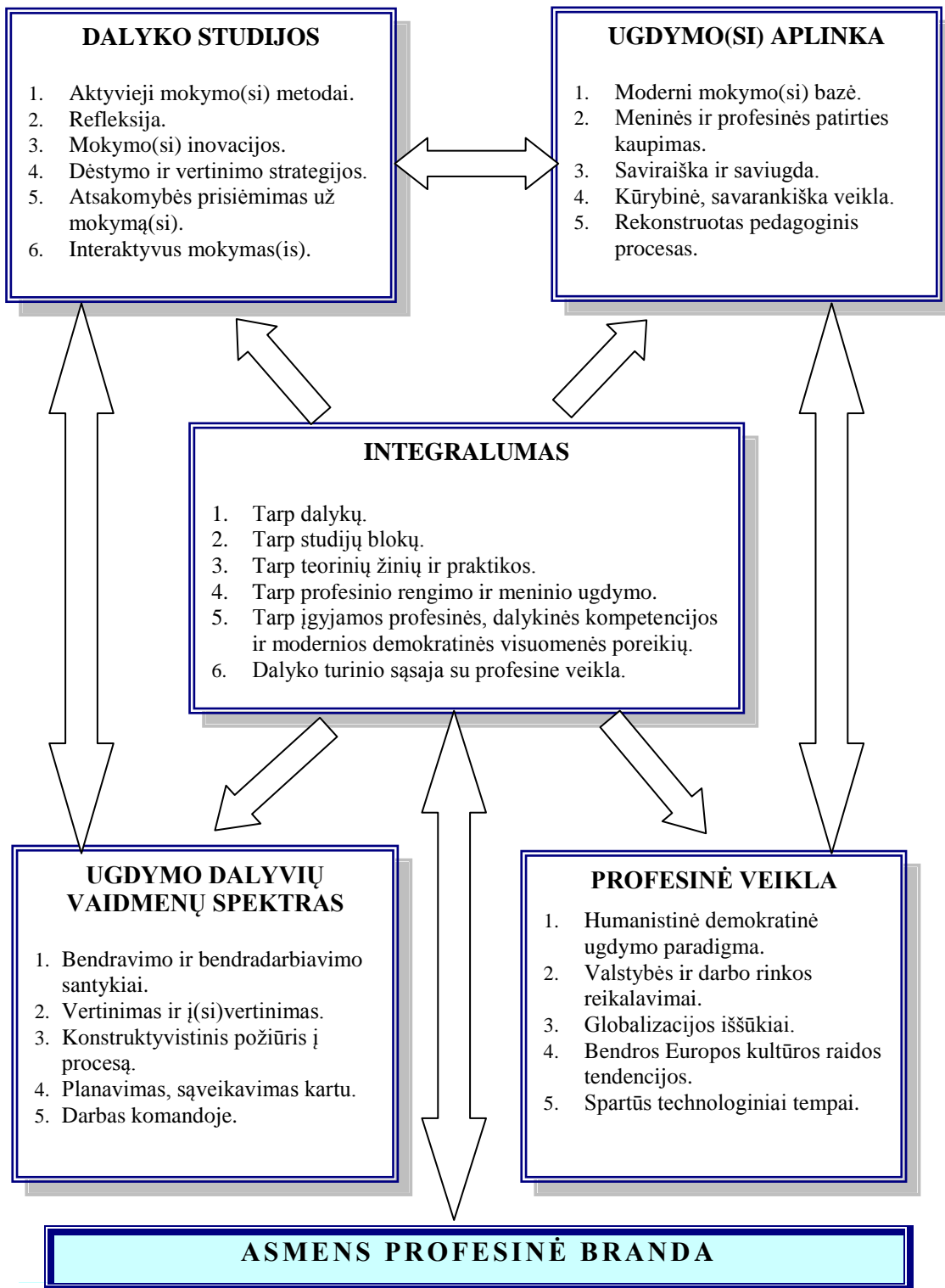
patirties perteikimas. Esminiai studijų metodai – diskusijos komandoje, projektai, sumodeliuotų situacijų analizė ir sprendimai;

- *ugdymo(si) aplinka* – asmens gebėjimai turi būti taikomi konkrečiai veiklai, o asmenybės ugdymas turi vykti pagal modernios švietimo sistemos reikalavimus (Laužackas, Danilevičius, Gurskienė, 2004). Todėl svarbi edukacinė aplinka, kurią keičia pedagogas ne tik auditorijoje, bet ir pačioje institucijoje, nes pasak E. Gribačiausko (2003), „... visuomet iškyla prieštaravimas, ar teikti pirmenybę kokybiškam meniniam aktui, ar tobulinti ugdytinio <...> pažinimo erdves“. Asmenybės branda daug kuo priklauso nuo paties asmens, kuris pertvarko ir rekonstruoja aplinką. Socialinė aplinka kinta, nes globalizacija sukelia naujus socialinius reiškinius ir kuria dinamišką aplinką. Parengus modernią mokymo(si) bazę, sudaromos pedagoginės sąlygos profesinės ir meninės patirties kaupimui, ugdytinio saviraiškai bei saviugdai;

- *profesinė veikla* remiasi humanistine ugdymo paradigma. Informacijos gausa, globalizacijos tempai, mokslo dinamiškumas orientuoja į pokyčius darbo rinkoje, į bendrųjų kompetencijų ugdymą. Tai kūrybiška veikla, kuri pasižymi planavimu, ugdytinio savęs realizavimu, dalyko turinio sąsajomis su profesine veikla;

- *ugdymo dalyvių vaidmenų spektras* – šiuolaikiniame profesinio rengimo procese kinta pedagogo ir ugdytinio santykis: siekiama, kad iš griežto, nuo studento nutolusio dėstytojo, pedagogas pamažu taptų vyresniuoju draugu, teikiančiu žinių, bendradarbiaujančiu ir padedančiu mokytis. Ugdymo atžvilgiu tai reiškia, kad įtvirtinamas bendradarbiavimo santykis tarp individo ir aplinkos kultūros, jų priklausomybė, kuri grindžiama praktine patirtimi – kūryba, asmenine prasme. O kad paskaitos taptų įdomesnės ir naudonesnės, jos praturtinamos naujomis priemonėmis ir individualiomis užduotimis. Planuodami savo mokymą(si), tyrinėdami, vertindami, sąveikaudami su dėstytoju ir tarpusavyje, studentai aktyviai įsitraukia į kūrybinį procesą, realizuoja įvairius vaidmenis;

- *integralumas* pasireiškia ne tik tarp studijų programoje esančių dalykų, bet ir tarp studijų blokų, teorijos ir praktikos, dalykų turinio, o svarbiausia, tarp profesinio rengimo ir meninio ugdymo. Integracija skatina nuolat koreguoti pedagoginį procesą atsižvelgiant į ugdytinio brandą, o tai sudaro sąlygas į(si)tvirtinti studentų individualiai meninei kultūrai ir profesinei patirčiai. Toks integruotas procesas yra orientuotas į studentą, todėl studentai turi galimybę „patikrinti“ teorijos pritaikymo praktikoje galimybes.

5 pav. *Būsimų specialistų profesinio rengimo teorinis modelis*

Svarbu tai, kad, atsižvelgiant į jau anksčiau aptartą meno dalykų šiuolaikinių studijų sampratą ir išskirtus ypatumus, taip pat į meninio ugdymo ir profesinio rengimo ryšį ir modernizavimo galimybes, aktualu kiekvieną modelio komponentą dar konkretinti jau minėtais aspektais. Būtent jais remiantis susiejama būsimų specialistų ugdymo teorija su šiuolaikine ugdymo praktika (5 pav.). Kadangi profesinis rengimas yra sistema, tai, remiantis sistemų teorija, pokytis viename šios sistemos elemente sąlygotų pokyčius kituose.

Toks modelis lemtų esminį meno dalykų turinio ir studijų proceso poslinkį ir įtvirtintų nuostatą, kad kolegija rengia meno specialistus kokybiškai profesinei veiklai. Apžvelgtos profesinio rengimo teorinės prielaidos atskleidė būsimų specialistų brandos savitumą. Tai padeda išsilaisvinti iš akademiškumo ir įtvirtina nuostatą, jog meninį ugdymą ir profesinį rengimą apima modernizuotos dalykų studijos, kuriose turėtų būti rekonstruojama šiuolaikiška profesinė asmenybės branda. Šiam požiūriui nagrinėti ir modeliui konkretinti pasirinktas muzikos dalykas ir jo studijos.

1.3.3. Muzikos studijų rekonstrukcija – profesinio rengimo modernizavimo prielaida

Menas – vidinio pasaulio išraiška meno priemonėmis. Taip pasakytina apie bet kurią meno rūšį, taip pat ir muziką. Šia samprata grindžiamas muzikinis ugdymas (Kievišas, Kisielytė-Sadauskienė, Gaučaitė, 2003) bei koreguojamas asmens kultūros tapsmas (Кевишас, 2007).

Muzikinio ugdymo problemos yra nagrinėjamos įvairiais aspektais, pvz.: muzikinis ugdymas siejamas su studento ir dėstytojo bendra veikla, skirta tobulinti ugdytinio muzikinei ir bendrajai kultūrai, taip pat pažinti muzikos istorijai ir raštui (Z. ir R. Rinkevičiai, 2006). Šie muzikinio ugdymo aspektai akcentuojami rengiant ir muzikos mokytojus. Todėl galima teigti, kad yra sukurtas gana konkretus pagrindas mokytojų rengimui ir studijoms. Tuo remiantis išryškėja galimybė vertinti muzikinio ugdymo ir mokytojų rengimo modernumą atsižvelgiant į šiuolaikinės kultūros ypatybes bei visuomenės poreikius.

Lietuvoje funkcionuojančio muzikinio ugdymo ypatybes lėmė edukologijos mokslo raida, mūsų šalies ir Europos bei pasaulio mokslininkų pasiekimai. Tai įtvirtino atitinkamas muzikinio ugdymo ypatybes ir tradicijas. Į jas svarbu atsižvelgti modernizuojant muzikinį ugdymą mokykloje ir atitinkamai rengiant būsimus mokytojus. Šiuo požiūriu aktualu aptarti pasaulyje ir Lietuvoje paplitusių muzikinio ugdymo koncepcijų ir programų bruožus.

Nagrinėjant muzikinį ugdymą ir specialistų profesinį rengimą bei ieškant modernizavimo galimybių, aktualu remtis šiuolaikine humanistinio ugdymo paradigma ir vertinti aplinkybes bei veiksnius, kurie proceso centre padeda įtvirtinti ugdytinį. Tai reiškia, kad aktualu nagrinėti prasmingų meno studijų, palankios ugdymo(si) aplinkos, ugdymo dalyvių vaidmenų ir profesinės veiklos sritis bei integralumą (5 pav.), ir išskirti šiuolaikinio ugdymo paradigmą atitinkančius edukologinius veiksnius, koreguojančius vieningą muzikinio ugdymo ir profesinio rengimo visumą, kuri lemia visuomenės reikalavimus atitinkančią būsimo specialisto profesinę brandą. Šiais aspektais svarbu aptarti užsienio ir Lietuvos autorių pasiūlytus muzikinio ugdymo variantus.

Tradicinis muzikos mokymas

Išanalizavus pasaulyje žinomas muzikos mokymo sistemas aiškėja, kad jų ypatybes daug kuo lėmė laikotarpio kultūra ir visuomenės poreikiai. Bendri užsienio autorių koncepcijų bruožai pristatyti 12 lentelėje.

12 lentelė

Užsienio autorių muzikinio ugdymo koncepcijų bruožai

<i>Koncepcijos autorius</i>	<i>Muzikinių koncepcijų pagrindas</i>	<i>Koncepcijos įgyvendinimas</i>
<i>E. Jagues-Dalcroze</i>	Ritminis lavinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Ritmo pojūtis ir lavinimas siejant su judesiu; • Ritminė improvizacija; • Kompleksinė (ritminė) veikla; • Ritmo darinių sistema ir nuoseklumas.
<i>K. Orff</i>	Instrumentinis muzikavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Grojimas iš klausos; • Grojimas remiantis muzikos raštu; • Improvizacija; • Dėmesys liaudinio muzikavimo tradicijoms; • Mokymas grindžiamas muzikine patirtimi.
<i>Z. Kodaly</i>	Dainavimas ir solfedžiavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Reliatyvios ir absoliučios solfedžiavimo sistemos derinimas; • Nacionalinės muzikos suvokimo pagrindų įvertinimas; • Liaudies muzika ugdoma asmens kultūra.
<i>S. Suzuki</i>	Muzikinės kalbos, kaip gimtosios kalbos mokymas(is)	<ul style="list-style-type: none"> • Mokymas grindžiamas populiaria ir prasminga muzika; • Muzikavimas individualiai ir grupėje; • Melodijų atlikimo kartojimas kaip lavinimo būdas. • Kultūros ir dvasinių vertybių pažinimas; • Kultūrai pažinti suderinta pamokų tematika.

Vertinant nagrinėtas koncepcijas (12 lentelė), pastebimas bendras bruožas – jos skirtos mokymui, siekiant ugdytinius supažindinti su muzikos menu, įtvirtinti muzikos atlikimo patirtį, veiklos įgūdžius, bent elementarią dalykinę kompetenciją. Vadinasi, ir rengiant muzikos mokytojus studijos turėtų būti grindžiamos mokymu – mokyti, kaip

ugdytiniams atskleisti muzikos ypatybes, tobulinti muzikinę veiklą, mokyti muzikos rašto, supažindinti su muzikos istorija.

Kitas bruožas – ugdymo aplinka. Akivaizdu, kad ją formuoja ugdytojas, todėl jis turi išmokyti planuoti pamoką, žinoti dalyko programą ir joje numatytą žinių perteikimo nuoseklumą, mokėti išaiškinti žinių prasmę, atskleisti dalyko esmę, nes ugdytojas yra žinių teikėjas, o ugdytinis jų priėmėjas.

Kadangi pedagogas ugdymo procese skirsto veiksmus ir vaidmenis, atitinkamai apibrėžiamas ir jų spektras – pažinimo objektu išskiriamos studijuojamų muzikos kūrinių klausymo ir analizės ypatybės, jų dainavimas ir grojimas, pratyboms skirtų užduočių (ritmo, solfedžio ir pan.) atlikimas, procesą suprantant kaip žinių įsiminimą ir įgūdžių lavinimą. Visa tai apibūdina profesinės veiklos ypatybes – gebėti groti, dainuoti, solfedžiuoti, analizuoti kūrinius, žinoti muzikinės veiklos komponentus ir jos tobulinimo metodiką.

Įtvirtinant tradicinio mokymo turinį ir sprendžiant numatytus uždavinius, turėtų pasireikšti edukologiniai veiksniai. Todėl studijuojama remiantis aiškinimu, demonstravimu, medžiagos kartojimu. Tiesa, kai kuriose sistemose taikomi ir kūrybiniai metodai – improvizacija (E. Žakas-Dalkrozas, K. Orfas), diskusija vertinant kūrinio socialinę reikšmę (D. Kabalevskis), pasitelkiama ugdytinio patirtis ir motyvacija (S. Suzukis) ar tradiciniam muzikavimui aktuali liaudies muzika (Z. Kodajus). Tai susieja formalus mokymo ir platesnio sociokultūrinio konteksto poveikį ugdytiniui. Tačiau pagrindinė orientacija yra muzikos mokymas, muzikinės kultūros pažinimas, kuris lemia ir atitinkamą muzikos mokytojų rengimą.

Aptartos sistemos koregavo ir mūsų šalies muzikos mokymo sistemos kūrimą, brandinamą tradiciją, ugdymo potencialą. Kartu sukaupia ir vertinga patirtis, kuria svarbu remtis modernizuojant šiuolaikišką muzikinį ugdymą. Tačiau naujas požiūris į ugdymą keičia jo paskirties ir turinio vertinimo kriterijus. Atitinkamai ir mokytojų rengimą svarbu grįsti nauja muzikinio ugdymo samprata, jo komponentams ir tradicinėms priemonėms suteikiant naujas funkcijas. Taip atsiskleidžia poreikis naujai derinti muzikinio ugdymo sritis ir edukologinius veiksmus, t. y. kurti vieningą muzikinio ugdymo ir profesinio rengimo visumą, kuri lemtų visuomenės reikalavimus atitinkančią būsimo specialisto profesinę brandą. Šiuo aspektu aktualu apžvelgti ir Lietuvos muzikinio ugdymo bruožus.

Muzikos mokymo sistemos Lietuvoje kūrėjai (E. Balčytis, V. Surgautaitė, Z. Marcinkevičius, P. Daugaravičius, A. Katinienė, V. Krakauskaitė, A. Piličiauskas, Z. Rin-

kevičius) rėmėsi požiūriu, kad muzika, jos estetiškas išgyvenimas padeda formuoti asmenybei, perimti reikšmingiausias tautos bei pasaulio kultūros vertybes. Ši nuostata ryški ikimokyklinio ugdymo priemonėse, pradinių ir vidurinių klasių muzikos vadovėliuose. Mokytojas, vadovaudamasis muzikinio mokymo didaktiniais principais, siekia perteikti informaciją ir organizuoti sklandų mokymo procesą. Todėl muzikos mokymo tikslas yra „suteikti bendrą, kasdieniniam žmogaus gyvenimui reikalingą muzikinį išsilavinimą, muzikos priemonėmis ugdyti estetiinę-emocinę kultūrą, aukštus idėjinius ir dorovinius siekius“ (Balčytis, 1986, p. 16). Konceptijos autorius formuluoja uždavinius: „išmokyti visus mokinius intonuoti, išlavinti balsą, visapusiškai lavinti muzikinę klausą, išmokyti dainuoti vienu, dviem ir, kiek įmanoma, trimis balsais, išmokyti pakankamai liaudies, <...>, proginių dainų; išmokyti elementariai groti mokykliniais instrumentais, <...> per pamoką įgytas žinias panaudoti kasdieniniame gyvenime ir meno saviveikloje“ (Balčytis, 1986, p. 17). Viso to siekiama per įvairią muzikinę veiklą.

Svarbus muzikos mokymo bruožas – orientacija į praktinę muzikavimo patirtį ir muzikos pažinimą (E. Balčytis, Z. Marcinkevičius, V. Krakauskaitė ir kt.). Tuo tikslu sprendžiami natų verčių, penklinės, dermių laipsnių, gamų ir akordų pažinimo, solfedžiavimo, grojimo mokykliniais instrumentais mokymo uždaviniai (Daugaravičius, 1986, 1989, 1990; Marcinkevičius, 1989, 1990, 1990²). Ši kryptis ryški nagrinėjant ir ikimokyklinio (Katinienė, 1983, 1988), ir šešiamečių (Katinienė, 1998) muzikinio ugdymo problemas. Taip buvo kuriami vientisos muzikos mokymo sistemos pagrindai.

Išskirtinis muzikos mokymo sistemos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose bruožas – pamokos kompleksiskumas. Jį žymi muzikos pamokos grandys – „dainavimas, solfedis, ritmika, grojimas, muzikos klausymas“ (Balčytis, 1986, p. 17), kurios tarpusavyje susijusios. Kiekviena grandis turi ir savitą paskirtį. Pavyzdžiui, solfedžio paskirtis – mokyti dainuoti iš natų ir lavinti muzikinę klausą (ten pat, p. 24), grojimu pratinti prie instrumentinės muzikos (ten pat, p. 27) ir pan. Visa tai skirta balsui, ritmo, dermės pajautimui, polifoninei klausai bei kitiems gebėjimams lavinti.

Sistemos vientisumas grindžiamas išskirtais muzikos mokymo principais (ten pat, p. 44). Tai *meniškumas*, kuris vertinamas kaip kūrybinių suvokimo ir humaniškų santykių pedagoginiame procese egzistavimo prielaida. *Įvairovės* (p. 48) principas grindžia pamokų tematikos ir pedagoginio proceso įvairovę, kuri žymi teikiamos medžiagos nagrinėjimo įvairius aspektus. *Suprantamumo* principu siekiama, kad teikiama mokymo medžiaga

mokiniams būtų suprantama ir tinkama (p. 54). *Nuoseklumo* principu (p. 55) remiamasi siūlant panašias užduotis kartoti ir atlikimo įgūdžius bei žinias įtvirtinti įvairiose klasėse. *Kūrybiškumo* principas pasireiškia mokiniams siūlant „sugalvoti, kaip įdomiau atlikti daineles, pratimus, rasti logiškiausias melodijų pabaigas, sugalvoti ritminius pritarimus melodijoms, parinkti tinkamiausius instrumentus, iš klausos priderinti melodijai antrą balsą“ (ten pat, p. 56). *Mokymo tikslingumas* svarbus, kad mokiniai pajauštų „praktinę naudą, pamėgtų muzikos pamokas, žinotų jų ryšį su gyvenimu. Mokant net smulkiausio muzikos elemento, svarbu paaiškinti mokiniams, kam jis reikalingas, kaip jis padės muzikuoti ir klausytis muzikos“ (p. 57).

Reikšminga tai, kad pateikiami pamokų planai ir mokymo metodai, konstruojama bendra, visose klasėse ir mokyklose taikytina mokymo metodika, pamokos struktūra, apibrėžiami muzikos pažinimo uždaviniai ir muzikos mokymo paskirtis. Numatyti uždaviniai sprendžiami remiantis demonstravimu, aiškinimu, pratybomis. Žinios ir įgūdžiai fiksuojami vertinant muzikinius diktantus, muzikos pažinimo rezultatai išryškėja rašant kontrolinius darbus, kuriuose mokiniai klausydami muzikos „nustato ne tik kūrinio autorių, pavadinimą, bet ir apibūdina muziką, išraiškos priemones“ (p. 187). Akcentuojama, kad mokytojas privalo nurodytu būdu planuoti muzikos pamokas ir griežtai laikytis jų išdėstymo plano. Visa tai rodo, kad sukurta ir įgyvendinta bendra bei unifikuota muzikos mokymo sistema Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje (13 lentelė).

13 lentelė

Lietuvos autorių muzikinio ugdymo koncepcijų ir programų bruožai

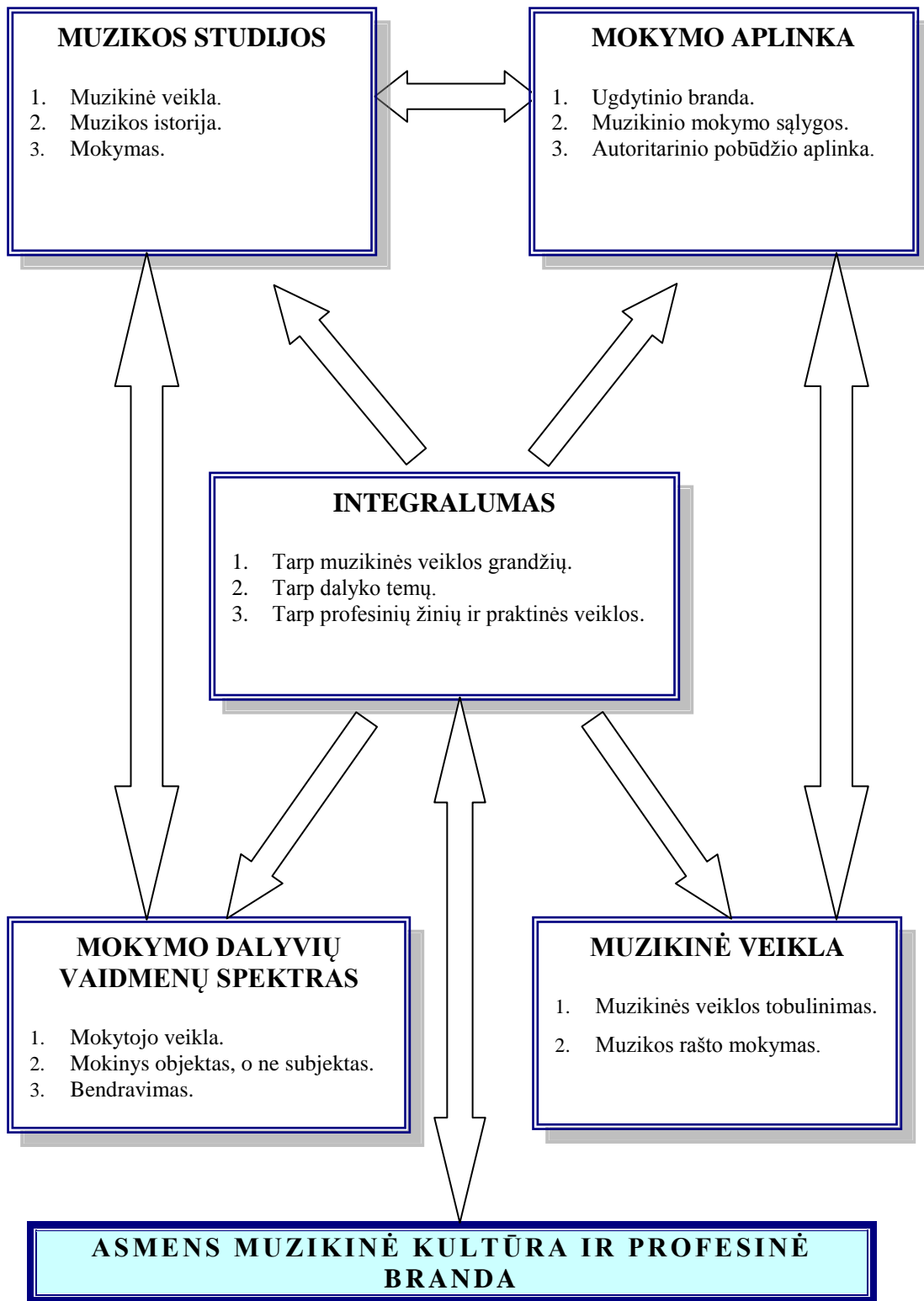
<i>Koncepcijų autorius</i>	<i>Koncepcijų pagrindas</i>	<i>Koncepcijos įgyvendinimas</i>
Z. Marcinkevičius, P. Daugaravičius, E. Balčytis, V. Surgautaitė	Kompleksinė pamoka (prasidainavimas, ritmo mokymas, grojimas, dainavimas ir t. t.)	<ul style="list-style-type: none"> • Muzikos pažinimas; • Metodai (demonstravimas, aiškinimas, muzikos darinių atkartojimas, solfedžiavimas, grojimas); • Vieninga metodika; • Dalyko žinios (muzikos raštas, muzikos istorija, kūrinų repertuaras); • Nurodyta griežta pamokos struktūra; • Mokymas tautine dvasia.
A. Katinienė, A. Vaičienė	Vaiko muzikinės kultūros ugdymas	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko patirties lavinimas; • Dainavimas siejamas su žaidimais, judesiu, daile; • Emocinė aplinka; • Etnomuzika; • Vaiko gebėjimų lavinimas.

13 lentelėje pateiktu muzikos mokymo modeliu, juo įtvirtinta kompleksinės pamokos struktūros samprata savo darbuose rėmėsi A. Piličiauskas, Z. Rinkevičius, V. Krakauskaitė, E. Velička ir kiti Lietuvos muzikinio ugdymo tyrinėtojai bei mokslo darbų autoriai. Apskritai, sukurta sistema veikė daugelį muzikos mokymo tyrimų, koregavo mokslo darbų turinį, specialistų profesinį rengimą, todėl jos įtaka praktikoje yra didelė. Vadinasi, jai skiriamas ir mūsų dėmesys yra gana motyvuotas ir svarbus. Kitas klausimas, ar sistema atitinka ir šių dienų kultūrą, ugdymo sampratą, visuomenės poreikius? Tai jos teorinio vertinimo klausimai. Sistema pasižymi integralumu, kuriuo grindžiamos muzikos dalyko studijos, skirtos pažinti muzikai, įgyti atitinkamų žinių ir lavinti jos klausymo (dažniausiai muzikinio teksto girdėjimo) bei atlikimo įgūdžius. Tai lemia ir atitinkamą būsimų mokytojų rengimą, jų rezultatų vertinimą (Balčytis, Surgautaitė, 1983, p. 201). Todėl rengiant būsimą mokytoją nagrinėjama sukurta muzikos mokymo teorija ir metodika – muzikinės veiklos tobulinimas, perteikiamų žinių sistema, muzikos istorija. Studentui svarbu įgyti muzikinės veiklos, kuri taikytina mokinių mokymui, įgūdžių, vertinti jos tobulinimo ir muzikos rašto mokymo bei jo taikymo galimybes. Studijų procese taip pat susipažįstama su mokinių brandos ypatumais, nagrinėjama mokymo aplinka, muzikos mokymo sąlygos, bazė (Balčytis, Surgautaitė, 1983, p. 193).

Aptarta muzikos mokymo sistema ir jos koncepcija yra pagrįsta (sovietinės) politikos reikalavimais ir kultūros ypatybėmis. Muzikos mokymo turinys ir procesas buvo skirtas suteikti mokiniams žinių, lavinti įgūdžiams, gebėjimams, gilinti aplinkos pažinimo patirtį. Teikiant prioritetą kompleksiskumui bei veiklos grandžių įvairovei, pamoka suskyla į keletą teminiu požiūriu skirtingų pedagoginių darinių, todėl vientisa tema nebeišsaugoma (Rinkevičius, 1993). Be to, įsigali autoritarinis mokytojo darbo stilius. Ugdytinis yra ne subjektas, o objektas, vykdamas pedagogo keliamus reikalavimus. Sukuriamas įvaizdis, jog mokytojas yra neklystantis, teisingas, viską žinantis vadovas. Toks stilius ugdant asmenybę pedagoginiame procese yra neefektyvus ir nedemokratiškas. Todėl susidaro įspūdis, kad muzikos pamoka yra tik pramoginio pobūdžio ir negali prilygti kitų dalykų pamokoms.

Tokį mokytojų rengimą vertinant teoriškai galima sudaryti tradicinio muzikos mokymo teorinį modelį (6 pav.). Išskirti teorinio modelio komponentai: muzikos studijos, mokymo aplinka, muzikinė veikla, mokymo dalyvių vaidmenų spektras konkretina ugdymo kontekstą ir atspindi tradicinę mokymo paradigmą:

- *muzikos studijos* yra savotiškas aidas, kurį siunčia pedagogas, todėl ir vertinimas neskatina mokymo kokybės, o skatina kiekybę, kurią lengviau susieti su pažymiu. Tokia mokymo vadyba orientuota į tradicinį procesą;
- *mokymo aplinka* yra formuojama ugdytojo, todėl yra autoritarinio pobūdžio, orientuota į žinių indėlį bei nukreipta į žinojimą;
- *mokymo dalyvių vaidmenis* skirsto ugdytojas, kuris apibrėžia jų spektrą. Pedagogas griežtai planuoja muzikos pamoką, laikosi pamokų išdėstymo plano, tačiau pamokoje stokojama meninio bendradarbiavimo;
- *muzikinė veikla* įtvirtina atlikėjo patirtį, veiklos įgūdžius bei dalykinę kompetenciją.

6 pav. *Tradicionio muzikos mokymo teorinis modelis*

Muzikos mokymo turinį atskleidžia mokymo planas, mokymo programos, vadovėliai ir kitos ugdytiniui skirtos priemonės, knygos mokytojui, metodinė literatūra. Tai padeda įgyti žinių, tačiau nepakankamai dėmesio skiriama meno kūrinio asmeninės prasmės paieškoms, tiesiogiai meno studijoms ir asmens meninės kultūros ugdymui. Aptarta muzikos mokymo sistema ir jos koncepcija yra pagrįsta tuometinės (sovietinės) politikos nuostatomis ir reikalavimais.

Bendra proceso orientacija rodo, kad tradicinio muzikos mokymo studijos nesukuria būsimiems mokytojams prielaidų modeliuoti šiuolaikišką *meninį ugdymą* ir jos netinka šiuolaikiško meno specialisto rengimui bei studentų meninės kultūros ugdymui. Vadinasi, atsižvelgiant į visuomenės poreikius, tenka ieškoti naujų muzikinio ugdymo galimybių bei teorinių pagrindų. Todėl šiuolaikinį specialistų rengimą aktualu grįsti remiantis kita koncepcija modeliuojamomis meninio ugdymo studijomis.

Šiuolaikiškas muzikinis (meninys) ugdymas

Ugdymo paradigų kaita skatina iš esmės keisti, o ne koreguoti ar tobulinti muzikos mokymą ir atitinkamą specialistų profesinį rengimą. Kadangi tai vientisa sistema, studijų modernizavimą aktualu grįsti šiuolaikišku muzikiniu ugdymu.

Šiuolaikiškas muzikinis ugdymas pabrėžia vertybių sistemą, kokybinį poveikį asmens kultūrai ir grindžiamas ugdytinio interesais, raiška. Tokiu būdu „asmens muzikinės kultūros ugdymas yra proceso tikslas, į raišką orientuota meninė veikla – asmens savirealizacijos būdas, o kūrinys – raiškos priemonė“ (Кевишас, p. 54). Taip atsiskleidžia kitokia, palyginti su tradiciniu mokymu, studijų koncepcija, kuri atitinka muzikinio ugdymo ir profesinio rengimo šiuolaikišką sampratą. Todėl tokios muzikos studijos gali būti prielaida rengiant meno specialistus.

Glaudi sąveika tarp muzikinio ugdymo ir profesinio rengimo yra sėkminga tuomet, kai dera muzikiniai ir pedagoginiai siekiai, o pedagoginiame procese funkcionuoja atitinkama muzikinė kultūra. Atsižvelgiant į tai, galima sėkmingai koreguoti proceso organizavimą, pobūdį, veiklos tikslus, uždavinius, veiklos būdus, formas, žinių apimtį, akcentuoti dvasines vertybes (Kievišas ir kt., 2001). Todėl svarbu ieškoti jo teorinių pagrindų ir praktinių variantų.

Lietuvoje šiuolaikiško muzikinio ugdymo apraiškų (žr. 14 priedą) randame A. Katinienės ir A. Vaičienės (2001), A. Piličiausko (1984, 1998, 2003), Z. Rinkevičius (1993,

2006, 2009), taip pat pavienes problemas nagrinėjusių autorių (žr. 15 priedą) A. Raudu-
vaitės (2008), A. Girdzijausko (2008), V. Tavoro (2009) ir kitų mokslininkų darbuose.
Šiuolaikiško muzikinio ugdymo nuostatas atitinka A. Piličiausko populiarinamas asmeni-
nės prasmės imitavimo metodas (1998), Z. Rinkevičiaus akcentuojama muzikos pažinimo
kaip meninio dvasinio ugdymo proceso samprata (2002, 2004, 2010), A. Girdzijausko pa-
grįstos dvasingumo ugdymo muzikine veikla strategijos (2008). Šių ir kitų autorių tyrimai
rodo, kad šiuolaikiškas muzikinis ugdymas vis plačiau įsitvirtina ugdymo teorijoje ir keičia
muzikos pažinimui bei muzikinės veiklos tobulinimui skirtą tradicinį mokymą. Todėl
svarbu atskleisti sisteminių požiūrį į muzikos studijas ir mokytojų rengimą bei jų pertvarką.

Šiuolaikiško muzikinio ugdymo ir mokytojų rengimo tyrimams skirti ir J. Kievišo
moksliniai darbai (Kievišas, 1997; Кевишас, 1998, 2007; ir kt.). Laikydamasis
konstruktyvizmui būdingo požiūrio, kad muzikinio ugdymo ypatybės ir turinio pokyčius
lemia ugdytinio kultūros ypatybės ir pokyčiai, autorius nagrinėja asmens kultūros
pasireiškimą, kaitą ir tapsmą ugdymo procese (Кевишас, 2007, p. 58). Pažymima, kad
šiuolaikiško ugdymo procese šių reiškinių ypatybės lemia orientacija į raišką ir atitinkami
edukologiniai veiksniai (ten pat, p. 95). Toks muzikinis ugdymas modeliuojamas taip, kad
ugdytinio muzikinė veikla savo esme atitiktų muzikos kūrinio esmę (ten pat, p. 160).
Remiantis šia ugdymo samprata teoriniu, didaktiniu ir praktiniu lygmenimis derinama
asmens saviraiškos, jo muzikinės kultūros tapimo ir muzikinio ugdymo kultūros bei
proceso raidos skatinimo sistema (ten pat, p. 13). Taip išsaugomos galimybės bet kuriame
amžiaus ir muzikinės brandos etape ugdymą grįsti meno studijomis.

J. Kievišo darbuose meninės raiškos (1997) ir meno studijų teorijai (2007)
įgyvendinti praktikoje pasiūlyti metodai (1983, 1990), atskleistos meninio ugdymo
ypatybės mokykloje (1987), repertuaro sisteminimo galimybės atsižvelgiant į ugdytinių
muzikinę brandą (1995). Tai atskleidžia galimybes ugdymo turinį ir jo kaitą grįsti asmens
kultūros raida (Кевишас, 2007, p. 192). Tyrimais patvirtinta, kad remiantis tokia teorija ir
priemonėmis proceso centre įtvirtinamas ugdytinis, kas ir atitinka šiuolaikinio ugdymo
paradigmos nulemtas ir valstybės dokumentuose (Švietimo koncepcija, 1992; ir kt.)
įtvirtintas nuostatas. Todėl taip modeliuojamas muzikinis ugdymas gali būti šiuolaikiškų
studijų objektas ir pagrindas modeliuoti bei vertinti būsimų muzikos specialistų rengimą.

Vertindamas muzikinio ugdymo paskirtį autorius išskiria ugdytinio muzikinės
kultūros atsiradimo (formavimo) ir tobulinimo etapus (Кевишас, 2007, p. 162).

Atitinkamai derinama ir muzikinio ugdymo paskirtis bei jo studijos rengiant būsimus mokytojus. Todėl studijų procese nagrinėjama ugdytinio veiklos struktūros ir turinio muzikinė kaita, jos nuoseklumas, įgūdžiai, pakopos (ten pat, p. 164), muzikinės kalbos mokymas(is) (ten pat, p. 171), muzikos kūrinio pažinimas ir juo remiantis muzikinė raiška (ten pat, p. 178). Taip įtvirtinama muzikinės raiškos priemonių ir jų prasmės samprata bei asmens meninės patirties pagrindai – muzikos kūrinio interpretavimo patirtis ir muzikinės raiškos būdai kūrinis atliekant, kuriant, klausant (ten pat, p. 188). Tai reiškia, kad derinant asmens veiklos ir raiškos vieningą raidą modeliuojama individualios kultūros rekonstrukcija ir tapsmas (ten pat, p. 192). Autoriaus manymu, būtent šį vyksmą bet kurioje ugdytinio kultūros raidos pakopoje ir aktualu studijuoti būsimam mokytojui.

Apibūdinus tokią profesinio rengimo paskirtį keliami ir specifiniai uždaviniai – pažinti pedagoginę sistemą, pedagoginį procesą, asmens kultūros tapsmą ir bet kurios pakopos muzikinio ugdymo conceptualumą kaip individualios kultūros tapsmo skatinimo lygmenį (ten pat, p. 194). Išskirti tokio proceso rodikliai ir vertinimo kriterijai grindžia jį kaip meno studijų procesą, atskleidžia galimybes jį studijuoti ir mokytojų rengimą grįsti profesinės, o ne tik meninės veiklos tobulinimu.

Studijuojant bei tobulinant profesinę veiklą išskiriami ugdymo subjektų vaidmenys modeliuojant muzikinę veiklą ir įprasminant jai reikalingas žinias (ten pat, p. 207). Tuo tikslu nagrinėjama muzikos meno, pedagoginio proceso ir jų tarpusavio priklausomybės reikšmė, nurodoma, kad būsimam muzikos mokytojui svarbu studijuoti meno ir muzikinės kultūros, muzikinės raiškos, muzikinės kultūros tapsmo ir pedagoginio proceso rekonstrukcijos ypatybes atsižvelgiant į individualios kultūros pokyčius (ten pat, p. 214). Taip įtvirtinamos ugdytinio kultūros muzikinės ir pedagoginės rekonstrukcijos studijos rengiant būsimus specialistus.

Išskiriami ir taikomi muzikos meno ir muzikinės kultūros, ugdytinio ir aplinkos kultūros tarpusavio priklausomybės, veiklos ir jos konteksto vienovės įtvirtinimo principai.

Didaktikos lygmeniu tai atsiskleidžia remiantis asmens kultūros kaitos ir sociokultūrinės integracijos, pažinimo ir raiškos vienovės principais (p. 204). Jais grindžiamo proceso studijos modeliuojamos remiantis individualios kultūros ir profesinio rengimo, taip pat dalykinio ir pedagoginio rengimo vienovės principais (p. 216). Kitaip tariant, derinama muzikinio ugdymo teorijos (metodologijos), didaktikos ir praktikos principų sistema. Tai prielaida modeliuoti ir studijuoti ugdymo praktiką, kuri grindžiama

asmeniškai prasmingų muzikinės išraiškos priemonių ir muzikinės veiklos įgūdžių vienovės (p. 226), ugdytinio kultūros tapsmo kaip didaktikos (p. 236) ir dvasinių vertybių bei jų fiksavimo priemonių vienovės principais (p. 241). Taip atsiskleidžia kokybiškai naujo turinio (lyginant su tradiciniu muzikos mokymu) muzikinis ugdymas ir jo studijos rengiant būsimum specialistus.

Apartų studijų galimybės patvirtintos konkrečiais tyrimais (Kievišas, 2002; Kievišas, Jasiukonytė, 2003; Kievišas, 2004; ir kt.). Kadangi tai eksperimentinių studijų rezultatas, apibūdinti epizodai vertintini kaip galimas pavyzdys modeliuojant šiuolaikišką profesinį rengimą.

Visa tai patvirtina, kad atskleidžiamas sisteminis požiūris į muzikinį ugdymą – *šiuolaikiško muzikinio (meninio) ugdymo teorija* (asmens kultūros tapsmo koncepcija, muzikos didaktikos sistema, repertuaro pedagoginės ir sociokultūrinės paskirties vertinimas), *teorijos įgyvendinimas praktikoje* (muzikinio ugdymo priemonės, kūrinių repertuaro susisteminimo prielaidos) ir *muzikos mokytojų rengimo teorija* (muzikinės raiškos, kuri būdinga įvairiems amžiaus tarpams ir muzikinės brandos pakopoms, studijų teorija; muzikinės veiklos tobulinimo asmens kultūros tapsmo procese teorija; ugdymo kultūros studijų teorija). Todėl koncepcija vertinama ir kaip asmens kultūrą, ir kaip meninį ugdymą rekonstruojantis bei sisteminantis veiksnys (Кевішас, 2008, p. 9). Autorius teigia, kad taikant šią koncepciją susiejamos meno studijos ir individualios kultūros ugdymas į bendrą visumą. Autorius pažymi, kad remiantis suformuluotais teoriniais pagrindais atsiskleidžia galimybės ugdymo subjektams kurti pedagoginę ir meninę realybę, o ne tik pripažinti ir remtis kieno nors jau sukurtu.

Šiuolaikinis muzikinis ugdymas pabrėžia vertybių, kokybinio poveikio asmens kultūrai reikšmę, procesą grindžiant ugdytinio interesais, raiška. Dėmesys krypta į individualią asmenybės savisklaidą remiantis meniniu ugdymu, o muzikinio ugdymo metodika kuriama atsižvelgiant į asmens meninės muzikinės kultūros raidą. Taip ugdymo proceso centre įsitvirtina besimokančiojo saviraiška, muzikinė patirtis, veiklos galimybės. Asmuo, žinantis savo saviraiškos sąlygas, veikia save atskleisdamas. Remdamasis patyrimu, jis gauna plačią veikimo erdvę ir galimybes. Koreguojamas muzikinis ugdymas bendrosiose programose suskirstytas į šias sritis: muzikavimą; muzikos kūrimą, improvizavimą, komponavimą; muzikos kalbos suvokimą; klausomos ir atliekamos

muzikos apibūdinimą bei muzikinės raiškos socialinėje kultūrinėje aplinkoje vertinimą (Lietuvos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003, p. 528-529).

Mokslinės literatūros analizė ir įvairių autorių vertinimai (12 lentelė) rodo, kad norint modernizuoti specialistų rengimą aktualu remtis šiuolaikišku muzikiniu (meniniu) ugdymu. Tai atitiks ne tik muzikinio ugdymo paskirtį, bet skatins ir ugdytinio motyvaciją, padės įtvirtinti saviraiškos patirtį ir galimybes socialinėje aplinkoje. Taip muzikinis ugdymas ir specialistų rengimas įsikomponuos į bendrą asmenybės raidą, kuri būdinga šiuolaikiškai demokratinei visuomenei.

Taigi, koncepcija esmingai pagilina meno studijų organizavimo teoriją ir atskleidžia meninio ugdymo galimybes skatinti demokratinės kultūros raidą. Tai ir žymi siūlomos koncepcijos teorinį bei praktinį reikšmingumą. Darbų analizė rodo, kad įgyvendinant tokią teoriją aktuali ugdymo dalyvių sąveika, dalykų integracija, taip pat prasingas mokymas(is) ir profesinių žinių bei praktikos ryšys, kas atitinka bendrą modernizuotų meno dalykų studijų modelį (5 pav.). Tai profesinio rengimo integralumą žymintis modelis, kuris įtvirtina meno dalykų studijas kaip būsimų specialistų profesinės brandos būdą. Remiantis tokio modelio pavyzdžiu galima siūlyti ir būsimų muzikos mokytojų profesinio rengimo modernizavimo modelį. Jo komponentai žymi muzikinio (meninio) ugdymo studijų ir meno srities specialisto meninės kultūros ir profesinės brandos savitumą (7 pav.). Modernizuotos muzikos dalyko studijos turėtų keisti nusistovėjusią profesinio rengimo sistemą.

Pateiktas šiuolaikiško muzikinio (meninio) ugdymo ir specialisto profesinės brandos teorinis modelis žymi šiuolaikinių muzikinių studijų teorinių pagrindų perkėlimą į meninę ir profesinę veiklą. Modelio struktūra grindžiama šiuolaikine ugdymo paradigma ir leidžia įvertinti meno studijų modernumą bei numatyti pokyčių galimybes. Tai atitinka būsimų specialistų šiuolaikinio ugdymo modernizavimo tendencijas, jas konkretinant muzikinio (meninio) ugdymo studijomis (7 pav.). Išskirti teorinio modelio komponentai: *muzikos (meno) studijos, ugdymo(si) aplinka, muzikinė veikla, ugdymo dalyvių vaidmenų spektras* tarpusavyje *integruojasi*. Tai susieja pavienius komponentus į vieningą visumą, pritaikytą studijuoti ir vertinti asmens muzikine kultūra grindžiamą muzikinį ugdymą kaip asmens profesinės brandos procesą.

Muzikos (meno) studijos pasižymi menine veiklos kokybe, muzikos dalykų studijų kokybe ir efektyvumu. Tokiose studijose vyrauja repertuaro svarba, kuri taikoma studento

veiklai ir atsižvelgiama į jau turimą patirtį, jos kaitos galimybes. Pritaikant repertuarą, siekiama meninės prasmės suvokimo, studento saviraiškos ir poveikio asmens kultūros kontekste. Kryptingos dalyko studijos skatina įtvirtinti naujas dėstyto strategijas, užduočių ir vertinimo sistemą, o komandiniame darbe – skleisti asmens profesinėms ir dalykinėms kompetencijoms.

Ugdymo(si) aplinka leidžia studentui tobulėti dvasiškai, puoselėti dorines vertybes, siekti meninės individualybės raiškos. Šioje aplinkoje vyrauja antropocentris orientacijos procesas. Šiame procese ugdytinis – muzikos kūrinio atskleidimo dalyvis, o ne stebėtojas. Kūrybiniame procese atsiskleidžia žmogaus ir aplinkos tarpusavio priklausomybė, atsispindi asmenybės branda ir veiklos ypatybės kintančioje aplinkoje.

Ugdymo dalyvių vaidmenys: vyrauja komunikavimas, saviraiška, mokymo(si) optimizavimas, ugdytiniai tampa atsakingi ir aktyvūs, o pedagogai juos aktyvina ir skatina naujai veiklai.

Ugdytinis ir ugdytojas kartu kuria žinių sistemą bendradarbiaudami. Dėstytojo ir studento sąveika pasižymi specifiškumu. Ilgai bendradarbiaudami, dėstytojas ir studentas skleidžiasi kaip asmenybės. Pedagogas sužino, koks ugdytiniam tinkamas mokymo(si) būdas, įeina į jų pasaulį ir stengiasi optimizuoti bendradarbiavimą ir mokymą(si). Procesu dalyviai tampa aktyvūs, patys atsakingi už mokymą(si). Svarbų vaidmenį šiuo metu vaidina ir ugdytinio mokymosi motyvacija, kurią pedagogas žadina bei skatina.

Muzikinė veikla pasižymi muzikos interpretavimo ir komponavimo, išraiškos priemonių prasmės, sąveikos su muzikos kūrinio nagrinėjimu (muzikos teorijos ir istorijos pagrindų išmanymas). Kartu kinta muzikinis skonis ir plečiamas akiratis, tobulėja meninė veikla ir asmens kultūra.

Integralumas ryškus tarp teorinių žinių ir pedagoginių situacijų, dalyko turinio ir mokymo priemonių bei profesinio rengimo ir meninio ugdymo. Integracija įveikia susiskaldymus, vienpusiškumus. Toks procesas apima tarpusavyje glaudžiai susijusius komponentus ir atkreipia dėmesį į žmogų, kaip į asmenybę.

Modeliuodami šiuolaikišką muzikinį ugdymą atskleidžiame žmogaus ir socialinės aplinkos tarpusavio priklausomybę, kuri praktikoje įtvirtinama edukacinių paradigmu virsmo nulemtu profesinio rengimo ir dalykų studijų kontekstu. Remdamiesi tokiu požiūriu galime teigti, kad teorinis šiuolaikiško muzikinio (meninio) ugdymo modelis (7 pav.) yra

meno dalykų studijų modernizavimo prielaida ir sisteminantis veiksnys rengiant būsimus specialistus kolegijoje.

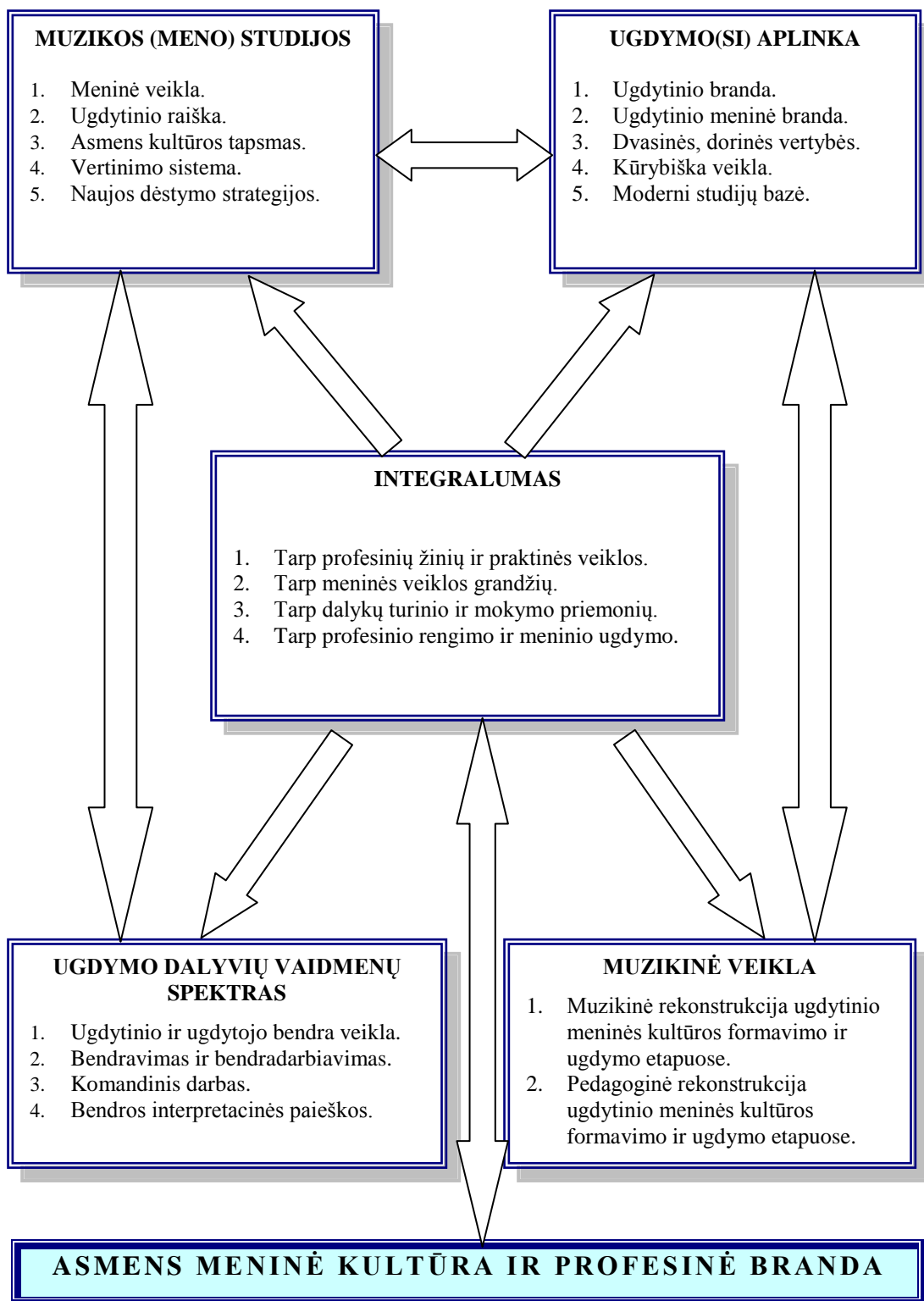
Šiuolaikinis muzikinis (meninis) ugdymas pabrėžia vertybių sistemą, kokybinį poveikį asmens kultūrai ir grindžiamas ugdytinio interesais, raiška.

Visa tai patvirtina, kad:

- muzikinis ugdymas ir jo studijos turėtų atitikti paradigmu kaitos nulemtą šiuolaikišką požiūrį į mokymą ir mokymą(si);

- muzikos dalyko studijomis svarbu siekti šiuolaikiško profesinio rengimo tikslų. Tai prielaida ir bendrojo lavinimo procese muzikos mokymą pertvarkyti į asmens kultūros ugdymą. Todėl muzikos specialisto profesinį rengimą aktualu modeliuoti remiantis šiuolaikine muzikinio (meninio) ugdymo koncepcija grindžiamomis studijomis;

- aptartas konceptualus požiūris į specialisto profesinį rengimą turėtų lemti muzikinio (meninio) ugdymo studijų teorinius pagrindus aukštojoje mokykloje. Jie atsiskleidžia per muzikinio ugdymo studijas, mokymo(si) aplinką, vaidmenų spektrą, profesinę veiklą (7 pav.).

7 pav. Šiuolaikiško muzikinio (meninio) ugdymo teorinis modelis

Išanalizavus pristatytas koncepcijas, jų teorinius pagrindus matyti, kad Lietuvoje vyrauja dvi muzikos studijų kryptys: 1) tradicinis muzikos mokymas; 2) šiuolaikinis muzikinis ugdymas (14 lentelė).

Tradicinio mokymo atveju pabrėžiamas žinių perteikimas, kaupimas ir pasiekimų vertinimas. Tai rodo, kad tradicinis mokymas neapima tiesiogiai meno studijų, asmens meninės kultūros ugdymo, nesukuria prielaidų modeliuoti šiuolaikišką meno specialisto rengimą. Tai riboja galimybes profesinį rengimą sieti su sociokultūriniu kontekstu, o būsimo specialisto profesinę brandą derinti su visuomenės bei rinkos poreikiais.

Antroji kryptis būdingesnė ir aktualesnė demokratinės visuomenės mokyklai, nors kol kas praktikoje vyrauja orientacija į mokymą. Tai neseniai vyravusios koncepcijos ir jos realizavimo patirties palikimas. Todėl pertvarkyti muzikinį ugdymą nelengva tiek pastebint ir suformuluojant konkrečias teorines problemas, tiek perorientuojant pedagogų praktinę veiklą bei pedagoginio proceso paskirties sampratą, tiek ir parengiant atitinkamos kvalifikacijos specialistus.

Požiūriai į muzikos studijas Lietuvoje

Komponentai Paskirtis	Autorius	Tradicinis muzikos mokymas	Autorius	Šiuolaikinis muzikinis ugdymas
	Marcinkevičius, 2008, p. 124	Muzikos suvokimo kelias yra ne kas kita, kaip muzikos pažinimas. Vadovėliai – svarbiausia mokymo turinio įgyvendinimo, jo kokybės apraiškos sritis.	Кевнуац, 2007, p. 54	Muzikinio ugdymo paskirtis yra atverti besimokančiam muzikos pasaulį, jo vertybių sistemos prasme kaip asmeninę, dorovinę, socialinę ir kultūrinę vertybę.
	Rinkevičius, 1993, p. 6	Mokyklos ugdymo turinys ir pedagoginis procesas turi suteikti mokiniui: a) žinių, gebėjimų, įgūdžių patirtį, ir b) kūrybinio veikimo bei kultūros, dvasinių santykių su aplinka, žmonėmis, pasauliu patirtį. Tai verčia žmones į žinias suteikti didžiausią dėmesį.	Кевнуац, 2007, p. 9	Muzikinis ugdymas yra asmens muzikinės kultūros pasireiškimo ir visuminio poveikio asmens kultūrai, jos reorganizavimui procesas bei asmens muzikinės kultūros tapimo procesas.
	Rinkevičius, p. 92	Mokymą sudaro informacijos perteikimas ir mokymosi organizavimas.		
	Rinkevičius, p. 93	Muzikos mokymas(is) yra savotiškas „aidas“, rezonavimas tų meninių ir loginių poveikių, kuriuos stumčia pedagogas.	Veliška, 1995, p. 150	Būtina atsisakyti unifikuotų muzikos pamokų plano, <...> nes muzikos pamokų turinį lemia mokinių suvokimo galimybės ir jų muzikiniai sugebėjimai.
Tikslas	Balčytis, 1982, p. 3	Greta bendrųjų – auklėjamųjų ir lavinamųjų tikslų ne mažiau svarbūs yra ir specifiniai muzikiniai muzikos mokymo tikslai: <...> duoti bendrą kasdieniam žmogaus gyvenimui reikalingą muzikinį išsilavinimą. Visų šių tikslų stiklame mokydami <...> dainavimo, solfedžio, ritmikos, grojimo, muzikos klausymo, jungdami juos į bendrą visais auklėjamaisiais ir mokymo principais pagrįstą pedagoginį procesą.	Кевнуац, 2007, p. 69	Muzikiniu ugdymu siekiama tobulinti muzikinę veiklą atsižvelgiant į ugdytinio interesą, išlaikant raškos ypatybes.
	Balčytis, Surgautaitė, 1983, p. 4	Remdamesi žiniomis apie homofoninę muziką ir jos elementus <...> mokysis ir kitų naujų dalykų.	Kaimienė, Vaičiūnė, 2001, p. 63	Muzikinio ugdymo bendrasis tikslas: bendras dvasinis vaiko prusinimas per muzikinę veiklą, o specifiniai tikslai: įvairiapusis muzikinis vaiko ugdymas, muzikinės kultūros pradmenų formavimas.
Žinios	Balčytis, 1982, p. 12; p. 14	Apie meniškumą mokiniams pakanka tik priminti, atkreipti dėmesį, paagituoti, ir jie jau žymiai geriau, gražiau formuoja garsą, patys ima juo gėrėtis. Mokant bet kokio, kad ir smulkiausio muzikos elemento, būtina paaiškinti mokiniams, kam jis reikalingas, kokia jo meninė reikšmė, kaip praturtes mokinių žinios, kaip jį galima pritaikyti praktiniame gyvenime.	Кевнуац, 2007, p. 16	Žinių bei įgūdžių skalė įveikiama tik tiek ir tokiu tempu, koki leidžia vaiko gebėjimai, patirtis, poreikis žinioms, jomis papildant aktualią veiklą ir neužgožiant dominuojančių raškos poreikių. Žinios – asmeninė vertybė, kuri įgyjama plėtojant į rašką orientuotą veiklą.

Todėl edukacinių paradigų virsmo nulemta muzikinių studijų samprata ir paskirtis specialistų profesinio rengimo procese buvo pagrindas ieškoti praktinių galimybių, kaip modernizuoti meno dalyko studijas rengiant būsimus meno specialistus kolegijoje. Tam ir skirtas empirinis tyrimas.

Apžvelgus meno dalykų studijų ir profesinio rengimo teorines prielaidas teigtina, kad:

➤ modeliuojant studijų procesą pasirinkta edukacinė paradigma vertintina kaip profesinio rengimo rekonstrukcijos ir jo modernizavimo koregavimą lemiantis veiksnys. Todėl meno dalykų studijas aktualu grįsti meno samprata ir šiuolaikiška ugdymo paradigma, nulemiančia galimybes modernizuoti būsimo specialisto profesinį rengimą ir brandą. Tokiu atveju dalyko studijų modernizavimas pasireiškia kaip edukacinių paradigų virsmo įtvirtinimo strategija;

➤ meno dalykų ir kūrinų studijų kontekstas, kurį kuria ugdymo subjektai šiuolaikine paradigma grindžiamame procese, yra profesinio rengimo prielaida susiejant šį procesą su visuomenės poreikiais ir laikotarpio kultūros ypatybėmis;

➤ aukštojoje mokykloje dalyko studijų proceso (o ne tik turinio) modernizavimas yra esminė būsimo specialisto profesinio rengimo prielaida. Atitinkamai ir meno dalykų studijos atlieka profesinio rengimo modernizavimo funkcijas – yra profesinio rengimo sistemos komponentas bei proceso modernizavimo prielaida. Todėl modernizuojamas procesas, kuris būdingas meno dalykų studijoms, yra aktualus skatinant įvairių, o ne tik meno srities būsimų specialistų profesinę brandą;

➤ būsimo specialisto profesinio rengimo teorinis modelis (5 pav.) yra prielaida šiuolaikiškai rekonstruoti profesinį rengimą ir koreguoti jo modernizavimą aukštojoje mokykloje. Juo remiantis rekonstruojamas meninis ugdymas įsikomponuoja į studijų programas ir tampa būsimo specialisto profesinio rengimo bei brandos dalimi;

➤ profesiniu požiūriu kryptingos meno dalykų studijos yra meninio ugdymo ir profesinio rengimo vieninga visuma, kuri koreguoja būsimų specialistų šiuolaikišką profesinę brandą. Todėl muzikinio (meninio) ugdymo teorinis modelis (7 pav.) yra orientyras modeliuoti meno dalykų studijas edukacinių paradigų virsmo nulemtame profesinio rengimo procese.

Aptarta meno dalykų studijų ir profesinio rengimo šiuolaikiška samprata grindžiamas tyrimo dizainas, kuriam pristatyti skiriama kita disertacijos dalis.

2. MENO DALYKŲ STDUDIJŲ MODERNIZAVIMAS (TYRIMO METODOLOGIJA)

Aptarus meno dalykų studijų ir profesinio rengimo teorines prielaidas atskleidė galimybes vertinti meno dalykų studijų modernizavimą ir koregavimą aukštojoje mokykloje. Tuo tikslu sudarytas tyrimo dizainas, kuris plačiau pristatomas antroje disertacijos dalyje.

Pasirinkta metodologinė tyrimo kryptis nulemta tyrimo objekto ir orientuota į ugdymo turinio atnaujinimą bei antropocentrinį požiūrį į socialines problemas (Hargreaves, 1999; Tereškinas, 2002; Duoblienė, 2006).

2.1. Tyrimo dizainas

Analizuojant mokslinę literatūrą ir švietimo dokumentus siekta atskleisti pagrindines meno dalykų studijų sampratas, pagrįsti temos naujumą ir aktualumą, sudarytus teorinius modelius. Meno dalykų studijų teorinių prielaidų analizė leido sukongretinti būsimų specialistų rengimo bei meno dalykų teorinius modelius išskiriant pertvarkymo sritis ir požymius. Tuo remiantis atliktas daugiakompleksis tyrimas, kuriame buvo taikyti kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai.

Tyrimas organizuotas keturiais etapais.

Pirmame tyrimo etape (2006 m. sausio – 2006 m. gruodžio mėn.) nagrinėta mokslinė literatūra, analizuoti meno studijų programų ir meno dalykų turinio kokybiniai požymiai, jų privalumai ir trūkumai bei siekiama atskleisti modernizavimo apraiškas studijų procese. Visa tai buvo pagrindas sudaryti teorinius modelius, kurie apima: studijų, aplinkos, vaidmenų spektro ir veiklos komponentus bei jų integracinius ryšius.

Tyrimo metodai:

teoriniai: mokslinių šaltinių ir Lietuvos kolegijose realizuojamų studijų programų analizė;

empiriniai: Panevėžio kolegijos Rokiškio filialo meno studijų programų – kultūrinės veiklos vadybos ir muzikos pedagogikos (n = 2) bei dalykų (n = 36) turinio analizė.

Antrame tyrimo etape (2007 m. sausio – 2007 m. gruodžio mėn.) tikslinta mokslinė problema, tyrimo objektas, tyrimo uždaviniai, kurta tyrimo metodika. Šis tyrimas turėtų padėti nustatyti švietimo dalyvių (dėstytojų ir studentų) požiūrį į meno dalykų studijas

skirtingo lygmens aukštosiose mokyklose – universitete ir kolegijoje bei išskirti profesinio rengimo savitumus kolegijoje.

Tyrimo metodai:

teoriniai: literatūros ir dokumentų analizė;

empiriniai: švietimo dalyvių (dėstytojų ir studentų) anketinė apklausa, Panevėžio kolegijos muzikos studijų programos studentų anketinė apklausa;

matematiniai ir statistiniai metodai: absoliučių ir procentinių dažnių, chi kvadrato (χ^2) skaičiavimas ir jų analizė. Tyrimo duomenys apdoroti kompiuterine SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 16.0 for Windows statistinių duomenų apdorojimo programa.

Anketinės apklausos organizavimas. Remiantis bendra tyrimo etikos ypatybe – leidimo gavimu (Kardelis, 2002), kiekvienos mokyklos buvo oficialiai prašoma leisti atlikti tyrimą konkrečioje institucijoje. Institucijos buvo informuotos, kad duomenys bus naudojami disertacinio tyrimo tikslams. Laikantis tyrimo etikos, aukštųjų mokyklų pavadinimai užkoduojami, nurodant jų lygmenį (universitetas, kolegija). Atsižvelgiant į nesutikimą dalyvauti, anketinė apklausa nebuvo vykdyta Vilniaus ir Klaipėdos kolegijose. Vienoje kolegijoje jau buvo likę tik paskutinio kurso studentai, kitoje – pedagogai nesutikimą motyvavo laiko stoka. Tyrime buvo laikomasi laisvo apsisprendimo teisės, garantuotas anonimiškumas.

2007 m. rugsėjo mėnesį, gavus aukštųjų mokyklų vadovų sutikimą, buvo apklausti 40 VPU, ŠU bakalauro ir 99 PK, ŽK, MK profesinio bakalauro dieninių studijų studentai ir 14 VPU, ŠU ir 40 PK, ŽK, MK meno dalykus dėstančių dėstytojų. Buvo išdalyta 70 anketų dėstytojams, (grąžinta 54 anketos) ir 150 anketų studentams, (grąžintos 139 anketos). Pasirinktos šios studijų kryptys: šokio pedagogika, muzikos pedagogika, kultūrinės veiklos vadyba, dailės ir pedagogikos technologijų, ikimokyklinio ugdymo pedagogika ir priešmokyklinio ugdymo pedagogika, meninis ugdymas ir tikyba.

Nors aukštųjų mokyklų siekiami tikslai yra skirtingi, bet jų sugretinimas leis išryškinti ir pamatyti tai, ko trūksta kolegijų studijų programoms realizuoti, atskleis atskiras ir ryškiausias pozicijas, požiūrius. Tyrime vadovautasi nuostata, jog meno specialistų rengimo modelis turėtų formuoti tokius profesinius gebėjimus ir vertybines nuostatas, kurios padėtų specialistams lanksčiai reaguoti į kintančius reikalavimus.

Diagnostinio tyrimo metu pateiktos atskiros anketos studentams ir dėstytojams (žr. 1, 2 priedus). Šiuo tyrimu siekta patikrinti, kaip dėstytojai ir studentai supranta procesą, kaip įgyvendinamos meno dalykų studijos aukštojoje mokykloje.

Gauti duomenys statistiškai apdoroti, naudojant SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programinės įrangos 16.0 versiją. Taikyta aprašomoji statistika (absoliučių ir procentinių dažnių skaičiavimai, chi kvadrato kriterijus) (Čekanavičius, Murauskas, 2006). Naudojant SPSS programinės įrangos 16.0 versiją buvo užkoduoti duomenys, sudarytos procentinio pasiskirstymo dažnumo lentelės. Atsakymų dažnio skirtumo patikimumas tikrintas chi kvadrato kriterijumi. Šis kriterijus parodė, ar egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai tarp duomenų (Čekanavičius, Murauskas, 2006). Skirtumų tarp aukštųjų mokyklų ryšiui nustatyti naudoti šie statistinių išvadų patikimumo lygiai:

– kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$, laikoma, kad skirtumas statistiškai reikšmingas;

– kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,01$, laikoma, kad skirtumas esminis;

– kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,001$ – skirtumas labai ryškus;

– kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,0001$ – skirtumas visiškas;

– kai reikšmingumo lygmuo $p \ll 0,0001$ – skirtumas absoliutus;

– kai reikšmingumo lygmuo $p > 0,05$, laikoma, jog „skirtumas tarp dažnių yra statistiškai nereikšmingas“ (Bitinas, 2006, p. 304).

Sudaryta anoniminė anketa (žr. 3 priedą), kurioje siekta išskirti šie profesinio rengimo veiksniai: 1) *interesas pasirinktai specialybei ir profesijai*; 2) *motyvai, pasirenkant studijų instituciją*; 3) *poreikis savarakiškai muzikinei veiklai*; 4) *požiūris į saviraiškos galimybes ir kūrybinę veiklą studijuojant meno dalykus*.

Apklausoje dalyvavo Panevėžio kolegijos meno studijų programų ($n = 89$) studentai.

Trečiame tyrimo etape (2008 m. sausio – 2008 m. gruodžio mėn.) apibrėžtos ir įgyvendintos meno dalykų modernizavimo strategijos: edukaciniai projektai, pedagoginis eksperimentas. Gautų tyrimo duomenų pagrindu tikrinti studentų kultūros pokyčiai. Rašiniu-esė bandyta išsiaiškinta, kuo meno dalyko studijos aktualios profesiniam rengimui.

Tyrimo metodai:

teoriniai: dalykų studijų modernizavimo strategijos;

empiriniai: edukaciniai projektai, pedagoginis eksperimentas, rašinys-esė;

matematiniai ir statistiniai metodai: duomenų analizei naudoti Stjudento t-testas, taikytas kokybinės turinio analizės metodas (angl. *Qualitative content analysis*).

Edukacinio projekto atlikimą paskatino du pagrindiniai veiksniai: išskylantys sunkumai praktikos metu ir studijų modernizavimo galimybių paieška orientuojantis į praktiką. Pagrindinė edukacinio projekto *nuostata* – puoselėti meninę ir profesinę patirtį, saviraiškos galimybes.

Apibrėžiant projektinės veiklos turinį, buvo remtasi:

- teorinio-empirinio modelio taikymo galimybėmis praktikoje.
- planinga projekto kūrimo seka, t. y. problemos iškėlimu, analize, sprendimo būdų paieška, rezultatų aptarimu bei vertinimu;
- projektinei aplinkai reikalingomis priemonėmis bei sąlygomis;
- naujų idėjų bei iniciatyvų skatinimu ir įgyvendinimu (Šiaulytienė, 2001);
- menine raiška (juo grindžiama studentų kūrybinė veikla, meninės raiškos patirtis, gebėjimai, skatinami išgyvenimai, naudojamos įvairios išraiškos ir atlikimo priemonės);
- meninės veiklos prasmingumu (skatinama atrasti savo meninės prigimties ypatumus, interesus, sumanymus, atskleisti meno suvokimo prasmę);
- refleksija, t. y. skatinamas mokymo(si) patirties ir rezultatų įsivertinimas, individualių savybių atskleidimas, mokymo(si) motyvacijos analizė (Katinienė, Vaičienė, 2001; Kievišas, 1997);
- specializacijos ir baigiamąja praktikomis (III-IV kursuose), sudariusiomis palankias sąlygas stiprinti savarankiškumą meninėje veikloje, tenkinti saviraiškos poreikius, plėtoti meninę ir profesinę veiklą;
- įvairių veiksenų integracija, profesinių ir dalykinių kompetencijų tobulinimu;
- dėstymo strategijomis, skatinusiomis saviraišką, teorijos ir praktikos sąsajas, savarankiškai režisuoti ir organizuoti pramoginį renginį sociokultūriniame kontekste.

Visa tai ir sudarė edukacinio projekto programą (žr. 19 priedą) ir veiklos įgyvendinimo schemą (žr. 20 priedą).

Projektų metodu buvo siekiama patikrinti, kaip keičiasi studentų nuostatos, taikant modernizavimo strategijas. Projektai buvo kuriami ir įgyvendinami atsižvelgiant į penkis *veiklos etapus* (Bitinas, 2006; Lasauskienė, 2009; Tamošiūnas, 1999; Teresevičienė, Adomaitienė, 2000; Šiaulytienė, 2001):

- projekto temos ir edukacinių tikslų formavimas (aptariamos temos, iškeliami problematika, edukaciniai tikslai);
- reikalingų sąlygų komandiniam darbui sudarymas (dėstytojas konsultuoja, pataria ir nukreipia studentus savarankiškai veiklai);
- projektinės veiklos planavimas ir detalizavimas (numatomi veiklos uždaviniai, įgyvendinimo būdai, veiklos korekcija);
- projekto įgyvendinimas;
- projekto pristatymas ir vertinimas (projektai planuojami pristatyti dėstytojams, miestų visuomenei, kitų kursų studentams, rėmėjams).

Aptarimo ir vertinimo metu buvo peržiūrėta vaizdo medžiaga, pasikeista įvairiomis nuomonėmis, patikrintos mokymo(si) per patirtį galimybės. Tai žinių taikymas konkrečioje situacijoje, nes patirtis leidžia geriau suprasti ir įsisąmoninti tai, ką patyrėme (Arends, 1998; Kaminskas, 2002; Kolb, 1984; Smith, Naylor, 2001; Teresevičienė, Gedvilienė, 2003; Žydžiūnaitė, 2003). Profesinio rengimo procese toks mokymas(is) per patirtį (Vosyliūtė, Kizienė, 2007) pripažįstamas efektyviu, nes patirtis yra esminis mokymo(si) veiksnys. Kaip teigia D. Schön (1991), refleksija yra procesas, kurioje profesinė patirtis yra verčiama į mokymą(si), į profesinę ir asmeninę plėtrą, į profesinės veiklos kokybiškesnį atlikimą.

Atliekant *eksperimentą* buvo griežtai laikomasi numatytų tyrimo procedūrų: eksperimento trukmės fiksavimo, stebimų duomenų registravimo ir jų kontroliavimo, gautų duomenų aptarimo su kolegomis (Merkys, 1999).

Pedagoginio eksperimento rengimo ir įgyvendinimo etapai:

- problemos apibrėžimas;
- metodo pasirinkimas;
- atrankos parinkimas (respondentų parinkimas, tyrimo vienetų parinkimas);
- duomenų rinkimas;
- surinktų duomenų kodavimas, analizė (statistinė tyrimo duomenų analizė atlikta taikant SPSS/16.0 kompiuterinę programą).

Sudarant eksperimentinę ir kontrolines grupes, buvo laikomasi principo – vienodas tiriamųjų skaičius. Eksperimentu siekta patikrinti, ar taikomos modernizavimo strategijos dalykų studijose tinka spręsti meninio ugdymo ir profesinio rengimo uždavinius. Nes

eksperimentinėje grupėje buvo vykdoma kito pobūdžio meninė veikla (darbas komandoje, skatinama kūrybinės patirties plėtra, situacijos analizė).

Eksperimento vadovė - disertantė, ji suformulavo tyrimo problematiką, parengė tyrimo planą, vertino ir interpretavo empirinius duomenis, tiesiogiai kontaktavo su tiriamaisiais, stebėjo juos natūralioje ugdymo aplinkoje. Užsiėmimų metu buvo reguliariai bendraujama su kontrolinių grupių pedagogėmis, kaupiama garso ir vaizdo medžiaga.

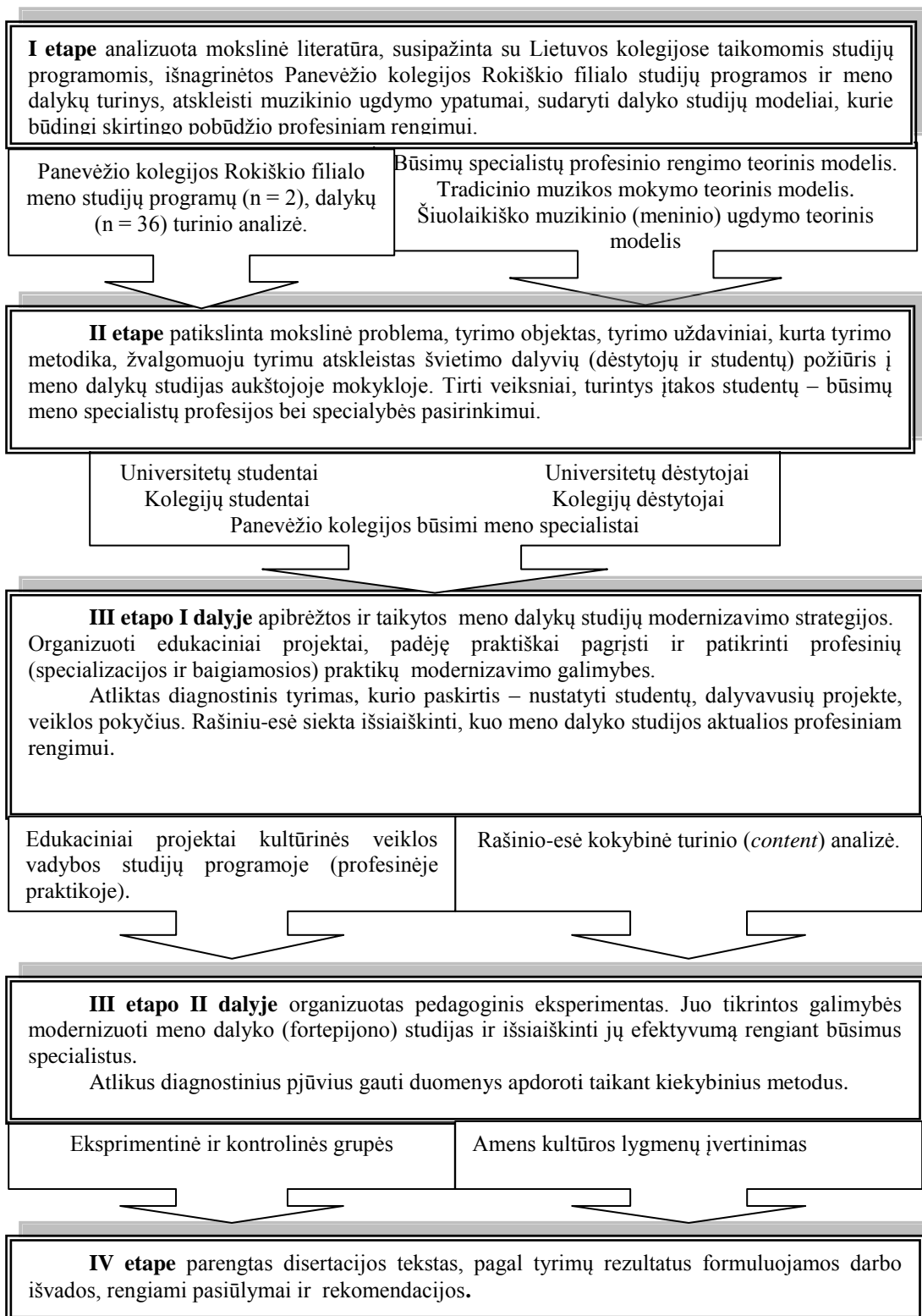
Eksperimento metu dienoraščiuose ir diktofoniniuose įrašuose buvo fiksuojama studentų kūrybiškumo kaita, vaidmenų patirties įgijimas, naujos veiklos formų įvaldymas, meninės patirties modernėjimas, darbo metodai, problemų sprendimo būdai, pedagoginio proceso kultūra bei eksperimento metu pastebėti veiklos pokyčiai.

Ugdymo proceso eiga buvo fiksuojama moksliniais metodais: diagnozuojamas tikslų realizavimas, matuojami rezultatai (atlikti 3 diganostiniai pjūviai), nustatoma ugdymo rezultatyvumo dinamika. Ugdymo procese parinktas repertuaras rodė asmens santykį su meno kūriniumi, kuris atskleidė meninius individualius interesus ir išryškino meninės kultūros ypatybes profesinio rengimo procese.

Kokybinis tyrimo metodas skirtas atskleisti besimokančiųjų požiūriui į meno dalyko studijų modernizavimo svarbą edukacinių pradigimų virsmo kontekste. Požiūrio atskleidimas rėmėsi proceso kokybės ir jo modernizavimo tyrimo idėja, leidžiančia atskleisti meninės veiklos turinį bei nustatyti studijavimo efektyvinimą ir trikdžius. Kokybiniam tyrimui realizuoti taikyta rašinio forma „Kuo Jums, kaip būsimam specialistui, reikšmingos meno dalyko studijos kolegijoje“. Tai leido daryti išvadas (kodavimas, skaičiavimas prasminiais vienetais, vartojimo dažniu, teksto elementų ryšiu su visa informacijos apimtimi). Rašinio metu buvo siekiama atskleisti tiriamųjų nuomonę, veiklos motyvus, asmeninę patirtį.

Bendra rašinio-esė trukmė svyravo nuo 0,5 iki 1 valandos. Esė tipo rašiniai buvo rašomi paskaitų metu. Rašinių grįžtamumas 100 %. Informantų buvo prašyta nurodyti savo amžių, studijų kursą, paaiškinta, jog dalyvavimas yra savanoriškas, garantuojantis anonimiškumą, be to, palikta laisva apsisprendimo galimybė dalyvauti tyrime ir laisvai išreikšti mintis raštu.

Ketvirtame tyrimo etape (2009 m. sausio – 2009 m. gruodžio mėn.) parengtas disertacijos tekstas, formuluojamos išvados ir rengiamos rekomendacijos.

8 pav. *Tyrimo dizaino schema*

2.2. Neuniversitetinių meno studijų programų ir dalykų turinio tyrimo aspektai

Šiuolaikinę visuomenę užlieja didėjantis informacijos srautas, kuris iš esmės keičia studijų programoms keliamus reikalavimus, tikslus ir turinį. Programų ir dalyko turinys atskleidžia tai, ko mokomasi ir mokoma (kontekstas); kaip pateikiama medžiaga (mokymo(si) metodai); kaip ji vertinama; kokie naudojami išteklių (Žadeikaitė, Targamadzė, 2007).

Todėl tyrimas pradedamas meno dalykų studijų modernizavimui būtinos erdvės ypatybių analize. Tirti meno studijų programų ir meno dalykų turinio (*curriculum*) kokybiniai požymiai, atskleidžiantys būsimų specialistų žinių, įgūdžių, gebėjimų atitiktį konkrečios profesijos atžvilgiu.

Atsižvelgiant į teorines meno dalykų studijavimo prielaidas, tyrimui pasirinktos Lietuvos neuniversitetinių studijų programos, Panevėžio kolegijos Rokiškio filialo meno studijų programų ir jų dalykų/modulių turinio veiklos formos, pobūdis bei jų modernizavimo galimybės.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti meno studijų programų ir meno dalykų turinį.

Tyrimo instrumentai. Instrumentą sudaro dešimt požymių (indikatorių) ir kiekvienas jų apima specifinius kriterijus (20 lentelėje). Siekiant tyrimo tikslo, buvo sudaryta tyrimo schema (15 lentelė).

15 lentelė

Meno studijų programų ir dalykų turinio (*curriculum*) analizės metodologija (pagal Charles, 1998; Lepaitė, 2003; Žydžiūnaitė, 2003, 2005, 2008).

<i>Tyrimo metodologija</i>	<i>Tyrimų parametrų charakteristikos</i>	
Duomenų tipas	Kokybiniai	Rašytiniai, žodiniai teiginiai programose.
Tyrimų duomenų šaltiniai	Dokumentai	Meno specialistų studijų programų nuostatai, programų rengimo reglamentai, dalyko aprašas, studijų programų standartai.
Programų atranka	Tikslinė, aukštojo neuniversitetinio lygmens, profesinio bakalauro studijos	Panevėžio kolegijos Rokiškio filialo meno studijų programos (<i>Kultūrinės veiklos vadyba; Muzikos pedagogika</i>) n=2.
Duomenų rinkimo metodas	Loginė analizė	Programų kokybinių požymių analizė: turinio atskleidimas, studijų modernizavimo prielaidų išryškėjimas.
Duomenų interpretavimas	Žodinė loginė – indukcinė analizė	Meno studijų programos turinio atskleidimas vertinant modernizavimo prielaidų požiūriu.

2.3. Meno dalykų studijų modernizavimo samprata: dėstytojų ir studentų požiūriai

2007 m. m. atlikta Lietuvos aukštųjų mokyklų (kolegijų ir universitetų) būsimų meno specialistų ir dėstytojų apklausa. Apklausti bakalauro ir profesinio bakalauro studijų programų I-III kursų studentai ir šiose programose dirbantys dėstytojai.

Kiekybinei tyrimų analizei būdingas duomenų, gautų tam tikroje populiacijoje, apibendrinimas (Kardelis, 2002). Tiriamųjų generalinę aibę sudaro švietimo dalyvių grupės: švietimo paslaugų įgyvendintojai (dėstytojai) ir švietimo paslaugų vartotojai (studentai).

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti tikslinių grupių požiūrį (studentų ir dėstytojų) į meno dalykų įgyvendinimo galimybes aukštojoje mokykloje.

Gauti duomenys skirti pagrįsti į modelį įtrauktų komponentų reikšmingumui ir validumui. Tirta kontingento pasiskirstymas pagal pagrindinius socialinius demografinius požymius atsispindi 16 lentelėje.

16 lentelė

Dėstytojų ir studentų imties charakteristikos

<i>Demografinės dėstytojų (n=54) charakteristikos</i>		<i>Skaičius (n)</i>	<i>Procentai (%)</i>
Imties dydis		54	
Universitetų dėstytojai		14	25,9
Kolegijų dėstytojai		40	74,1
Apklaustųjų dėstytojų mžiaus vidurkis		47,6 metų	
Amžius	27-45 metai	20	37,0
	46-50 metų	16	29,6
	50 >	18	33,3
Lytis	Moterys	39	72,2
	Vyrai	15	27,8
Pedagoginio darbo stažas	2-19 metai	14	25,9
	20-29 metai	20	37,0
	30 >	20	37,0
Kvalifikacinis/ Mokslo laipsnis	Prilygstantis magistrui	35	64,8
	Magistras	10	18,6
	Daktaras	9	16,7
Aukštoji mokykla/ Geografinė sklaida	Vilniaus pedagoginis universitetas (VPU)	10	18,5
	Šiaulių universitetas (ŠU)	4	7,4
	Panevėžio kolegija (PK)	16	29,6
	Žemaitijos kolegija (ŽK)	9	16,7
	Marijampolės kolegija (MK)	15	27,8
<i>Demografinės studentų (139) charakteristikos</i>		<i>Skaičius (n)</i>	<i>Procentai (%)</i>
Imties dydis		139	
Universitetų studentai		40	28,8
Kolegijų studentai		99	71,0
Apklaustųjų studentų amžiaus vidurkis		24 metai	

Amžius	19-20 metai	50	36,0
	21-24 metai	59	42,4
	25 >	30	21,6
Lytis	Moterys	103	74,1
	Vyrai	36	25,9
Aukštoji mokykla/ Geografinė sklaida	Vilniaus pedagoginis universitetas (VPU)	20	14,4
	Šiaulių universitetas (ŠU)	20	14,4
	Panevėžio kolegija (PK)	41	29,5
	Žemaitijos kolegija (ŽK)	29	20,9
	Marijampolės kolegija (MK)	29	20,9

Iš viso apklausta 193 respondentų – 54 dėstytojai ir 139 studentai. Didžiąją dalį tyrime dalyvavusių (72,2 proc.) sudaro moterys, likusią – (27,8 proc.) vyrai. Matyti, kad tyrime dalyvauja dėstytojai, turintys įvairius kvalifikacinius/mokslo laipsnius – 64,8 proc. prilygstantys magistrui, 18,6 proc. magistrų ir tik 16,7 proc. mokslo daktarų. Dominuoja dėstytojai (37,0 proc.), turintys nuo 20 iki 29 metų, ir dėstytojai (37,0 proc.) turintys didesnę nei 30 metų pedagoginio darbo stažą.

Iš studentų imties charakteristikos matyti, kad tyrime dalyvavo 71,0 proc. kolegijoje ir 28,2 proc. universitete besimokančių respondentų: iš jų 74,1 proc. merginų ir 25,9 proc. vaikų. Tyrime dalyvavo Panevėžio kolegijos (29,5 proc.), Žemaitijos (20,9 proc.), Marijampolės (20,9 proc.) kolegijų bei Vilniaus pedagoginio universiteto (14,4 proc.) ir Šiaulių universiteto (14,4 proc.) meno dalykus studijuojančių būsimų specialistų.

2.4. Meno dalykų studijų modernizavimą koreguojantys veiksniai

Aptariant meno dalykų studijų modernizavimą koreguojančius veiksnius, kaip vienas svarbiausių buvo išskirtas *studentų interesas pasirinktai profesijai ir specialybei*. Vadinas, tiriant svarbiausiu **tyrimo objektu** buvo pasirinktas interesas meno dalykų studijavimui, asmeninių veiksnių reikšmė rengiant meno specialistus kolegijoje.

Tyrimo tikslas – nustatyti ugdytinių studijas koreguojančius veiksnius.

2.5. Meno dalykų studijų modernizavimo strategijos

Vykstantys šalyje gyvenimo pokyčiai skatina ieškoti naujų veiklos būdų, kurie padėtų operatyviai ir kokybiškai spręsti išskylančias problemas. Pasak R. Želvio, „pokyčiai tapo gyvenimo norma, ir kuo toliau, tuo jie darosi spartesni. Maža to, stabilumas – jau patologija ir dabar gali būti išlaikomas nebent dirbtinėmis priemonėmis, kadangi šiuolaikinės visuomenės ir modernių organizacijų prigimčiai būdinga orientacija į

nuolatinę kaitą“ (Želvys, 1998, p. 11). Taikant naujas dėstymo strategijas, atsiranda galimybė profesinį rengimą transformuoti į liberalesnes, kokybiškesnes studijas, o tai jau sutampa su pokyčiais švietimo sistemoje, kai pereinama nuo mokymo į asmenybės ugdymą.

Apibrėžus dalyko studijų modernizavimo strategijas rengti edukaciniai projektai. Šiuo metodu norėta išsiaiškinti, kaip keičiasi požiūris į studijų formas, kokios strategijos veiksmingos studentų brandos pokyčiams.

2.5.1. Edukacinio projekto paskirtis, specifika ir organizavimas kolegijoje

Šiuolaikinės paradigmos kontekste pabrėžiamas profesinės ir meninės patirties aspektas kintančioje aplinkoje, naudojant įvairias veiklos formas ir būdus. Kaip pabrėžia V. Aramavičiūtė (1996, p. 162), „pagrindinis <...> praktikos tikslas – padėti studentui tapti atsakingu ir kūrybingu ugdymo proceso dalyviu“. Įgūdžiai, patirtis, gebėjimai, įgyti aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje, perkeliama į profesinę veiklą ir skatina asmenybės tapsmą.

G. Merkys, V. Žydžiūnaitė (2007) teigia, jog projektų rengimas padeda siekti tiek akademinų, tiek socialinių tikslų. Jie atveria galimybes spręsti aktualias ugdymo problemas, suteikia galimybę naujų pedagoginių komponentų paieškoms (Bitinas, 2006), kurios kuriamos į praktiką orientuotu moksliniu pažinimu ir nauja ugdomąja veikla. Projekto metodu svarbu pasiekti, kad nariai aktyviai dalyvautų kuriant ir įgyvendinant projektą, analizuojant rezultatus (Merkys, 2006). Mokymo(si) aktas (Elliot, 1997; Hativa, Goodyear, 2002; Walker, 2005) leidžia pažvelgti į mokymo(si) realijas, kuriose dirba dėstytojai ir studentai. Todėl įgyvendinant edukacinius projektus siekiama, kad būsiami meno specialistai pajustų kūrybinį pradą ir aktyviai reikštųsi.

Tyrimo esminė idėja – studentų profesinės brandos pokyčiai lemia studijų turinio kaitą, orientuotą į studentą. Todėl susidaro galimybė modeliuoti naujo tipo studijas bei atsakyti tradicinių orientacijų į siauro pobūdžio dalykų studijų tikslus.

Tyrimo tikslas – atskleisti galimybes įgyvendinti modernizavimo strategijas profesinėje veikloje.

Tyrimo uždaviniai: 1. Stiprinti studentų saviraiškos ir saviugdos poreikį kuriant edukacinius projektus. 2. Plėtoti studentų meninę ir profesinę patirtį praktikos kontekste. 3. Išryškinti meninių edukacinių projektų vaidmenį rengiant meno specialistus kolegijoje.

Praktikų programa skatino dalyvauti įvairiose šventėse, minėjimuose, koncertuose, renginiuose ir t. t.; sudarė galimybes savarankiškai rinktis menines veiksenas; papildomą medžiagą; dalyvauti įvairuose proceso vaidmenyse; gilintis į pasirinktos profesijos specifiką; bendradarbiauti ne tik su dėstytojais, kurso draugais, bet ir su kitais projektų dalyviais.

2.5.2. Būsimų specialistų muzikinės veiklos diagnostika studijų procese

Pedagoginiu eksperimentu tikrintas strategijų funkcionavimas studijuojant konkretų muzikos (fortepijono) dalyką, kur jos tampa ne tik asmens meninės kultūros tobulinimo, bet atitinkamos srities specialistų profesinio rengimo būdu. Šiuo tyrimu buvo siekiama pagrįsti teorinio modelio funkcionavimo praktikoje galimybės ir pristatyti studijas, atviras nuolatinei kaitai.

Eksperimentinės situacijos struktūrą sudaro: nepriklausomas kintamasis (meno dalykų studijos profesinio rengimo procese) ir priklausomas kintamasis (ugdytinių asmens kultūros tobulinimas ir kaita).

17 lentelė

Eksperimento ypatybės

<i>Tyrimo sritys</i>	<i>Veiklos tyrimas</i>
Dalyko programos analizė	Išanalizuoti muzikos pedagogikos studijų programoje fortepijono dalyko programą ir numatyti naujas veiklos rūšis, formas.
Profesinė ir dalykinė kompetencijos	Veikimo būdai (kūrybinė veikla). Žinių fiksavimas (kaip suvokia). Įgūdžiai (kaip pritaiko turimas ir naujai įgytas žinias raiškai).
Meninė ir profesinė patirtis	Vertinti atlikimą, išraiškos priemonių panaudojimą meninėje veikloje. Nustatyti, kaip konstruojamos ir naujai įgyjamos žinios, gebėjimai ir įgūdžiai.
Studijų metodai	Aktyvių mokymo(si) metodų realizavimas, refleksavimas.
Ugdymo dalyvių sąveika	Bendradarbiavimas, pasitikėjimas, konsultavimas.

Tyrimo tikslas – įgyvendinti ir plėtoti modernizavimo strategijas studijuojant meno dalykus.

Tyrimo uždaviniai: 1) išryškinti dėstytojo ir studentų bendradarbiavimą, kaip reikšmingą studijų modernizavimo sąlygą; 2) atskleisti studentų saviraiškos pokyčius modernizuotose fortepijono dalyko studijose; 3) įvertinti rekonstruojamą studento asmens kultūros kokybę.

Eksperimentas buvo atliktas Panevėžio kolegijos Rokiškio filiale būsimų muzikos pedagogų grupėse: dviejose kontrolinėse ir vienoje eksperimentinėje.

18 lentelė

Kontrolinių ir eksperimentinės grupių charakteristikos

<i>Grupės charakteristika</i>	<i>Kontrolinė</i>	<i>Kontrolinė</i>	<i>Eksperimentinė</i>
Grupės kodas	A _K	B _K	C _E
Tiriamųjų skaičius grupėje	6	6	12
Iš viso tiriamųjų	12		12

Kontrolinių grupių užsiėmimai vyko individualiai, juose dėstytojai taikė tradicinius metodus: demonstravimą, aiškinimą, atkartojimą. Toks modelis būdingas daugeliui meno dalykų užsiėmimų. Eksperimentinėje grupėje darbas vyko grupėje, po du studentus, dėstytojo darbo stilius – konsultacinis, buvo taikyti aktyvieji mokymo(si) metodai.

Eksperimentas vykdomas pagal Švedijoje taikomą muzikos dalyko dėstymą grupėje (Arback, 2008). Tokio pobūdžio užsiėmimai vyksta Stokholmo karališkasjame muzikos koledže. Reikia pažymėti, kad fortepijono užsiėmimų metu dirbant grupėmis, yra mokoma grojimo technikos, grojimo iš natų, improvizacijos meno, harmonijos, ritmiško, ansamblinio grojimo. Vienoje grupėje tenka dirbti su skirtingais lygiais, todėl visi besimokantys turi suprasti, kad – tai viena komanda, kurioje jie vienas kitą turi palaikyti ir suprasti. Grojimo metu yra galimybė atlikti kūrinis įvairiai, t. y. vienas groja melodiją, kitas – pritarimą, vienas groja dešine ranka, kitas kaire, vienas groja melodiją, o kitas kuria harmoniją ir improvizuoja. Taip pat galimas ir toks variantas: grupė dainuoja, o vienas studentas jiems pritaria akompanuodamas. Arba atvirkščiai – vienas atlieka kūrinį, o kiti tuo tarpu jam pritaria. Jei pedagogas dirba su vienu ugdytiniu iš grupės, kiti tuo metu gali dirbti įsijungę ausines. Dirbdami grupėje gauna skirtingas užduotis (pagal savo meninę patirtį), pavyzdžiui vienas atlieka melodiją, kitas kuria harmoniją, dar kitas klauso ir išsako savo pastebėjimus bei komentarus.

Darbas grupėje priverčia atidžiau klausytis kitų, sekti cikliškumą, jausti ritmą ir ugdo ansamblinį grojimą. Žiūrint iš bendradarbiavimo pozicijos, studentai mokosi pagarbos kitam žmogui, turi galimybę palyginti savo įgūdžius su kitais grupės dalyviais, be to, jie jaučia būtinybę pasitempti, išmoksta komentuoti draugo grojimą. Dirbdami grupėje, studentai dažnai gauna kolektyvines užduotis, pasireiškia tarpusavio interakcija. Tai visai skirtingas darbas, kita patirtis studentams ir dėstytojui. Darbas fortepijono užsiėmimuose neapsiriboja 2 klavišiniais instrumentais, yra įvedami ritminiai ir kiti įvairūs instrumentai. Instrumentų gausybė suteikia labai daug lankstumo dirbant su grupe, nes išgaunamas

skirtingas garsas bei atsiranda galimybė įdomiau dirbti ir įgyti komandinio darbo patirtį. Užsiėmimų metu naudinga naudotis įrašais, t. y. galima įrašyti atliekamą kūrinį arba tiesiog klausytis jau padarytų anksčiau ir jais naudotis mokant naują kūrinį.

D. Andersen, P. Richardson (1997) nurodo, kad grupinio proceso esmė yra socialinė grupės narių tarpusavio priklausomybė. Tokioje grupėje, kur nėra spaudimo, kur studentas gali jaustis saugiai, greičiau į galvą ateina naujos idėjos, jis pasijunta stipresnis, drąsesnis, nes tokiaame darbe vyrauja kūrybiškumo atmosfera.

2.5.3. Būsimų specialistų požiūris į meno dalykų studijas diagnostika

Tyrimo tikslas – atskleisti būsimų meno specialistų požiūrį į meno dalyko studijas aukštojoje mokykloje.

Imties dydis yra pakankamas realizuojant kokybinius tyrimus, nes kai tyrimo generalinė aibė didelė, tampa sudėtinga suskaičiuoti ir net praktiškai neįmanoma atlikti tyrimą su visais generalinės aibės vienetais.

Tiriamoji imtis – tikslinė, jos nesąlygoja statistinė procedūra. Siekiant atskleisti modernizavimo apraiškas kolegijoje, 2007/2008 m. m. apklausti Panevėžio kolegijos Rokiškio filialo studentai (n = 75). Tiriamųjų imtį sudarė informantai, turintys darbo stažą ir be jo, įvairaus amžiaus – nuo 20 iki 39 metų.

19 lentelė

Meno studijų tiriamųjų charakteristika

<i>Imties dydis</i>	<i>N = 75</i>
Lytis	Merginų (68 proc.), vaikinių (32 proc.)
Amžiaus vidurkis	22 metai
Pasiskirstymas pagal studijų pobūdį	30 proc. muzikos pedagogikos studentai 70 proc. kultūrinės veiklos vadybos studentai
Pasiskirstymas pagal statusą	II kurso 45 proc. informantų; III kurso 55 proc. informantų
Geografinė sklaida	Miestai – 63,8 proc., apskričių centrai – 2,9 proc., kiti miesteliai – 33,3 proc.

Tyrimo geografija. Tyrime dalyvavo Panevėžio kolegijos Rokiškio filialo studentai, gyvenantys Lietuvos rajonuose, miestuose ir miesteliuose (Vilniaus, Klaipėdos, Utenos, Panevėžio, Kupiškio, Zarasų, Biržų, Rokiškio).

Tyrimais buvo siekiama atvirumo, nes pateiktos išvados gali būti tikrinamos tolesniuose tyrimuose, aptikus naujesnės ir aktualesnės informacijos (Bitinas, 2006).

3. MENO DALYKŲ STUDIJŲ MODERNIZAVIMO GALIMYBĖS KOLEGIJOJE (TYRIMO REZULTATAI)

Igyvendinant Lietuvos aukštojo mokslo ir mokymo reformą, svarbu reikiamą dėmesį skirti inovacijų, specialistų rengimo ir studijų kokybės temoms. Europos Sąjungos siekiai, numatyti Lisabonos strategijoje, Bolonijos, Bergeno, Valstybės ilgalaikės raidos bei Valstybinės švietimo 2003–2012 metų strategijų gairėse, pabrėžia, jog studijų modernizavimas laiduoja studentų ir dėstytojų mobilumą, studijų programų suderinamumą, įgyjamų kompetencijų tinkamumą. Šiuo požiūriu aktualu apžvelgti ir apibendrinti neuniversitetinių meno studijų programų ir dalyko turinio teorinius aspektus, pritaikytus profesinės veiklos ir studijų kokybės gerinimui.

Išanalizavus Lietuvos kolegijose realizuojamas studijų programas (žr. 16 priedą), matyti, kokią vietą studijų programoje užima meno dalykai. Akivaizdu, kad biomedicinos, humanitarinių, socialinių ir technologijos mokslų kontekste meno dalykai turi savo terpę. Nors jie užima mažą procentą studijų dalykų bloke, bet integruoti į ugdymo procesą skatina tolesnę studentų meninę brandą. Kita vertus, meno dalykų kompleksas (planas) bei studijavimo kryptingumas priklauso nuo būsimam specialistui teikiamos kvalifikacijos ypatybių, nuo profesinio rengimo uždavinių. Aukštojoje mokykloje meno dalykų studijos – asmens kultūros ugdymo tąsa. Todėl, pasak J. Kievišo (2008), kiekviena mokymo(si) institucija pasižymi savitomis meno studijomis, kurių prasmę žymi socialinis ir asmeninis sąlygotumas. Taip demokratinės visuomenės mokykla laiduoja kultūrinį lygį, kuris padeda įsirikiuoti į dabarties pasaulio tapsmą (Lukšienė, 1993). Remiantis aptarta meno dalykų studijų paskirtimi aktualu tirti ir šių studijų modernizavimą kolegijoje.

3.1. Kolegijos programų ir meno dalykų turinio bruožai

Keičiant ugdymo tikslus, mokymo(si) būdus, kinta mokymo(si) bei studijų rezultatai ir vertinimas. Todėl kuriant vientisą aukštojo mokslo kokybės laidavimo sistemą daug dėmesio skiriama studijų programoms ir dalykams, kurie turi būti integraliai susiję su profesinio ugdymo turiniu (Žydžiūnaitė, 2008). Programos nusako ugdymo kryptį (tikslus, uždavinius), kaip mokoma (ugdymo turinį ir metodus), kad būtų įgyjamas žinojimas ir supratimas, išsiugdomi gebėjimai ir vertybinės nuostatos (Lietuvos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003). Studijų programos standartai yra programų sudedamoji dalis. Ji apibrėžia laukiamus ugdymo(si) rezultatus, kuriuos turėtų įgyti ugdytiniai.

Standartai nusako, kokią veiklą studentas gebėtų pademonstruoti, nurodo ugdytinio žinių ir supratimo, gebėjimų visapusiškumą. Tai palengvina dalykų konstravimo procesą, tačiau detalizuotas programų tikslų išskaidymas sunkina tolygų programos visumos išlaikymo procesą (Lepaitė, 2003). M. Alkin, J. Mcneil (2000), C. Chaille (2007) ugdymo programą apibūdina kaip kultūrinį ir socialinį įvertinimą ir veiklos organizavimo būdą. C. Spiel (2002) pastebi, kad studijų programų kaitą lemia studijų programų vertinimo strategijos. Tai svarbu tiriant studijų programas modernizavimo požiūriu.

Studijų programų turinio analizė vykdyta, remiantis švietimo ir mokslo ministro 2005 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. ISAK–1551 pateiktais bendrais reikalavimais, tyrėjų (Charles, 1998; Lepaitės, 2003; Žydžiūnaitės 2005, 2008) suformuluotais kokybiniais požymiais, kurie panaudoti, vertinant nagrinėjamas studijų programas (20 lentelė).

20 lentelė

Meno specialistų profesinio rengimo ir dalykų turinio kokybiniai požymiai
(modifikuota pagal Charles, 1998; Lepaitė, 2003; Žydžiūnaitę 2005, 2008)

<i>Požymiai</i>	<i>Požymių pavadinimas</i>
I. Programų ir dalykų mokslo kryptis, šaka.	
Pedagogika	Muzikos pedagogika
Vadyba	Kultūrinės veiklos vadyba
II. Programų ir dalykų parametrų orientacijos į kognityvinius lygmenis.	
Tikslai	Gebėti mokyti muzikos pagrindinėje mokykloje. Vadovauti ir pačiam akompanuoti muzikiniams kolektyvams, įsilieti į regiono, respublikos bei užsienio šalių muzikinį gyvenimą. Organizuoti kultūrinę veiklą bei jai vadovauti.
	Puoseleti bendruomenės tradicijas, organizuoti kultūrinį švietimą.
Žinios	Tai konkrečios žinios apie muzikos pažinimą, muzikos kūrinio atlikimo terminiją, ugdymo proceso planavimą ir valdymą, vadybą, verslo administravimą, kultūrinę veiklą, metodus. Išskiriami kognityviniai gebėjimai: <i>užrašyti, išvardyti, pakartoti, išmanyti, planuoti, organizuoti, sudaryti, pažinti.</i>
Supratimas	Tai atitinkamas asmens suvokimo lygmuo, rodantis, jog asmuo sugeba: <i>taikyti, vertinti, skirti, remtis, formuoti, nustatyti, išanalizuoti, pasirinkti.</i>
Taikymas	Gebėjimas prisitaikyti situacijų kontekste: <i>įkomponuoti, išmanyti, remtis, identifikuoti, įvertinti, taikyti.</i>
Analizė	Gebėjimas prisitaikyti konkrečios situacijos kontekste: <i>analizuoti, valdyti, suburti, vertinti, nustatyti, kurti ir įgyvendinti, analizuoti, tobulinti, plėsti.</i>
Sintezė	Gebėjimas susieti atskiras dalis į visumą. Būsimas specialistas turi gebėti <i>organizuoti, projektuoti, derinti, integruoti, bendrauti ir bendradarbiauti, įtraukti, diegti, prognozuoti, sujungti.</i>
Vertinimas	Gebėjimas (į)vertinti situacijos aspektus: <i>gebėti planuoti veiklą, vertinti jos rezultatus, daryti išvadas, numatyti problemų sprendimo būdus.</i>

III. Studijų programose ir dalykuose įgyjamos kompetencijos.	
1. Organizacinė	Apibūdinamas ugdymo proceso, programų, pedagoginių tyrimų, meninio ugdymo analizės, kultūrinio gyvenimo kontekstas.
2. Muzikinė	Pabrėžiamas muzikos kalbos, žinių, įgūdžių, muzikos dėstymo metodikų kontekstas.
3. Kūrybinė	Akcentuojamas kūrybinis-estetinis ir sociokultūrinis ugdytinių santykio su menu kontekstas, kultūros produktų gamybos ir platinimo kontekstas.
4. Profesinio tobulėjimo	Analizuojama ir vertinama įgyta dalykinė kompetencija, patirtis, kūrybinė veikla, specialisto profesinės veiklos tobulinimo kontekstas.
5. Tiriamoji	Akcentuojamas aplinkos poreikių tyrimas bei analizės kontekstas.
6. Administruojanti	Pabrėžiamas kultūrinės įmonės ir organizacijos kūrimo bei administravimo kontekstas.
7. Puoselėjanti	Analizuojamas veiklos plėtros edukacinėje bendruomenėje kontekstas.
8. Kurianti	Tobulinamas reklamos kūrimo, gamybos ir platinimo kontekstas.
9. Specializuota (akompanavimas muzikos kolektyvui)	Akompanavimo metodikos ypatumai, veiklos specifika. Kolektyvinis muzikavimas, muzikos kūrinių išraiškos ir atlikimo priemonių tobulinimo kontekstas.
(vargonavimas)	Bažnytinės veiklos ypatumai, liturginės raiškos elementai, sakralinės muzikos paskirtis. Liturginio giedojimo ir vargonavimo repertuaro svarba, vargonais grojimo technika, darbo su choru specifikos aspektai.
(vadovavimas liaudies muzikos kolektyvui)	Etninės kultūros visuma, kraštotyris darbas, etninių švenčių, etninių renginių, folkloro ansamblių vertinimas. Darbo su liaudies muzikos kolektyvais specifika, instrumentinio muzikavimo ir dainuojamojo folkloro įgūdžiai, etninių švenčių organizavimo ir vedimo tobulinimo kontekstas.
(pramoginės veiklos organizavimas)	Kultūrinės veiklos organizavimo dėsniumai ir jos plėtros tendencijos. Gamybos technologijų taikymo principai kultūros produktų gamyboje bei teisiniai, finansiniai ir techniniai renginių organizavimo aspektai.
(etninės veiklos organizavimas)	Meninės veiklos skatinimas ir kūrybinės saviraiškos ugdymo, tradicinės kultūros vertybių visumos etninio regiono savitumas ir kultūros tradicijos aspektai.
IV. Programų ir dalykų kompetencijų orientacija į meno specialisto vaidmenį.	
Vadybininkas	Akcentuojamas vadybos ir administravimo kontekstas.
Muzikos pedagogas	Akcentuojama muzikos mokytojo individuali veikla bei muzikavimo praktikos kontekstas.
Projektų rengimas	Akcentuojamas projektų įgyvendinimo ir organizavimo kontekstas.
Specialistas	Vadybininkas – pramoginės veiklos organizatorius.
	Vadybininkas – etninės veiklos organizatorius.
Specialistas	Muzikos pedagogas – vargonininkas.
	Muzikos pedagogas – akompaniatorius.
V. Programose ir dalykuose studijų metodų orientacija į kognityvinius lygmenis.	
Žinios	Studijų metodai: paskaita, pasakojimas, aiškinimas, demonstravimas ir stebėjimas, spausdintų šaltinių naudojimas.
Supratimas	Studijų metodai: diskusija, pokalbis, „minčių lietus“, praktinių įgūdžių demonstravimas.
Taikymas	Studijų metodai: konkursai, koncertai, pažinimo (didaktiniai) žaidimai, pratimai, kūrybiniai darbai.
Analizė	Studijų metodai: darbų analizė ir sintezė, seminarai.
Sintezė	Studijų metodai: kursinis darbas, esė, referatai, verslo planai, projektai.
Vertinimas	Studijų metodai: projektai, kūrybiniai darbai, pranešimai.

20 lentelės tęsinys	
VI. Programose ir dalykuose studijų metodų orientacija į suvokimo lygmenį.	
Žinios	Studijų metodai: apklausos žodžiu ir raštu, daliniai atsiskaitymai, testai.
Supratimas	Studijų metodai: kūrybiniai darbai, diskusijos, referatai.
Taikymas	Studijų metodai: konkursai, koncertai, praktiniai darbai, kursinio darbo rengimas, baigiamojo koncerto (egzamino), baigiamojo darbo ir renginio parengimas ir pristatymas.
Analizė	Studijų metodai: darbų analizė ir sintezė.
Sintezė	Studijų metodai: tyrimo projektas.
Vertinimas	Studijų metodai: mokslinių straipsnių kritinė refleksija, išvadų pateikimas.
VII. Programų ir dalykų orientacija į darbo pobūdį.	
Individualus darbas	Paskaita, praktikumas, demonstravimas, diskusija, pokalbis, iliustravimas.
Grupinis darbas	Seminaras, situacijų analizė, „minčių lietus“, SWOT analizė, praktinis tyrimas, situacinis mokymas, „saulė“, probleminis mokymas, sinectinis tyrimas, saviugdosa užsiėmimas, „dvigubas dienoraštis“, metodų psichologinė analizė, planavimas, stebėjimas ir analizė, Shranko metodas.
Komandinis darbas	Projekto pristatymas, pranešimas, vaidmeniniai žaidimai, argumentai „už“ ir „prieš“, interviu.
VIII. Programų ir dalykų orientacija į studijų pobūdį.	
Teorija	Studijų programos ir dalyko struktūroje vyrauja teorinės studijos ir pratybos, studijos vykdomos aukštojoje mokykloje.
Praktika	Studijos realizuojamos praktikos (kultūros, švietimo, bažnyčioje) institucijose, vyrauja tiesioginis kontaktas su parapijos, mokyklos bendruomene, kultūros darbuotojais. Profesinės praktikos metu formuojami pirmieji pedagoginio ir vadybinio darbo įgūdžiai, gebėjimai.
IX. Programų ir dalykų orientacija į profesines kompetencijas.	
Tikslas	Įgytų profesinių kompetencijų į(si)vertinimas ir demonstravimas baigiamojo egzamino ir baigiamojo darbo pristatymo metu.
Teorija	Baigiamojo darbo rengimas ir gynimas.
Praktika	Baigiamojo egzamino (koncerto) rengimas ir atlikimas.
	Baigiamojo renginio režisavimas ir demonstravimas.
X. Programų ir dalykų metu įgyjamos kompetencijos.	
Tikslai	Padėti būsimam specialistui įgyti pirminius pedagoginio ir vadybinio darbo įgūdžius, formuoti ir tobulinti pedagoginio ir vadybinio darbo gebėjimus, remiantis profesinės veiklos funkcijomis ir kompetencijomis. Taikyti praktinėje veikloje specializacijos dalyko studijose įgytas žinias, gebėjimus ir ieškoti optimalių realizavimo galimybių.
Žinios	Konkrečios žinios apie ugdymo procesą, popamokinę veiklą, kolektyvinio darbo specifiką, garsinio kolorito skirtumus, struktūrinės muzikos ypatumus, kultūrinę rinką, režisūros pagrindus, teisės aktus, meninės veiklos aktyvinimo priemonės. Svarbūs gebėjimai: charakterizuoti, apibrėžti, valdyti, patarnauti, vadovauti, įtraukti, analizuoti, organizuoti, taikyti, išmanyti, dalyvauti.
Supratimas	Atitinkamas asmens suvokimo lygmuo, parodantis, jog asmuo sugeba parašyti, taikyti, numatyti, lavinti, apibrėžti, vadovauti, vesti, parengti, surasti, sukurti, pasinaudoti, groti muzikos instrumentais.

Taikymas	Gebėjimas taikyti „raktines“ taisykles specifinėmis situacijomis. Asmuo turi gebėti parinkti, pritaikyti, perteikti, formuoti, siekti, įgyti, išmanyti, įvertinti, organizuoti.
Analizė	Gebėjimas atpažinti ryšius tarp elementų konkrečios situacijos kontekste. Žmogus turi susipažinti, žinoti, gebėti, siekti, charakterizuoti, parengti.
Sintezė	Gebėjimas susieti atskiras dalis į visumą. Asmuo turi gebėti diegti, vadovauti, patarnauti, rengti, įtraukti, parengti, dalyvauti, įvertinti.
Vertinimas	Gebėjimas atlikti situacijos aspektų (į)vertinimus. Žmogus turi įrodyti, kad pasiekė studijų tikslus, įgijo studijų programoje numatytas profesines kompetencijas ir nustatyti, ar jam gali būti suteikta profesinė kvalifikacija. Baigiamojo egzamino/darbo metu nustatomos studentų profesinės kompetencijos, įgytos studijuojant specializacijos dalykus ir demonstruojant praktinį darbą/koncertinę programą.
Bendradarbiavimas	Asmuo turi išmanyti pagrindinius bendravimo ir bendradarbiavimo principus bei etikos normas.
Vertinimo kriterijai	Mokėjimų ir įgūdžių lygis, savarankiškumas, kūrybiškumas, aktyvumas, pareiagingumas.
Atsiskaitymo forma	Savarankiškai veda muzikos pamokas, organizuoja popamokinę veiklą, vadovauja kolektyvams, dirba klasės vadovu. Studento akompanavimo, vadovavimo įgūdžiai ir gebėjimai įvertinami koncertų, konkursų metu. Vargonuoja ir gieda šv. Mišių, pridėtinių apeigų metu. Praktinių užduočių atlikimo aprašymo pristatymas. Stebėtų (vestų) renginių bei scenarijų planų analizė. Teatralizuoto renginio apipavidalinimo eskizų pristatymo analizė. Savarankiškai parengto projekto pristatymas. Savarankiškai parengto renginio scenarijaus pristatymas.

Atskirų studijų programų ir dalykų turinys (žr. 17 priedą) buvo vertintas atsižvelgiant į pagrindinius modelio komponentus, jų sąveiką bei integralumą: mokymo(si) studijos, profesinė veikla, ugdymo(si) aplinka ir ugdymo subjektų vaidmenų spektras (7 pav.).

1. *Meno studijos*. Studijų programos yra svarbios studijų kokybei užtikrinti ir gerinti. Abi studijų programos yra rengiamos pagal naujus studijų reglamentus. Programų studijų krypties reglamentas atitinka studijų programų bendruosius reikalavimus: studijų tikslus, suteikiamas kvalifikacijas, studijų apimtį, studijų formas, įgyjamas žinias, mokėjimus bei įgūdžius, santykius tarp tos krypties studijų programų tikslinių dalių (studijuojamų dalykų grupių), baigiamojo vertinimo formą, reikalavimus studijų programų vykdymui.

Studijų programos sandara siejama su studijų ir dalykų rezultatais, studijų metodais ir žinių bei gebėjimų vertinimu. Pastebėta, kad neuniversitetinių studijų programose akcentuojami tikslai ir uždaviniai, tačiau dalyko apraše pristatomi tik tikslai. Juos

koreguoja studijų programų rengimo standartas ir reglamentas. Nesuformuluoti uždaviniai sunkina dalyko turinio studijų projektavimą ir rengiamo specialisto kompetencijų išryškinimą. Tai atsiliepia dalyko studijoms, nes neaišku, kokių kompetencijų pasieks studentas, kai daugiausia dėmesio skiriama žinių įgijimui ir taikymui. Turinyje pasigendama aukštesnio lygmens siekinių: supratimo, vertinimo, analizės bei sintezės.

Bendrojo lavinimo blokas nepakankamai integruotas su meno dalykais, todėl dėmesys kreipiamas ne į meno studijas, o daugiau į dalyko mokymą ir žinių kaupimą.

Studijų programų ir dalykų turinys bei kontekstas yra ryškiai atskleistas, tačiau veikla orientuota daugiau į pažinimą.

Abiejose studijų programose yra pakankamas pasirenkamųjų dalykų skaičius, dalyko turinyje išlaikyta teorijos ir praktikos dermė.

Dalyko turinio analizė atskleidė mokymo metodų taikymą studijų procese. Tai labai svarbus veiksnys siekiant studijų kokybės. Studijų programos dalykuose vyrauja tradicinio mokymo metodai. Pats turinys yra siejamas su standarte pateiktų kompetencijų „prisirišimu“. Todėl rengiant meno krypties specialistus išryškėja bendrųjų ir profesinių kompetencijų ugdymas, tačiau dalykinės kompetencijos atsispindi tik šakose. Šakų dalykuose dominuoja kompetencijos, skirtos menininko įgūdžių ir veiklos lavinimui, todėl jos nepriartina prie meno specialisto kaip ugdytojo rengimo.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į dalyko literatūros pateikimą. Dažniausiai meno dalyko turinyje pateikiama pasenusi literatūra, vengiama užsienio šalių literatūros bei papildomos literatūros. Reikia pastebėti, kad aktyvesni dėstytojai savo dėstomo dalyko medžiagą talpina internetiniame kolegijos puslapyje.

Praktikoms skiriama daug dėmesio, tačiau jos nepradedamos nuo pirmo semestro. Programų struktūra rodo, jog dar nerealizuojamas lygiagretusis specialistų rengimo modelis.

Ieškant studijų modernizavimo galimybių rekomenduotina:

- dalyko/modulio programas perkelti į dalyko aprašo formą. Tokia dalyko pateikimo forma leistų ištaisyti pasitaikiusius trūkumus, labiau išryškintų dalyko paskirtį, ugdomas kompetencijas bei siekinius;
- programų rengimo standartus atitinkamos institucijos turėtų atnaujinti praėjus trejiems metams (studijų ciklas);

- dalyko apraše reikėtų apibrėžti ir išryškinti visas kompetencijas, kurios padėtų įsisavinti studijuojamą dalyką;
- studijų programose daugiau dėmesio skirti studento savarankiškai meninei veiklai, darbui dinamiškoje aplinkoje;
- kolegijoje aktualia problema išlieka dėstytojų ir technologijų taikymas, nukreiptas į studentų mokymo(si) poreikius. Dėstytojams savo darbo būdų bei mokymo(si) metodų arsenalą reikia papildyti aktyviais, probleminį mąstymą, refleksiją akcentuojančiais metodais;
- studijų programų ir dalykų turinį (*curriculum*) pritaikyti specifiniams ugdymo kontekstams;
- praktikas įvesti nuo pirmo semestro, išlaikant 20 kreditų apimtį.

2. *Profesinė veikla.* Meno studijų programose daug dėmesio skiriama profesiniams gebėjimams, susijusiems su dalyko turiniu. Tačiau analizės rezultatai parodė, jog studijų programose labai mažai dėmesio skiriama į raišką orientuotai veiklai. Nekonkretūs meistriškumo vertinimo, kūrybiškumo, šiuolaikinių technologijų atnaujinimo siekiai.

Rekomenduotina studijų programose išskirti refleksijos siekius, kurie studijas orientuotų į ugdytinį, į pedagogą ir į jų tarpusavio bendravimą.

3. *Ugdymo(si) aplinka.* Šiuolaikinės ugdymo teorijos akcentuoja mokymo(si) aplinkų kūrimo svarbą rengiant būsimą specialistą. Tokioje edukacinėje aplinkoje svarbu taikyti šiuolaikines informacines technologijas, sudaryti palankią ir kūrybingą atmosferą. Studijų procese kuriant efektyvias mokymo(si) aplinkas, dėstytojams rekomenduotina taikyti įvairesnius metodus ir būdus, juos parinkti pagal dalyko formuluojamus tikslus ir svarbiausia, uždavinius. D. Lipinskienė (2002), J. Biggs (2003) teigia, kad gera mokymo(si) aplinka atitinka ir suderina mokymo(si) tikslus, pasiekimus.

Siekiant plėtoti bei gilinti žinias, gebėjimus ir įgūdžius, svarbu atnaujinti ir modernizuoti mokymo bazę.

4. *Ugdymo dalyvių vaidmenų spektras.* Meno studijų filosofija apima mokymą(si) per bendradarbiavimą, darbą individualiuose užsiėmimuose arba grupėje, skatina reflektavimą, mokymą(si) iš patirties. Tai konkretina ugdymo subjektų vaidmenis ir studijų tobulinimo kryptis.

Analizuojamose studijų programose yra nuorodų į tradicinę didaktiką, neatspindimas platesnis dėstytojo bei studento veiklos kontekstas.

Apibendrinant studijų programų ir meno dalykų turinio bruožus galima teigti, kad:

➤ šiuolaikinės studijų programos traktuojamos kaip visuma, nes yra orientuotos į studentą, o visi studijų blokai ir dalykų moduliai yra vienaip ar kitaip siejami. Tokia sistema veda link integralaus, į studento poreikius orientuoto ugdymo turinio, nuo dalyko žinių perteikimo link besimokančiojo profesinės kompetencijos, nuo mokymo(si) tam, kad įvertintų, link vertinimo, kuris skatina sėkmingą mokymą(si);

➤ pokyčiai darbo rinkoje reikalauja studijų programos, o ypač dalyko, turinio (*curriculum*) dažnesnio atnaujinimo. To siekiant būtina vertinti rinkos poreikius, ieškoti atitinkamos kvalifikacijos dėstytojų ir neapsiriboti orientacija tik į jų turimą kvalifikaciją;

➤ studijų dalykų programas keisti į dalyko aprašus, kurie atskleistų kūrybinės veiklos savitumą, proceso kūrybinį pobūdį, komandinio darbo metodus, kompetencijų plėtojimą ir vertinimą;

➤ būtina apibrėžti programos ir dalykų turinio įgyvendinimą, atskleidžiant studentų ir dėstytojų vaidmenis kūrybinio bendradarbiavimo procese, išskiriant ugdytinio profesinę veiklą ir bendravimą, taip pat ugdytojo taikomus metodus ir priemones;

➤ studijų programose nurodyti profesinės veiklos elementus ir tobulinimo proceso etapus bei pakopas, atsižvelgiant į numatytus profesinio rengimo standartus;

➤ dėstytojai, remdamiesi studijų pasiekimų ir kūrybingumo vertinimu, turėtų koreguoti studijų programų kokybę, kurti jų įgyvendinimo sąlygas ir prognozuoti studento profesinio tobulėjimo perspektyvą;

➤ remiantis studijų programa ir dalykų turiniu atsiranda prielaidos kurti kontekstą, kuris gali pasireikšti kaip edukacinių paradigų virsmo pasekmė ir profesinio rengimo komponentas. Taip įtvirtinamas ryšys tarp visuomenės bei rinkos poreikių ir studijų siekių.

Tyrimo analizė atskleidė studijų programų ir dalykų turinio modernizavimo galimybes. Tačiau norint tai įgyvendinti, reikia parengti atitinkamą mokymo(si) bazę, o dalykų studijas pertvarkyti į šiuolaikinį procesą. Tuo tikslu svarbu nagrinėti ir atskleisti dalykų studijų veiksnius, jų grupėms priskiriant dėstytojų ir studentų asmeninius poreikius ir požiūrį į studijas. Tai galimybė kurti kontekstą, kuris tiktų įgyvendinti edukacinių paradigų virsmą modernizuojant būsimų specialistų profesinį rengimą.

3.2. Dalykų studijos praktikoje

Šiuolaikinėje mokymo(si) kultūroje veikla turėtų būti orientuota į besimokantįjį, todėl svarbu išsiaiškinti dėstytojų ir studentų požiūrį į meno dalyko studijas aukštojoje mokykloje.

3.2.1. Dėstytojų požiūris į dalykų studijas

Žvalgomojo tyrimo rezultatai išryškino dėstytojų (atskirų institucijų duomenis žr. 18 priede) požiūrį į meno studijų programų įgyvendinimą aukštojoje mokykloje.

Meno dalykų studijų galimybes rodo studijų sampratos įžvalgos, tačiau apie jų gyvybingumą galima spręsti tik nustačius, kaip dėstytojai vertina jų įgyvendinimą pedagoginiame procese.

Studijų programos ir jų įgyvendinimas

Siekiant įgyvendinti studijų programas, svarbu išsiaiškinti dėstytojų išskirtus ir vertinamus veiksnius, kurie koreguoja būsimo specialisto rengimą (21 lentelė).

21 lentelė

Dėstytojų požiūris į studijų programas ir jų įgyvendinimą (proc.)

<i>Požymiai</i>	<i>Dėstytojai n= 54</i>	<i>Labai svarbu</i>	<i>Svar- bu</i>	<i>Ne visai svarbu</i>	<i>Statistiniai rodikliai *</i>	
					χ^2 <i>reikšmingu- mo lygmuo</i>	ρ
Programos standartų rengimo tempai	Kolegijos	20,0	45,0	35,0	2,62	0,270
	Universitetai	35,7	50,0	14,3		
Prasmingos mokymo(si) studijos	Kolegijos	65,0	25,0	10,0	0,32	0,850
	Universitetai	57,1	28,6	14,3		
Partneriškas bendradarbiavimas su studentais	Kolegijos	100	0	0		
	Universitetai	100	0	0		
Integracija su kitais programos dalykais, studijų blokais	Kolegijos	67,5	15,0	17,5	2,89	0,236
	Universitetai	78,6	21,4	0		
Teorinių žinių ir praktikos ryšiai	Kolegijos	60,0	32,5	7,5	1,11	0,573
	Universitetai	64,3	35,7	0		
Ryšis tarp profesinio rengimo ir šiuolaikinio ugdymo	Kolegijos	54,8	32,3	12,9	2,87	0,238
	Universitetai	25,0	75,0	0		

$\rho^* < 0,05$

Tyrimo rezultatai parodė (21 lentelė), kad būsimų specialistų rengimą koreguoja tiek išoriniai, tiek vidiniai veiksniai. Europos Sąjungos plėtra iškėlė adekvataus mokymo(si) rezultatų vertinimo problemą, todėl profesijų standartų kūrimas ir atnaujinimas lieka vienu iš svarbiausių uždavinių profesinio rengimo sistemoje (Laužackas ir kt., 2004). Valstybiniai specialistų rengimo standartai studijų procese atlieka tik bendrųjų

normatyvinių reikalavimų vaidmenį ir yra kaip orientyrai studijų kokybės produktui. Kiekvienas dėstytojas rezultato siekia individualiai, kurdamas tam tikrus mokymo scenarijus, kuriuos realizuoja paskaitų metu. Specialistų rengimo galutinis produktas yra studento (būsimo specialisto) asmenybės pokyčiai, kurie atsiranda kaip informacijos perėmimo, suvokimo, supratimo ir taikymo rezultatas bei užtikrina saviraišką remiantis būsima profesine veikla (Juodaitytė, Šedžiuvienė, 2005). Todėl aukštųjų mokyklų pedagogai akcentuoja partnerišką bendradarbiavimą tarp studento ir pedagogo. Tokiame procese skatinamas ugdytinio aktyvumas, tarpusavio pasitikėjimas.

Naujoji edukacinė paradigma mokymą(si) laiko procesu, kurio metu žmonės plėtoja žinias (Jucevičienė, 2003). Aukštųjų mokyklų pedagogai supranta, jog mokymas(is) yra konstruktyvi paties individo veikla, kuri reikalinga mokymo(si) veiklai užtikrinti. Todėl net 65 proc. kolegijų dėstytojų ir 57,1 proc. universitetų dėstytojų tokį mokymą(si) laiko labai svarbiu. Tokiam teiginiui nepritaria 10 proc. kolegijų ir 14,3 proc. universitetų dėstytojų. Jie mano, kad rengiant specialistą toks mokymas(is) nelabai svarbus.

Integruotas mokymas(is) – šiuolaikiškas procesas, kuriame integracijos lygmenys nustatomi įvairiais aspektais: tarp studijų programoje esančių dalykų, tarp studijų blokų, tarp teorinių ir praktinių žinių, tarp profesinio rengimo ir meninio ugdymo. Aukštosios mokyklos pedagogas supranta, kad neužtenka gerai išmanyti savo dėstomą dalyką, dar būtina ugdytinį integruoti į supančią kompleksinę (meninę, socialinę, kultūrinę) aplinką.

21 lentelėje pateiktų duomenų analizė byloja, kad universitetų dėstytojams integracija tarp studijų blokų programoje ir tarp dalykų yra labai svarbi (78,6 proc.) ir svarbi (21,4 proc.). Kolegijos dėstytojai šį komponentą vertina rečiau.

Vertindami teorinių žinių ir praktikos ryšius, neuniversitetinių mokyklų 60,0 proc. respondentų teigia, kad jie yra labai svarbūs, o 32,5 proc. – kad svarbūs. Šie respondentai suvokia integracijos reikšmę būsimo specialisto rengimo, jo saviraiškos procese. Išryškėjo, kad 7,5 proc. apklaustųjų šis ryšys yra nelabai svarbus.

Universitetinių mokyklų apklaustieji pateikė kitokią nuomonę: 64,3 proc. teigia, kad ryšys tarp teorinių žinių ir praktikos yra labai svarbus ir 35,7 proc. – kad svarbus. Tarp apklaustųjų nebuvo tokių, kurie manytų, kad teorijos ir praktikos ryšys nelabai svarbus rengiant meno specialistą.

Rengiant meno specialistus, svarbu išsiaiškinti ryšį tarp profesinio rengimo ir meninio ugdymo. 25,0 proc. universiteto respondentų tokį ryšį vertina kaip labai svarbų, o

75,0 proc. kaip svarbų. Kolegijų ugdytojams taip pat svarbus ir reikšmingas ryšys tarp profesinio rengimo ir meninio ugdymo. Už tokio ryšio įtvirtinimą, kaip labai svarbų pasisako 54,8 proc. respondentų ir kaip svarbų – 32,3 proc. Tačiau net 12,9 proc. nėra pakankamai pozityviai nusiteikę spręsti profesinio rengimo ir meninio ugdymo vienovės uždavinius. Tokia situacija atskleidžia ugdymo ribotumą: profesinio rengimo ir meninio ugdymo vieningas turinys neįgyja vertybės statuso.

Apibendrinant tyrimą galima teigti, kad aukštojoje mokykloje yra juntamas integruoto mokymo poveikis, o tai jau yra pozityvus ir perspektyvus reiškinys modernizuojant programas ir jų įgyvendinimą. Tačiau dalies dėstytojų požiūris į studijų programų įgyvendinimą rodo ir ribotas galimybes modernizuoti studijas aukštojoje mokykloje.

Mokymo(si) proceso paskirtis

Mokymas(is) vyksta socialinės sąveikos kontekste (Ramsden, 2000; Novak, 2002; Jucevičienė ir kt., 2007), todėl turėtų skatinti mąstymo, jausmų ir veiklos integraciją. Mokymo(si) procese labai svarbus veiksnys – pedagogų požiūris į proceso organizavimą, supratimas, kokiame procese yra geriausiai įsisavinama informacija. Tą aiškinantis buvo pateiktas sąrašas teiginių, kuriuos tiriamieji turėjo vertinti. 22 lentelėje pateiktas požymių reitingas, kuris atspindi dėstytojų požiūrį į mokymo(si) procesą ir jo paskirtį.

22 lentelė

Dėstytojų požiūris į mokymo(si) proceso paskirtį (proc.)

<i>Požymiai</i>	<i>Dėstytojai n= 54</i>	<i>Labai svarbus</i>	<i>Svarbus</i>	<i>Nelabai svarbus</i>	<i>Statistiniai rodikliai *</i>	
					χ^2 <i>reikšmė</i>	<i>Reikšmingumo lygmuo ρ</i>
Žinių kaupimas	Kolegijos	85,0	12,5	2,5	0,37	0,829
	Universitetai	85,7	14,3	0		
Pasirengimas baigiamajam egzaminui / baigiamajam darbui	Kolegijos	85,0	12,5	2,5	2,19	0,334
	Universitetai	71,4	28,6			
Asmens kultūros tobulinimas ir keitimasis	Kolegijos	77,5	20,0	2,5	0,36	0,834
	Universitetai	78,6	21,4	0		
Sąveika su informacijos šaltiniais	Kolegijos	70,0	30,0	0	0,38	0,733
	Universitetai	78,6	21,4	0		
Profesinės ir dalykinės kompetencijos įgijimas	Kolegijos	85,0	10,0	5,0	0,86	0,649
	Universitetai	92,9	7,1	0		
Požiūrio į meną keitimas	Kolegijos	60,0	40,0	0	4,68	0,096
	Universitetai	35,7	57,1	7,1		

$\rho^* < 0,05$

Vertinimai išryškino švietimo dalyvių (pedagogų) požiūrį į mokymo(si) paskirtį. Kaip matyti, dauguma, t. y. 85,0 proc. kolegijų ir 85,7 proc. universitetų respondentų labai svarbiu laiko žinių kaupimą. Tokio prioriteto dominavimas, tikėtina, priklauso nuo vyraujančios šiuo metu tradicinės mokymo paradigmos. Pedagogai, rengdami būsimą specialistą pagal tradicinę mokymo paradigmą, pagrindinį dėmesį skiria žinioms, įgūdžiams, gebėjimams. Kolegijų dėstytojai (2,5 proc.) žinių kaupimą įvertino kaip nelabai svarbų. Galima manyti, kad šiems pedagogams dalykinių žinių kaupimas ir lavinimas svarbus tiek, kiek jis skatina ugdytinių asmenybės saviraišką (Bitinas, 2000).

Profesinės ir dalykinės kompetencijos įgijimą ir tobulinimą palaiko dauguma universitetų (labai svarbu – 92,9 proc. ir 7,1 proc. – svarbu) ir kolegijų (labai svarbu – 85,0 proc. ir 10,0 proc. – svarbu) dėstytojų. Tai reiškia, kad aukštosiose mokyklose pabrėžiama įgyjamos specialybės kokybės svarba.

Iš kiekybinio tyrimo analizės duomenų matome, kad universitetų ir kolegijų atstovai išreiškė beveik vienodą nuomonę apie pasirengimą baigiamajam egzaminui/darbiui; sąveiką su informacijos šaltiniais; asmens kultūros tobulinimą ir keitimą(si). Tai patvirtino vyraujančią studijų, kaip mokymo proceso, paskirtį.

Ugdymo paradigmų kaitoje labai svarbus požiūris į meno supratimą ir vertinimą. Šis teiginys sulaukė daugumos kolegijos respondentų palaikymo. Net 60 proc. apklaustųjų mano, kad labai svarbu ir 40 proc. kad svarbu keisti ugdytinio meno suvokimą ir vertinimą kolegijoje. Tai labai svarbus faktorius modernizuojant meno dalyko studijas, nes išryškėja *modernizavimo prielaidos*, kurios keičia dėstymo strategijas ir leidžia priartinti meno studijas prie šiuolaikiniam ugdymui keliamų reikalavimų.

Atliktas tyrimas parodė, kad dėstytojams būdinga studijų samprata yra labai svarbus veiksnys skatinant būsimų specialistų šiuolaikišką brandą. Tai atsiskleidžia vertinant studijų programas ir jų įgyvendinimą bei mokymo(si) proceso paskirtį. Deja, dėstytojams būdinga studijų programos ir dalyko studijų proceso bei jų paskirties samprata dažniausiai grindžiama tradicine mokymo paradigma.

Studento pa(si)rengimo kokybė

Šiuolaikinė didaktika akcentuoja mokymą(si) kaip esminę ugdymo proceso ašį. Tai veikia studijų ir studento profesinės brandos kokybę. Vadinasi, svarbu žinoti, kaip tą supranta ir vertina dėstytojai.

Dėstytojų požiūris į studento pasirengimo kokybę baigus meno studijų programas (proc.)

Požymiai	Dėstytojai n= 54	Mažumai	Daugumai	Visiems	Statistiniai rodikliai *	
					χ^2 reikšmė	reikšmingumo lygmuo p
Geras meno dalyko studijų išmanymas	Kolegijos	40,0	50,0	10,0	1,23	0,539
	Universitetai	57,1	35,7	7,2		
Geras pasirengimas kūrybinei veiklai	Kolegijos	35,0	50,0	15,0	5,57	0,061
	Universitetai	71,4	21,4	7,2		
Mokymo(si) mokytis gebėjimai	Kolegijos	27,5	62,5	10,0	1,32	0,516
	Universitetai	28,6	50,0	21,4		
Bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai	Kolegijos	12,5	55,0	32,5	3,74	0,154
	Universitetai	35,7	42,9	21,5		
Geras pasirengimas koncertinei veiklai	Kolegijos	47,5	35,0	17,5	0,88	0,642
	Universitetai	57,1	21,4	21,5		
Studijų metu įgytų žinių, gebėjimų ir įgūdžių pakaks plėtoti karjerai	Kolegijos	10,0	80,0	10,0	1,55	0,460
	Universitetai	14,3	64,3	21,4		
Studijų metu įgytų žinių, gebėjimų ir įgūdžių pakaks tęsti studijoms	Kolegijos	12,5	57,5	30,0	3,13	0,208
	Universitetai	21,4	71,4	7,2		

$p^* < 0.05$

Apklausti universitetų dėstytojai palankiausiai vertina studijų metu įgytas žinias, gebėjimus ir įgūdžius, kurių turėtų pakakti plėtoti karjerai. Jie mano, kad daugumai (64,3 proc.) arba visiems (21,4 proc.) studentams tai garantuoja karjerą, kiti (14,3 proc.) nurodė, jog karjerą užtikrins tik mažumai. Kalbant apie tolesnes studijas, 71,4 proc. dėstytojų mano, kad sėkmingai tęsti studijas galės dauguma absolventų, o 7,2 proc. – jog galės studijuoti visi norintys. 21,4 proc. teigia, kad tolesnes studijas gali tęsti mažuma absolventų.

Kolegijų apklaustieji dėstytojai (80,0 proc.) pritaria nuomonei, jog žinių, gebėjimų ir įgūdžių karjerai plėtoti pakaks daugumai absolventų. 10,0 (proc.) tvirtina, kad jų pakaks visiems absolventams, tiek pat procentų respondentų pasisako už karjeros sėkmę mažumai. 57,5 proc. respondentų mano, kad dauguma baigusių neuniversitetines mokyklas galės ir toliau studijuoti, visiems tokias studijas prognozuoja 30,0 proc. apklaustųjų, o 12,5 proc. kolegijos dėstytojų mano, kad universitetinių studijų gali siekti mažuma absolventų.

Tyrimo dalyviai teigia, kad absolventai, baigę studijų programą, nepakankamai gerai išmano dalyką ir nepakankamai yra pasirengę kūrybinei veiklai. Kitaip tariant, 71,4 proc. universiteto respondentų kritiškai įvertino būsimus specialistus, nes mano, kad tokia veikla pasižymės mažuma studentų. Tokiam požiūriui pritaria ir kolegijų dėstytojai (35,0 proc.), tačiau 7,2 proc. universitetų ir 15,0 proc. kolegijų dėstytojų tvirtina, kad jų ugdytiniai yra pasirengę kūrybinei veiklai.

Tyrėją domino dėstytojų nuomonė apie studentų mokymą(si). Mokymosi negalima tapatinti su mokymu, kadangi mokymasis grindžiamas konstruktyvizmo teorija, kuri remiasi prielaida, jog žmogus, sąveikaudamas su aplinka ir remdamasis savo ankstesne patirtimi, kuria individualų žinojimą (Čiužas, Adaškevičienė, 2007). Efektyvus ir prasmingas mokymas(is) yra priimtinas 50,0 proc. universiteto ir 62,5 proc. kolegijų dėstytojų. Tačiau 28,6 proc. universiteto ir 27,5 proc. kolegijų dėstytojų mano, kad tik mažuma studentų turi tokio mokymo(si) pagrindus ir jų pastangas lydi sėkmė.

Analizuojant mokymą(si), galima pastebėti, kad šis procesas gali būti grindžiamas bendravimu ir bendradarbiavimu. Ugdyimo proceso subjektai patys konstruoja žinias ir transformuoja procesą tarpusavyje bendraudami, diskutuodami. Tačiau skeptiškai nusiteikę 12,5 proc. kolegijos ir 35,7 proc. universiteto apklaustųjų mano, kad taip bendraudami daugiau išmoka tik mažuma būsimų absolventų.

Studijų programos ir dalyko turinio analizė atskleidė tradicinį meno specialistų rengimą. Tyrimo duomenys tą patvirtino: 35,0 proc. kolegijos dėstytojų teigia, kad dauguma studentų yra pasirengę koncertinei veiklai, 47,5 proc. – kad mažuma, o 17,5 proc. – kad visi. Panašiai mano ir universitetų dėstytojai. Tai rodo, kad įtvirtinami atlikėjams būdingi įgūdžiai ir gebėjimai, t. y. meninė veikla dažnai yra tapatinama su profesine veikla. Taigi, atlikto tyrimo duomenys patvirtina vyraujančią tradicinę mokymo sampratą kolegijoje.

Kita vertus, meno dalyko studijos neįmanomos be kūrybiškos veiklos. Tai studentų ir šiuolaikinės profesinės brandos veiksnys bei svarbi studijų modernizavimo prielaida. Visa tai pažymi specialisto profesinio rengimo kokybę. Tačiau kokybė priklauso nuo praktikos ypatybių, jų kryptingumo, o ne tik nuo požiūrio į studijas. Todėl tyrėją domino ir studijų kryptingumas.

Studijų kryptingumas

Vieni autoriai (Kolb, 1984) mokymu(si) vadina tik tą veiklą, kurioje besimokantis aktyviai naudojasi sukauptomis žiniomis bei patirtimi, kiti (Knowles, 1984) atkreipia dėmesį į mokymo(si) strategijas, metodus bei savo mokymo(si) valingą monitoringą bei valdymą. Tyrėjų pastebėjimu, aukštojoje mokykloje dažnai vyrauja paviršutiniškas požiūris į studijas, kuris grindžiamas ne mokymu(si), o pasyviu informacijos perėmimu.

Tyrimo duomenys rodo dėstytojų požiūrį į studijų kryptingumą, kuris atsiskleidžia vertinant veiklos pobūdį, formas ir priemones (24 lentelė).

24 lentelė

Meno dalykų studijų kryptingumas (proc.)

<i>Požymiai</i>	<i>Dėstytojai n= 54</i>	<i>Svarbi</i>	<i>Kartais</i>	<i>Nesvarbi</i>	<i>Statistiniai rodikliai *</i>	
					<i>χ²reikšmė</i>	<i>reikšmingumo lygmuo ρ</i>
Reproduktyvi veikla	Kolegijos	65,0*	12,5*	22,5	12,25	0,002*
	Universitetai	21,4*	57,1*	21,4		
Kūrybiška veikla	Kolegijos	65,0	35,0	0	4,31	0,116
	Universitetai	42,9	50,0	7,1		
Bendradarbiavimas su pedagogu	Kolegijos	65,0	27,5	7,5	1,11	0,572
	Universitetai	71,4	28,6	0		
Praktinės užduotys	Kolegijos	80,0	12,5	7,5	4,40	0,111
	Universitetai	64,3	35,7	0		
Veiklos formos ir rūšių įvairovė	Kolegijos	75,0	22,5	2,5	1,21	0,545
	Universitetai	64,3	35,7	0		
Meninės išraiškos priemonės	Kolegijos	85,0	10,0	5,0	3,34	0,187
	Universitetai	71,4	28,6	0		

ρ* < 0,05

Kūrybinė žmogaus veikla priklauso tiek nuo žmogaus bendrojo, tiek ir nuo specialiojo profesinio pasirengimo. Studijų metu yra projektuojamas skirtingas veiklos produktas, atitinkantis ne tik bendruosius reikalavimus produkto kokybei, bet ir individualųjį supratimą apie šios veiklos atlikimo būdus ir yra grindžiamas individo patirtimi.

Analizuojant studijose vyraujančią veiklą (24 lentelė) siekta atskleisti, ar studijų procese yra orientuojamasi į tradicinę, ar šiuolaikišką jos sampratą. Net 65,0 proc. kolegijos dėstytojų reproduktyvią veiklą laiko svarbia ir tik 22,5 proc. mano, kad ji nėra

vyraujanti. Tuo tarpu tik 21,4 proc. universitetų dėstytojų mano, kad ji svarbi, o 57,1 proc. mano, kad ji turėtų vyrauti kartais. Požiūrio esminį skirtumą patvirtina statistinis reikšmingumas $p < 0,002$. Visa tai rodo, kad kolegijose yra labiau vertinama reproduktyvi veikla ir išlikusi sena mokymo tradicija rengiant specialistus. Tai aiškiai rodo studijų kryptingumą ir kaitos prielaidas.

Studijų proceso kryptingumas ryškėja dėstytojams vertinant jų ir studentų bendradarbiavimui skirtą veiklą. Tokia veikla yra svarbi 65,0 proc. kolegijų ir 71,4 proc. universitetų dėstytojų. Tačiau 27,5 proc. kolegijų ir 28,6 proc. universiteto dėstytojų mano, kad tokia veikla reikalinga tik kartais. Be to, 85,0 proc. kolegijų ir 71,4 proc. universitetų respondentų pažymi meninių išraiškos priemonių svarbą. Deja, likusieji jas tapatina su išraiškos priemonėmis, kurioms nebūdingas meninis įprasminimas. Taip atsiskleidžia ribotos galimybės modernizuoti meno dalyko studijas.

Apibendrinant atlikto tyrimo duomenis aiškėja, kad meno dalyko studijų kryptingumą koreguoja šiuolaikiško ugdymo idėjos, tačiau praktikoje pokyčiai yra labiau fragmentiški, negu sisteminiai. Tai daug kuo priklauso nuo dėstytojų požiūrio į šiuolaikišką profesinį rengimą, nuo jų suvokiamos proceso kryptingumo svarbos. Ši prielaida tikrinta nagrinėjant metodų taikymą studijų procese.

Mokymo ir mokymosi metodai studijų procese

Edukacinių paradigimų virsmo koreguojamose studijose vis daugiau reikšmės įgyja studento aktyvumą skatinantys mokymo(si) metodai, o sykiu ir atitinkamas pasiekimų vertinimas. Keičiasi studento ir dėstytojo vaidmenys: dėstytojas yra studento partneris ir studijų organizatorius, užtikrinantis savarankiško mokymo(si) galimybių įvairovę, studijuojant meno dalykus jis stengiasi sudaryti sąlygas studentų saviraiškai. Todėl norint modernizuoti meno studijas, svarbu išsiaiškinti, kokius mokymo(si) metodus dėstytojai taiko studijų metu (25 lentelė).

Tyrimo rezultatai akivaizdžiai rodo, kad dauguma aukštųjų mokyklų dėstytojų neatsisako tradicinių metodų. Statistiškai ryškus skirtumas pastebimas taikant tik projekto metodą ($p < 0,000$).

Mokymo ir mokymosi metodų taikymas studijų procese (proc.)

Metodai	Dėstytojai n= 54	Dažnai	Retokai	Nenaudo- jami	Statistiniai rodikliai *	
					χ^2 reikšmė	reikšmingumo lygmuo ρ
Žodinis dėstymas	Kolegijos	70,0	30,0	0	0,77	0,512
	Universitetai	57,1	42,9	0		
Pokalbis	Kolegijos	90,0	10,0	0	1,20	0,358
	Universitetai	78,6	21,4	0		
Demonstra- vimas ir stebėjimas	Kolegijos	90,0	10,0	0	1,20	0,358
	Universitetai	78,6	21,4	0		
Praktiniai darbai	Kolegijos	100	0	0	2,91	0,259
	Universitetai	92,9	7,1	0		
Situacijų analizė	Kolegijos	47,5	42,5	10,0	1,97	0,372
	Universitetai	64,3	21,4	14,3		
Problemų sprendimo paieškos	Kolegijos	70,0	25,0	5,0	1,17	0,555
	Universitetai	64,3	35,7	0		
Individualus darbas	Kolegijos	72,5	12,5	15,0	2,92	0,232
	Universitetai	92,9	7,1	0		
Projektai	Kolegijos	12,5*	62,5	25,0*	15,56	0,000*
	Universitetai	64,3*	35,7	0		
Koncertų rengimas ir jų aptarimas	Kolegijos	55,0	35,0	10,0	1,54	0,462
	Universitetai	35,7	50,0	14,3		

$\rho^* < 0,05$

Žodinį metodą linkę dažnai naudoti 70,0 proc. kolegijos dėstytojų ir 57,1 proc. universiteto dėstytojų. Vienodai reikšmingais laikomi pokalbio ir demonstravimo bei stebėjimo metodai. Juos dažnai naudoja net 90,0 proc. kolegijos bei 78,6 proc. universiteto respondentų. Individualus darbas taikomas 92,9 proc. universitetinių studijų procese, kolegijose šis procentas mažesnis – 72,5 proc.

Analizuojant koncertų rengimą ir aptarimą matyti, kad 55,0 proc. kolegijos dėstytojų ir 35,7 proc. universiteto dėstytojų tai laiko svarbiu. Tačiau tokio darbo nevertina 10,0 proc. neuniversitetinių studijų ir 14,3 proc. universitetinių studijų dėstytojų.

Visa tai patvirtina, kad praktikoje vyrauja tradicinis mokymas, todėl modernizuojant dalykų studijas aktualu ieškoti naujų, mokymą(si) įtvirtinančių teorinių pagrindų.

Apibendrinant dėstytojų požiūrį į dalykų studijas galima teigti:

➤ dalis dėstytojų suvokia, kad mokymo(si) procesas nėra tik žinių ir įgūdžių perdavimas, tai – aktyvus supratimo ir įgūdžių konstravimo procesas, kuriame kuriamos reikšmės, ieškoma prasmių. Tačiau praktikoje mokymas(is) neretai nukreipiamas pažinimui ir informacijos perteikimui, todėl nepavyksta išvengti požiūrio į studijas kaip į tradicinį mokymą;

➤ požiūris į studento pasirengimą sietinas su pedagogo veikla. Jis tampa mokymo(si) proceso partneriu, jungia savo veiklą su besimokančiojo veikla. Tai įgyvendinama remiantis jam būdinga studijų samprata ir atitinkamais jų modeliavimo veiksniais: požiūriu į studijų programas ir jų įgyvendinimą, dalyko turinį, mokymo(si) proceso paskirtį, studento pasirengimo kokybę, studijų kryptingumą, mokymo ir mokymo(si) metodus;

➤ norint modernizuoti meno dalyko studijas kolegijos dėstytojams būtina taikyti naujesnes dėstytojų strategijas ir tokiu būdu tenkinti ugdytinių, šiuolaikinės visuomenės ir rinkos poreikius. Tai galimybė ir priedermė kurti edukacinių paradigms virsmą atitinkantį studijų kontekstą.

Aptartas dėstytojų požiūris į mokymą(si) praktikoje koreguoja specialistų rengimą, taip pat ir dalykų studijas. Kita vertus, profesinį rengimą ir dalykų studijas koreguoja ir ugdytinių požiūris, jiems būdinga studijų samprata. Todėl nagrinėjant studijų modernizavimo galimybes svarbu vertinti ir nuo studentų požiūrio priklausančią jų profesinę brandą bei studijų proceso kaitą edukacinių paradigms virsmo kontekste.

3.2.2. Studentų požiūris į dalykų studijas

Vertinant specialistų rengimą kolegijoje svarbu išsiaiškinti studentų nuomonę apie mokymo(si) organizavimą. Tai pasakytina ir apie meninį ugdymą, nes jį „svarbu vertinti kaip socialiniu požiūriu sąlygotą asmens dvasingumo sklaidos sistemą, kuri konkretina šio proceso paskirtį skatinant meninės patirties plėtrą ir įprasminant asmenybės brandą“ (Kievišas ir kt., 2007, p. 122).

Profesinio rengimo paskirties vertinimas

Buvo apklausti universitetų ir kolegijų meno specialybių studentai (žr. 18 priede). Iš atsakymų ryškėja profesinio rengimo realijos, taip pat respondentų požiūris į studijas aukštojoje mokykloje (26 lentelė).

26 lentelė

Studentams būdingas profesinio rengimo paskirties vertinimas (proc.)

Profesinio rengimo paskirties rodikliai	Studentai n= 139	Esminiai	Svarbūs	Neesminiai	Statistiniai rodikliai*	
					χ^2 reikšmė	reikšmingumo lygmuo p
Studijų programos dalykų tikslų ir uždavinių žinojimas	Kolegijos	60,9	34,8	4,3	3,24	0,198
	Universitetai	52,5	47,5	0		
Susipažinimas su studijuojamos programos profesinių kvalifikacijų charakteristikomis	Kolegijos	58,6	34,3	7,1	2,08	0,353
	Universitetai	52,5	45,0	2,5		
Dalykinių kompetencijų ugdymas(is)	Kolegijos	51,5	45,5	3,0	4,02	0,134
	Universitetai	70,0	27,5	2,5		
Profesinių kompetencijų ugdymas(is)	Kolegijos	58,6*	34,3*	7,1	10,56	0,005*
	Universitetai	37,5*	62,5*	0		
Studento nuomonė dėl studijų proceso organizavimo ir dėstymo	Kolegijos	32,3*	46,5	21,2*	14,17	0,001*
	Universitetai	60,0*	40,0	0		

$p^* < 0,05$

Atliekant apklausą raštu, norėta sužinoti, ar studentams rūpi studijų proceso organizavimas, jų profesinės brandos kryptingumas ir kaip jie vertina meno dalykų studijas. Atsakydami į klausimą apie studijų programos dalykų tikslų, uždavinių žinojimą, 60,9 proc. kolegijos studentų pažymėjo, kad tai esminis studijų vertinimo rodiklis ir 34,8 proc. – kad svarbus. Tačiau 4,3 proc. studentų nepageidauja susipažinti su šiuo profesinio rengimo kriterijumi, manydami, kad tai neesminis dalykas. Universitetų studentai (100 proc.) pasisako už susipažinimą su dalykų studijų tikslais ir uždaviniais. Toks dėmesys sudaro galimybę studentui reikštis ir koreguoti dalykų pasirinkimą.

Tai pasakytina ir apie susipažinimą su profesinėmis kvalifikacijomis. 26 lentelėje aiškiai matyti, kad 92,9 proc. kolegijos ir 97,5 proc. universitetų tiriamųjų patvirtina, jog iš

esmės reikšminga susipažinti su kvalifikacijomis, kurios parodo būsimo specialisto gebėjimą atlikti įvairius vaidmenis.

Iš pateiktų tyrimo rezultatų matyti, jog universitetų studentai ypač vertina dalykinių kompetencijų ugdymą. Profesinę kompetenciją pažymi 37,5 proc. respondentų kaip esminę ir 62,5 proc. kaip svarbią (kolegijose atitinkamai 58,6 proc. ir 34,3 proc.). Tik 7,1 proc. būsimų specialistų tokių kompetencijų ugdymą laiko neesminiu profesinio rengimo kriterijumi. Toks net statistiškai reikšmingas skirtumas ($\rho < 0,005$) gali būti nulemtas praktinio studijų kryptingumo kolegijoje. Tai rodo ganėtinai šiuolaikišką ugdytinių požiūrį į studijas.

Džiugina ir tas faktas, kad didžioji dalis respondentų siekia ne tik aukštojo mokslo diplomo, bet ir yra aktyvūs nuomonės reiškėjai studijų organizavimo ir dėstytojų kokybės klausimais. Visa tai patvirtina, kad daugumos studentų vertinama profesinio rengimo paskirtis dera su šiuolaikinio profesinio rengimo samprata ir yra palanki studijų modernizavimui.

Būsimų specialistų kūrybingumas

Siekiant modernizuoti meno dalyko studijas, svarbu jas modeliuoti remiantis asmens kultūros ugdymo ir profesinio rengimo vienovės samprata. Tai atsiskleidžia vertinant studentų pastangas interpretuoti kūrinį.

Apklausę kolegijų studentus (27 lentelė) sužinojome, jog ugdymo procese 87,9 proc. respondentų labai svarbiu ir 10,1 proc. svarbiu tikslu užsibrėžia kūrinį atlikti pagal dėstytojo sumanymą (universitetuose atitinkamai 47,5 proc. ir 40,0 proc.). Pažymėtina, kad tik 2,0 proc. kolegijų ir 12,5 proc. universitetų studentų siekia savarankiškumo. Tai rodo neišnaudojamas kūrybingumo galimybes ir patvirtina, kad reikia skatinti kolegijų studentų meninę raišką bei atitinkamai koreguoti kūrinių studijas.

27 lentelė

Meno kūrinio suvokimas ir interpretavimas (proc.)

<i>Kūrinio atlikimo kriterijai</i>	<i>Studentai n= 139</i>	<i>Labai svarbu</i>	<i>Svarbu</i>	<i>Visiškai nesvarbu</i>	<i>Statistiniai rodikliai*</i>	
					<i>χ^2 reikšmė</i>	<i>reikšmingumo lygmuo ρ</i>
Siekiu atlikti dėstytojo sumanytą interpretaciją	Kolegijos	87,9*	10,1*	2,0*	25,92	0,000*
	Universitetai	47,5*	40,0*	12,5*		
Siekiu atlikti be klaidų	Kolegijos	87,9*	10,1*	2,0*	23,41	0,000*
	Universitetai	50,0*	37,5*	12,5*		

$\rho^* < 0,05$

Būsiami specialistai kolegijose, studijuodami meno kūrinus, taip pat įvertina kūrinio atlikimą be klaidų – labai svarbiu laiko 87,9 proc., svarbiu 10,1 proc., o 2,0 proc. apklaustųjų – visiškai nesvarbiu.

Toks požiūris rodo, kad aukštojoje mokykloje meno dalykų studijas reikia koreguoti ir proceso centre įtvirtinti ugdytinį. Galima daryti prielaidą, jog studijuojant meno dalykus apsiribojama mokymo siekiais – įsisavinti dėstytojo pateiktą interpretaciją, įgyti žinių ir jas teisingai taikyti. Tai rodo, kad kūrybingumo srityje reikalingi esminiai pokyčiai, nauja kūrybingumu grindžiama dalykų studijų metodika ir profesinio rengimo samprata. Visa tai yra studijų modernizavimo uždaviniai.

Profesinės brandos skatinimas

Visuomenėje, kurioje besimokantieji turi prisitaikyti prie dažnų pokyčių, privalo įgyti ir naujų informacijos gavimo bei panaudojimo būdų. Emocinė ir socialinė sritys tampa vis reikšmingesnės, palyginus su turimomis sukauptomis žiniomis (Žydžiūnaitė, 2008). Todėl, norint modernizuoti meno dalykų studijas kolegijoje, svarbu sužinoti studentų požiūrį į mokymui(si) ir profesinės brandos skatinimui tinkamų metodų taikymą (28 lentelė).

Vertinimui buvo pateiktas metodų sąrašas, kuriame būsiami meno specialistai turėjo nurodyti taikymo dažnumą ugdymo procese. Šis tyrimas turėjo padėti išsiaiškinti, kaip dažnai taikomi mokymo(si) metodai, kuriais įtvirtinamos mokymo(si) galimybės ir patirtis.

28 lentelė

Mokymo ir mokymosi metodų taikymas studijuojant meno dalykus (proc.)

<i>Metodai</i>	<i>Studentai n= 139</i>	<i>Dažnai</i>	<i>Retokai</i>	<i>Nenau- doja</i>	<i>Statistiniai rodikliai*</i>	
					<i>χ^2reikšmė</i>	<i>reikšmingumo lygmuo ρ</i>
Žodinis dėstymas	Kolegijos	94,9	4,0	1,0	5,46	0,065
	Universitetai	85,0	15,0	0		
Pokalbis	Kolegijos	73,7*	26,3*	0	8,84	0,012*
	Universitetai	50,0*	47,5*	2,5		
Demonstravimas ir stebėjimas	Kolegijos	54,5	41,4	4,0	1,04	0,594
	Universitetai	45,0	50,0	5,0		
Praktiniai darbai	Kolegijos	55,6	39,4	5,1	2,12	0,346
	Universitetai	60,0	40,0	0		
Situacijų analizė	Kolegijos	43,4*	46,5	10,1	6,19	0,045*
	Universitetai	22,5*	57,5	20,0		

Problemų sprendimo paieškos	Kolegijos	49,5*	42,4	8,1*	8,52	0,014*
	Universitetai	25,0*	55,0	20,0*		
Individualus darbas	Kolegijos	67,7	20,2	12,1*	7,42	0,024*
	Universitetai	65,0	35,0	0*		
Projektai	Kolegijos	20,2*	37,4	42,4*	20,8	0,000*
	Universitetai	52,5*	40,0	7,5*		
Seminarai	Kolegijos	10,1*	29,3*	60,6*	41,5	0,000*
	Universitetai	47,5*	47,5*	5,0*		
Koncertų rengimas ir jų aptarimas	Kolegijos	29,3	48,5	22,2	4,17	0,124
	Universitetai	17,5	67,5	15,0		

$\rho^* < 0,05$

Kolegijos studentai aukštosios mokyklos pedagoginę situaciją atspindi išskirdami labiausiai naudojamus metodus: žodinis dėstymas (dažnai – 94,9 proc. respondentų), pokalbis (dažnai – 73,7 proc. respondentų), individualus darbas (dažnai – 67,7 proc.).

Universitetinių studijų respondentai taip pat išskiria žodinio dėstymo metodą (dažnai 85,0 proc.), individualų darbą (dažnai 65,0 proc.), praktinius darbus (dažnai 60,0 proc.).

Neuniversitetinių aukštųjų mokyklų studentai nurodo, kad seminarų metodą naudoja nedidelė dalis dėstytojų, o net 60,6 proc. kolegijos studentų tvirtina, kad tokio metodo dėstytojai nenaudoja visai. Įdomiai pateikiamas ir projekto taikymas (jis dažnai naudojamas – 20,2 proc., retokai – 37,4 proc., o štai net 42,4 proc. būsimų specialistų nepastebėjo jo taikymo ugdymo procese). Tarp aukštųjų mokyklų: statistiškai ryškus skirtumas pastebėtas taikant situacijų analizės metodą ($\rho < 0,045$), problemų sprendimo paieškas ($\rho < 0,014$), individualų darbą ($\rho < 0,024$), projektus ir seminarus ($\rho < 0,000$).

Studentų pateikta nuomonė atspindi tendenciją, kad kolegijų pedagogai dažniau yra linkę dirbti tradiciškai, neieško ir šiuolaikiškų metodų. Tai įtvirtina atitinkamą studijų kontekstą, kuris riboja galimybes modernizuoti profesinio rengimo praktiką ir skatinti šiuolaikinių specialistų profesinę brandą.

Ugdytinio savisklaidos prielaidos studijų procese

Vertinant meno dalyko studijų modernizavimo galimybes, svarbu atskleisti meninę studentų patirties visumą (29 lentelė).

Meninės patirties ypatybės studijuojant meno dalyką (proc.)

Studijavimo kriterijai	Studentai n= 139	Svarbu	Kartais	Nesvarbu	Statistiniai rodikliai*	
					χ^2 reikšmė	reikšmingumo lygmuo ρ
Reproduktyvi veikla	Kolegijos	44,4	46,5	9,1	4,36	0,113
	Universitetai	42,5	57,5	0		
Kūrybiška veikla	Kolegijos	91,9	5,1	3,0	3,43	0,180
	Universitetai	100	0	0		
Bendradarbiavimas su pedagogu	Kolegijos	65,7*	32,3*	2,0	11,52	0,003*
	Universitetai	92,5*	5,0*	2,5		
Praktinės užduotys	Kolegijos	63,6	31,3	5,1	2,49	0,287
	Universitetai	72,5	27,5	0		
Veiklos formos ir rūšių įvairovė	Kolegijos	52,5*	41,4*	6,1	7,39	0,025*
	Universitetai	77,5*	20,0*	2,5		
Meninės išraiškos priemonės	Kolegijos	64,6*	33,3*	2,0	11,19	0,004*
	Universitetai	92,5*	7,5*	0		

$\rho^* < 0,05$

Kadangi meninio ugdymo procesui svarbi kūrybinė veikla, tyrimo metu svarbu buvo išsiaiškinti, kokios meninės patirties ypatybės gali būti meno dalykų studijavimo rezultatas. Duomenys pateikiami kartu universitetų ir kolegijų, nes tarp šių institucijų tiriamųjų duomenų išryškėja statistiškai reikšmingi skirtumai: bendradarbiavimas su pedagogu, veiklos formos, rūšių įvairovė bei meninės išraiškos priemonės. Kolegijos (65,7 proc.) ir ypač universiteto (92,5 proc.) apklaustiesiems svarbus bendradarbiavimas su pedagogu. Tokia sąveika svarbi 32,3 proc. kolegijos ir 5,0 proc. universiteto meno studijų studentų. Tačiau 2,0 proc. kolegijų studentų mano, kad tokia sąveika nėra svarbi plėtojant meninę patirtį. Panašus procentas (2, 5 proc.) ir tarpe būsimų universiteto absolventų. Tai rodo studijų modernizavimo rezervus.

Tyrimo duomenys parodė, kad pripažindami reprodukcinės veiklos reikšmę ugdytiniai riboja asmens savisklaidos galimybes, įtvirtina atitinkamą patirtį ir vaidmenis koreguojant profesinę brandą. Tokios studijos orientuojasi į dalyko žinių kaupimą, reproduktivumą ir nėra palankios meniniam ugdymui.

Atliktas tyrimas išryškina vyraujančią tradicinį mokymą kolegijoje ir jam būdingas apraiškas praktikoje. Vertinant meno dalykų studijas aiškėja, kad jų modernizavimui palankesnės aplinkybės yra universitetuose, o ne kolegijose. Tą patvirtina kolegijoje vyraujantis tradicinis dalyko mokymas, kuris įtvirtina ribotą studentų požiūrį į kūrybingumą ir asmenybės savisklaidą grindžiamą profesinę brandą.

Apibendrinant studentų požiūrį į dalykų studijas galima teigti, kad:

- daugumos studentų požiūris į dalykų studijas ir profesinį rengimą yra gana šiuolaikiškas ir palankus studijų modernizavimui edukacinių paradigimų virsmo kontekste;
- kolegijoje vyrauja reprodukcinio pobūdžio veikla, kuri riboja profesinę brandą, įtvirtina mokymu grindžiamą meninio ugdymo ir profesinio rengimo paskirties sampratą ir riboja galimybes įgyvendinti šiuolaikinio profesinio rengimo turinį;
- edukacinių paradigimų virsmo idėjas atspindinti studijų samprata kol kas menkai įgyvendinta ir kad tai riboja ugdytinio saviskleidimą bei šiuolaikinę profesinę brandą studijų procese.

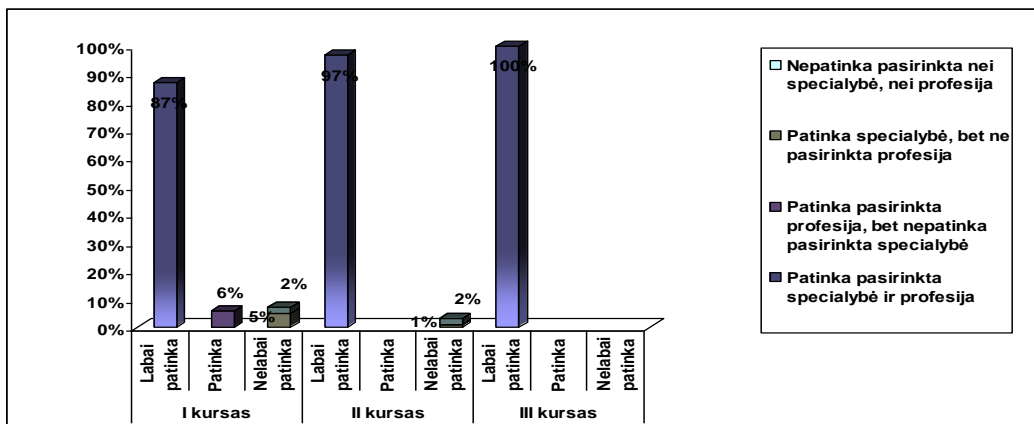
Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad dėstytojų ir studentų požiūriai į meno dalykų studijas, taip pat siekiai ir lūkesčiai neretai skiriasi vertinant juos edukacinių paradigimų virsmo kontekste. Tai prielaidos kurti skirtingą studijų kontekstą ir įgyvendinti edukacinių paradigimų virsmą praktikoje. Todėl aktualu aptarti požiūrį į studijas koreguojančius veiksnius.

3.2.3. Požiūrį į dalykų studijas koreguojantys veiksniai (studijų konteksto korekcijos prielaidos)

Siekiant proceso centre įtvirtinti ugdytinį svarbu rūpintis jo požiūriu į studijas. Kita vertus, šis požiūris nėra tik pačių studijų patirties rezultatas, kuris koreguoja galimybes įgyvendinti edukacinių paradigimų virsmą praktikoje. Požiūrį veikia ir platesnis sociokultūrinis kontekstas, socialiniai ir asmeniniai motyvai. Siekiant patikrinti teorinio modelio (7 pav.) veiksmingumą ir atskleisti būsimų meno specialistų požiūrį į dalykų studijas, nagrinėti studijų vertinimo veiksniai ir būsimų specialistų interesus pasirinktai profesijai bei specialybei.

Interesas pasirinktai specialybei ir profesijai

LR Pagrindinių, specialiųjų profesinių ir vientisųjų studijų programų nuostatai (2005), LMS 1-osios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašai (2010) apibrėžia profesinio rengimo ypatybes kolegijoje. Tačiau rengimo efektyvumas priklauso ir nuo studento požiūrio į studijas bei pavienių dalykų studijavimą. Interesą dalykų studijoms gali lemti atitinkamas požiūris į pasirinktą specialybę bei profesiją (9 pav.).

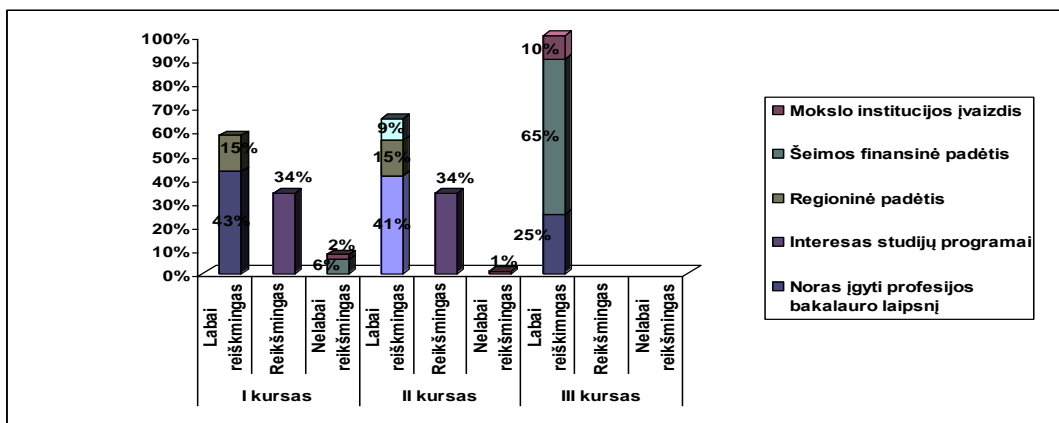
9 pav. *Interesas pasirinktai specialybei ir profesijai*

9 paveiksle pristatyti tyrimų duomenys rodo, kad dauguma pirmo kurso (87 proc.) ir antro kurso (97 proc.) studentų palankiai vertina pasirinktą specialybę ir profesiją, o trečio kurso studentams ji net labai patinka. Tai svarbi aplinkybė modeliuojant dalykų studijavimą. Be to, šis požiūris iš dalies pagrindžia ir pateisina praktinę studijų orientacijos reikšmę kolegijoje.

Platesni tyrimai taip pat rodo, kad studijų procese pajutus sėkmę padidėja motyvacija tęsti studijas, tobulinti profesinę veiklą, kyla interesas pasirinktai specialybei bei profesijai (Malcienė, 2007). Todėl interesas pasirinktai specialybei ir profesijai konkretina požiūrį į studijas ir yra reikšmingas jų veiksnys, o jo koregavimas yra studijų uždavinys.

Motyvai pasirenkant studijų instituciją

Nagrinėjant požiūrio į studijas veiksnius tirti motyvai, kurie koregavo tiriamųjų pasirinkimą studijuoti kolegijoje (10 pav.).

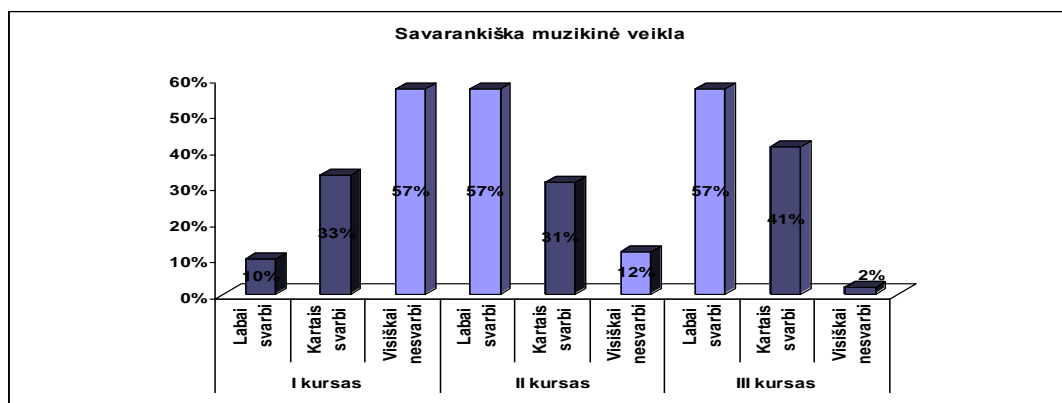
10 pav. *Studijų institucijos pasirinkimo motyvai*

Nagrinėjant motyvus, nulėmusius studijų pasirinkimą Panevėžio kolegijoje, paaiškėjo, jog svarbiausia pirmo kurso (43 proc.) ir antro kurso (41 proc.) studentams buvo noras įgyti profesijos bakalauro laipsnį. Būsimų studentų beveik nedomino mokslo institucijos įvaizdis (2 proc. pirmo ir 1 proc. antro kurso studentų), šeimos finansinė padėtis (6 proc.). Todėl ir vertinamas bendras pasirinktos specialybės įvaizdis, o ne jos ypatybės, studijų kryptingumas ar įgyjama kompetencija studijuojant dalykus. Akivaizdu, kad reikalingos nemažos permainos švietimo sistemoje, kol susiformuos ieškantis, žinių trokštantis, pats savo studijų kryptį motyvuotai pasirenkantis ir koreguojantis studentas. Vadinasi, norint modeliuoti šiuolaikiškas studijas yra svarbu rūpintis studento motyvacija studijų atžvilgiu, nes tai veikia jų kokybę.

Studentų požiūris į savarankišką muzikinę veiklą

Aiškinantis požiūrį į savarankišką muzikinę veiklą nagrinėti įvairių kursų studentų išsakyti vertinimai. Tiriamieji atskleidė savo interesus muzikos užsiėmimuose (11 pav.).

Duomenys rodo daugumos (antro ir trečio kurso – 57 proc.) studentų interesą savarankiškai muzikinei veiklai. Tuo tarpu pirmo kurso studentai (57 proc.) šiai veiklai didesnio poreikio nejaučia. Netgi dalis antro kurso (31 proc. kartais svarbi), o 12 proc. (visiškai nesvarbi) studentų rodo menką motyvaciją savarankiškos muzikinės veiklos atžvilgiu (11 pav.).

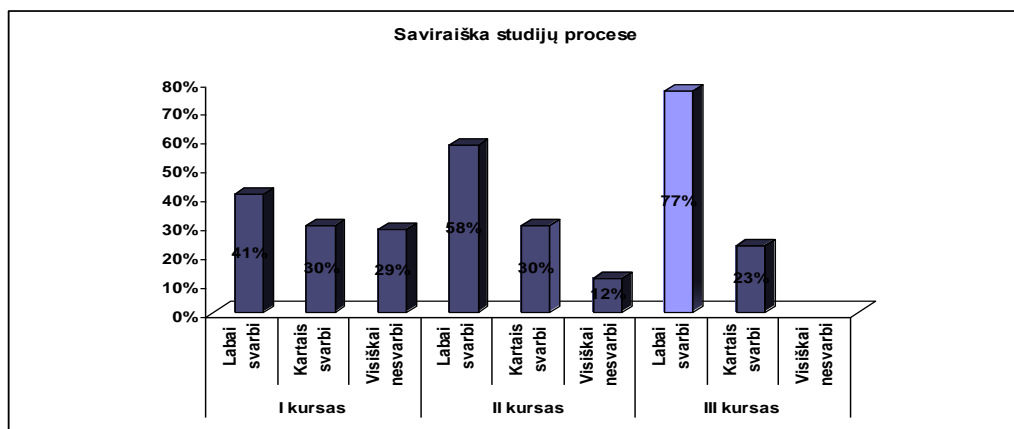
11 pav. *Poreikis savarankiškai muzikinei veiklai*

Tai rodo ribotas galimybes studijuoti meną ir skatinti šiuolaikišką profesinę brandą, taip pat veikia studijų modernizavimą įtvirtinant proceso centre ugdytinį.

Požiūris į saviraišką studijų procese

Meno dalykų studijų centre siekiant įtvirtinti asmenybę, svarbu skatinti saviraišką. Jos reikšmę ir galimybes turėtų suvokti bei vertinti ir aukštųjų neuniversitetinių studijų ugdytiniai.

Tyrimo duomenys (12 pav.) rodo, kad net 77 proc. trečio kurso ir 58 proc. antro kurso studentų labai svarbu save išreikšti, atskleisti savo galimybes muzikuojant.

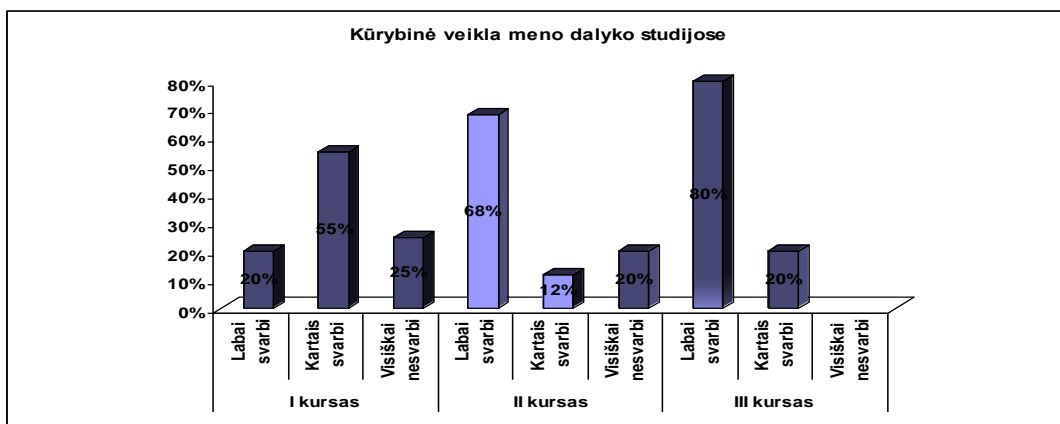
12 pav. *Studentų požiūris į saviraišką*

Saviraiška yra būtina studijuojant muziką kaip meną, ji žymi muzikos studijų savitumą ir koreguoja veiklą muzikos užsiėmimuose. Pagal kursus gerėjantys rezultatai rodo, kad požiūris pamažu keičiasi, tačiau tokios kaitos nepakanka meno studijoms. Todėl šio požiūrio kaita yra svarbus uždavinys modernizuojant meno dalykų studijų praktiką.

Kita vertus, studentų požiūris į saviraišką ir jos galimybes yra reikšmingas jų meninei brandai. Tačiau tą dar reikia susieti su profesiniu rengimu, nes tai veikia būsimo specialisto šiuolaikišką profesinę brandą ir yra proceso modernizavimo prielaida. Kadangi saviraiška yra kūrybinio pobūdžio (Kievišas, 2007), žvilgsnis krypsta į studentų kūrybingumą ir jiems būdingą tokio pobūdžio veiklos vertinimą.

Požiūris į kūrybinę veiklą

Šiuolaikiniame būsimų specialistų rengimo procese kūrybinė veikla yra būtina ir meno dalykų studijų, ir profesinio rengimo sąlyga. Todėl tyrėjai buvo svarbu išsiaiškinti, ar tiriamieji suvokia kūrybinės veiklos reikšmę (13 pav.).

13 pav. *Studentų požiūris į kūrybinę veiklą*

Tyrimo rezultatai rodo (13 pav.), kad dauguma trečio kurso (80 proc.), antro kurso (68 proc.) ir pirmo kurso (55 proc.) studentų suvokia kūrybinės veiklos reikšmę profesinei brandai. Tai svarbi sąlyga modeliuojant ir modernizuojant studijas. Suprantama, šį požiūrį pirmiausia reikia įtvirtinti visiems ugdytiniams. Tačiau jį svarbu tinkamai išnaudoti ir visų dalykų studijose. Tai taip pat svarbus studijų kokybės ir modernizavimo veiksnys jas vertinant paradigmų virsmo kontekste.

Vertinant šiuos ir kitus atliktos apklausos rezultatų aspektus aiškėja, kad nemaža dalis studentų domisi veikla, kuri pasireiškia ieškant kūrinio interpretacijos variantų. Tai skatina būsimo specialisto savarankiškumą, plečia kūrybiškumo patirtį. Jiems įdomi ir savarankiška muzikinė veikla. Šios aplinkybės atskleidžia asmens aktyvumą, žymi jo interesus, kurie yra bendro pobūdžio ir svarbūs studijuojant ne tik meno, bet ir kitus dalykus. Be to, interesas savarankiškai kūrybinio pobūdžio muzikinei veiklai siejasi su jau minėtu studentų požiūriu į pratybas ir taip patvirtina keltą prielaidą, kad praktinis studijų kryptingumas kolegijoje skatina pozityvų požiūrį į studijas, gilina jų sampratą ir yra svarbus profesinio rengimo veiksnys bei studijų modernizavimo strategija edukacinių paradigmų virsmo kontekste. Taip atsiskleidžia ugdytinių požiūrio į studijas veiksniai ir reikšmė ieškant galimybių šiuolaikiškai pertvarkyti būsimo specialistų rengimą kolegijoje.

Apibendrinant dalykų studijas praktikoje galima teigti, kad:

➤ ugdytinių požiūris į dalykų studijas neretai skiriasi nuo dėstytojų požiūrio – studentų vertinimuose ryškesnis šiuolaikiškumas, socialiniai motyvai. Tai svarbūs dalykų studijų ir apskritai profesinio rengimo veiksniai. Jie koreguoja studijų kontekstą ir

galimybes modernizuoti profesinio rengimo procesą. Taip atsiskleidžia realios galimybės šiuolaikiškai pertvarkyti studijų procesą ir įgyvendinti edukacinių paradigmu virsmo idėjas profesinio rengimo praktikoje;

➤ kolegijoje modeliuojant dalykų studijas svarbu akcentuoti jų praktinį kryptingumą. Tai didina studentų motyvaciją ir apsisprendimą profesijos atžvilgiu bei padeda įtvirtinti šiuolaikišką požiūrį į profesinio rengimo procesą. Todėl kolegijoje vyraujantis studijų praktinis kryptingumas vertintinas kaip profesinio rengimo modernizavimo strategija;

➤ ugdytinių požiūrį į studijas koreguoja socialinio konteksto veiksniai (interesas pasirinktai specialybei ir profesijai bei motyvai pasirenkant studijų instituciją) ir ugdytinio kuriamo konteksto, t. y. asmeniniai, veiksniai (poreikis savarankiškai muzikinei veiklai, požiūris į saviraišką studijų procese, požiūris į kūrybinę veiklą). Kiekvieno įvertinimai subjektyvūs, todėl manoma, kad atsakymai realiai atspindi studentų nuostatas (pasirenkant profesiją, specialybę). Taip atsiskleidžia galimybės kryptingai koreguoti studijų kontekstą ir ir įtvirtinti edukacinių paradigmu virsmą profesinio rengimo modernizavimu.

Visa tai atskleidžia profesinio rengimo modernizavimo aplinkybes, situaciją ir paieškų kryptis studijuojant dalykus kolegijoje. Tiriant konteksto kaitos galimybes taikyti edukaciniai projektai ir pedagoginis eksperimentas.

3.3. Studijų modernizavimo strategijų įgyvendinimas rengiant būsimus specialistus

Aptarus mokslinės literatūros šaltinius ir diagnostinio tyrimo rezultatus paaiškėjo kai kurios apraiškos, būdingos šiuolaikiškam būsimų specialistų profesiniam rengimui. Kita vertus, ieškant studijų modernizavimo galimybių ir atsižvelgiant į paaiškėjusią konteksto ugdomąją reikšmę edukacinių paradigmu virsmo kontekste, bandyta studijas sieti su profesine veikla socialinėje aplinkoje. Tuo tikslu vertintas praktikos ir edukacinių projektų vaidmuo modernizuojant būsimų specialistų profesinę brandą.

3.3.1. Projektų edukacinės galimybės tobulinant būsimų specialistų profesinę veiklą

Edukaciniai projektai buvo vykdomi specializacijos ir baigiamosios praktikų metu (III ir IV kurso studentai). Tuo tikslu buvo sudaryta nauja praktikų dalykų programa (žr. 19 priedą). Ji skirta sustiprinti meninę veiklą, studentų savarankiškumą, turtinti bendrą būsimos specialisto meninę kultūrą, konkretų studijų taikomąjį aspektą (Melnikas, 2002).

Edukaciniai projektai: „Nauji veidai“, šokių kolektyvo „Fiesta“ 10-mečio jubiliejinis koncertas, „Nakties muzika“, „Užgavėnės – senosios tradicijos ir papročiai“, „Riedėkit, margučiai“, „Tarptautinė teatro diena“, „Kaziuko armonika“ ir kiti įtraukė studentus į kūrybinę veiklą. Šiuose projektuose panaudotos įvairios veiklos formos, būdai, užduotys bei vertinimo rodikliai. Išvardyti projektai pasižymėjo įdomiomis kompozicijomis, idėjomis, atskleidė studento kūrybinius, meninius, vadybinius gebėjimus.

Projektinė veikla sujungia teoriją ir praktiką (studijas ir praktinį taikymą), suteikia galimybę kaupti patirtį (Lasauskienė, 2007). Diskusijų (studentų patirties pagrindu) metu buvo atkreiptas dėmesys į kai kurių dalykų (scenos kalba, renginių organizavimo metodika, scenos judesys, ansamblinis dainavimas) turinį, kryptingumą, reikalingumą. Praktika parodė, kad renginio rėmėjai, geras scenarijus, kolektyvas yra svarbūs ir reikšmingi realioje profesinėje veikloje.

Projekte dalyvavę dėstytojai džiaugėsi renginių sklaida ne tik ugdymo įstaigoje, bet ir už jos ribų (Aukštaitijos regione, įvairiose kultūros ir švietimo įstaigose).

Nagrinėjimui pasirinkti keletas projektų pavyzdžių, kuriems įgyvendinti reikalingi muzikiniai, vaidybiniai ir literatūriniai gebėjimai.

1. Meninis edukacinis projektas „Kaziuko armonika“

Projekto santrauka

Projekto temos pasirinkimo **motyvai**. Siekiant, kad studentai tobulintų profesinę veiklą ir išsiugdytų bei skatintų meninę raišką naudojant įvairias meninės išraiškos priemones, buvo organizuotas projektas „Kaziuko armonika“.

Projekto tikslas – taikyti teorines žinias, įgytą patirtį bei gebėjimus profesinėje veikloje.

Projekto uždaviniai:

- 1) puoselėti liaudies muzikavimo tradicijas;
- 2) įsivertinti profesinės veiklos tobulinimo galimybes ir tobulinimo perspektyvą;
- 3) susipažinti su profesinės veiklos aplinkybėmis.

Dalyviai ir partneriai. Panevėžio kolegijos Rokiškio filialo kultūrinės veiklos vadybos studijų programos nuolatinųjų studijų III kurso ir iššestinių studijų IV kurso studentai, dėstytojai, praktikos vadovai, kultūros namų darbuotojai ir kolektyvai.

Projekto koordinatorė lektorė Zita Malcienė.

Projektą rėmė: Rokiškio rajono tautodailininkai, UAB „Roklina“, Rokiškio kultūros rūmai. Laikotarpis: nuo 2008 m. vasario mėn. pradžios iki 2008 m. birželio mėn. pabaigos. Dėstytojo veikla apima šiuos etapus: pasirengimas projektui (pokalbiai su studentais ir dėstytojais); vykusio projekto rengimo ir įgyvendinimo analizė (30 lentelė).

30 lentelė

Projekto rengimas ir įgyvendinimas

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Projekto etapai</i>	<i>Trukmė</i>	<i>Studentų veikla</i>	<i>Dėstytojo veikla</i>
1.	Edukacinių tikslų aptarimas	2008 02	Darbas su kurso draugais.	Aptariama bendra veikla, iškeliamos idėjos, patariama atsižvelgti į tykančius pavojus. Vykdoma konsultacija.
2.	Sumanymo kūrimas	2008 02	Svarstoma renginio idėja, tikslinama individualaus projekto tema. Dirbama individualiai su pasirinktais kurso kolegomis.	Individualūs pokalbiai, konsultacijos. Atsižvelgiama į studentų turimą meninę patirtį, muzikines žinias, gebėjimus, mokėjimą dirbti savarankiškai.
3.	Projekto veiklos planavimas	2008 02 – 04	Rengiami projekto eskizai, vėliau dirbama prie renginio sąmatos, numatomi rėmėjų sąrašai. Ieškoma reikalinga literatūra, klausomi muzikos įrašai. Baigiamas scenarijaus rašymo etapai.	Tęsimos konsultacijos, vertinamas studento savarankiškas darbas. Daug dėmesio skiriama liaudies armonininkų paieškai, studentai skatinami šioje situacijoje būti aktyviais veikėjais.
4.	Projektinė veikla	2008 04 – 05	Dirbama individualiai ir grupelėmis pagal numatytą planą.	Konsultacijos.
5.	Projekto aptarimas	2008 05	Kiekvienas parengtas projektas pristatomas kurso draugų rate.	Kartu su studentais aptariama projekto parengimo eiga ir rezultatai, išryškinami trūkumai. Argumentuotai vertinami studentų kūrybiniai darbai, klaidos ir pasiekimai.
6.	Projekto pristatymas	2008 06	Atlikti projektai pristatomi katedros dėstytojams, savo kurso draugams, kultūros įstaigos darbuotojams, miesto visuomenei.	Dėstytoja – projekto konsultantė, patarėja, studento savarankiško darbo ir savarankiškos muzikinės veiklos skatintoja.

30 lentelės duomenys rodo, kad edukacinės veiklos pagrindą sudaro gebėjimas rengti ir įgyvendinti projektą, sisteminti profesinę ir dalykinę patirtis. Remiantis kūrybine veikla buvo plėtojamos studento kompetencijos, kūrybiniai gebėjimai, muzikinės raiškos įgūdžiai.

Kadangi tai yra studento profesinės raiškos ir pastangų rezultatas, galima teigti, kad edukacinis projektas yra reikšmingas modernizuojant šiuolaikiškas studijas kolegijoje.

2. Meninis edukacinis projektas – jaunimo muzikos festivalis „Skaityk, laisvėk, tobulėk“

Projekto santrauka

Projekto temos pasirinkimo **motyvai**. 2008-ieji metai Lietuvoje paskelbti skaitymo metais. Ženkliai mažėja žmonių, skaitančių knygas, todėl tenka ieškoti skaitymo skatinimo netradicinių formų. Akcijos „Knygos į namus“ tikslas aplankyti 100 bendruomenės narių ir jiems pateikti pačių populiariausių knygų. Viena iš galimybių, kurias teikia knyga – tai saviraiškos ugdymas. Bendruomenės nariai raginami ne tik skaityti, bet ir aktyviai bendrauti, dalytis mintimis, vienas kitam rekomenduoti literatūrą.

Organizuojama paroda „Visa tai – knygos dėka“. Ji atspindi, kaip galima sukurti puikius darbelius iš visai nereikšmingų dalykų (pvz., kompaktinių diskų ir kt.). Šios parodos metu siūloma turiningai praleisti laisvalaikį, pagražinti savo buitį įvairiais kūrybiniais darbais.

Šį projektą vainikuoja šventė „Knyga, daina ir posmai – atgaiva pilkoje kasdienybėje“. Šventėje neįprastai pristatomos knygos, vyksta teatralizuotas pristatymas pagal Sigito Poškaus knygą „Varna Barbora“. Po šventės numatoma inscenuotos knygos sklaida atokesnėse rajono vietose.

Šventėje dalijami prizai aktyviausiems ir tik neseniai pradėjusiems skaityti knygas skaitytojams.

Projekto tikslas – populiarinti lietuvių ir užsienio autorių, rajono literatų kūrybą.

Projekto uždaviniai:

- 1) surengti akciją „Knyga į namus“;
- 2) parengti populiariausios knygos inscenizaciją ir ją pristatyti kaimo žmonėms;
- 3) ugdyti žmonių saviraišką dalyvaujant netradicinėse akcijose.

Dalyviai ir partneriai: Panevėžio kolegijos Rokiškio filialo kultūrinės veiklos vadybos iššęstinių studijų IV kurso studentai ir dėstytojai, Pandėlio miestelio žmonės.

Projekto koordinatorė lektorė Zita Malcienė.

Laikotarpis: 2008 02–2008 05.

Projekto rengimas ir įgyvendinimas

Eil. Nr.	Projekto etapai	Trukmė	Studentų Veikla	Dėstytojo veikla
1.	Pokalbis	2008 02	Darbas su kurso draugais.	Aptariama bendra veikla.
2.	Sumanymo planas	2008 02 06	Gvildenama temos idėja kartu su Pandėlio kultūros darbuotojais. Renkama medžiaga apie Pandėlio rajone įvykusius renginius. Dirbama individualiai.	Pokalbiai su Rokiškio kultūros, turizmo ir ryšių su užsienio šalimis vedėju, Pandėlio bendruomenės pirmininku, ieškoma aktyvių bendruomenės narių.
3.	Projekto veiklos planavimas	2008 02 27	Rengiami meninio projekto eskizai, rašomas renginio scenarijus, projektas dėl renginio finansavimo.	Projektas detalizuojamas, vyksta konsultacijos, numatomi renginio įgyvendinimo etapai.
4.	Projektinės veiklos vykdymas	2008 04 01	Projekto galutinis sumanymas ir renginio scenarijaus pristatymas bei idėja.	Konsultacijų pokalbiai įtraukia ne tik renginio sumanytoją, bet ir kurso draugus.
5.	Projekto pristatymas: akcija „Knygos į namus“	2008 04 12	Projektas atliekamas Pandėlio mieste. Įvykęs renginys aptartas kartu su renginio dalyviais ir partneriais, vėliau katedroje.	Įvertinamas kūrybinis darbas, išryškintas studento aktyvus pasirodymas. Projekto autorius pasidžiaugia, kad aplankyta per 2 mėnesius 100 žmonių.
6.	Projekto pristatymas: paroda „Visa tai – knygos dėka“	2008 04 01	Tolesnio etapo planą kurso draugai koreguoja, nes mato, kad pats renginio vedėjas nespės organizuoti darbų parodos, siūlosi savo pagalbą. Prieš knygos pristatymą vyko aštrios diskusijos, kaip turėtų atrodyti inscenuota šventė.	Projekto dalyvius, Pandėlio miesto seniūniją, miesto svečius, nudžiugino projekto papildymas – kaimo žmonių darbų paroda, vadovaujantis pavyzdžiais iš knygų.
7.	Teatralizuotas V. Poškaus knygos „Varna Barbora“ pristatymas	2008 05 05	Inscenuotoje šventėje atrodė įspūdingai ne tik šventės vedėja – projekto autorė, bet ir būrys knygų veikėjų, kuriais tapo kurso draugai.	Vyko inscenuotas knygos pristatymas. Jis buvo parengtas su Pandėlio bibliotekos darbuotojomis. Aptarimo metu kurso draugai išsakė kritinių pastabų muzikiniam scenos apipavidalinimui, muzikos įrašų kokybei.
8.	Šventė „Knyga, daina ir posmai – atgaiva pilkoje kasdienybėje“	2008 05 30	Kurso draugai buvo pagalbininkai, dalijant šventės lankstinukus, vaidinant knygos personažus.	Projektą vainikavimo Pandėlio miestelyje surengta knygos šventė. Joje dalyvavo Rokiškio miesto poetai, literatų klubo „Vaivorykštė“ nariai. Dėstytojai ir kurso draugai pasidžiaugė kurso kolegos atliktais darbais. Visi pripažino, kad nesitikėjo, jog studentas pajėgs su nedidelėmis sąnaudomis, plačiu Pandėlio kaimų išsidėstymu suburti tiek daug žmonių. Įvertinant šį kūrybinį darbą, tiek kurso draugai, tiek dėstytojos, tiek praktikos vadovė negailėjo pagyrimo žodžių. Labai paskatino studentą tokiais aktyviai saviraiškai pasiūlymas čia dirbti

Edukacinių projektų metu studentai rinkosi kūrinis, siūlė rengimo idėjas. Kartu siekė, kad šis projektas atspindėtų įvairiapusę meninę veiklą. Šio projekto kūrybinių rezultatų pristatymas pasižymėjo profesinės veiklos plėtros, visuomeniškumo ir tradicijų puoselėjimo aspektais.

Pripažįstant savarankiškos studento meninės veiklos svarbą, buvo parengtos užduotys. Edukaciniams projektams parengti buvo skiriamos 6 savaitės, iš viso buvo parengti ir pristatyti 39 meniniai edukaciniai projektai praktikos vietoje. Studentai savarankiškai rinkosi temas, rašė scenarijų, projektus nevyriausybinėms organizacijoms, komponavo muziką, ieškojo renginio dalyvių, rėmėjų. Ugdytiniai noriai dalyvavo savo kursų draugų renginiuose, aktyviai juos vertino, išsakė atvirą nuomonę, teikė vienas kitam visokeriopą paramą, kartu išgyveno nesėkmes, džiaugėsi pavykusių projektu.

Dėstytoja projektų planavimo procese kreipė studentus kūrybinei veiklai, konsultavo ir dalyvavo jų renginiuose. Šis procesas pedagogui nėra paprastas, nes jo metu turi besimokantiems padėti suvokti savo mokymo(si) tikslus bei būdus to pasiekti (Inglar, Bjercknes, Lappen, Tobiassen, 2003). Pasak tyrėjų, tokios konsultacijos atskleidžia kito žmogaus galimybes, padeda jam tobulėti ir parenka tokiam darbui efektyvią strategiją. Todėl pedagogas turi atkreipti dėmesį į pagrindines ugdymo grandis: studentų patyrimą, temos apibendrinimą, jos siejimą su žinoma ir nežinoma medžiaga, įgytų žinių įtvirtinimą, išpildymą ir įvertinimą. Tai ir lėmė projektų rengimo ir įgyvendinimo galimybių vertinimą.

Projektai buvo įgyvendinti dirbant savarankiškai, todėl išryškino kiekvieno specialisto pasirengimą profesinei veiklai. Tokioje ugdymo realybėje buvo skatinama bei tobulinama individuali ir grupinė raiška, jos patirtis socialinėje aplinkoje (Kievišas, 2007).

Edukaciniai projektai pasižymėjo turinio įvairumu, meninės veiklos formomis (muzikavimas, vaidyba, šokis, teksto skaitymas, renginio vedimas, renginio plano kūrimas ir t. t.). Aptariant projektus, studentai pažymėjo, kad stengėsi pritaikyti ir integruoti žinias, įgytas paskaitų metu, daug ir savarankiškai ieškojo žinių internete, bibliotekose, nes užsiėmimų kolegijoje metu ne visi dėstytojai aktyviai skatino savarankiškai kūrybinei veiklai, sprendimo ieškojimams. Tokia darbo forma būdinga šiuolaikiškoms studijoms, nes, kaip pastebi A. Piličiauskas (2003, p. 161), „rengiant būsimus meninio ugdymo specialistus, prioritetas teikiamas specifinėms žinioms bei įgūdžiams (šis dalykinis kompleksas, suprantama yra būtinas), pamirštant esminę meno, dėl ko jis ir funkcionuoja, misiją“. Įgyvendinant panašaus turinio projektus, kaip tik ir remiamasi menine veikla,

gilinama meno samprata ir individuali meninė kultūra. Be to, pasak D. Šiaulytienės (2001), šis metodas skatina plėtoti šiuolaikines strategijas, kurios tobulina asmenybę. Taip ugdytinis yra rengiamas profesinei veiklai besikeičiančios visuomenės sąlygomis.

Stebint ir vertinant edukacinio projekto rengimą bei taikymą išaiškėjo, kad:

➤ meninių edukacinių projektų galimybės yra plačios, apima profesinės brandos visumą ir skatina jos kokybinius pokyčius. Todėl edukaciniai projektai yra svarbūs modernizuojant studijas;

➤ diskusijos rengiant ir tobulinant projektus leido studentams išsakyti, kritiškai įvertinti kitus ir į(si)vertinti save. Tai rodo edukacinių projektų reikšmę įtvirtinant ugdytinį proceso centre ir skatinant jo profesinę brandą edukacinių paradigų virsmo kontekste;

➤ meniniuose edukaciniuose projektuose taikomi aktyvieji mokymo(si) metodai, vyrauja bendradarbiavimas tarp dėstytojo ir studento, taikomos įvairios mokymo(si) inovacijos, kuriama palanki mokymui(si) edukacinė aplinka. Tai kontekstas, kuris kuriamas studijų procese remiantis įgyta ugdytinio patirtimi bei profesine branda ir atspindi edukacinių paradigų virsmo įgyvendinimą rengiant būsimus specialistus. Kartu patvirtinamas teorinio modelio (7 pav.) aktualumas modernizuojant profesinį rengimą kolegijoje.

Praktika parodė, kad edukacinių projektų rengimas ir įgyvendinimas yra svarbi studijų proceso dalis bei modernizavimo prielaida. Tačiau svarbiausia, kaip tą vertina patys studentai, kokią reikšmę jie įžvelgia siekdami profesinės brandos kokybės. Tuo tikslu buvo nagrinėjami ugdytinių pristatyti edukacinių projektų rengimo ir įgyvendinimo vertinimai. Tuo remiantis bandyta nustatyti ir tai, kaip jie vertina profesinio rengimo pokyčius.

3.3.2. Būsimų specialistų lūkesčiai modernizuojant profesinį rengimą

Pertvarkant profesinį rengimą kolegijoje, svarbu išsiaiškinti, kaip pokyčius vertina studentai, ar įtvirtinama profesinė veikla atitinka studentų interesus, lūkesčius bei šiuolaikinio profesinio rengimo ypatumus. Kita vertus, daugelio mokslininkų (Riviere, 1974; Jackūnas, 1993, 2000) nuomone, specialisto rengimas ir studijų modernizavimas sietinas su integracinių pradų plėtra ugdymo turinyje ir procese. Tai pasakytina ir apie projektų kūrimą, kuris aktyvina mokomąją medžiagą bei keičia dėstytojų ir studentų sąveiką.

Studentų interesas edukaciniams projektams

Rengiant profesinės praktikos dienynus bei edukacinio projekto aprašus (žr. 21 priedą) buvo siekta išsiaiškinti, kokias ugdytiniai mato studijų modernizavimo galimybes kolegijoje.

Projektinės veiklos aprašuose studentų buvo prašyta: „**Prašom nurodyti, kiek reikšmės Jums, kaip būsimiems meno specialistams, turėjo edukacinio projekto rengimas?**“.

Tyrimo duomenys parodė, kad dalyvauti tokiuose projektuose patiko daugumai, nes tik 3 respondentų nuomonės buvo neigiamos.

32 lentelė

Studentų požiūris į edukacinio projekto reikšmę rengiant specialistą

<i>Katego- rija</i>	<i>Subkategorija</i>	<i>Teiginių dažniai n=75</i>	<i>Patvirtinantys teiginiai *</i>
Projektų įgyvendinimas	Projektų svarba	39	„...išmokau bendrauti su rėmėjais“
			„...leido suvokti meno prasmę“
			„...projekto metu suvokiau, kokią pasirinkau specialybę“
			„...supratau kultūros projektų svarbą“
			„...padėjo suprasti būsimą darbo specifiką“
Požiūris į projektus	Dalyvavimas projekte	3	„...pradžioje pykau ant savęs, kad sutikau dalyvauti, bet dabar įgavau labai didelį pasitikėjimą savimi“
			„...tai sunkus ir reikalaujantis daug žinių dalykas“
			„...tai atėmė daug laisvo laiko“
	Projekto perspektyvos	16	„...norėčiau, kad dėstytojai taikytų projekto metodą ir paskaitų metu“
Emoci- niai pojūčiai	Į(si)vertinimas	33	„...daug gavau pagyrų, todėl manau, kad jos teisingos“ „...po projekto pasijutau miesto žvaigžde“
	Skatinimas	3	„...projekto planą rašiau ilgai ir kruopščiai, bet diskusijos ir dėstytojos skatinimas nugalėjo mano susivaržymą“
Praktinės veiklos savitumai	Vadovavimo menas	70	„...išmokau vadovavimo meno, gaila, kad nebeteks dalyvauti tokiuose projektuose, bet tikrai tikiuos, kad taip vadovausiuos savo darbo vietoje“
	Darbas komandoje	39	„...išmokau bendrauti su rėmėjais, dirbti komandoje“
			„...kiek reikia susiklausymo ir darnos dirbant komandoje!“
	Darbo pobūdis	16	„...galimybė paskirstyti darbus“
			„...pagaliau renginį organizuoju ir vedu“
Įdomu dalyvauti	11	„...ši praktika liks visam gyvenimui“	

*Pastaba: respondentų atsakymų kalba netaisyta - Z. M.

Studentų teiginiuose atsispindi būsimų meno specialistų nuostatos projektų atžvilgiu. Dauguma respondentų įvertino realią projektinės veiklos naudą, pageidavo šio metodo tolesnio taikymo, pajuto daug teigiamų emocijų, kurias labai gražiai aprašė, o tai, pasak projekto dalyvių, „...įkvėpė ir pakrovė naujiems darbams, naujiems pojūčiams“.

1999 m. M. Barkauskaitės Vilniaus pedagoginiame universitete atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad, tobulinant ir keičiant specialistų rengimo sritis, aukštosiose mokyklose didaktika turi būti orientuota ne tik į žinių, faktų sankaupą, bet ir į būsimo specialisto gebėjimų bei kūrybinių galių atskleidimą, aktyvią veiklą. Kadangi naudodami edukacinius projektus orientuojame studentą aktyviai ir kūrybiškai veikti, vertiname jo indėlį į bendrą darbą, tai ir didėja jo motyvacija, interesas profesinei veiklai, taip pat savisklaidos galimybės ir patirtis. Tai ir lemia studentų interesą projektams bei jų reikšmę modernizuojant studijas.

Ugdymo subjekto veikla kuriant edukacinį projektą

Dėstytoja konsultacijų metu studentus skatino kurti, todėl atsirado originalūs sprendimai, savita interpretacija, meninis įtaigumas pristatant savo kūrybos produktą. Pedagogo bendradarbiavimas rėmėsi lygiateisiais partnerystės santykiais. Dėstytojai tapus patarėja, konsultante, studentas buvo nukreiptas kūrybinei veiklai, interpretaciniam procesui. Bendradarbiavimas sudarė sąlygas: sujungti įvairius besimokančiųjų gebėjimus, mokymo(si) stilius ir juos derinti tarpusavyje, nes projekto metodas reikalauja kūrybingumo ir aktyvumo iš abiejų ugdymo subjektų. Kokybinė turinio (*content*) analizė padėjo nustatyti būsimų meno specialistų teikiamą reikšmę edukaciniams projektams (33 lentelė).

33 lentelė

Ugdymo subjektų veikla edukaciniuose projektuose

<i>Kategorija</i>	<i>Subkategorija</i>	<i>Teiginių dažniai n = 75</i>	<i>Patvirtinantys teiginiai</i>
Ugdymo dalyvių vaidmenų spektras	Bendradarbiavimas	19	„...buvo nuostabus bendradarbiavimas ir bendravimas su dėstytoja konsultacijų metu“
			„...nauja bendravimo forma radikaliai pakeitė nuomonę apie mokymą(si) ir dėstytojų darbą“
			„...įsiminė tai, jog dėstytoja konsultacijų metu nepiršo savo nuomonės“
			„...studento ir dėstytojo sąveika įtakoja studijų kokybę“
			„...pasirodo egzistuoja ir kolegijoje betarpiški studento ir dėstytojo santykiai“
			„...atsirado dėstytojos veikloje ir santykiuose lankstumo“

	Dėstytojas-konsultantas	11	„...labai patiko konsultacijos ir aptarimai“ „...tokios analizės ir vertinimų nesutikau kitų užsiėmimų metu“ „...ne visada reiklus ir principingas dėstytojas gali duoti tiek daug, kiek gavau per konsultacijas“
	Dėstytojas-patarėjas	13	„...dėstytojai projektų metu buvo patarėjai, o ne kritikai“
Profesinė veikla	Interesai	10	„...jaučiu įgijusi didelę meninę, sceninę ir renginių organizavimo patirtį“
	Lūkesčiai	22	„...bendrom pastangom galima daug ką įveikti“ „...išmokau planuoti ir susikoncentruoti“ „...projekto kūrimas suteikė man polėkio, viską pademonstruosiu savo kolektyvui“ „...organizuojant kultūrinį renginį pajunti, kad tai ne grožinę knygą perskaityti“ „...po šio projekto, gavau pasiūlymą dirbti vadybininku Pandėlio kultūros centre“
Meninė veikla	Meno dalykai	9	„...meno dalykuose bandau save realizuoti, nes man svarbi individuali meninė veikla“
Organizacinė veikla	Planavimas ir konsultavimas	27	„...ne taip paprasta planuoti ir vadovauti miesto renginiui“ „...savarankiškai veikdamas, supratau komunikavimo svarbą“

*Pastaba: respondentų atsakymų kalba netaisyta – Z. M.

Iš informantų pateiktų atsakymų matyti, kad projektų rengimo ir įgyvendinimo metu studijos siejasi su meninės patirties kaupimu, dėstytojo ir studentų sąveikos ypatumais, dėstytojo vaidmeniu ugdymo procese. Vadinasi, projektai mokymo(si) procese integruoja studijų patirtį, meno dalykų žinias ir leidžia jas įtvirtinti prasmingoje profesinės praktikos veikloje. Be to, projektuodami veiklą studentui dar tobulina dalykinę ir profesinę patirtis. Tai rodo, kad edukacinis projektas studentui yra ne tik svarbus studijų būdas, bet ir padeda suvokti profesinės veiklos ypatybes bei brandos prasmę. Tai atitinka edukacinių paradigų virsmo nulemtą vertinimą ir studento poziciją studijų procese.

Profesinė adaptacija

Dalyvaudamas edukaciniuose projektuose, studentas turėjo galimybę savarankiškai planuoti, įveikti nenumatytus sunkumus veikiant psichologiniams ir instituciniams veiksniams (34 lentelė). Tai koreguoja profesinės adaptacijos galimybes ir individualią jos reikšmės sampratą. Meno specialisto profesinės adaptacijos realybę atspindi išskirtos kategorijos, kurių pagrindas yra psichologiniai ir instituciniai veiksniai.

Profesinės adaptacijos veiksniai

Kategorija	Subkategorija	Teiginių dažniai n=75	Patvirtinantys teiginiai
Psichologiniai veiksniai	Baimės jausmas	27	„...scenos baimė užpildo visą kūną, nutirpsta rankos, dingsta natos ir žodžiai iš galvos“
			„...labai bijojau scenos, bet tą baimę nugalėjau. Ir net pasiprašiau dar vaidmenų“
			„...kaip gerai, kad manęs „nenušvilpė nuo scenos“
	Patirtis	7	„...gavau gerą patirtį, kaip vesti pokalbius su rėmėjais, ateityje bus jau drąsiau“
			„...supratau, kad neturiu ansamblinio dainavimo patirties“
			„...įgyta sceninė patirtis suteikė pasitikėjimo savo jėgomis“
„...kaip puiku, kad patirtis, kurią gavau studijuodama kolegijoje, leis taikyti žinias savo praktiniame darbe“			
Adaptacija kolektyve	15	„...jaučiu įgijusi režisierės patirties“	
		„...labai bijojau eiti į nežinomą kolektyvą“	
Instituciniai veiksniai	Institucijos sistemos sudėtingumas	6	„...nieks negali įsivaizduoti, kiek man kainavo nervų ir sveikatos pirmomis darbo dienomis. Mane stingdė baimė“
			„...sunku susiorientuoti, kas už ką atsakingas. Nesuprantu savo darbo pobūdžio, nes pradėjus aiškintis – negavau paaiškinimo“
Kiti veiksniai	Kultūros vadybininkas	3	„...nesuprantu, kam turiu atsiskaityti už savo darbą institucijoje ir projektų rengimą“
	Savikontrolė	4	„...praktikos metu pamačiau, koks atsakingas ir sudėtingas šis darbas“
Kiti veiksniai	Kompromisas	17	„...svarbu neperdegti kūrybiniame procese“
	Analizė	5	„...supratau, kad nedaug žinau, kad galėčiau ginčytis su darbuotojais, reikia mano pačios diplomatijos“
			„...eiti pirmai į kontaktą su kolektyvu“
	Darbas komandoje	31	„...gerai išsianalizuoti pirmomis darbo savaitėmis esamą aplinką ir kolektyvo tradicijas“
			„...sunkus buvo savęs patikrinimas“
	Ribota samprata apie praktinę veiklą	22	„...labai patiko darbas komandoje“
	Pagalba	9	„...stebėjau, kodėl mane išrinko komandos lyderiu. Maniau nesugebėsiu, bet man padėjo geri draugai“
„...praeitos praktikos vadovė negalėjo patikėti, kad šiemet aš tai sugebėjau padaryti pati, nes prieš tai teigė, kad ne man ši pasirinkta specialybė“			
			„...labai gelbėjo šiltas ir malonus bendravimas su manimi“
			„...sulaukiau visapusiško supratimo ir pagalbos“

*Pastaba: respondentų atsakymų kalba netaisyta – Z. M

Kaip didžiausią sunkumą respondentai akcentavo psichologinius veiksnius: adaptaciją kolektyve, kontaktų užmezgimą ir ne visų kolegų bei administracijos supratimą ir palaikymą. Tiriamieji nurodė, kad ankstesnių praktikų metu niekas jiems nepatikėdavo ne tik renginių vedimo, bet ir organizavimo. Praktika „prasidėdavo ir baigdavosi tik stebėjimu arba geriausiu atveju – pagalbinio darbuotojo veikla“. Todėl ne veltui daugelis kultūros įstaigų darbuotojų tam priešinosi, nes nežinojo, ar toks sumanymas praktikantams pavyks. Respondentai nurodė, kad adaptaciją sunkino ir institucinės veiklos sudėtingumas („sunkiausia susiorientuoti: ką ir kur turiu daryti, kur galiu kreiptis pagalbos, kokios mano darbo funkcijos?“).

Pasak informantų, vienas pirminių dalykų, padedant adaptuotis kolektyve – savo veiklos nustatymas, t. y. savęs pristatymas, aplinkos tyrimas ir kompromisų ieškojimas. Šios išskirtos subkategorijos rodo, kad specialistas nori įsilieti į kolektyvą kaip visateisis, o ne pasyvus veikėjas – juk dirbdamas kūrybinį darbą, turi „eiti koja kojon su kolektyvu“ ir siekti bendro tikslo. Vadinasi, studijų metu svarbu padėti jiems adaptuotis ne tik aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje, bet ir realioje socialinėje aplinkoje remiantis profesine veikla.

Edukacinio projekto rengimo ir įgyvendinimo reikšmė

Rengiant veiklos aprašus bei pildant praktikų dienynus buvo siekta išsiaiškinti, kaip būsiami meno specialistai vertina meninių edukacinių projektų rengimą ir jų reikšmę. Teirautasi, **„Ko Jūs asmeniškai išmokote rengdami ir įgyvendindami projektą ir ką galėsite pritaikyti profesinėje veikloje?“**.

Paaiškėjo, jog studentai pabrėžė projektų realią naudą – dažniau naudojosi įvairiais informacijos šaltiniais, pajuto pasitenkinimą dirbdami realų darbą. Tokios nuomonės patvirtino prielaidą, jog meno dalyko studijų sėkmę lemia ne tik išmanymas ir teorinės žinios, bet ir metodų įvairovė, kuri plečia meninį akiratį, turtina ir konstruoja įgytas žinias.

Tiriamieji konstatavo, kad projekto metu keitėsi ir asmeninės ugdytinio savybės (žr. 35 lentelę).

Edukacinio projekto reikšmė įtvirtinant asmens savybes

<i>Kategorija</i>	<i>Subkategorija</i>	<i>Teiginių dažniai n = 75</i>	<i>Patvirtinantys teiginiai</i>
Profesijai reikalingos savybės	Pasitikėjimas savimi	27	„...įgijau pasitikėjimo atlikti savo kūrybos dainas didelei auditorijai“
			„...labai patiko aptarimai, kurių metu įgijau pasitikėjimo savimi ir tikėjimo tuo, ką darau“
			„...dalyvaudami meninėje veikloje galime rodyti ne tik savo meninius gebėjimus, bet ir pasitikėjimą savimi“
			„...kaip būsimas meno specialistas, įgijau pasitikėjimo ir praktiniame darbe“
	Atsakomybė	10	„...sustiprėjo savarankiškumo ir atsakomybės jausmas“
			„...nenustygau vietoje, kuomet gavau pasiūlymą dalyvauti edukaciniame projekte. Juk renginys mano rankose!!!“
			„...kokia laimė, kai nesi įrėmintas į kažkieno rėmus“
			„...sunkus buvo momentas – savęs patikrinimas“
	Kruopštumas	9	„...išmokau kruopščiau dirbti, nes tam neturėjau kantrybės!!!“
	Komunikaciniai gebėjimai	16	„...supratau, kad be nuoširdaus bendravimo – šiame darbe pražuvusi“
			„...gera iškalba padeda ieškant rėmėjų“
			„...darbe svarbu komunikuoti, o ne popierėlius pildyti“

*Pastaba: respondentų atsakymų kalba netaisyta – Z. M.

Kokybinės turinio (*content*) analizės rezultatai rodo, kad edukacinis projektas padėjo įtvirtinti būsimo specialisto asmenines savybes: pasitikėjimą savimi, kruopštumą, atsakomybę, komunikacinius gebėjimus. Tokioje veikloje ryškėja asmens savybės, profesinės, kultūrinės ir bendrosios kompetencijos, praktinė patirtis, stiprėja motyvacija, ugdomas pasitikėjimas savimi ir savo jėgomis, kad būtų lengviau adaptuotis besikeičiančioje situacijoje.

Edukacinio projekto rengimo ir įgyvendinimo problemos

Nagrinėjant studentų požiūrį į projektų metodo taikymą, jo svarbą, rūpėjo išsiaiškinti ir iškilusias problemas profesinės praktikos metu. Pagrindinės problemos: lėšų gavimas ir jų panaudojimas projekto tikslams, sąmatos sudarymas, rėmėjų paieška, nemokėjimas laisvai elgtis scenoje. Keletas studentų paminėjo laisvo laiko stoką ir didelį užimtumą. Tai patvirtina, kad studentai turėjo ir vadybinių problemų, o jų pagilinta samprata ir paskirtis koregavo profesinę brandą.

Studijų kaitos vertinimas

Nagrinėjant atsakymų į klausimą „Kokių laukiate pokyčių studijų procese?“ duomenis, išryškėjo šios aktualias studijų kaitos sritis žyminčios kokybinės kategorijos: studijų proceso efektyvumas, studijų tobulinimo reikšmingumas, šiuolaikiškas požiūris į studijas, meno dalyko studijų pobūdis (žr. 36 lentelę).

36 lentelė

Aktualios studijų kaitos sritys

Kategorija	Subkategorija	Teiginių dažniai n = 75	Patvirtinantys teiginiai
Studijų proceso efektyvumas	Domėjimasis naujovėmis	7	„...naujoviškai dirbantis dėstytojas yra vertybių puoselėtojas. Jis tampa įdomus ir reikšmingas ne tik studentui, bet, manau, ir kolegoms“
	Pasijusti menininkų kūrėju	11	„...suvirpina širdį, kuomet atlieku gerą meno kūrinį. Jaučiu ryšį su kūrinio autoriumi“
			„...dėstytojos paskatintas, bandau kurti“
			„...suvokus meno ištakas, bandai pasijusti kūrėju“
			„...meno kūrimas lemtas ne kiekvienam, o pasijusti meno skleidėju – tai nenusakoma būseną“
	Dėstytojo vaidmuo studijų procese	31	„...drąsiai skatinti studentus pasirinktos profesijos link“
			„...atskleisti patraukliąsias būsimos profesijos puses“
			„...nebijoti įgyvendinti naujoves dalykų dėstytojo“
			„...mažiau teorinio dėstytojo, daugiau praktinių užsiėmimų“
			„...dėstytojų siekis perteikti kuo daugiau asmeninio patyrimo“
Repertuaro svarba	18	„...puiku atlikti kūrinį, kuris parenkamas pagal mano gebėjimus“	
		„...gerai, kuomet meno kūrinys tenkina meno poreikius“	
		„...skatina sutelkti dėmesį saviraiškai“	
		„...atliekant kūrinį ne pagal savo gebėjimus, pajuntu baimę ir išgąstį“	
		„...malonu interpretuoti tai, kas tau artima“	
		„...atliekant meno kūrinį, remiuosi savo vidumi“	
Kaitos svarba	Integracija tarp meno dalykų	24	„...norėtu, kad bendrojo lavinimo dalykų turinys sietųsi su menu“
			„...kur dėstytojai dirba aktyviai, ten vyrauja kita, meniška atmosfera“
			„...svarbu, kad tiek teoriniuose užsiėmimuose, tiek praktiniuose būtų kalbama apie tą patį, juk lengviau tuomet praktikos metu“
			„...studijuojau ir bandau tobulėti, bet matau, kad tobulėjimui ribų nėra“
Šiuolaikiškas požiūris į studijas	Asmenybės saviugda	14	„...dėstytojui dirbant efektyviai, studijavimas bus įdomus ir šiuolaikiškas, o mums leis atsiskleisti kaip asmenybėms“

	Mokymo(si) strategijos	8	„...dėstytojai privalo toleruoti mūsų nuomonę, skatinti mąstyti, tobulėti“
	Dėstymo strategijos	25	„...paskaitose turi daugiau reikštis studentai“
			„...atsisakius mokymo, paremto kartojimu, studijos taptų kokybiškesnėmis“
			„...daugiau komandinio darbo“
			„...argi egzistuoja tik aiškinamieji ir demonstruojamieji metodai?“
„...dėstytojas ir studentas turi daug dirbti drauge, diskutuoti, bendradarbiauti“			
Meno dalykų studijų pobūdis	Meninės patirties kaupimas	23	„...lyginu gautas žinias su tuo, ką iki šiol žinojau“
			„...jaučiu įgijusi didelę sceninę, renginių organizavimo patirtį“
	Meno įtaka asmens kultūrai	15	„...aukštos meninės vertės kūriniai žmogų pakylėja dvasiškai“
			„...meno kūrinys padeda tobulėti kiekvienam amžiaus tarpsniui“
	Realus studijų įvertinimas	11	„...meno studijos duos tiek, kiek žmogus pasirengęs priimti“
			„...šios studijos man yra svarbios“
„...kai kuriuose dalykuose mes tik pakartojame žinias, kurias gavome vidurinėje mokykloje“			

*Pastaba: respondentų atsakymų kalba netaisyta – Z. M.

Kokybinės turinio analizės rezultatai atskleidė, jog informantai patenkinti studijomis („dėstoma daug įdomių meno dalykų“, „nauji meno dalykai naudingi ir reikalingi“). Be to, išryškėjo ir kita nuomonė, kuri atskleidė realią situaciją ugdymo procese. Studentų pasisakymuose išryškėjo, kad dėstytojai dažnai save pristato kaip neginčijamus autoritetus, kritikus. Tačiau dauguma studentų jau supranta, kad informacijos perėmimo ir įsisavinimo šiuolaikiškos galimybės keičia dėstytojo, kaip žinių teikėjo, vaidmenį. Dėstytojo tikslas – ne tik tenkinti studentų poreikius, bet ir kurti palankią mokymo(si) aplinką, skatinti būsimus meno specialistus kūrybiškai veiklai.

Informantų įsitikinimu, studijų tobulinimas kolegijoje yra reikalingas. Tiriamieji akcentuoja, jog: „meno studijų tobulinimas yra susijęs su dėstytojo asmenybe“, „repertuaras turėtų tapti vertybe“, „pastebimas ryškus atotrūkis tarp bendrojo ir profesijos dalykų blokų“. Informantai pastebi, kad kai kurie dėstytojai nesivargina savo paskaitų metu naudoti aktyviuosius metodus. Jų paskaitos yra nuobodžios, neinformatyvios.

Tradicinio mokymo teorija grindžiamas procesas nebeatitinka šiuolaikinio proceso ypatumų ir todėl reikėtų tobulinti, atsižvelgiant į visuomenės kultūros raidos tendencijas.

Šiuolaikinis ugdymas keičia mokymą(si) iš kiekybinio žinių kaupimo ir taikymo į mokymą(si) planuoti, vertinti, koreguoti, save atskleisti įvairioje veikloje. Klasikinių metodų reikšmė nenuvertinama (Samulevičius ir kt., 2007), bet aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas daro studijas patrauklesnes. Projektinė veikla skatina norą savarankiškai veikti ir mokytis, žadina mokymo(si) motyvaciją, sukuria palankią mokymosi aplinką, žadina besimokančių dvasines ir emocines galias (Lasauskienė, 2007). Vadinasi, veikiant plėtojamos praktikos/veiklos žinios, o jas nuolat tobulinant plėtojamos žinios praktikai/veiklai (Schön, 1991).

Tyrimo metu išryškėjęs šis studentų požiūris ir vertinimai yra labai svarbūs, patvirtinant, kad edukaciniais projektais grindžiamos studijos yra prasmingos, nes turima ir įgyjama nauja patirtis yra pritaikoma praktikoje. Pateikti studentų teiginiai liudija, jog tokios studijos turėjo išliekamąją vertę besimokančiųjų brandai.

Projektų kūrimas svarbus ir ugdytojams, kurie sudaro palankias sąlygas besimokančiųjų asmenybei reikštis. Studentai ir jų ugdytojas sprendžia problemas kartu, tariasi, diskutuoja, t. y. keičiasi tradiciniai vaidmenys – ugdytojas ir ugdytiniai tampa kolegomis, bendradarbiais, partneriais. Tokie tarpusavio ryšiai suteikia galimybę modernizuoti meno studijas ir jas priartinti prie šiuolaikiško gyvenimo realybės.

Įvertinus studentų požiūrį į projektų metodo taikymą mokymo(si) procese, galima teigti, kad tokio metodo taikymas ir vertinimas atskleidžia galimybes modernizuoti studijas rengiant meno specialistus ir skatinti jų profesinę brandą kolegijoje. Visa tai rodo, kad profesinio rengimo modernizavimas yra tinkama strategija įtvirtinant edukacinių paradigmu virsmą aukštosios mokyklos studijų procese.

Peržiūrėjus studentų atsakymus, paaiškėjo, jog studentai turėjo ir problemų su kuriomis susidūrė praktikos metu. Dažniausiai pateikiama projektų rašymo įgūdžių stoka, rėmėjų paieška, didžiulis užimtumas. Tačiau jie įgijo daugiau patirties, „...neberekėjo dirbti darbų, nesusijusių su vadybininko darbu“, patyrė komandinio darbo pranašumą. Todėl studentų šiuolaikiškas požiūris į studijas ir jo kaita yra ypač svarbi profesinio rengimo modernizavimo prielaida kolegijoje.

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia teigti:

➤ projektų kūrimo ir įgyvendinimo metu išryškėjo būsimiems specialistams būdinga šiuolaikiškų studijų samprata, kuri apima planavimą, reflektavimą, darbą bendradar-

biavimo atmosferoje. Tai vieninga visuma, kuri būdinga šiuolaikinei specialisto brandai. Todėl leidžia konstatuoti būsimų specialistų šiuolaikiško profesinio rengimo apraiškas kolegijoje;

➤ taikant projektų metodą pastebėta, kad keičiasi ne tik studentų, bet ir dėstytojų vaidmuo ugdymo procese, kad vertinama naujos aplinkos, dalykų studijų patirties ir veiklos ypatybių vieninga visuma. Tai patvirtina siūlyto teorinio modelio (7 pav.) reikšmę įtvirtinant edukacinių paradigų virsmą aukštosios mokyklos studijų praktikoje;

➤ edukacinių projektų rengimas ir įgyvendinimas atskleidė studijų proceso modernizavimo galimybes (palanki studijoms aplinka, ugdytojo ir ugdytinio sąveika, savarankiškas studento darbas) ir aktualumą tobulinant ir keičiant meninę bei profesinę patirtis. Todėl studijų modernizavimas vertintinas kaip edukacinių paradigų virsmo strategija ir būdas šiuolaikiškai pertvarkyti profesinį rengimą aukštojoje mokykloje.

Atskleisti ugdymo dalyvių požiūriai į studijas, tų požiūrių kaitos ir studijų paskirties vertinimų raida, taip pat proceso modernizavimo kryptys kaip edukacinių paradigų kaitos įgyvendinimo prielaida yra kompleksinio poveikio būsimo specialisto profesinei brandai rezultatas. Praktikoje jo siekiama studijuojant konkrečius dalykus. Siekiant patvirtinti šią prielaidą buvo nagrinėtas meno dalyko (grojimo fortepijonu) studijų ir profesinės veiklos ryšys.

3.3.3. Meno dalyko studijų ir profesinės veiklos ryšys

Norint patikrinti meno dalykų studijų galimybes modernizuojant būsimų specialistų profesinį rengimą, 2008–2009 m. buvo organizuotas pedagoginis eksperimentas. Jame dalyvavo muzikos pedagogikos dieninių studijų studentai, skirtingų specializacijų. Studijų tyrimui buvo pasirinktas fortepijono užsiėmimas, naujai sudaryta fortepijono dalyko programa (žr. 22 priede).

Eksperimentu buvo nustatomi pokyčiai vienam kintamajam ir vertinami pokyčių rezultatai kitame kintamajame. Buvo sudarytos vienodo pasirengimo grupės (eksperimentinė ir kontrolinė). Tiriamasis poveikis kontrolinei grupei nebuvo taikomas, o tai leido įvertinti strategijų poveikio efektyvumą. Linijinis eksperimentas buvo fiksuojamas, o stebimi duomenys analizuojami ir įvertinami. Tuo tikslu buvo atlikti 3 pjūviai.

Studento meninė patirtis ir asmens kultūros pokyčiai vertinti šiais kriterijais: *garso išgavimas, ansambliškas, skaitymas iš lapo, ritmika, meniškumas, teorinės žinios, improvizavimas, atlikimo technika*. Diagnostinis vertinimas paremtas penkiabale sistema: 1 – labai blogai, 2 – blogai, 3 – patenkinamai, 4 – gerai, 5 – labai gerai.

Vertinimui buvo pasirinktos šios veiklos formos: muzikavimas (grojimas įvairiais instrumentais), kūryba (komponavimas), klausymas ir muzikos vertinimas. Visa tai buvo fiksuojama dėstytojo dienoraštyje.

Ekspirimentinėje grupėje repertuaras buvo renkamas ne individualiam studentui, o grojimui dviem. Tai keitė įprastą studentų veiklos turinį, išraiškos ir atlikimo priemonių paieškas, užduočių turinį, rezultatų vertinimą. Pedagoginio eksperimento metu dienoraštyje buvo fiksuojamas studento dėmesys muzikinei veiklai ir kūrinio interpretacijai (37 lentelė).

Šios lentelės duomenys rodo, kad tyrimo metu kito studentų veikla ir požiūris į jos tobulinimą. Darbas komandoje, veiklos formų įvairumas įtraukė studentus į tokią veiklą, kurioje buvo suteikta iniciatyva ir savarankiškumas priimant sprendimus. Būsiami specialistai buvo įpratę, kad galutinį kūrinio interpretacinį planą siūlo dėstytoja, o jiems svarbu – teisingai, be klaidų sugroti kūrinį.

37 lentelė

Muzikinės veiklos kaita mokymo(si) procese

Veiklos orientacija \ Disciplina	Ekspirimento pradžioje	Ekspirimentui įpusėjus	Ekspirimentui pasibaigus
	Fortepijonas	Fortepijonas	Fortepijonas
Žinios	6	3	1
Įgūdžiai	2	2	1
Studento interpretacijos galimybės	2	3	4
Studento interpretacijos paieškos	2	4	6
Iš viso studentų	12	12	12

Ekspirimento metu jų mokymas buvo perorientuotas kita linkme – dėstytoja, tobulindama užduočių sistemą, studentų vertinimą, veiklos būdus, skatino ir savarankiškai muzikinei veiklai. Todėl keitėsi ne tik studentų, bet ir dėstytojos vaidmuo. Studentams perėjus iš neveiklaus gavėjo į kūrybiško veikėjo vaidmenį, dėstytojas tapo lygiaverčiu interpretacijos paieškų partneriu.

Tyrėją domino ir kontrolinių grupių muzikinės veiklos kaita eksperimento metu. Kontrolinėse grupėse (A_K ir B_K), kur vyravo reproduktyvi veikla, nekito įgūdžių, žinių, interpretacijos paieškų rodiklis. Šiose grupėse vyko individualus darbas. Fiksuojant

kontrolinių grupių muzikinę veiklą, buvo pastebėta, kad, atliekant sudėtingesnius muzikos kūrinius, studentai pirmenybę atidavė žinioms ir įgūdžiams. Ugdytiniai neieškojo savito interpretavimo, o tenkinosi dėstytojų pateiktu išraiškos variantu. Tik A_K grupėje vienas respondentas atidavė pirmenybę interpretacijos įgyvendinimui, o ne žinioms.

38 lentelė

Muzikinės veiklos kaita mokymo procese

Veiklos orientacija	Disciplina	Kontrolinė grupė A _K pradžioje	Kontrolinė grupė A _K pabaigoje	Kontrolinė grupė B _K pradžioje	Kontrolinė grupė B _K pabaigoje
		Fortepijonas	Fortepijonas	Fortepijonas	Fortepijonas
Žinios		3	2	2	2
Įgūdžiai		1	1	2	1
Studento interpretacijos galimybės		2	2	2	3
Studento interpretacijos paieškos		–	1	–	–
Iš viso studentų		6	6	6	6
Iš viso		12	12	12	12

Atliktas pirmasis diagnostinis pjūvis parodė, su kokia menine patirtimi respondentai dalyvauja eksperimentinėje ir kontrolinėse grupėse (33 lentelė). Tačiau keičiant ugdymo strategijas ir orientuojantis į profesinės veiklos tobulinimą (kūrybingumas, darbas komandoje ir pan.) svarbu vertinti, ar tai nemenkina dalyko studijų kokybės. Todėl vertinti muzikinės veiklos pokyčiai eksperimentinėje ir kontrolinėse grupėse. Tai daryta nagrinėjant diagnostinių pjūvių rezultatus.

Pradinio tyrimo metu gauti rezultatai lyginti su tuo pačiu metu gautais rezultatais kontrolinėse grupėse (39 lentelėje ir 14 paveiksle).

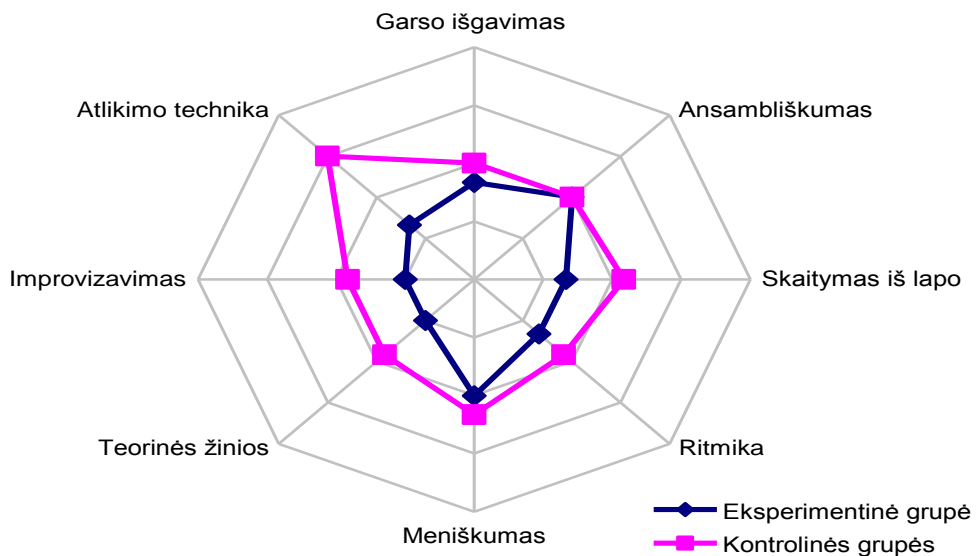
39 lentelė

I diagnostinio pjūvio duomenys

Kriterijai	Eksperimentinė grupė		Kontrolinės grupės		T-testas		
	V	SN	V	SN	t	df	p
Garso išgavimas	2,67	0,58	3,00	0,63	-0,764	7	0,470
Ansambliškumas	3,00	1,00	3,00	0,63	0,000	7	1,000
Skaitymas iš lapo	2,33	0,58	3,17	0,41	-2,546	7	0,038*
Ritmika	2,33	1,15	2,83	0,41	-0,728	2,254	0,535
Meniškumas	3,00	1,00	3,33	0,52	-0,683	7	0,516
Teorinės žinios	2,00	0,00	2,83	0,41	-3,416	7	0,011*
Improvizavimas	2,00	0,00	2,83	0,75	-1,852	7	0,106
Atlikimo technika	2,33	0,58	4,00	0,63	-3,819	7	0,007*

Siekiant iširti meninę patirtį buvo vertintas ugdytinių veiklos meniškumas ($t=-0,683$, $df=7$, $p<0,516$), garso išgavimas ($t=-0,764$, $df=7$, $p<0,470$), ansambliškas ($t=0,000$, $df=7$, $p<1,000$), improvizavimas ($t = -1,852$, $df = 7$, $p<0,106$) bei kiti rodikliai. Tarp grupių esminių skirtumų neaptikta.

Fortepijono užsiėmimo metu eksperimentinės grupės studentams mažiau aktualios išraiškos priemonės yra šios: atlikimo technika ($t =-3,819$, $df = 7$, $p<0,007$), teorinės žinios ($t =-3,416$, $df = 7$, $p<0,011$). Tačiau analizuojant pradinį tyrimo rezultatus pastebėta, jog abiejų grupių dalyviai ($t =-0,728$, $df = 2,254$, $p<0,535$) susidūrė su panašiomis ritmikos problemomis.

14 pav. *Tiriamųjų muzikinė (meninė) patirtis eksperimento pradžioje (pirmas pjūvis)*

Tyrimas rodo, kad eksperimentinės ir kontrolinių grupių studentų muzikinė patirtis buvo panaši. Tai buvo pagrindas vykdyti eksperimentą.

Antras diagnostinis pjūvis buvo atliktas eksperimentui įpusėjus (žr. 23 priede).

Baigiamojo diagnostinio pjūvio skirstiniai atsispindi 40 lentelėje ir 15 paveiksle. Tyrimo duomenys atskleidė, kad eksperimentinėje grupėje pasikeitus užsiėmimų formai, įvedus grupinį muzikavimą, skatinant savarankišką muzikinę veiklą ne tik išliko, bet ir padidėjo galimybė tobulinti asmens meninę kultūrą bei veiklos kokybę.

III diagnostinio pjūvio duomenys

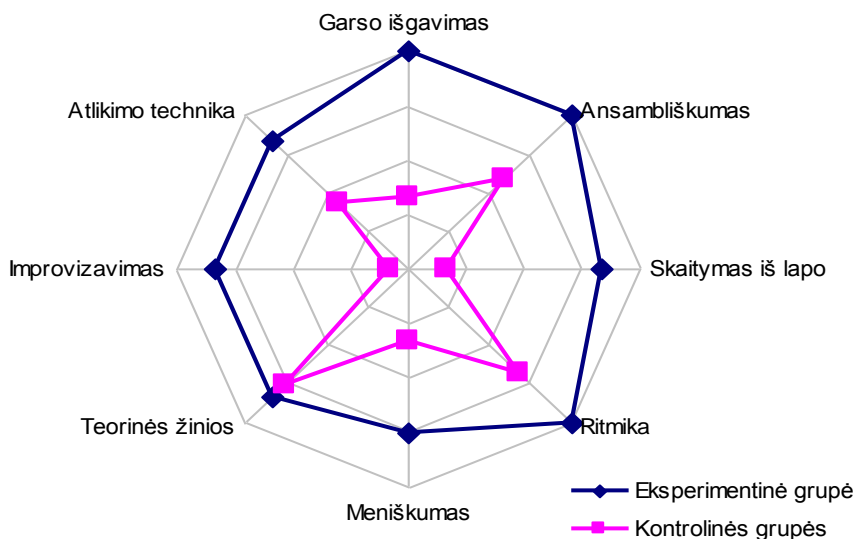
Kriterijai	Eksperimentinė grupė		Kontrolinės grupės		T-testas		
	V	SN	V	SN	t	df	p
Garso išgavimas	5,00	0,00	2,33	0,58	8,000	2,000	0,015*
Ansambliškumas	5,00	0,00	3,33	0,58	5,000	2,000	0,038*
Skaitymas iš lapo	4,33	0,58	1,67	0,58	5,657	4	0,005*
Ritmika	5,00	0,00	3,67	0,58	4,000	2,000	0,057
Meniškumas	4,00	0,00	2,33	0,58	5,000	2,000	0,038*
Teorinės žinios	4,33	0,58	4,00	1,00	0,500	4	0,643
Improvizavimas	4,33	0,58	1,33	0,58	6,364	4	0,003*
Atlikimo technika	4,33	0,58	2,67	0,58	3,536	4	0,024*

Nustatyta, kad visais palyginimo atvejais (išskyrus teorines žinias ir ritmiką) pokyčių vertinimo skirtumas tarp nagrinėjamų požymių yra statistiškai reikšmingas. Eksperimentinės grupės būsimiems meno specialistams svarbus tampa improvizavimas ($t=6,364$, $df=4$, $p<0,003$), garso išgavimas ($t=8,000$, $df=2,000$, $p<0,015$), skaitymas iš lapo ($t=5,657$, $df=4$, $p<0,005$). Reikšmingai koreliuoja būsimų specialistų noras tobulinti save kaip asmenybę, išnaudoti savo gebėjimus.

Svarbu tai, kad, įsisavinant teorines žinias ($t=0,500$, $df=4$, $p<0,643$), eksperimentinė grupė pasivijo kontrolines grupes. Iš 40 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad eksperimentinės grupės dalyviai labiau siekia kūrinėje meniškumo ir ansambliškumo ($t=5,000$, $df=2,000$, $p<0,038$). Studentų muzikinė veikla ypač pakoregavo meninę patirtį, o tai rodo dalykų studijų modernizavimo pasekmes studijuojant. Ypač svarbu tai, kad tokie studijų rezultatai pasiekti tarpusavyje bendradarbiaujant, tobulinant komandos darbą, kas žymi proceso modernumą ir meninės bei profesinės veiklos ryšius.

Tyrimas parodė, kad naujų strategijų taikymas dalyko studijose ugdytinį motyvuoja ir skatina save tobulinti kaip asmenybę, keisti savo meninę patirtį, nes tai galimybė atlikti konkretų vaidmenį komandoje.

Tai studentas atskleidžia ir keičia individualią kultūrą, o ne tik muzikinę patirtį. Visa tai atitinka šiuolaikiškas specialistų profesinio rengimo ypatybes ir patvirtina proceso tobulinimo galimybes studijuojant meno dalykus kolegijoje.

15 pav. *Tiriamųjų muzikinė (meninė) patirtis eksperimento pabaigoje (trečias pjūvis)*

Svarbiausia, kad eksperimentas parodė, jog modernizuojamos meno dalyko studijos įtvirtina patirtį, kuri aktuali ir profesinei veiklai (darbas komandoje, vaidmenų spektras ir kt.). Tai meninio ugdymo ir profesinio rengimo vienovės įgyvendinimo rezultatas – edukacinių paradigms virsmo apraiškos meno dalykų studijų praktikoje. Todėl edukacinių paradigms virsmo kontekste pertvarkomos meno dalykų studijos yra aktualios ne tik meno, bet ir kitų sričių būsimų specialistų rengimui – skatina asmens kultūros ugdymo ir profesinio rengimo vieningą raidą.

Ugdytinių muzikinės kultūros ugdymo ir profesinio rengimo vienovė

Žymus pianistas ir pedagogas G. Neihauzas (Г. Нейгауз, 1999) pabrėžė, jog pedagogo pagrindinis uždavinys yra kuo greičiau tapti nereikalingam savo studentui, t. y. įskiepyti jam gebėjimą savarankiškai mąstyti ir siekti užsibrėžto tikslo. Todėl rengiant meno specialistą yra svarbu ne tik tobulinti grojimo ar kitus muzikos atlikimo įgūdžius, bet ir skatinti būsimo specialisto savarankiškumą, kūrybiškumą. Tai įtvirtinama pasireiškiančiais ugdytinio kultūros pokyčiais.

Siekiant vertinti fortepijono studijų poveikį ugdytinių muzikinei kultūrai buvo sudaryta diagnostinių lygmenų matavimo ranginė skalė (žr. 41 lentelę).

Asmens muzikinės kultūros vertinimas (modifikuota pagal Cepreba, 2004)

Lygmenys	Intelektualus kriterijus	Emocionalus kriterijus	Veiklos kriterijus
Žemas (su vos pastebima raiška)			
1	Fiksuotos ir netikslios žinios apie muziką, estetiškes vertybes.	Neadekvatus estetiškes jausmai ir emocijos muzikinio turinio atžvilgiu.	Aplinkybės, skatinančios potraukį muzikinei kultūrai: laisvalaikui, poilsiui.
2	Neišvystytas meninis skonis, estetiškes neišmanymas.	Silpna emocijinė išraiška ir sulėtėjusi reakcija į muziką.	Muzikiniai interesai ir poreikiai skirti masinei kultūrai.
3	Pasirinkimas vieno ar kito kūrinio vyksta remiantis kitų nuomone.	Nėra muzikinio vaizdinio išgyvenimų arba silpnai išreikšti.	Nesuvokimas supančios estetiškes aplinkos.
4	Neturėjimas kritinės analizės patinkančiam kūriniumi, dėmesys tik muzikinio turinio įdirbiui.	Muzikinio vaizdinio ir įsijautimo sunkumai bei riboti emocijiniai išgyvenimai. Vyksta tik muzikinio vaizdinio kopijavimas.	Nėra siekio saviraiškai, muzikinės kultūros pažinimui.
Vidutiniškas (stereotipinis)			
1	Neatitikimas muzikinių žinių ir estetiškes supratimo, intuityvi muzikinė orientacija.	Gebėjimas reaguoti į estetiškes išgyvenimus, kurių pagrindas – gilūs jausmai.	Atsiradimas muzikinių interesų, jaučiamas potraukis klasikiniam menui.
2	Atsiradimas muzikinio idealo, estetiškes skonio mąstymo.	Muzikiniai išgyvenimai ir emocijinė išraiška ne visada adekvatus.	Noras dalyvauti supančioje estetiškes aplinkoje.
3	Pirmumas suteikiamas aukštai meninei kultūrai, tačiau negebama įvertinti.	Emocinis-asmenybinis pasireiškesimas veikiant pedagogui.	Pasireiškesia savarankiškumas meninėje veikloje.
4	Kūrinio atlikimo metu išnaudojama nedidelė išraiškes ir atlikimo priemonių paletė. Visas dėmesys skiriamas muzikos turiniui ir atskiroms formoms.		Noras pačiam pažinti muzikines kultūras.
Aukštas (kūrybinis)			
1	Gana geros žinios muzikos srityje, atsiskleidžia estetiškes supratimas.	Muzikinis aktyvumas ir emocijinio pajautimo išsivystymas, leidžiantis atskleisti ir apibūdinti muzikos grožį.	Interesas ir poreikis klasikinei meninei kultūrai.
2	Estetiškes idealo, muzikinio skonio ir sumanymo formavimas.	Gebėjimas adekvačiai įvertinti emocijinį muzikos kūrinio atskleidimą.	Aktyvus ir visavertis požiūris į dvasines vertybes.
3	Atiduodamas dėmesys vertingam muzikiniam kūriniumi, jo analizei.	Emocinis išgyvenimas ir muzikinio vaizdinio priimtinumas siejamas su asmeniniu pasauliu.	Polinkis į saviraišką ir refleksiją, siekimas užsibrėžtų tikslų.
4	Argumentuota muzikinio kūrinio kritinė analizė. Įprasmintos autoriaus pozicijos.	Tiksli muzikos kūrinio emocijinė būseną, sava kūrinio interpretacija.	Kūrybinė veikla, asmeninis muzikos kūrinio sumanymo planas, stipri saviraiška.

Remiantis išskirtais lygmenimis, atitinkamai buvo sudaryti ir diagnostiniai lygmenys, suranguojantys raiškos ir asmens kultūros kokybę. Vertinimui buvo pasirinkta 4 balų sistema (*nėra raiškos* – 1 balas, *pastebima raiška* – 2 balai, *ryškesnis* pasireiškimas su dėstytojo pagalba – 3 balai, *ryškūs požymiai* – 4 balai).

Analizuojant dienoraščių medžiagą, atsiskleidė būsimų specialistų muzikinės veiklos ir kultūros kaita eksperimentinėje grupėse (42 lentelė).

42 lentelė

Asmens muzikinės kultūros kaita

<i>Lygmuo</i>	<i>prieš eksperimentą</i>	<i>po eksperimento</i>
Žemas (su vos pastebima raiška)	7	2
Vidutiniškas (stereotipinis)	3	6
Aukštas (kūrybinis)	2	4
Iš viso	12	12

Iš tyrimo rezultatų matyti, kad eksperimento metu keitėsi besimokančiųjų muzikinė kultūra. Prieš eksperimentą buvo 7 respondentai su žemu muzikinės kultūros rodikliu, o eksperimento pabaigoje tokių užfiksuota tik 2. Kadangi eksperimentinėje grupėje išryškėjo ir profesinio rengimo ypatybės, galima tvirtinti, kad pasireiškė asmens kultūros ugdymo ir profesinio rengimo vienovė, kuri yra studijų modernizavimo išraiška ir patvirtina studijų pagal eksperimentinį studijų modernizavimo modelį (7 pav.) aktualumą pertvarkant būsimų specialistų rengimą kolegijoje.

Apibendrinant tyrimų visumą teigtina, kad:

➤ tyrimas patvirtino, kad siūlomos modernizavimo strategijos atveria galimybes meno dalykų studijų ir asmens kultūros korekcijai. Svarbiausia, kad tai žadina studentų motyvaciją tobulinti savo profesinę veiklą, kad tvirtėja šiuolaikiškas požiūris į studijas ir jų modernumą;

➤ pedagoginio poveikio būsimų specialistų profesinei brandai būdai parenkami atsižvelgiant ne į dalyko pažinimo tikslus, o į jo paskirtį siekiant tenkinti asmens kultūros ugdymo ir šiuolaikiško profesinio rengimo poreikius;

➤ modernizuotos meno dalyko studijos grindžiamos ugdytiniui aktualia į raišką orientuota veikla ir vykdomos meno studijų kontekste. Toks procesas atitinka demokratinės visuomenės poreikius ir reikalavimus skatinant asmens kultūros ir profesinės brandos raidą;

➤ meno dalyko studijų modernizavimo strategijos yra svarbus veiksnys pertvarkant specialistų profesinį rengimą kolegijoje. Taip atsiskleidžia galimybės įgyvendinti edukacinių paradigų virsmą aukštosios mokyklos studijų procese.

Pokomunistiniuose kraštuose yra išlikusios senos specialistų rengimo tradicijos, kurios yra sąlygiškai autoritarinės (Mažeikienė, 2002; Gribačiauskas, 2003; Merkys, 2006). „Ugdymo patirtis, sukaupta skirtingose erdvės ir laiko požiūriu situacijose (įvairiose epochose ir kultūrose), paprastai negali būti į naujas aplinkybes perkeliama automatiškai“ (Merkys, 2000, p. 27). Taip patvirtina pasirinktos problemos ir tyrimo aktualumą Lietuvoje pertvarkant būsimų specialistų profesinį rengimą laikotarpio kultūros ir jos kaitos atžvilgiu.

Ilgą laiką mūsų šalyje vyravo „specializuotų menininkų“ rengimo tradicija, ji buvo taikoma tiek profesionaliems meno atlikėjams, tiek meno pedagogams (akcentuojamos meno dalykų žinios, gebėjimai ir įgūdžiai, grojimo technika). Tai rodo, kad buvo suformuota savita profesinio rengimo sistema, sukaupta atlikėjo rengimo patirtis. Tačiau kolegijų būsimi meno specialistai – tai ne atlikėjai, ne menininkai profesionalai, o išsilavinę žmonės, kurie geba reikštis remdamiesi specialybei būdinga profesine menine veikla. Todėl jų rengimas turėtų skirtis nuo atlikėjų rengimo. Tai atskleidžia erdvę tęsti pasirinktos problemos tyrimus.

Pokyčiai reikalingi ir subjektų bendradarbiavimui. Studentai mato aktyvų ir kūrybingą dėstytoją, kuris skatina jų kūrybines galias. Tokia dėstytojų pozicija reikalauja naujų edukacinių žinių, kurios apima ne tik informacinę, organizacinę, bet ir komunikacinę veiklą. Problemų sprendimai įgyvendinami per kūrybinę veiklą. T. Angelo, P. Cross (1993) nurodo, kad dėstytojai, kurie atiduoda pirmenybę žinių turiniui, tiki, jog atspindi mokymo(si) rezultatus. Tai būdinga tradicinei didaktikai, kai vyrauja sudėtingos programos, dėstytojas tinkamai neįvertina studento gebėjimų ir turimos patirties, aklaai siekia programos reikalavimų. Kiti dėstytojai, kurie orientuoja(si) į savarankišką studentų veiklą, tiki, kad jie patys sugeba suvokti ir spręsti esamas problemas. Remiantis šia eksperimento metu taikyta nuostata aktualu nagrinėti ir kitų, o ne tik meno dalykų studijas.

Taikant tradicinius mokymo metodus, programos rengimo laikotarpiu studentas „kala“ sudėtingą jam tekstą, o pabaigoje pedagogas siūlo savo interpretaciją ir bando ją beviltiškai įgyvendinti. Toks mokymas(is) bukina ugdytinį, nes muzikos meno nebelieka.

Užsiėmimų ir savarankiško darbo metu vyrauja pirštų „dresavimas“. Pasak F. Bacho (Ф. Бах, 1934), muziką turi atlikti gyvas žmogus, o ne „dresuotas paukštis“.

G. Суринас (Г. Цыпин, 1984) pastebi, kad atlikėjo sąmonėje suformuotas kūrinio vaizdas turi būti pagrįstas kūrinio kompozicijos ypatumais, tempu, ritmika, skambėjimo būdu ir t. t. Muzikinio vaizdinio dėka, kartu formuojasi techninis ir kūrybinis darbas. Grojimas fortepijonu turi turtingą išraiškos priemonių paletę (kaip ir dailininkas), todėl meno sintezė vyksta akimirksniu sąmonėje, sąveikaujant atlikimo išraiškos priemonėms ir būdams. Tai rodo, kad atlikto tyrimo rezultatai yra svarbūs pertvarkant meno dalykų studijas ir meninį ugdymą.

Taigi, išanalizavus meno dalyko studijų modernizavimą profesinio rengimo procese, galima teigti, kad pasiūlyto modelio (7 pav.) ir jo taikymo galimybės atitinka šiuolaikiško profesinio rengimo sampratą, tačiau praktikoje atitikimas yra kuklesnis. Tą įtvirtinti kliudo šiuolaikinės sąlygos bei kiti trikdžiai – trūksta lankstumo naudojant įvairius mokymo(si) metodus, modernios bazės. Tačiau galimybių kaitai yra – eksperimento metu taikytos naujos strategijos leido profesinį rengimą transformuoti į liberalesnes, kokybiškesnes studijas, o tai jau sutampa su pokyčiais švietimo sistemoje, kuriuos lemia edukacinių paradigimų virsmas.

Darbe modernizavimas nagrinėtas daugiausia kaip procesas, kuris įtvirtina specialisto šiuolaikišką brandą, jos kaitą asmenybės tapsmo procese. Atsižvelgiant į tokią modernizavimo paskirties sampratą, atsiskleidė galimybė tirti ir vertinti būsimo specialisto profesinės brandos ir profesinio rengimo tarpusavio priklausomybę praktikoje, kas yra aktualu, norint modernizuoti studijas kolegijoje remiantis šiuolaikine ugdymo paradigma.

Tyrimo rezultatų visuma parodė, kad meno dalykų studijas aukštojoje mokykloje svarbu vertinti specialisto profesinio rengimo kontekste. Kolegijoje rengiamas ne menininkas profesionalas, o išsilavinęs žmogus, kuris geba organizuoti meninį ugdymą. Todėl iš dėstytojų reikalaujama pažinti studento meninę ir profesinę brandą, ją plėtoti bei sudaryti sąlygas saviraiškai.

Kita vertus, asmenybės branda priklauso nuo paties ugdytinio, kuris pertvarko ir rekonstruoja aplinką, taip kurdamas savitą kontekstą savo veiklai. Be to, ir socialinė aplinka kinta, nes globalizacija sukelia naujus socialinius reiškinius ir kuria asmens brandos terpę. Tokia samprata grindžiamas tyrimas įsikomponuoja į nesibaigiantį procesą

tęsiant ir kitų mokslininkų darbus (Katinienė, Vaičienė, 2001; Kievišas, 2007, 2008; Kondratienė, 2007; Strakšienė, 2002).

Edukacinių paradigų virsmas, kuris praktikoje pasireiškia modernizuojant studijų procesą, įtvirtina specialisto šiuolaikišką brandą ir jos kaitą asmenybės tapsmo procese. Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad disertacijoje išnagrinėtas studijų modernizavimas kaip edukacinių paradigų virsmo strategija ir studijuojant meno dalykus būsimų specialistų profesinio rengimo procese žymi darbo teorinį ir praktinį reikšmingumą. Tuo patvirtinamas pasirinkto tyrimo objekto realumas ir įsitikinimas, kad numatytas tyrimo tikslas yra pasiektas.

IŠVADOS

1. Sparti visuomenės kultūros ir rinkos poreikių kaita sukėlė edukacinių paradigų virsmą, kuris lemia ir būsimų specialistų profesinio rengimo pertvarką. Lietuvos profesinio rengimo sistemai integruojantis į Europos aukštojo mokslo erdvę spartėja perėjimas nuo mokymo prie mokymosi, iškyla subjektų sąveikos vaidmuo, aplinkos ir ugdymo konteksto įtaka būsimo specialisto brandai. Ši situacija skatina aukštąją mokyklą atsižvelgti į vykstančius kultūros pokyčius ir specialistams keliamus laikotarpio reikalavimus bei atitinkamai koreguoti studijų teoriją ir praktiką. Disertacijoje įrodoma, kad edukacinių paradigų virsmo kontekste būtina įvertinti ir meno dalykų paskirtį bei modernizuoti jų studijas ir kad rengiant būsimus specialistus kolegijoje tai yra laikotarpio iššūkių nulemta bei edukologijos požiūriu aktuali problema.

2. Disertacijoje studijų modernizavimas atskleistas kaip edukacinių paradigų virsmo įgyvendinimo strategija. Tyrimas parodė, kad edukacinių paradigų virsmo kontekste studijų modernizavimas įmanomas: ugdymo dalyviams atnaujinant studijų programas ir ypač dalykų modulius bei gilinantį į jų turinį ir paskirtį profesinio rengimo atžvilgiu; vertinant tradicinį ir šiuolaikišką programų įgyvendinimą, ypač dalykų studijų procesą; koreguojant požiūrį į būsimo specialisto profesinę brandą, rengimo kokybę ir procesą, tą suvokiant kaip perkuriamą dalykų studijų ir profesinio rengimo kontekstą.

3. Būsimų specialistų profesinio rengimo kontekstas ir jo pokyčiai koreguoja studijų modernizavimą. Konteksto ypatybės ir koregavimo galimybės atsiskleidžia vertinant dėstytojų ir ugdytinių požiūrį į studijas. Tai apima studentų ir dėstytojų: požiūrį į mokymą ir mokymą(si), tarpasmeninius subjektų santykius, bendradarbiavimą ir vaidmenis studijuojant dalykus, požiūrį į studijų programas ir dalykų turinį, jų paskirtį, į studijų kryptingumą ir būsimo specialisto profesinei brandai skatinti taikytinus metodus bei vertinimo kriterijus; studentų interesą pasirinktai specialybei ir profesijai bei jo veiksnius, požiūrį į pasirinktą instituciją, požiūrį į dalykams būdingą veiklą ir jos kūrybinį pobūdį, į saviraiškos galimybes bei reikšmę profesinei brandai.

Tyrimas parodė, kad profesinio rengimo procese studijų konteksto kaita ypač pasireiškia studentų motyvacija ir apsisprendimu profesijos, taip pat kūrybingumo ir savisklaidos studijų procese atžvilgiu, o dėstytojų – požiūriu į studijų programų įgyvendinimą ir šiuolaikiškus metodus, į mokymo(si) paskirtį ir reikšmę, į studijų profesinį kryptingumą ir profesinės brandos vertinimą. Taip atsiskleidžia studijų kontekstas kaip

profesinio rengimo komponentas ir dalyko studijų modernizavimo prielaida, veiksnys bei išraiška.

4. Atsižvelgiant į edukacinių paradigų virsmo nulemtą situaciją, kolegijai būdingas profesinio rengimo praktinis kryptingumas atskleistas kaip studijų modernizavimo strategija. Tai įgyvendinama studijų procese koreguojant ugdytinio veiklą ir jos kontekstą. Veiklos koregavimas atsispindi vertinant: dalykui būdingos veiklos (meno dalykui – meninės veiklos) ir individualios meninės patirties (žinios, įgūdžiai, kūrinio interpretavimas ir paieškų galimybės, atlikimo technika) pokyčius; o konteksto – profesinei veiklai aktualią patirtį (ansambliškumas, skaitymas iš lapo, improvizavimas, grupinio darbo patirtis, kūrybinė patirtis ir galimybės).

Tyrimas parodė, kad tai siejasi su profesinio rengimo konteksto kaita, kuri išryškėjo vertinant studentų interesą savarankiškai veiklai, edukaciniams projektams, profesinės adaptacijos veiksnius, įgyjamas asmenines savybes, požiūrį į studijų prasingumą ir kaitą.

5. Dalykų studijoms profesinio rengimo procese modernizuoti pasiūlytas teorinis modelis (7 pav.). Jis apima muzikos dalyko studijas (meninė veikla, ugdytinio raiška, asmens kultūros tapsmas, vertinimo sistema, naujos dėstymo strategijos); ugdymo(si) aplinką (ugdytinio branda, ugdytinio meninė branda, dvasinės, dorinės vertybės, kūrybiška veikla, moderni studijų bazė); ugdymo dalyvių vaidmenų spektrą (ugdytinio ir ugdytojo bendra veikla, bendravimas ir bendradarbiavimas, komandinis darbas, bendros interpretacinės paieškos); muzikinę veiklą (muzikinė ir pedagoginė rekonstrukcijos ugdytinio meninės kultūros formavimo ir ugdymo etapuose). Modelis funkcionuoja remiantis integraciniais ryšiais tarp išskirtų jo komponentų, kurie susiejami teorinių žinių ir praktinės veiklos, meninės veiklos grandžių, dalykų turinio ir mokymo priemonių, profesinio rengimo ir meninio ugdymo tarpusavio priklausomybe. Tai profesinį rengimą susieja į vientisą procesą ir poveikį ugdytinio raiškai. To pasiekama vertinant dalyko turinį, studijų procesą ir studijų (profesinio rengimo) kontekstą kaip vientisą visumą, o ne tik dalyko turinį ir veiklos kontekstą, kaip yra tradicinio mokymo atveju.

Tyrimo visuma patvirtina, kad taip modeliuojamos meno dalykų studijos įsikomponuoja į profesinio rengimo šiuolaikišką procesą ir yra svarbus jo komponentas. Tačiau tobulinant tokiu modeliu grindžiamą profesinį rengimą Lietuvos kolegijose, reikėtų tikslinti dalykų paskirtį būsimo specialisto profesinės veiklos atžvilgiu, ieškoti platesnio jo veiklos ir vaidmenų spektro, dėstytojams reikėtų savo taikomus metodus papildyti

aktyviais, kritinį mąstymą, refleksiją akcentuojančiais, šiuolaikinio aukštojo mokslo reikalavimus atitinkančiais metodais, praktikų metu apimti ugdomų kompetencijų visumą.

6. Atliktas tyrimas atskleidė ir kitus perspektyvius problemos nagrinėjimo aspektus. Pertvarkant būsimų specialistų profesinį rengimą kolegijoje aktualu išsamiau nagrinėti į programas įtraukiamų kompetencijų spektrą, galimybes modeliuoti kūrybinio pobūdžio dalykų studijas, vertinti tarpdalykinę integraciją, tikslinti studijų šiuolaikišką kontekstą, atskleisti dalyko studijų patirties reikšmę profesinei veiklai būdingose socialinės aplinkos situacijose ir kt. Visa tai rodo, kad edukacinių paradigų virsmo koreguojamos dalykų studijos ir jų modernizavimas yra būsimų specialistų šiuolaikiško profesinio rengimo prielaida, veiksnys ir išraiška.

PASIŪLYMAI IR PRAKTINĖS REKOMENDACIJOS

Profesinio rengimo politikos kūrėjams:

- Teoriškai ir empiriškai pagrįstą meno dalykų studijų modernizavimo ir šiuolaikiško muzikinio (meninio) ugdymo teorinį modelį rekomenduoti neuniversitetinėms aukštosioms mokykloms, kurios rengia meno specialistus.
- Švietimo sistemoje, pedagoginiame procese, studijų programų turinyje (*curriculum*) įtvirtinti šiuolaikinę ugdymo paradigmą. Tai galimybė modernizuoti meno dalyko studijas ir specialistų profesinį rengimą remiantis humanizmo ir demokratijos idėjomis.
- Lietuvos neuniversitetinių studijų programose įtvirtinti ir ypač meno dalyko studijose skatinti tarpdalykinį integralumą ir plėsti ugdymo proceso dalyvių vaidmenų spektrą. Akcentuoti meno studijų paskirtį modernizuojant būsimo specialisto rengimą aukštojoje mokykloje.
- Rūpintis studijų modernizavimo kaip edukologinio reiškinio tyrimais, atsižvelgiant į asmens kultūros kaitą, meninio ugdymo ir profesinio rengimo vienovę, meninės ir profesinės patirties aspektus specialisto brandos procese.
- Atsižvelgiant į meninio ugdymo ir profesinio rengimo vienovę rekomenduoti pertvarkyti meno dalyko studijas siejant su profesine praktika.
- Skatinti Lietuvos neuniversitetinėse mokyklose kurti modernias, lanksčias ir interaktyvias edukacines aplinkas.

Meno dalykų dėstytojams:

- Studijų procese planuoti palankią mokymui(si) aplinką, kurioje dėstytojai taikytų praktikoje naujus mokymo ir mokymo(si) metodus bei strategijas, įtvirtintų subjektų sąveiką, dalykų integraciją, prasingą mokymą(si), profesinių žinių ir praktikos ryšį.
- Į studijų programas įtraukti platesnį kompetencijų spektrą.
- Skatinti ugdytinių meninę raišką.

Meno specialistus rengiančioms institucijoms:

- Nagrinėti ir koreguoti meno dalykų studijas bei specialistų rengimą proceso modernizavimo požiūriu.
- Specialistų rengimą modeliuoti, proceso centre įtvirtinant ugdytinį.

- Siekti, kad institucijos pedagogai akcentuotų kūrybišką veiklą, drąsiau diegtų aktyvius mokymo(si) metodus ir strategijas.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., Maknienė I., Palujanskienė A. (2001). Profesinio ugdymo pagrindai. Vilnius: Petro ofsetas.
2. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., Maknienė I., Palujanskienė A. (2003). Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika. Utena: Indra.
3. Adomaitienė J., Zubrickienė I., Teresevičienė M. (2008). Profesijos mokytojų ir dėstytojų tobulėjimas, atliekant veiklos tyrimus // Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos. Nr. 15. Kaunas: VDU, p. 10–21. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library.lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL).)
4. Ahlberg M., Dillon P. (1999). Materials for Constructive Enviromental Education, mainly to be used pre-service and in-service teacher education: An integrating approach to environmental learning. European Project for Environmental Education: Genoka.
5. Aleknaitė-Bieliauskienė R. (1996). Asmenybės tapsmas ir visuomenės muzikinio švietimo sistema // Muzikos kultūros situacija Nepriklausomoje Lietuvoje: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos pranešimai, p. 200–203. Vilnius: LMA, Margi raštai.
6. Aleknaitė-Bieliauskienė R. (2007). Tautinė tapatybė ir meninis ugdymas globalaus pasaulio akivaizdoje // Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė? /Monografija/, p. 69–81. Vilnius: VPU leidykla.
7. Alkin M. C., Mcneil J. D. (2000). Curriculum Evaluation. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. spalio 22 d.]. Iš: prenumeruojamos duomenų bazės ProQest. Prieiga per internetą: <http://search.epnet.com/custlogin.asp?custid=s4864746/>
8. Andersen F. D., Richardson P. G. (1997). Scripts for Interrupted Group Model Building // System Dynamics Review. Vol. 13. (2), p. 107–129. Journal of Public Affairs Education.
9. Andrijauskas A. (1995). Grožis ir menas: Estetikos ir meno filosofijos idėjų istorija (Rytai-Vakarai). Vilnius: VDA leidykla.
10. Angelo T., Cross P. K. (1993). Classroom Assessment Techniques: A Handbook for college teachers (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
11. Aramavičiūtė V. (1996). Studentų pedagoginė praktika Vilniaus universitete // Studijos aukštojoje mokykloje: konferencijos pranešimų medžiaga, p. 162–165 /1 knyga/. Kaunas: Technologija.
12. Aramavičiūtė V. (1998). Ugdymo samprata. Vilnius: VU leidykla.
13. Aramavičiūtė V. (2005). Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. /Monografija/. Vilnius: Gimtasis žodis.
14. Arback L. (2008). Education in Pianoplaying for Smaller Groups of Students/Pupils //Music at allges. 28 th ISME Word Conference. Bologna, Italy, p.217–218.
15. Arends R. I. (1998). Mokomės mokyti. Vilnius: Margi raštai.
16. Argyris C., Schön D. (1996). Organizational learning II: Theory, method and practice, Reading, Mass: Addison Wesley [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 08 d.]. Prieiga per

internetą: <http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewContainer.do?containerType=Journal&containerId/>

17. Askew S., Lodge C., Reed J. (2008). Learning Schools: Practices, processes and partnerships [interaktyvus]. Paper originally presented at ICSEI 2008, Auckland, NZ January [žiūrėta 2007 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą: http://forms.acer.edu.au/documents/RC2005_Proceedings.pdf/
18. Aukštakalnytė D. (2000). Būsimųjų muzikos mokytojų rengimas pedagoginam bendravimui. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus universitetas.
19. Balčytis E. (1980). Muzikos mokymas VIII klasėje: mokytojo knyga. Kaunas: Šviesa.
20. Balčytis E. (1982). Muzika IV–V klasėje: mokytojo knyga. Kaunas: Šviesa.
21. Balčytis E., Surgautaitė V. (1983). Muzikos mokymas VI–VII klasėje. Kaunas: Šviesa.
22. Balčytis E. (1986). Muzikos mokymo IV–VIII klasėse pagrindai. Kaunas: Šviesa.
23. Balčytis E. (1993). Muzikinio ugdymo Lietuvos bendrojo lavinimo vidurinėje mokykloje (V–XII klasė) sistema. [Habilitacinio darbo santrauka]. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija.
24. Balčytis E. (2000). Apie muzikinio ugdymo sistemą Lietuvos mokyklose // Muzikinio ugdymo aktualijos, p. 9–24. Šiauliai: ŠU leidykla.
25. Balčytis E. (2003). Muzika: VI klasės vadovėlis. Kaunas: Šviesa.
26. Balčytis E. (2004). Muzikos mokytojų rengimo Lietuvos aukštosiose mokyklose studijų programų lyginamoji analizė // Muzikinis ugdymas mokykloje: tradicijos ir inovacijos // Tiltai. Nr. 20, p. 34–39.
27. Balžakienė J. (2002). Studentų profesinio kryptingumo ugdymas aukštojoje sporto mokykloje studijuojant užsienio kalbas. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
28. Baranauskienė R. (2003). Emancipacinių kokybinių tyrimų realizavimas edukacinės paradigmos virsmo kontekste. /Mokomoji priemonė/. Šiauliai: UAB „Rašteda“.
29. Baryshnikova Y. (2006). CASE-Berkeley Field Project Field Report Debates On Modernization Theories, Modernity And Development 1Urals State University [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.howard.edu/library/Scholarship@Howard/books/2006/gov-politics.pdf/>
30. Barkauskaitė M. (1999). Pedagoginio universiteto studentų požiūris į švietimo reformą ir mokytojų rengimą // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: VI tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga, p. 41–47. Vilnius: VPU leidykla.
31. Barkauskaitė M. (2001). Paaugliai: sociopedagoginė dinamika. /Monografija/. Vilnius: VPU leidykla.
32. Barkauskaitė M. (2003). XXI amžiaus priesakai švietimui // Meninis moksleivių ugdymas: nuo gabumų lavinimo link asmenybės dorinimo: mokslinės metodinės konferencijos pranešimai, p. 22–25. Vilnius: VPU leidykla.
33. Barkauskaitė M., Gudžinskienė V. (2007). Aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginių kompetencijų bei gebėjimo taikyti šiuolaikines studijų technologijas tobulinimo inovatyvi modulinė programa. 1 knyga. Vilnius: VPU leidykla.
34. Barkauskaitė M., Pečiuliauskienė R. (2007). VPU studentų pedagoginių kompetencijų raiška švietimo kaitoje // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 85, p. 43–52. Vilnius: VPU. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje biblioteoje library. lt, Education research complrtr

- (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).
35. Barr R., Tagg J. (1995). From Teaching to Learning - A New Paradigm for Undergraduate Education [interaktyvus], p. 697–710 [žiūrėta 2010 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: http://pages.cs.wisc.edu/~nordheim/Barr_and_Tagg.pdf.
 36. Barrett T., Mac Labhrainn I., Fallon H. (2005). Handbook of enquiry and problem-based Learning: Irish Case Studies and International Perspectives [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. balandžio 15 d.]. Dublin: Centre for Excellence in Learning and teaching, NUI Galway and All Ireland Society for Higher Education (AISHE). Prieiga per internetą: <http://www.aishe.org/readings>.
 37. Beckett D., Hager P. (2002). Life, Work and Learning: Practice in Postmodernity // Routledge International Studies in the Philosophy of Education (14), p. 43–52. London and New York.
 38. Bennett B. (1990). Linking classroom and school improvement [interaktyvus]. Educational Leadership, 47 (8), p. 13–19 [žiūrėta 2006 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.newhorizons.org/index.html/>
 39. Berlin Communique (2003). Realising the European Higher Education Area, Communique of the Conference of Ministres responsible for Higher Education [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Communique1.pdf/>
 40. Bergen Communique (2005). The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communique of the Conference of Ministres responsible for Higher Education [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: http://www.bolognabergen2005.no/Docs/00Main_doc/050520_Bergen_Communique.pdf/
 41. Biggs J. (2003). Teaching for quality learning at university [2nd edition]. Buckingham: Society for Research into Higher Education and the Open University Press [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. birželio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.educatejournal.org/index.php?journal=educate/>
 42. Bitinas B. (1996). Apie teorijos ir praktikos santykį rengiant specialistą // Studijos aukštojoje mokykloje: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, p. 3–7. Kaunas: Technologija.
 43. Bitinas B. (1996). Ugdymo filosofijos pagrindai. Vilnius: VPU leidykla.
 44. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Vilnius: Enciklopedija.
 45. Bitinas B. (2005). Hodegetika: auklėjimo teorija ir technologija. Vilnius: Kronta.
 46. Bitinas B. (2006). Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Vilnius: Kronta.
 47. Bitinas B., Repšienė L., Žydžiūnaitė V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
 48. Bologna declaration (1999). Joint declaration of the european ministres of education [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf./](http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf/)
 49. Brown A. L., Campione J. C. (1994). Guided Discovery in a Community of Learners. In K. McGilly (ed.). Classroom lessons: Integrating cognitive theory and classroom practice, p. 229–270. Cambridge, MA: MIT Press/Bradford Books.
 50. Bruner J. (1985). Narrative and paradigmatic modes of thought. In E. Eisner (ed.). Learning and Teaching the Ways of Knowing, p. 97–115. Chicago, IL: University of Chicago Press.

51. Bruzgelevičienė R. (2007). Ugdymo paradigmu kaitos raiška švietimo reformos konceptualiomis idėjomis. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
52. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas: pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius: Margi raštai.
53. Būdienė V. (2004). Mokytojų rengimas Lietuvoje // Pedagogų rengimas Lietuvoje. Pertvarkos pastangos. /Sud. R. Totoraitis, M. Briedis, D. Gudaitytė/. Vilnius: Danieliaus leidykla.
54. Cañas A. J., Ford K. M., Hill G., Brennan J., Carff R., Suri N., Coffey J. (1995). Quorum: Children Collaborating throughout Latin America. Paper presented at the Sixth IFIP World Conference on Computers in Education, Birmingham, UK.
55. Cannon R., Newble D. (2000). A Handbook for Teachers in Universities and Colleges: A Guide for Improving Teaching Methods (4th edn.). University Library 378 (17/9), p. 365–803. Kogan Page, London.
56. Carnell E., Lodge C. (2002). Supporting Effective Learning. London: Paul Chapman.
57. Cavanagh R. F., Dellar G. B., Ellett C. D. (1998). Changing the context of learning environment research [interaktyvus]. Paper presented at the 1998 Annual meeting of the American Educational Research Association in San Diego [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://aare.edu.au/02pap/>
58. Chaillé C. (2007). Constructivism across the Curriculum in Early childhood classrooms: Big Ideas as Inspiration [interaktyvus]. Boston: Pearson/Allyn & Bacon. Available from NAEYC [žiūrėta 2009 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://search.barnesandnoble.com/Constructivism-across-the-Curriculum-in-Early-Childhood-Classrooms/>
59. Charles C. M. (1998). Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius: Alma littera.
60. Conway P. F. (2001). Anticipatory reflection while learning to teach: From a temporally truncated to a temporally distributed model of reflection in teacher education // Teaching and Teacher Education (17), p. 89–106.
61. Čekanavičius V., Murauskas G. (2006). Statistika ir jos taikymai (I dalis). Vilnius: TEV.
62. Čiužas R., Adaškevičienė V. (2007). Pedagogų kompetencijos būklės analizė: kaitos poreikis // Besimokančios visuomenės iššūkiai pedagogų rengimui, p. 25–42. Vilnius: Mokytojų kompetencijos centras.
63. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2000). IV leidimas. /Ats. red. St. Kleinys/. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
64. Dalkrose E. J. (1930). Eurhythmic, Art and Education. London.
65. Daugaravičius P. (1986). Muzikos mokymas III klasėje. Kaunas: Šviesa.
66. Daugaravičius P. (1989). Muzika: vadovėlis IV klasei. Kaunas: Šviesa.
67. Daugaravičius P., Katinienė A., Marcinkevičius Z. (1990). Muzika I–IV klasėje: /Priedas mokytojui prie vadovėlių/. Kaunas: Šviesa.
68. Daukilas S. (2001). Profesinės pedagogikos sąvokų problema profesinio rengimo standartuose // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 48, p. 32–43. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
69. De Corte E. (2001). Technology supported learning environments. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), International encyclopedia of the social and the behavioral sciences, p.167–188. Oxford, UK: Elsevier Science Ltd.

70. Descy P., Tessaring M. (2001). Training and Learning for Competence. // Second Report on Vocational Training and learning for competence [interaktyvus]. Training Research in Europe: Synthesis Report [žiūrėta 2009 m. sausio 22 d.]. Luxembourg: Publications of the. Prieiga per internetą: <http://springerlink.com/index/u690mv2557074477.pdf>
71. Downe-Wambolt D. (1992). Content analysis: Method, applications, and issues [interaktyvus]. Health Care for Women International (13), p. 313–321 [žiūrėta 2007 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.informaworld.com/smpp/ftinterface~content>
72. Duoblienė L. (2006). Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link. Vilnius: Tyto alba.
73. Elliot D. (1997). Putting Matters in Perspective: Reflections on a new Philosophy // The Quarterly Journal of Music Teaching and Learning [interaktyvus]. No. 7, (2–4), p. 20–35 [žiūrėta 2006 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://faculty.washington.edu/demorest/Elliott1997Quarterly.pdf>
74. Elton L. (2001). Research and Teaching: conditions for a positive link [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. lapkričio 3 d.] Teaching in Higher Education 6. (1), p. 43–56. Prieiga per internetą: <http://www.informaworld.com/smpp/content~content/>
75. Europos bendrijų komisija (2006). Briuselis 23.10.2006. 614. Galutinis komisijos komunikatas [interaktyvus]. „Suaugusiųjų mokymasis: mokyti niekada nevēlu“ [žiūrėta 2009 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/>
76. Falchikov N. (2005). Improving assessment through student involvement: practical solutions for aiding learning in higher and further education London: RoutledgeFalmer.
77. Falchikov N. (2007). The Place of Peers in Learning and Assessment. In D. Boud and N. Falchikov (Eds). Rethinking Assessment in Higher Education, p. 128–143. London: Routledge.
78. Foley G. (2007). Suaugusiųjų mokymosi metmenys: suaugusiųjų švietimas globalizacijos laikais. Vilnius: Kronta.
79. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma littera.
80. Gaižutis A. (2008). Daugiaveidis elitas. Vilnius: VPU leidykla.
81. Galkutė I. (2005). Darnaus vystymosi paradigmos projekcija mokykloje // Mokslo darbai: Acta Paedagogica Vilnensia. T. 14, p. 83–90. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje biblioteoje library. It, Education research compltr (EBSCO).)
82. Gaučaitė R. (2004). Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas choreografija darželyje [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
83. Geoff P. (2006). Šiuolaikinis mokymas. Vilnius: Tyto alba.
84. Giddens A. (1990). Modernity and utopia. New Statesman and Society, Vol. 3, p. 20–22.
85. Girdzijauskas A. (2008). Aukštesniųjų klasių mokinių dorovinės kultūros ugdymas muzikine veikla. Daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
86. Goddard Y., Goddard R., Tschannen-Moran M., Hoy W. (2001). A theoretical and empirical investigation of teacher collaboration for school improvement and student achievement in public elementary schools, Teachers College Record [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tcrecord.org/content.asp?contentid=12871/>

87. Goodlad J. (2000). Meno vieta mokymo plane // Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. /Sud. V. Matonis/, p. 25–43. Vilnius: Enciklopedija.
88. Gray A. (1997). Constructivist Teaching and Learning [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://ssta.sk.ca/research/instruction/.pen.ntid.rit.edu/>
89. Greimas A. J. (1991). Iš arti ir iš toli. Literatūra. Kultūra. Grožis. Vilnius: Vaga.
90. Gribačiauskas E. (2003). Pedagogų autoritarinių nuostatų turinys ir raiškos ypatumai. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
91. Griffiths R. (2004). Knowledge production and the research-teaching Nexus: the case of the built environment disciplines. *Studies in Higher Education* 29. (6), p. 709–726.
92. Grigas R. (2002). Kultūros ir individo elgsenos „normatyviškumas“ kaip pilietinio ugdymo sąlyga. Vilnius: VPU leidykla.
93. Gudaitytė D. (2001). Aukštojo mokslo tapimo masiniu reiškiniu ypatumai: pasaulinės tendencijos ir jų projekcija į Lietuvą. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Kaunas: Kauno technologijos universiteto leidykla.
94. Gudaitytė D. (2004). Students' Attitude To Learning In The Context Of Different Teaching Cultures. // *Problems and Possibilities of Liberal Education in Mass Higher Education: the Experience of a Country in Transition* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eera-ecer.eu/ecer/>
95. Gudauskaitė S. (2007). Žinių visuomenės link: organizacijos darbuotojo kompetencijų poreikis // *Mokslo leidinys: Informacijos mokslai*. T. 40, p. 66–72. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL).)
96. Guerra F. X. (1994). The paradoxes of Modernity in R. McNerny AND Religion [interaktyvus]. University of Notre Dame Press. Notre Dame, p. 19–30 [žiūrėta 2007 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: http://cesew.org.uk/temp/CESSpotwtlsp10_05/
97. Gudynas P. (2005). Ugdymo kokybės samprata ir kokybės problemos [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: http://www.pprc.lt/MetodineVeikla/naujienos/Ugdymo_kokybes_samprata_ir_kokybes_problemos.pdf/
98. Haberman J., Whitney D. (2009). Seeing the mean: Ensemble coding for sets of faces [interaktyvus]. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, (35), p. 718–734 [žiūrėta 2009 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>
99. Hargreaves A. (1999). Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai: mokytojų darbas ir kultūra postmoderniajame amžiuje. Vilnius: Tyto alba.
100. Hargreaves D. J. (2001). *The Developmental Psychology of Music*. Cambridge University Press [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?<The+Developmental+Psychology+of+Music/>
101. Hativa N., Goodyear P. (2002). Teacher Thinking, Beliefs and Knowledge in Higher Education. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 49 (1), p. 219–239.
102. Hunt N. (2007). Notes on exploring an outcomes based approach to curriculum design at the National College of Art and Desig. ISHE Conference Teaching and Learning in the Changing World of Higher Education. *Research* (13), p. 57–64. NUI Maynooth, Ireland.
103. Inglehart R., Welzel C. (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*, Cambridge University Press (co-authored with Christian Welzel).

104. Inglar T., Bjercknes E., Lappen R., Tobiassen T. (2003). Mokymasis ir konsultavimas. Kaunas: VDU leidykla.
105. Ylijoki O. (2000). Disciplinary Cultures and the Moral Order of Studying [interaktyvus]. Higher Education (39), p. 339–362 [žiūrėta 2007 m. gegužės 9 d.]. Prieiga per internetą: http://www.uta.fi/laitokset/yti/english/tasti/publications_electronic_library/ylijoki_egos04_paper.pdf
106. Jackūnas Ž. (1993). Ugdymo integracijos metmenys // Lietuvos švietimo reformos gairės. /Sud. P. Dereškevičius/. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
107. Jackūnas Ž. (2000). Meninio ugdymo vieta integruoto mokymo sistemoje // Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Meninio ugdymo teorija JAV. /Sud. V. Matonis/. Vilnius: Enciklopedija.
108. Jackūnas Ž. (2004). Menas–prasmė–pažinimas./ Estetikos studijos – 2/ Vilnius: VPU Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
109. Jarvis P. (2001). Mokymosi paradoksai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Švietimo studijų centras.
110. Jenkins A., Zetter R. (2003). Linking research and teaching in departments. York: LTSN Generic Centre, Learning and Teaching Support Network, Oxford Brookes University. (5), p. 342–348.
111. Jovaiša T., Žilionis S. (2004). Kvalifikacijų pripažinimas ir vertinimas. Kompetencija grindžiamų kvalifikacijų sistemos Lietuvoje plėtotė // Konferencijos medžiaga, p. 12–15.
112. Jucevičienė P. (1998). Edukologinės idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui. Kaunas: Technologija.
113. Jucevičienė P. (2003). Pedagogo IKT kompetencijos dinamiškos struktūros pagrindimas // Socialiniai mokslai. T. 2 (39), p. 70–81. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library.lt, Sociological Abstracts (the CSA Social Sciences Collection) SocINDEX with Full Text (EBSCO).)
114. Jucevičienė P., Bankauskienė N., Janiūnaitė B., Lepaitė D., Simonaitienė B. (2007). Pedagogų rengimo studijų programų analizė. /Mokslo studija/. Vilnius: Mokytojų kompetencijos centras.
115. Juodaitytė A. (2002). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius: Petro ofsetas.
116. Juodaitytė A. (2003). Studentų interaktyvaus mokymo(si) didaktinio modeliavimo technologija. // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 65, p. 90-96. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library.lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
117. Juodaitytė A. (2004). Studijų kokybė aukštojoje mokykloje: valdymo filosofija ir prakseologija. In K. Pukelis (Ed.) // Aukštojo mokslo kokybė (1), p. 12–25. Kaunas: VDU Studijų kokybės centras.
118. Juodaitytė A., Šedžiuvienė N. (2005). Kolegijų dėstytojų individualaus profesinio tapimo modeliavimas (edukaciniai pagrindai) // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 80, p. 15–20. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library.lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
119. Juodaitytė A., Šedžiuvienė N. (2005). Aukštojo mokslo studijų kokybės valdymo teorija ir rekonstrukcijos monitoringo strategijoje // Profesinės studijos: teorija ir praktika. Nr. 1, p. 11–

18. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. lt, Index Copernicus duomenų bazėje.)
120. Juodaitytė A., Kazlauskienė A. (2008). Edukologijos daktaro disertacijose (1995–2005m.) taikomi tyrimo metodai: teorinė ir empirinė analizė // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. Nr. 15, p. 34–46. Kaunas: VDU. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library.lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL).)
121. Kabalevskis D. (1975). Apie tris banginius ir daug ką kita. Vilnius: Vaga.
122. Kaminskas K. (2002). Lietuvos pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistemos relevantiškumas [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus universitetas.
123. Kanapickaitė J. (2009). Individualizacija kaip suaugusiųjų meninio ugdymo reiškinys. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
124. Kantas I. (1991). Sprendimo galios kritika. Vilnius: Mintis.
125. Karatajienė D. (2001). Modernistinio ir postmodernistinio dailės istorijos mokymo koncepcijų analizė. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
126. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija: (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). /Vadovėlis/. Kaunas: Judex.
127. Katinienė A. (1983). Muzikinio auklėjimo ir lavinimo vaikų darželyje metodika. Kaunas: Šviesa.
128. Katinienė A. (1988). Muzikinis pirmaklasių ugdymas. Vilnius: Šviesa.
129. Katinienė A. (1998). Vaiko muzikinės kultūros ugdymas vaikų darželyje. Vilnius: Kronta.
130. Katinienė A., Vaičienė A. (2001). Muzika vaikų darželyje. /Mokymo priemonė/. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
131. Kavolis V. (1996). Kultūros dirbtuvė. Vilnius: Baltos lankos.
132. Kierkegaard S. (1949). Journal (Extraits) // Etudes Kierkegaardiennes par J. Wahl. Paris.
133. Kievišas J. (1995). Daina ir solfedžio. Solfedžio pradžiamokslis. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
134. Kievišas J. (1997). Vaiko muzikinė raiška. /Monografija/. Šiauliai: ŠU leidykla.
135. Kievišas J., Jakštonienė Z., Bagdonienė A. (2001). Muzikos specialisto ugdymas. Šiauliai: K. J. Vasiliausko IĮ.
136. Kievišas J. (2002). Muzikos disciplinos rengiant pedagogą // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 59, p. 125–130. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
137. Kievišas J., Kisielytė-Sadauskienė J., Gaučaitė R. (2003). Muzikos pedagogų meninio ugdymo ir profesinio rengimo vienovė // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 66, p. 101–106. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)

138. Kievišas J., Jasiukonytė A. (2003). Asmens muzikinės raiškos paralelės ugdymo procese ir besimokančioje visuomenėje // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 68, p. 335–340. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. lt, Education research compltrr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
139. Kievišas J. (2004). Mokytojo (asmens) muzikinė kultūra ir muzikinė kompetencija // Mokytojo kompetencijų ir įvaidžio kaitos tendencijos: konferencijos pranešimų medžiaga, p. 35–43. Rokiškis: Skripkos II.
140. Kievišas J. (2007). Meninis ugdymas švietimo institucijoje. I d. Vilnius: UAB „Ciklonas“.
141. Kievišas J., Gaučaitė R., Kondratienė R. (2007). Competences and Teacher Competence. // Assumptions of educational reconstructions while prepaving art Teachers at higher education institution. Osijeku Kherson State University, p. 261–269.
142. Kievišas J., Gaučaitė R., Kondratienė R., Malcienė Z. (2007). Asmens meninės patirties plėtra dvasingumo sklaidos kontekste // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 85, p. 122–128. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. lt, Education research compltrr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
143. Kievišas J., Kievišas A. (2008). Meninis ugdymas švietimo institucijoje. II d. Šiauliai: ŠU leidykla.
144. Kievišas J., Kondratienė R. (2009). Dvasingumas žmogaus pasaulyje. /Kolektyv. monografijos sudar. ir rengėjai/. Vilnius: VPU leidykla.
145. Kievišas J., Kondratienė R. (2009). The Conditions of a Specialist's Vocational Maturity in the Study process. Baltische Studien zur Erziehungs – und Sozialwissenschaft. Band 17 /Herausgegeben von Gerd-Bodo von Carlsburg, Algirdas Gaižutis und Airi Liimets, p. 293–301. Frankfurt am Main: Peter Lang.
146. Kirliauskienė R. (2001). Studento, kaip atlikėjo, savireguliacijos pedagoginis skatinimas. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
147. Kirschner P., Sweller J., Clark R. (2006). Why minimal guidance during instruction does not work: An analysis of the failure of constructivist, discovery, problem-based, experiential, and inquiry based teaching [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. birželio 26 d.]. Educational Psychologist (41), p. 75–86. Prieiga per internetą: http://www.cogtech.usc.edu/publications/kirschner_Sweller_Clark.pdf/
148. Kisielytė-Sadauskienė J. (2003). Būsimojo mokytojo sociokultūrinė raiška meno kolektyve. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
149. Knowles M. (1984). The Adult Learner: A Neglected Species (3rd Ed.). Houston, TX: Gulf Publishing [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. liepos 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.infed.org/thinkers/et-knowl.htm/>
150. Kodaly Z. (1971). Folk Music of Hungary. New York: Praeger.
151. Kolb D. (1984). Experiential Learning: experience as the source of learning and development Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall (interaktyvus) [žiūrėta 2005 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://nwlink.com/~donclark/hrd/styles/kolb.html>
152. Kondratienė R. (2007). Meninio ugdymo ir profesinio rengimo ryšys modeliuojant dalykų studijas aukštojoje mokykloje. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai: Šiaulių universitetas.

153. Kondratienė R., Kievišas J. (2007). Būsimąjį specialisto profesinės brandos ir kūrybingumo tarpusavio priklausomybę studijų procese // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 88, p. 31–35. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
154. Krakauskaitė V. (1995). Lakštutė: vadovėlis II klasei. Kaunas: Šviesa.
155. Krakauskaitė V. (2000). Muzikos mokymas III–IV klasėje: dirbančiam su „Lakštute“ mokytojiui. /1-oji, 2-oji knygos/. Kaunas: Šviesa.
156. Kraujutaitytė L. (2002). Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
157. Kraujutaitytė L., Pečkaitis, J. (2003). Nuotolinių studijų organizavimas: strategijos ir technologijos. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
158. Krikščiūnas K., Staniškis J., Tričys V. (2008). Mokslinė veikla: šiuolaikinės tendencijos. /Monografija/. Šiauliai: ŠU leidykla.
159. Kuhn T. S. (2003). Mokslo revoliucijų struktūra. Vilnius: Pradai.
160. Lasauskienė J. (2007) Dalykinė kompetencija kaip muzikos mokytojų rengimo tikslas. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
161. Lasauskienė J. (2009). Muzikinių edukacinių projektų rengimas ir įgyvendinimas. Vilnius: VPU leidykla.
162. Laužackas R. (2000). Mokymo turinio projektavimas. Kaunas: VDU leidykla.
163. Laužackas R., Danilevičius E., Gurskienė O. (2004). Profesinio rengimo reforma Lietuvoje. /Monografija/. Kaunas: VDU leidykla.
164. Laužackas R., Dienys V. (2004). Profesijos mokytojų strateginių kompetencijų nustatymo ir jų kvalifikacijos tobulinimo modulių rengimo metodika. Vilnius: Profesinio mokymo metodikos centras.
165. Laužackas R. (2005). Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas. Kaunas: VDU leidykla.
166. Laužackas R. (2005). Profesinio renginio metodologija. /Monografija/. Kaunas: VDU leidykla.
167. Laužackas R., Teresevičienė M., Stasiūnaitienė E. (2005). Kompetencijų vertinimas neformaliajame ir savaiminiame mokymesi. /Monografija/. Kaunas: VDU leidykla.
168. Lepaitė D. (2003). Kompetencijų plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija. /Monografija/. Kaunas: Technologija.
169. Lietuvos švietimo koncepcija (1992). Vilnius: Leidybos centras.
170. Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas (2000 03 21 d. įsakymu Nr. VIII-1586). Valstybės žinios, 2000, Nr. 27–715.
171. Lietuvos mokslo ir technologijų Baltoji knyga (2001). Vilnius: Mokslo ir studijų departamentas prie Švietimo ir mokslo ministerijos.
172. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 11 12 Nr. IX-1187 nutarimas „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“. Valstybės žinios, 2002, Nr. 113.

173. Lietuvos Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai: priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas (2003). Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
174. Lietuvos švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos [interaktyvus]. (2003m. liepos 4 d. Įsakymu Nr. IX–1700). LR švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2008 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/strategija/vss.htm>; http://www.smm.lt/teisine_baze/isakymai.htm/
175. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pagrindinių, specialiųjų profesinių ir vientisųjų studijų programų nuostatų“. 2005 m. liepos 22 d. ĮSAK–1551.
176. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl bendrųjų reikalavimų studijų programoms“ 2005m. liepos 22d. ISAK – 1551.
177. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos“. 2005 m. lapkričio 22 d. Nr. 1270. Valstybės žinios, 2005, Nr. 139–5019.
178. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl aukštojo mokslo studijų programų akreditavimo aprašo patvirtinimo“ 2006 m. vasario 15 d. Nr. 1-29. Valstybės žinios, 2006, Nr. 24-832.
179. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pedagogų rengimo reglamento patvirtinimo“. 2008 m. gruodžio 5 d. ISAK-3363. Valstybės žinios, 2008, Nr. 143–5734.
180. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos“. 2008 m. spalio 15 d. ĮSAK–2795/AL–347. Valstybės žinios, 2008, Nr. 122-4647.
181. Lietuvos Respublikos Mokslo ir Studijų įstatymas. 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242 Vilnius.
182. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimo“. 2010 m. balandžio 9 d. Nr. V-501. Valstybės žinios, 2010, Nr. 44-2139.
183. Lindsay R., Breen R., Jenkins A. (2002). Academic Research and Teaching Quality: the views of undergraduate and postgraduate students // *Studies in Higher Education*, 27 (3), p. 309–327.
184. Linkaitytė G., Valiuškevičiūtė A., Kuncaitis R., Žilinskaitė L. (2004). Atvirojo mokymosi dimensijos ir jų atpažinimo mokymo ir mokymosi procese galimybės // *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 8, p. 84–90. Kaunas: VDU. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library.lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL).)
185. Lipinskienė D. (2002). Edukacinė studentą įgalinanti studijuoti aplinka [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
186. Longworth N. (2007). Mokymosi visą gyvenimą praktika: švietimo kaita XXI amžiuje. Vilnius: Kronta.
187. Lukšienė M. (1993). Pedagogika ir kultūra // Lietuvos švietimo reformos gairės /Sud. P. Dereškevičius/. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
188. Lukšienė M. (2000). Jungtys. /sud. R. Bruzgelevičienė/. Vilnius: Alma littera.
189. Maceina A. (1990). Pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa.

190. Mayers D. (2000). *Psichologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
191. Mayer R., Hegarty M., Mayer S., Campbell J. (2005). When Static Media promote active learning: Annotated illustrations versus narrated animations in multimedia learning. *Journal of Experimental Psychology: Applied* (11), p. 256–265.
192. Mayring Ph. (2000). *Qualitative Content Analysis*. Formur: *Qualitative Social Research Volume 1, (2)* [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. birželio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download/>
193. Malcienė Z. (2004). Studentų savarankiškos muzikinės veiklos tobulinimas rengiant pedagogus // *Efektyvaus meninio ugdymo problemos*. Kompaktinis diskas (Sud. VPU Kultūros ir meno edukologijos institutas). Vilnius: VPU leidykla.
194. Malcienė Z. (2007). Meno dalykų studijavimo prielaidos kolegijoje // *Mokslo žurnalas: Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 4 (15), p. 64–69. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library.lt, Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL), IndexCopernicus Journals Master List.)
195. Marcinkevičius Z. (1989). *Muzika II–III klasėje*. Kaunas: Šviesa.
196. Marcinkevičius Z. (1990²). *Muzika: vadovėlis III klasei*. Kaunas: Šviesa.
197. Marcinkevičius Z. (2008). Gimnazijos klasių mokinių muzikinio ugdymo problemos: pažinimas, dvasingumas, istoriškumas. // *Mokslo darbai: Pedagogika*. T. 91, p.122–129. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
198. Martišauskienė E. (2004). *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys*. /Monografija/. Vilnius: VPU leidykla.
199. Martišauskienė E. (2007). Studentų asmenybinio ugdymo/-si pedagoginių kompetencijų sklaida per pedagoginę praktiką // *Mokslo darbai: Pedagogika*. T. 86, p. 14–22. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).
200. Martinelli Al., Filho R., Cruz S., Franco R. (2005). Hereditary hemochromatosis in a Brazilian university hospital in São Paulo State (1990-2000). *Genet. Mol. R.* 4, p. 31–38.
201. Maslow A. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.
202. Matijkienė D. (2002). *Dailės dalykų integracija meninio simbolio vaidmuo paauglių ugdymo turinio struktūroje*. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
203. Mažeikienė N. (2002). *Socializacijos ir ugdymo diagnostikos instrumentų kultūrinis perkeliamumas: makiavelizmo ir autoritarizmo matavimo aspektas*. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
204. Mažeikis G. (2006). *Socializacijos vaidmenys ir individualizacijos modeliai* // *Mokslo darbai: Mokytojų ugdymas*. Nr. 6, p. 81–102. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. lt, IndexCopernicus Journal Abstract.)
205. McCune V., Hounsell D. (2007). Final year biosciences students' willingness to engage: teaching-learning environments, authentic learning experiences and identities [interaktyvus]. Paper presented as part of the Invited Symposium of the Higher Education Special Interest Group at the 12 th Biennial Conference of the European Association for Research on Learning

- and Instruction, August 28th to September 1st 2007, Budapest, Hungary [žiūrėta 2008 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.etl.tla.ed.ac.uk/docs/EARLI>.
206. McKeachie W. (2002). *Teaching Tips: Strategies, Research, and Theory for College and University Teachers*, (11 ed.). Boston, MA: Houghton Mifflin Company.
 207. McLaughlin T. (1997). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: demokratiškumas, vertybės, įvairovė*. Kaunas: Technologija.
 208. Melnikas B. (2002). Ilgalaikė socialinės ekonominės raidos strategija: teoriniai modeliai ir sprendimų prioritetai Lietuvos sąlygomis // *Mokslo žurnalas: Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 1, p. 39–47. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO).)
 209. Merkys G. (1999). Empirinė analitinė paradigma ir šiuolaikinis socialinis tyrimas // *Filosofija. Sociologija*. Nr. 1 (20). (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, SocINDEX with Full Text (Peer-Reviewed), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL).)
 210. Merkys G. (2000). *Edukologijos disertacijos: sovietinio laikotarpio ir šiuolaikinių disertacijų metodologinės brandos palyginimas* // *Mokslo žurnalas: Socialiniai mokslai*. Nr. 1 (22), p. 27–41. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje Sociological Abstracts (the CSA Social Sciences Collection), SocINDEX with Full Text (EBSCO).)
 211. Merkys G. (2006). XXI a. iššūkiai Lietuvos mokytojui. Esė. // *Mokslo darbai: Mokytojų ugdymas*. Nr. 6, p. 10–29. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, IndexCopernicus Journal Abstract.)
 212. Merkys G. (2006). *Modulių „Tarpdisciplininiai tyrimai šiuolaikinėje edukologijoje: kokybiniai tyrimai. Statistiniai skaičiavimai“ konspektai*. Šiauliai.
 213. Merkys G., Žydžiūnaitė V. (2007). *Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo nauja samprata: projekto „Lietuvos profesinio rengimo institucijų pedagogų kompetencijų tobulinimo sistemos plėtra“ modulis*. Kaunas: Pedagogų profesinės raidos centras.
 214. Morin A. (1997). Empirical models predicting population abundance and productivity in lotic systems [interaktyvus]. *J. North Am. Benthol. Soc.* 16, p. 319–337 [žiūrėta 2007 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/pss/1468021/>
 215. Musneckienė E. (2006). Vizualinio meninio ugdymo ir kultūrinio konteksto sąveikos paradigmėninė samprata // *Mokslo darbai: Pedagogika*. T. 84, p. 120–126. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
 216. Musneckienė E. (2007). *Vizualinės kultūros diskursas rengiant dailės pedagogus postmodernios edukacinės paradigmos kontekste*. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiaulių universitetas.
 217. Navaitienė J. (2000). *Būsimųjų pedagogų profesinis kryptingumas ir branda* [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
 218. Neumann R. (1994). The teaching-research nexus: Applying a framework to university students learning experiences // *European Journal of Education*, 29, p. 323–339.
 219. Neumann R. (2001). *Disciplinary differences and university teaching* // *Studies in Higher Education*, 26, p. 135–146.

220. Neumann R., Parry S., Becher T. (2002). Teaching and Learning in their Disciplinary Contexts. *Studies in Higher Education*, 27 (4), p. 405–417. *Journal of Personality and Social Psychology*.
221. Neumann R. (2002^a). Diversity, Doctoral Education and Policy // *Higher Education Research and Development*, 21, p. 167–178.
222. Nežnovas G. (1975). *Apie meno kūrybą suvokimą*. Vilnius: Mintis.
223. Nonaka I., Takeuchi H. (1995). *The knowledge – creating company: the Japanese companies create the dynamics of innovation*. New York: Oxford University Press: New.
224. Nonaka I., Toyama R., Konno N. (2000). SECI, ba and leadership: a unified model of dynamic knowledge creation // *Long Range Planning*, Vol. 33, No. 1, p. 5–34.
225. Novak J. (2002). Meaningful learning: The essential factor for conceptual change in limited or appropriate propositional hierarchies (liphs) leading to empowerment of learners. *Science Education* 86, (4), p. 548–571.
226. Novak J., Cañas A. (2006). *The Theory Underlying Concept Maps and How to Construct Them, Technical IHMC CmapTools*, Institute for Human and Machine Cognition [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://cmap.ihmc.us/Publications/ResearchPapers/>
227. Orf K. (1975). *Schulwerk. Musik für Kinder*. Mainz.
228. Osipkovas G. (1999). *Savarankiško darbo organizavimas fortepijoninių kūrybinių mokymo procese*. Klaipėda: KU leidykla.
229. Osipkovas G. (2001). *Atlikimo fortepijonu stabilumo problemos ir jų sprendimo galimybės*. Klaipėda: KU leidykla.
230. Pabrėža J., Kievišas J. (2004). Studentų meninio ir dvasinio ugdymo paralelės universiteto edukacinėje sistemoje // *Mokslo darbai: Pedagogika*. T. 72, p. 133–137. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
231. Parsons M. (2000). Pažinimas kaip interpretacija meniniame ugdyme // *Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos*. /Sud. V. Matonis/, p. 59 –77. Vilnius: Enciklopedija.
232. Penner J. (1984). *Why Many College Teachers Cannot Lecture*. Springfield, Ill.: Charles C. Thomas.
233. Petty G. (2006). *Šiuolaikinis mokymas*. Vilnius: Tyto alba.
234. Piličiauskas A. (1984). *Muzikos pažinimas. /I knyga. Objektas, būdai ir adekvatumas/*. Vilnius: Vaga.
235. Piličiauskas A. (1998). *Muzikos pažinimas. /II knyga. Stadijos, rezultatai ir reikšmė/*. Vilnius: Vaga.
236. Piličiauskas A. (2003). Meninio ugdymo mokytojų rengimas // *Mokslo darbai: Pedagogika*. T. 68, p.161–167. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
237. Poberejnikov I. (2001). *Spatial dynamics of modernization: theoretic, methodological and historic aspects*. Yekaterinburg.
238. Prebish T., Charles S., Buddhism A. (1975). *Modern Perspective*. University Park, PA: State University Press.

239. Profesijos vadovas (2005). /Sud. N. Miniotienė, I. Dzemyda /ES LEONARDO da Vinčio programos koordinavimo paramos fondas. Profesinio orientavimo išteklių informacinis centras POIIC. Vilnius: A. Jakšto IĮ.
240. Pukelis K. (1998). Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos. Kaunas: Versmė.
241. Pukelis K., Sajienė L. (2000). Curriculum sampratos problema Lietuvos pedagoginės kultūros kontekste // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 40, p. 14–26. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO), Centrinės ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
242. Rajeckas V. (2004). Pedagogikos pagrindai. /Studijų knyga/. Vilnius: VPU leidykla.
243. Ramsden P. (2000). Kaip mokyti aukštojoje mokykloje. Vilnius: Aidai.
244. Rauduvaitė A. (2008). Populiarioji muzika kaip integralus jaunesniojo amžiaus mokinių muzikinio ugdymo veiksnys // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 91, p. 130–135. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
245. Reich K. (1996). Systemisch konstruktivistische Pädagogik. Broschiert von Kersten Reich (interaktyvus) [žiūrėta 2009 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.amazon.de/Systemisch-konstruktivistische – Pädagogik – Beltz – Kersten – Reich/dp/](http://www.amazon.de/Systemisch-konstruktivistische-Pädagogik-Beltz-Kersten-Reich/dp/)
246. Rinkevičius Z. (1980). Apie muzikos polifoniškumą ir jo suvokimo ugdymą. Klaipėda: Lietuvos aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė red. taryba.
247. Rinkevičius Z. (1993). Mokinių muzikinis ugdymas. /Teorinių pagrindų metmenys/. Klaipėda: LMA Klaipėdos fakultetai.
248. Rinkevičius Z. (2002). Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje. /Monografija/. Klaipėda: „Klaipėdos“ laikraščio leidykla.
249. Rinkevičius Z. (2004). Dvasinio ugdymo problema muzikos pedagogikoje // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 72, p. 72–78. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
250. Rinkevičius Z. (2005). Muzikos pedagogika. /2-asis pataisytas ir papildytas vadovėlio leidimas/. Klaipėda: KU leidykla.
251. Rinkevičius Z., Rinkevičienė R. (2006). Žmogaus ugdymas muzika. /Monografija/. Klaipėda: S. Jokužio IĮ.
252. Rinkevičius Z. (2009). Ką reiškia mokyti muzikos? Klaipėda: Druka.
253. Rinkevičius Z. (2010). Muzikos mokymas kaip meninis – dvasinis ugdymas // Taikomieji tyrimai studijose ir praktikoje. Nr. 3, p. 62–65. Panevėžys: Panevėžio kolegija.
254. Riviere C. (1974). Integration culturelle et sociale /La grande encyclopedie. Vol. 11. Paris.
255. Royse D., Thayer B. A. (1996). Program evaluation. 2nd ed. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
256. Sakadolskienė E. (2010). Nuo mokymo iki mokymosi – naujoji paradigma bakalauro studijoms pagal Robert’as B. Barr’as ir John’as Tagg’as. Seminaro medžiaga. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
257. Samulevičius S., Simonaitienė B., Stanišauskienė V., Katiliūtė E. (2007). Rekomendacijos inovatyvioms pedagogų rengimo programoms ir jų realizavimui. Vilnius: Mokytojų kompetencijos centras.

258. Schön D. A. (1991). Learning, reflection and change [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.infed.org/thinkers/et-schon.htm/>
259. Scott P. (2004). Knowledge work in a knowledge society: rethinking the links between university teaching and research, The keynote speech presented at the Higher Education Academy Learning and Teaching conference, The University of Hertfordshire, UK [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: http://www.heacademy.ac.uk/curriculum/ICO18D_KnowledgeWork.doc/
260. Shulman L. (2002). Making Differences: A Table of Learning. Change, Nov/Dec.
261. Shulman L. (2005). The signature pedagogies of the professions of law, medicine, engineering and the clergy: potential lessons for the education of teachers [interaktyvus]. Paper presented to the Math Science Partnership (MSP) Workshop // Teacher Education for Effective Teaching and Learning. National Research Council's Center for Education, Irvine, California [žiūrėta 2007 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://hub.mspnet.org/index.cfm/11172/>
262. Siebert H. (2007). Teorijos ir praktikos sąveika: tekstai suaugusiųjų švietimo studijoms. Vilnius: Kronta.
263. Smith M. J., Naylor R. (2001). Dropping out of university: a statistical analysis of the probability of withdrawal for UK university students [interaktyvus]. Journal of the Royal Statistical Society A, 164, Part 2, p. 389–405 [žiūrėta 2009 gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/academic/>
264. Spiel C. (2002). Program Evaluation. In: In the International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. gruodžio 16 d.]. Prieiga per internetą: ProQuest.<http://web17.epnet.com/citation.asp/>
265. Steffe L., Gale J. (1995). Constructivism in Education. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
266. Strakšienė D. (2002). Didaktinės muzikos kūriniių refleksijos veiksmingumas grojimu: pedagogų nuostatų formavimo prielaidos. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
267. Subotkevičienė R. (2008). Mokytojų rengimo tendencijų įvairovė // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 90, p. 36–43. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
268. Suzuki S. (1969). Nutured by love: A New Approach to Education New York: Exposition Press.
269. Super D. (1990). A life-span, life-space approach to career development // In Career Choice and Development: Applying Contemporary Theories to practice. San Francisko, p. 197–261.
270. Šaparnis G. (2000). Kokybinių ir kiekybinių metodų derinimas, diagnozuojant mokyklos vadybą nestandartizuotu atviro tipo klausimynu. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
271. Šernas V. (2005). Sintezuotas šiuolaikinių studijų modelis // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 75, p. 5–9. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library. It, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
272. Šernas V. (2007). Studijų modernizavimo modelio beiėškant [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/s183-187.pdf/>

273. Šiaučiukėnienė L. (1997). Mokymo individualizavimas ir diferencijavimas. /Monografija/. Kaunas: Technologija.
274. Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Talijūnienė P. (2006). Šiuolaikinės didaktikos pagrindai. Kaunas: Technologija.
275. Šiaulytienė D. (2001). Projekto metodas meniniame ugdyme. Vilnius: Lietuvos Respublikos ŠMM Švietimo aprūpinimo centras.
276. Šveikauskas V. (2000). Tradicinių ir modernių aukštojo mokslo bruožų sąveika realizuojant visuomenės sveikatos bakalauro studijų sistemą. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
277. Tamošiūnas T. (1999). Projektų metodas ugdymo praktikoje. Šiauliai: ŠU leidykla.
278. Tarptautinių žodžių žodynas (2008). /Sud. V. Bogušienė, A. Bendorienė/. Vilnius: Alma littera.
279. Tavoras V. (2009). Būsimųjų muzikos mokytojų meninės individualybės raiškos skatinimas universitete. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
280. Teresevičienė M., Adomaitienė J. (2000). Projektai mokymo(si) procese. /Mokomoji knyga/. Kaunas: VDU leidykla.
281. Teresevičienė M., Gedvilienė G. (2003) Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita. /Monografija/. Kaunas: VDU leidykla.
282. Teresevičienė M., Oldroyd D., Gedvilienė G. (2004). Suaugusiųjų mokymasis. Andragogikos didaktikos pagrindai. /Vadovėlis/. Kaunas: VDU.
283. Tereškinas A. (2002). Globalios žiniasklaidos pasaulyje: tarp „migracinių scenarijų ir naujų identiteto formų“ // Kultūros barai. Nr. 3, p. 12–14.
284. Tinfavičienė I. (2007). Edukologijos magistro studijos programų vertinimas: Akademinio šiuolaikiškumo aspektai // Mokslo darbai: Pedagogika. T. 88, p. 25-29. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library.lt, Education research compltr (EBSCO), Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje (CEEOL) ir Online Computer Library Center (OCLC).)
285. Tyler R. W. (1949). Basic principles of Curriculum and Instruction. Chicago: The University of Chicago Press.
286. Tuning Project 2002-2004. General Presentation The Tuning Methodology [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/general-pres-tuning-method-oth-enl-t02.pdf.
287. Utley C. A., Delquadri J. C., Obiakor F. E., Mims V A. (2000). General and special educators' perceptions of teaching strategies for multicultural students // Teacher Education and Special Education, 23 (1), p. 34–50.
288. Vaičiūnienė V., Gedvilienė G. (2009). Informacinio raštingumo dimensija siekiant mokymo/-si kokybės universitetinėse studijose // Mokslo žurnalas: Socialinis ugdymas, Nr. 9 (20), p. 23–34. (Žurnalas referuojamas mokslinėje elektroninėje bibliotekoje library.lt, SocINDEX with Full Text (EBSCO).)
289. Vaitkevičius J. (1995). Pedagogų rengimas kaip problema // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: V tarptautinė mokslinė konferencija, p. 123–126. Vilnius: VPU leidykla.
290. Velička E. (1995). Garsų ir tylos paslaptys. Muzika I–IV klasėse. /Knyga mokytojui/. Kaunas: Šviesa.

291. Vitkauskas R. (2003). Muzikos mokytojo profesinė savirealizacija. Galimybės, prielaidos, ypatumai. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
292. Vosyliūtė A., Kizienė J. (2007). Mokymo(si) ir konsultavimo strategijos. /Modulis/. Vilnius: Lietuvos pedagogų profesinės raidos centras.
293. Walker G. (2005). Sociological theory and the natural environment [interaktyvus]. History of the Human Sciences, February 1, 18 (1), p. 77–106 [žiūrėta 2007 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.sagepub.com/cgi/content/erfs/>
294. Watkins Ch., Carnell E., Lodge C., Wagner P., Whalley C. (2000). Learning about Learning. London and New York: Napce, p. 66.
295. Watkins Ch., Carnell E., Lodge, C. (2007). Effective learning in classrooms [interaktyvus]. London, Paul Chapman [žiūrėta 2007 m. kovo 06 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/search?hl=lt&q=Watkins%2C+C.%2C+Carnell%2C+E.+%26+Lodge%2C+C.+%282007%29.+Effective+learning/>
296. Werning R. (1998). Konstruktivismus. Eine Anregung für die Pädagogik? [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.webquest-forum.de/infos/theorie/werning-konstruktivismus.pdf/>
297. Zuckerman M. (1997). On postmodernism and education. In: I Gur-Zeev (Ed.). Education in the Postmodern. Dialogue Age. Jerusalem: Magnes, p. 89–102.
298. Zuzevičiūtė V., Teresevičienė M. (2007). Universitetinės studijos mokymosi visą gyvenimą perspektyvoje. /Monografija/. Kaunas: VDU leidykla.
299. Žadeikaitė L., Targamadžė V. (2007). Modulo „Ugdymo politika ir vadyba“ aprašas / Aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginių kompetencijų bei gebėjimo taikyti šiuolaikines studijų technologijas tobulinimo inovatyvi modulinė programa/. 1 knyga, p. 45–53. Vilnius: VPU leidykla.
300. Želvys R. (1998). Švietimo kaitos samprata // Švietimo reformos. Švietimo studijos – 4, p. 11–20. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
301. Želvys R. (2003). Švietimo organizacijų vadyba. /Mokomoji priemonė/. Vilnius: VU leidykla.
302. Žibėnienė G. (2005). Neuniversitetinių studijų programų kokybės vertinimo teorinis ir empirinis pagrindimas. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
303. Žydžiūnaitė V. (2003). Komandinio darbo kompetencijų edukacinė diagnostika ir jų vystymo, rengiant slaugytojus, pagrindimas. [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
304. Žydžiūnaitė V. (2005). Komandinio darbo kompetencijos ir jų tyrimo metodologija: slaugytojų veiklos požiūriu. /Monografija/. Kaunas: Judex.
305. Žydžiūnaitė V. (2008). Tyrimo instrumentai bazinių, realizuojamų kolegijose, slaugos studijų programų (curriculum) vertinimui // Mokslo taikomoji veikla ir studijų kokybė Lietuvos kolegijose, p. 46–56. /Tyrimo medžiaga: straipsniai/. Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija Pedagogų profesinės raidos centras.
306. Абдуллин Э., Николаева Е. (2006). Методика музыкального образования (под ред. М. И. Ройтерштейна). /Учебник для вузов /. Москва: Музыка.
307. Баскаков А. (2001). Педагогические условия становления творческой личности преподавателя в современной школе. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук. Москва.

308. Бах Ф. Э. (1934). Рациональная фортепианная техника. Ленинград.
309. Бахтин М. (2000). Автор и герой. Санкт-Петербург: Азбука.
310. Белова А. (2009). Формирование образовательных компетенций студентов вуза культуры и искусств. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Москва.
311. Гладышева О. (2004). Музыкально-творческое развитие будущих учителей музыки в процессе обучения композиции. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Москва.
312. Горлинский В. (1999). Модернизация системы музыкального воспитания и образования в современной России: актуальные проблемы переходного периода. Автореферат диссертации в виде опубл. моногр. на соискание ученой степени доктора педагогических наук. Москва.
313. Данилюк А. (2000). Теория интеграции образования. Ростов-на-Дону, Изд-во РГПУ.
314. Демьяновская О. (2009). Адаптация школьной молодежи к рынку труда в контексте социальных трансформаций. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук. Саратов.
315. Кабалевский Д. Б. (1973). Обучение и воспитание молодых композиторов // VII Международный музыкальный конгресс. Музыкальные культуры народов: традиции и современность. Москва: СК, с. 202–210.
316. Кабалевский Д. Б. (2005). Как рассказывать детям о музыке? /Книга для учителя/ /авт. вступ. ст. И. В. Пигарева/. Москва: Просвещение.
317. Кевишас И. (1998). Теоретические основы становления музыкальной культуры школьника. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук. Москва.
318. Кевишас И. (2007). Становление музыкальной культуры школьника. /Монография/. Минск: Белорусская государственная Академия музыки.
319. Кевишас І. (2008). Становлення музичної культури школяра. Монографія. Міністерство освіти і науки України. Кировоградський державний педагогічний університет ім. Винниченка (papildytas vertimas į ukrainiečių kalbą).
320. Краевский В., Бережнова Е. (2006). Парадигма науки и тенденции развития образования // Современные проблемы педагогики: парадигма науки и тенденции развития образования [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. liepos 25 d.]. Prieiga per internetą: http://bimbad.ru/biblioteka/article_full.php?aid.
321. Кузнецова С. (2004). Формирование способности к личностно-ориентированному педагогическому взаимодействию у студентов факультета физической культуры. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Тюмень.
322. Максимова Г. П. (2004). Модернизация воспитания в высшей российской школе [Текст] / Г. П. Максимова // Воспитание гражданина, человека культуры и нравственности как условие конструктивного развития современной России: материалы конференции. Воспитание в современном вузе. – Ростов на Дану: Изд-во РГПУ.
323. Максимова Г. П. (2007). Модернизация воспитания в высшей школе на основе интеграции педагогики и искусств в медиасреде. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук. Ростов-на-Дону.

324. Надолинская Т. (2007). Подготовка будущих педагогов к игровому моделированию интегративных уроков музыки в начальной школе. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук. Москва.
325. Нейгауз Г. (1999). Об искусстве фортепианной игры: записки педагога. Москва: Музыка.
326. Никитина Н., Масовер Н. (2006). Саморазвитие студента в профессионально-личностном становлении преподавателя естественнонаучной дисциплины. /Учёные записки/. Том 13, выпуск 2. Новгород: Новгу.
327. Сергеева И. (2004). Корректировка процесса формирования музыкальной культуры будущего учителя начальных классов. Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Ставрополь.
328. Сериков В. (2005). Образование и личность: Теория и практика проектирования педагогических систем и культурной самобытности страны. Народная асвета, № 6, с. 7–12.
329. Терентьева Н. (2003). Духовная парадигма в истории музыкального образования // Материалы международной научно-практической конференции, с. 17–22 [interaktyvus] [žiūrēta 2008 m. gegužēs 3 d.]. Prieiga per internetą: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r57835/sb2003.pdf.
330. Цыпин Г. (1984). Обучение игре на фортепиано: Учеб. пособие. Москва: Просвещение.
331. Цыпин Г. (2001). Музыкально-исполнительское искусство: теория и практика. СПб: Алетейя.
332. Школяр В. (2002). Формирование и развитие у учащихся основ содержательного анализа инструментальной музыки на занятиях фортепиано. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Москва.
333. Яконюк В. (2007). Музыкальное искусство и музыкальное образование: проблемы взаимодействия // Материалы международной научно-практической конференции «Эстетическое образование: проблемы и перспективы» [interaktyvus], с. 51–54. [žiūrēta 2007 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.pws-conf.ru/nauchnaya/brest-2007/363-metodologicheskie-problemy-formirovaniya-esteticheskogo-soznaniya/>

Zita MALCIENĖ

**MENO DALYKŲ STUDIJOS RENGIAN
BŪSIMUS SPECIALISTUS KOLEGIJOJE:
EDUKACINIŲ PARADIGMŲ VIRSMO KONTEKSTAS**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai (edukologija 07 S)

2010-12-17. 11 leidyb. apsk. l. Tiražas 70 egz. Reg. nr. 33–550 (D).

Išleido

K. J. Vasiliausko leidykla *Lucilijus*,
Stoties g. 5-6, Šiauliai.
El. paštas: info@lucilijus.lt, tel./faksas (8 41) 421 857.
Interneto adresas <http://www.lucilijus.lt>.